

Preot dr. Pavel Vesa

PAROHIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ
LALAȘINȚ

MONOGRAFIE ISTORICĂ

Preot dr. Pavel Vesa

PAROHIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ
LALAȘINȚ

MONOGRAFIE ISTORICĂ

Editura *urostampa*

Timișoara, 2015

Colecția
Monografii

Coperta:
Andrada Suciu

© 2015, Pavel Florin Vesa

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
VESA, PAVEL

Parohia ortodoxă română Lalașinț : monografie
istorică / preot dr. Pavel Vesa. - Timișoara : Eurostampa,
2015

ISBN 978-606-32-0006-9

726.5(498 Lalașinț)

Editura Eurostampa

Timișoara, Bd. Revoluției din 1989 nr. 26

Tel/Fax: 0256 204 816

edituraeurostampa@gmail.com

www.eurostampa.ro

Tipărit la Eurostampa

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	9
PREFAȚĂ	13
INTRODUCERE: Cadrul natural și geografic	19
 Capitolul I	
INCURSIUNI ÎN ISTORIA LOCALITĂȚII	27
I. TRADIȚIA ÎNTEMEIERII ȘI NUMELE SATULUI	27
II. VATRA VECHE A SATULUI	29
III. PRIMA ATESTARE DOCUMENTARĂ (1485)	30
IV. POPULAȚIA. EVOLUȚIA DEMOGRAFICĂ	31
IV. 1. Populația de-a lungul timpului	31
IV. 2. Evoluția natalității (botezuri), cununiilor și deceselor între 1853-1945	37
IV. 3. Câteva considerații despre organizarea administrativă	41
V. SITUAȚIA SOCIAL-ECONOMICĂ DE-A LUNGUL TIMPULUI	41
VI. PRIMUL RĂZBOI MONDIAL	52
VI. 1. Eroi din primul război mondial	52
VI. 2. Invalizi	56
VI. 3. Voluntari lalașințeni participanți în armata română la eliberarea Transilvaniei	56
VI. 4. Înființarea Gărzii Naționale Române din Lalașinț	57
VII. AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL	58
VII. 1. Lalașințeni chemați sub arme	58
VII. 2. Lalașințeni morți sau dispăruți pe frontul din Est	61
VII. 3. Lalașințeni morți pe frontul din Vest	63
VII. 4. Invalizi de război	64
VII. 5. Prizonieri	65
VII. 6. Biroul Invalizilor Orfanilor Văduvelor de Război	66
VII. 7. Dumbrava Eroilor	67
VIII. LALAȘINȚUL CONTEMPORAN (DUPĂ 1945)	68
VIII. 1. Începutul sfârșitului	68
VIII. 2. Electrificarea satului	72

VIII. 3. Căminul cultural	72
VIII. 4. Biblioteca satească	73
VIII. 5. Magazinul sătesc (Cooperativa de consum)	74
VIII. 6. Grădiniția de copii	74
Capitolul 2	
ISTORIA PAROHIEI ORTODOXE ROMÂNE	75
I. CÂTEVA CONSIDERAȚII	75
II. BISERICI DE LEMN DISPĂRUTE (SEC. XVII-XVIII)	76
II. 1. Biserica de lemn din <i>Balta bisericii</i> (sec. XVII-XVIII)	76
II. 2. Biserica de lemn „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril” de pe Dealul bisericii (1755-1846)	77
II. 3. Preoți slujitori (1751-1844)	78
III. BISERICA ACTUALĂ CU HRAMUL „SF. ARHANGHELI MIHAIL ȘI GAVRIL” (1846)	80
III. 1. Istoricul zidirii și sfințirea bisericii	80
III. 2. Materialul de construcție și arhitectura	81
III. 3. Pictura	81
III. 4. Iconostasul	81
III. 5. Reparații la locașul de cult	82
III. 6. Preoții slujitori (1830-2005)	83
III.7. Administratori ai parohiei	92
IV. ANTIMISE	93
IV.1. Câteva considerații despre antimise	93
IV. 2. Antimisul din 1755 sfințit de mitropolitul Gheorghe I Popovici al Timișoarei (1745-1757)	94
IV.3. Antimisul din 1881 sfințit de episcopul Ioan Meșianu al Aradului (1875-1898)	96
IV. 4. Antimisul din 1965 sfințit de Î. P. S. Sa dr. Nicolae Cornean, Mitropolitul Banatului	97
IV. 5. Antimisul din 1975 al episcopului Visarion al Aradului (1973-1984)	97
V. CĂRȚILE DE CULT ȘI ÎNSEMNĂRILE MANUSCRISE	98
V. 1. Inventarul din 1910 al cărților de cult	98
V. 2. Cărți de cult tipărite până în 1830 și însemnările manuscrise	99
V. 3. Cărți de cult tipărite după 1830	100
VI. CLOPOTELE BISERICII	112
VI. 1. Câteva considerații	112
VI. 2. Clopotul de la biserica de lemn menționată în anul 1758	113
VI. 3. Clopotele de la biserica actuală	113
VI. 4. Confiscarea clopotelor în 1916	114
VI. 5. Trei clopote noi (1922-1924)	115
VII. PĂMÂNTUL BISERICII	116

VIII. BIBLIOTECA ȘI ARHIVA PAROHIALĂ	116
IX. VIZITE CANONICE	117
X. LISTA CÂNTĂREȚILOR BISERICESTI (1886-2005)	119
X. 1. Cântăreți oficiali (1886-2005)	119
X. 2. Cântăreți neoficiali	119
XI. LISTA EPITROPIILOR (1881-2004)	121
XII. LISTA CRÂSNICILOR (1881-2004)	122
XIII. MEMBRII CONSILIULUI PAROHIAL (1888-2004)	122
XIV. CORUL BISERICESC	124
XV. PARTICIPAREA CREDINCIOȘILOR LA BISERICA	125

Capitolul 3

ISTORICUL ȘCOLII DIN LALAȘINȚ (1788-2005)	127
I. CÂTEVA CONSIDERAȚII	127
II. ȘCOALA ÎNTRE 1785-1866	128
II. 1. Înființarea școlii din Lalașinț (1785)	128
II. 2. Contractul primului învățător (1788). Școala între 1788-1800	128
III. ȘCOALA ÎNTRE 1886-1918	133
III. 1. Învățătorul Ștefan Mihailovici (1886-1910)	133
III. 2. Învățătorul Ioan Octavian Mihailovici	136
III. 3. Legea Apponyi și efectele ei în Lalașinț	136
III. 4. Școala de Stat din Lalașinț	140
IV. ȘCOALA DIN LALAȘINȚ ÎN PERIOADA 1919-2005	141
IV.1. Învățătorii	141
IV. 2. Clădirea școlii	147

Capitolul 4

SENSIBILITĂȚI RELIGIOASE.

ÎNTRE TIPICUL BISERICESC ȘI MENTALITĂȚILE COLECTIVE;

PROBLEME DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR

Capitolul 5

TOPONIMIA, TOPONOMASTICA ȘI ONOMASTICA	185
I. NUMIRI DIN TRECUȚ AL SATULUI	185
II. NUMELE DE ASTĂZI AL SATULUI	185
III. NUMELE DIFERITELOR PĂRȚI DIN HOTARUL SATULUI	185
IV. NUMELE DIFERITELOR PĂRȚI DIN HOTARUL SATULUI	186
IV. 1. Numele locurilor cultivabile și pășunile	186
IV. 2. Numele dealurilor	188
IV. 3. Numele pădurilor	188
IV. 4. Numele văilor și pâraielor	189
V. NUME DE FAMILIE	189

V.1. Nume de familie din trecut	189
V2. Nume de familie de astăzi	190
VI. NUME DE BOTEZ	190
VI.2. Nume de botez de astăzi	191
VII. PORECLELE DATE DIFERITELOR FAMILII	191
VII.1. Porecle din trecut	191
VII. 2. Porecle de astăzi	192
BIBLIOGRAFIE	193
ANEXE	197

CUVÂNT ÎNAINTE

Apariția acestei minunate monografii dedicată localității Lalașint, satul de început de slujire al regretatului părinte dr. Pavel Vesa constituie un eveniment puțin atipic, prin aceea că regretatul părinte a trecut la cele veșnice înainte de definitivarea lucrării rămânând ca o datorie de suflet mie și fiului satului Vasile Ștefănescu să o finalizăm și să o tipărim.

Moartea neașteptată a bunului meu prieten m-a surprins în faza culegerii lucrării, urmând ca parintele să facă o corectură finală și să facă demersurile pentru tipărire, acest lucru nu s-a mai întâmplat din cauza decesului și am considerat- împreună cu omul minunat care este avocatul Vasile Ștefănescu- că este o moștenire de valoare care trebuie să fie publicată, așa că ne-am împărțit sarcinile, eu să finalizez lucrarea, iar dl avocat să găsească printre consăteni oameni de bine care să ajute financiar la apariția acestei monografii.

Într-o descindere în pitorescul sat Lalașint și beneficiind de concursul unor admirabili oameni din sat am reușit să fac o mică documentare necesară pentru a finaliza lucrarea care era terminată în proporție de 99%. Vreau să mulțumesc și pe această cale dnilor Șandru Remus, Șandru Remus jr., Vucescu David sen., Andrișescu Ghe. sen., Mateiaș Ghe., Nicola Milente, Leric Viorel, Neda Ion, Ștefănescu Nicușor și părintele paroh Petru Constantin, care cu generozitate și competență mi-au oferit anumite informații legate de istoria satului, de activitatea culturală și mai ales mi-au oferit informații cu privire la numele oamenilor din fotografii.

Pe de altă parte dl Ștefănescu mi-a asigurat condițiile necesare pentru documentare și a făcut toate demersurile necesare pentru finanțarea cărții, fiind sprijinit de următorii:

1. PRIMĂRIA COMUNEI BÂRZAVA – PRIMAR FAUR GABRIEL
2. Familia BÎLC
3. SUCIU ALEXANDRU

4. SUCIU MARIUS
5. FAMILIA ȘANDRU
6. ȘTEFĂNESCU NICUȘOR
7. ȘTEFĂNESCU VASILE.

căroră le mulțumim pentru generozitate și pentru că au conștientizat realul interes pentru comunitatea din Lalașinț a acestei cărți.

Monografia satului Lalașinț este una dintre cele mai reușite monografii sătenești, foarte bine documentată, scrisă cu acurie științifică, dar și cu nerv și afectivitate, calități ce-l caracterizau pe eruditul părinte Pavel Vesa ajuns la momentul de vârf al acumulărilor științifice și spirituale.

Pentru a-l cunoaște mai bine, mai ales generațiile mai tinere și pentru a conștientiza ce mare personalitate a slujit cu har și osteneală la biserica din sat voi prezenta câteva date biografice al celui ce a fost „cărturar între cărturari, preot între preoți și om între oameni” precum îl caracteriza un confrate.

Părintele dr. Pavel Vesa s-a născut la 23 aprilie 1955 în comuna Dieci jud. Arad, unde termină cu rezultate excelente școala, ca ulterior, între anii 1970-1974 să-l găsim la Liceul Teoretic din Gurahonț. Își manifestă dorința de a deveni slujitor al altarului și astfel în anul 1975 se înscrie la examenul de admitere la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, cursuri pe care le va absolvi în anul 1979. Pasionat de istoria bisericească arădeană se înscrie la doctorat la Catedra de Istorie modernă a Facultății de Istorie-Filosofie din cadrul Universității „Babeș Bolyai” din Cluj Napoca. În urma susținerii tezei, în anul 2003, primește calificativul Magna cum laude, iar lucrarea “Episcopia Aradului Istorie cultură mentalități (1076-1918)” o va publica la Editura Presa Universitară Clujeană Cluj Napoca 2006. Pe plan pastoral misionar este hirotonit preot pe seama parohiei Lalașinț în anul 1979, unde a păstorit timp de zece ani, după care, în anul 1990, este mutat preot paroh în Dezna pentru un an de zile, ca ulterior în anul 1991 până în 1995 să funcționeze ca preot paroh în satul natal Dieci. De la 1 august 1995 este trimis preot duhovnic la Spitalul Clinic Județean din Arad unde se va îngriji de suferința trupeză și sufletească a atâtor credincioși până în data de 26 decembrie la orele 4.30, când Domnul Hristos hotărăște să-l cheme la ceruri, după o suferință grea de aproape 11 ani. Părintele Pavel Vesa, ca și preot de spital, s-a îngrijit ca în incinta Spitalului Clinic Județean să fie amplasată o biserică monument istoric ecclezial, datând din anul 1724, mutată din satul Groșeni. Este vorba de Biserica de lemn cu hramul Sfânta Cuv. Paraschiva, târnosită în anul 2001.

Pe plan cultural a fost o personalitate inegalabilă publicând 19 cărți de istorie bisericească locală, sute de studii și articole și a participat la numeroase sesiuni de comunicări științifice naționale și internaționale”. Cărțile abordează istoria bisericească locală, pe care părintelele Pavel Vesa a studiat-o până în ultima clipă a vieții. De altfel Î.P.S. Timotei Sevcicu, Arhiepiscop al Aradului, îl consideră cel mai prolific autor de acest gen din eparhia Aradului, iar prof.dr. Nicolae Bocșan, prorector al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, a afirmat, că Arhiepiscopia Aradului are cea mai bogată bibliografie monografică din întreaga Transilvanie și chiar din Patriarhia Română.

Printre numeroasele premii amintim: Premiul de excelență la Gala excelenței Arădene – 2007; Cetățean de onoare al comunei Dieci – 2009; Premiul de excelență din partea Primăriei Arad – 2013; Diplomă de excelență din partea Asociației profesorilor de istorie din România – 2012; Este înscris în Enciclopedia Ortodoxiei Românești București, la secțiunea istorici – 2010.

Cele 19 cărți pe care le-a scris: Biserici de lemn de odinioară, Editura Gutenberg, Arad, 1997 Din istoria comunei Dieci (jud. Arad) Contribuții monografice, Editura Știrea, Arad, 1999 Coautor Arad-monografia orașului de la începuturi până la 1989, Editura Negredo, Arad, 1999 Biserici de mir arădene între tradiție și modernitate, Editura Mirador, Arad, 2000 În colaborare cu Radu Ardelean și Lucian Giura, Emilian Micu, pelerinul cultural bănățean, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2000 Incursiuni în istoriografia ecleziastică arădeană, Editura Gutenberg Univers, 2004 Co-editor Andrei Șaguna, Corespondență vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, 2005 Episcopia Aradului Istorie cultură mentalități (1076-1918) Editura Presa Universitară Clujeană Cluj Napoca 2006-teza de doctorat Episcopii Aradului 1706-2006, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2007 10. Clerici cărturari arădeni de altădată, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2008 11. Eparhia Aradului în perioada Episcopului Aradului Gherasim Raț(1835-1850) Editura Mirador, Arad, 2008 12. Comuna Dieci Monografie istorică, Editura Mirador, Arad, 2009 13. Co editor Instituții ecleziastice Comentariu la legislație bisericească (secolul al XIX-lea) Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2010 14. Un bibliofil din Țara Zărandului: preotul Nicolae Butariu (1843-1890) Editura Mirador, Arad, 2010 15. Episcopia Aradului între 1786-1830, De la ultimul Episcop sârb la ultimul episcop român, Editura Arhiepiscopiei Aradului, 2010 16. Protopop dr. Cheorghe Ciuhandu (1875-1947), Editura Arhiepiscopiei Aradului, 2011 17. În colaborare cu Petru M. Ardelean, Preotul cărturar Nicolae Horga Popovici (1767-1811)

al Seleușului, Editura Arhiepiscopiei Aradului, 2011 18. Învățăământul teologic de la Arad (1822-1948), Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2013.

“Eparhia Aradului în timpul episcopului Sinesie Jivanovici (1751-1768)” a apărut, cu binecuvântarea IPS Timotei, la Editura Arhiepiscopiei Aradului, la finele anului 2013.

Slujba de înmormântare a Pr. Dr. Pavel Vesa a avut loc, în biserica din incinta Spitalului Clinic Județean Arad, după care a fost înmormântat în Cimitirul Pomenirea.

Și așa a trecut la cele veșnice un cercetător pasionat de istoria bisericii române, un regretat prieten, neputând să-și dea adevărata măsură a talentului, a competenței și a harului cu care a fost înzestrat cu multă generozitate.

Bunul Dumnezeu să-l primească între aleșii Săi!

Ioan Traia

PREFAȚĂ

Primul contact cu credincioșii parohiei Lalașinț din protopopiatul Lipova (jud. Arad), l-am avut în a doua jumătate a lunii septembrie a anului 1979, ca proaspăt licențiat al Institutului Teologic de Grad Universitar din Sibiu când, din încredințarea și cu binecuvântarea arhiereului vicar de atunci, Gherasim Hunedoreanul, am vizitat parohia a cărui post de preot era vacant. Ajungând în parohie am oprit la casa parohială aflată în construcție, unde erau la lucru, epitropul Gheorghe Mihai. (Mențăl) și credinciosul Gheorghe Halcău (Medrea), mai târziu consilier parohial. După ce m-am prezentat celor doi, am fost invitat de proprietarul casei vecine, credinciosul Alexandru Vucu, și el epitrop al bisericii. Aici, în foarte scurt timp s-au adunat și unii consilierii ai parohiei, dintre care îmi amintesc de Milente Moț (Iorghi) și Roman Maleș (Bușa). Atunci am putut să-mi fac o primă impresie despre cei pe care nu peste multă vreme am acceptat a-i sluji în calitate de preot paroh.

După aproximativ două săptămâni de la această vizită, în biserica parohială „**Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril**” din Lalașinț, am fost numit, hirotonit și instalat preot în această frumoasă localitate de pe malul stâng al râului Mureș, din protopopiatul Lipova.

Începându-mi activitatea în parohie, dornic de a cunoaște trecutul localității și al celor care de-a lungul vremii l-au populat, încă din primăvara anului 1980, am început cercetările în arhiva parohială¹ și a școlii², continuate de investigații în arhivele arădene (Arhivele Naționale Direcția Județeană Arad, Arhiva Arhiepiscopiei Ortodoxe Române Arad)

¹ De menționat că datorită neglijenței fostului preot, arhiva parohială a fost aruncată în cotețul porcilor de la vechea casă parohială, de unde, am luat-o și am dus-o la noua casă parohială și am inventariat-o și îndosariat-o

² Arhiva școlii era păstrată într-un dulap din sala de clasă, inventariată și îndosariată

și am consultat numeroase lucrări monografice apărute, cât și literatura istoriografică referitoare la spațiul geografic al văii Mureșului.

Cercetând arhiva parohială, pe lângă documentele care alcătuiau fondul, am descoperit două manuscrise despre trecutul parohiei. Primul, de o mai mică întindere, doar 3 file, este intitulat: ***Chestionarul comunei Lalașinț, jud. Caraș-Severin***, nedat³, îl datorăm preotului Ioan Hadan care a funcționat ca paroh între 1882 și 1925. Chestionarul era un răspuns cerut probabil de Secția culturală a Consistoriului eparhial arădean. În acest manuscris am găsit pentru prima dată legenda despre întemeierea satului, perpetuată din generație în generație până la acea vreme și mai târziu până în zilele noastre. Se mai cuprind informații sumare despre parohie, „cea dintîi biserică”, șirul preoților, școală și învățători.

Cel de-al doilea manuscris, este tot răspunsul la un ***Chestionar***, de această dată mult mai amplu, redactat în anul 1944 de preotul Leontin Lăzărescu, care, a funcționat în Lalașinț între anii 1925 și 1965. Răspunsul la chestionar, cerut de preotul și istoricul Gheorghe Cotoșman, pe atunci protopop în Caransebeș⁴, cuprinde date bogate despre sat și parohie, atestarea documentară a localității, biserica veche și cea actuală, antimise, reparații la locașul de cult, numele eroilor din primul război mondial, școală, preoți și învățători.

Dacă cele două manuscrise erau doar simple răspunsuri la câte un chestionar, din 1946, avem o primă încercare de monografie istorică a localității, intitulată ***Monografia comunei Lalașinț, județul Severin***, redactată la „zece ani de apostolat în această comună”, a învățătorilor Gheorghe și Ana Papuc.⁵

În prima parte a lucrării, este prezentată ***așezarea*** satului, câteva ***date statistice*** și informații sumare privitoare la ***istoricul*** satului. Foarte sumar au fost tratate cele două instituții importante ale satului, ***Biserica și Școala***. Cele mai bogate date sunt cele referitoare la probleme de ***etnografie și folclor***, culese de la săteni încă de la începutul activității lor didactice în Lalașinț. Se ocupă de portul popular, ocupațiile tradiționale, obiceiuri tradiționale la Crăciun, Anul nou, precum și la evenimente importante din

³ Manuscrisul a fost redactat după octombrie 1922 dar nu mai târziu de luna martie a anului 1925, când, preotul Ioan Hadan a trecut la cele veșnice

⁴ Pe atunci protopopiatul Lipova din care face parte parohia Lalașinț, aparținea de Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

⁵ Lucrarea cuprinde 11 file dactilografiate și două scrise de mână, anexate de autori la 23 noiembrie 1973

viața omului: naștere, cununie și moarte.⁶ Intenția, autorilor era ca rodul muncii lor să „rămână o icoană a satului cu totul obiectivă pentru cei dornici să-l cunoască și să contribuie la ridicarea lui în viitor”.

Aflându-mă la începutul cercetării trecutului localității, în toamna anului 1980, am intrat în posesia unei alte lucrări, din 1980, intitulată, **Monografia satului Lalașinț, județul Arad**, datorată acelorași învățători, Gheorghe și Ana Papuc.⁷ Lucrarea tratează, în special, evenimentele legate de perioada 1914-1945.

În **Prefață** (f. 1-3), autorii prezintă motivele pentru care au redactat lucrarea: „ca cei ce vin după noi să aibă un punct de plecare, fapte și situații de comparație între prezent și trecut de unde să lege firul realizărilor și al evenimentelor la care vor fi chemați să le facă față”. Lucrarea propriu-zisă, începe cu **Așezarea geografică a satului**, și cuprinde denumirile topografice ale văilor, dealurilor și locurilor, informații culese în perioada când cei doi autori își desfășurau activitatea la școala din sat (f. 4). Urmează un scurt istoric (f. 4-6); probleme de **demografie** dintre anii 1920-1945 (f. 6-8); **etnografie și folclor** (f. 8-11); despre **ocupația** locuitorilor (f. 11-13), **Biserica și Școală** (f. 13-26).

În capitolul intitulat: **Sacrificii inutile sub steagul acvilei cu două capete** (f. 27-32), autorii prezintă situația internațională de la începutul secolului al XX-lea și declanșarea primului război mondial. În continuare sunt redate trei tabele: primul cu numele a 58 de lalașințeni care „au murit cu arma în mână pe câmpul de luptă”; altele cu numele invalizilor și a văduvelor din primul război mondial care mai erau în viață la 18 iunie 1945; cel de-al treilea tabel cuprinde numele membrilor Gărzii Naționale Române din Lalașinț. Acest capitol se încheie cu lalașințenii voluntari în armata română, care au luptat pentru liberarea Transilvaniei în 1918-1919. Capitolul următor, **Un sat de pe Mureș**, autorii încearcă să prezinte o frescă a satului Lalașinț din perioada interbelică, cu date statistice din 1935-1936, cu case și locuitorii lor, cu obiceiuri, port și ocupații, cu „tot ce au ele deficitar și bun” (f. 32-40).

În partea a doua a lucrării, autorii au urmărit a-l informa pe cititor despre „marile probleme internaționale ce se vehiculau în lume prin venirea la conducerea Germaniei a lui Adolf Hitler: dezlănțuirea războiului pe etape și cauzele care au dus la participarea României la acest război” și

⁶ Lucrarea este reprodusă de autori și într-o monografie mai amplă despre localitatea Lalașinț din anul 1980 despre care vom aminti.

⁷ Lucrarea cuprinde 178 file dactilografiate și 11 fotografii care ilustrează imagini din trecutul localității Lalașinț.

scrierile lăsaștenilor în acest conflict mondial. Partea aceasta cuprinde: Introducere (f. 41-42); Preludii la declanșarea celui de-al doilea război mondial în Europa (f. 42-45); Concentrările armate pe granița de vest (f. 47-48); Izolarea României și consecințele ei (f. 48-51); Dictatul de la Viena, 30 august 1940 (f. 51-53); Invadarea țărilor balcanice (f. 54); Privire generală asupra războiului din răsărit până la 23 august 1944 (f. 55-58); Pentru unele familii sosesc vești rele de pe front (f. 58-59); Biroul I. O. V. R. Lăsașinț în ajutorul celor loviți (f. 60-63); Sub Tricolorul românesc (f. 64- 68)⁸; Alte contribuții (70-71); 23 august 1944 în Lăsașinț (f. 72-74); Răsare soarele (74-77)⁹; Invalizilor (f. 77, 89-90)¹⁰; Văduvelor (f. 78-79); Fii de eroi (f. 81); Părinți de eroi (f. 82); Prizonierii (f. 91-92). În ultimul capitol (Memento. Amintește-ți, f. 83-88) a celei de-a doua părți, descrie eroismul soldaților și aduce un profund omagiu tuturor lăsaștenilor care au avut de suferit de pe urma celor două războaie mondiale.

În partea a treia a lucrării, *Realizări socialiste* (f. 93-130), autorii vor să dea o replică unui capitol de început, *Un sat de pe Mureș*, încercând o comparație a prezentului cu trecutul, făcând o prezentare a realizărilor economice, sociale și culturale de după 23 august 1944 (înființarea C. A. P. - ului, electrificarea satului, construirea căminului cultural, magazinul sătesc, grădinița de copii). Lucrarea se încheie cu un tabel cuprinzând populația satului la data de 1 ianuarie 1980 (f. 112-128) și o scurtă prezentare biografică a eroilor din cel e-al doilea război mondial (f. 131-171).

Fără a fi o lucrare cu pretenții științifice, osteneala celor doi învățători este mai mult decât lăudabilă, ei reușind să ne pună în față o frescă a Lăsașințului din perioada de după 1914, cea interbelică și în anii de după al doilea război mondial, la multe dintre evenimente fiind martori direcți.

Am amintit despre lucrarea învățătorilor Ana și Gheorghe Papuc și ca un omagiu adus celor doi pentru munca depusă de ei la școala din Lăsașinț pentru luminarea minții tinerilor elevi dar și pentru contribuția adusă la cunoașterea trecutului acestei comunități de pe malul stâng al Mureșului.

⁸ Cuprinde un tabel al lăsaștenilor participanți pe diferite fronturi ale războiului

⁹ Sunt prezentate evenimentele de la 9 mai 1945 victoria aliaților și încheierea războiului

¹⁰ Cuprinde un tabel al invalizilor de război cu scurte date biografice, contingentul, unitatea militară, fronturile pe care au luptat și împrejurările în care au fost răniți, de care ne vom folosi și noi în lucrarea noastră

În anul 1998, în revista. „Altarul Banatului” din Timișoara,¹¹ personal am publicat studiul intitulat: ***Din trecutul parohiei Lalașinț (jud. Arad)***, prima încercare de a trata în mod științific și a contura în linii generale o monografie istorică a parohiei Lalașinț. Deși de mai mică întindere, este primul studiu publicat despre această localitate.

Prezenta lucrare, ***Lalașinț. Monografie istorică***, este rodul muncii noastre de mai mulți ani, de la începutul activității clericale pe care am desfășurat-o între anii 1979-1989 în această parohie. Structurată în mai multe părți, începând cu o ***Introducere (Cadrul natural și geografic)***, lucrarea cuprinde cinci capitole. În primul capitol, intitulat, ***Incursiuni în trecutul localității***, am încercat o prezentare generală a istoriei satului începând cu tradiția întemeierii localității, știut fiind, că acolo unde documentele sunt mute, își face loc legenda; vatra veche a satului, atestarea documentară, probleme de demografie și alte informații din istoria satului.

În cel de-al doilea capitol, ***Istoria parohiei ortodoxe române***, care este și partea cea mai consistentă a lucrării, am încercat o reconstituire a vieții ecleziastice din secolul al XVIII-lea până în zilele noastre, oprindu-ne mai mult asupra locașului de cult actual și a cărților vechi de cult existente odinioară în bisericile satului și însemnările de pe filele lor îngălbenite. Am încercat și o reconstituire a șirului preoților slujitori până în anii din urmă.

Al treilea capitol, ***Istoria școlii***, surprinde perioada dintre 1788, anul încheierii contractului primului învățător cunoscut și 2006. Al patrulea capitol, ***Probleme de etnografie și folclor***, este în parte scris în baza informațiilor cuprinse în lucrarea din 1980 datorată învățătorilor Ana. și Gheorghe Papuc și a datelor culese în perioada deceniului pe care l-am petrecut în sat în perioada activității mele de preot paroh. Al cincilea capitol, ***Toponimie, toponomastică și onomastică*** și în fine, al șaselea capitol, ***Graiul local***, ne ocupăm cu locul graiului local în subdialectul zonei, nume de oameni și locuri. Lucrarea se încheie cu ***Bibliografia*** și o mulțime de document, fotografii cuprinse în ***Anexe*** care întregesc conținutul demersului nostru.

Lucrarea de față, a fost scrisă aproape în întregime în perioada cuprinsă între 1979-1989, când, mi-am desfășurat activitatea în parohia Lalașinț. La împlinirea celor 525 de ani de la prima atestare documentară a

¹¹ Anul IX (XLVIII) serie nouă, nr. 1-3, 1998, pp. 124-130.

localității¹², lucrarea noastră este un omagiu adus minunaților credincioși ai parohiei Lalașinț, de ieri și de azi, care și-au desfășurat sau încă își mai desfășoară activitatea în acest spațiu geografic situat pe malul stâng al Mureșului. Este o lucrare nu cu pretenții, dar în care am pus tot sufletul pentru a căuta să oglindesc câteva aspecte ale trecutului, despre Biserică și Școală, despre port, limbă și obiceiuri populare, despre ocupații, ca cei care vor urma să cunoască trecutul satului natal.

Am elaborat lucrarea de față, în primul rând, dintr-o datorie pe care am simțit-o mereu pentru a readuce în atenția lalașințenilor de astăzi, date, fapte și evenimente de pe această vatră românească situată pe malul stâng al văii inferioare a Mureșului. Este parohia în care mi-am început activitatea clericală în mijlocul unor oameni minunați, fiind împreună și la bine și la rău în deceniul de viață petrecut împreună.

Dacă în fiecare localitate, preotul, ori unul dintre cadrele didactice, sau altcineva, cu dragoste de istorie, de va găsi a scoate la lumină din anonimat trecutul satului, oameni și evenimente, vor avea de câștigat atât ei cât și cei din cadrul comunității în care își desfășoară activitatea și își duc existența.

La Sf. Apostoli Petru și Pavel a anului 2011

¹² Cartea a fost pregătită să vadă lumina tiparului în anul 2010, la împlinirea celor 525 de ani de la prima atestare documentară a satului, însă, din motive independente de voința noastră nu a putut fi dusă la îndeplinire dorința noastră.

INTRODUCERE

Cadrul natural și geografic

I. AȘEZAREA

Localitatea Lalașinț (comuna Bârzava, județul Arad) este situată în partea de sud a județului Arad, pe malul stâng al Mureșului, la 37 km distanță de orașul Lipova - cel mai important centru urban al zonei - pe drumul comunal ce leagă localitatea Belotinț de Bata. Din punct de vedere administrativ satul Lalașinț aparține comunei Bârzava, alături de Bătuța, Căpruța, Dumbrăvița, Groșii Noi, Monoroștia și Slatina de Mureș, în partea de nord, râul Mureș desparte Lalașințul de comuna Bârzava și satul Căpruța; în partea de sud-est se află comuna Bata; în partea de vest satul Belotinț (comuna Conop), iar în partea de sud satul Zăbalț (comuna Ususău).

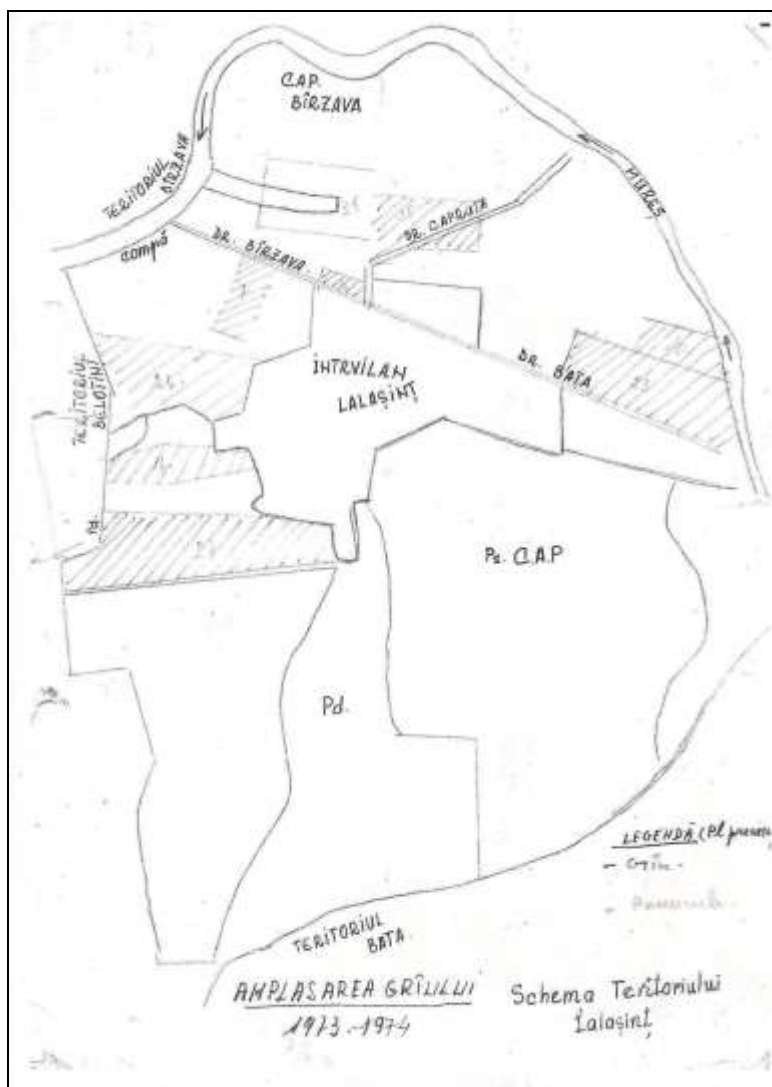
Până în urmă cu câțiva ani, trecerea Mureșului, pentru a ajunge la Bârzava se facea în apropierea „cantonului Țucu”, cu luntrița pentru oameni, cu brodul (comp), pentru mașini și căruțe. Datorită faptului că malul s-a surpat, a trebuit căutat un alt loc pentru traversarea Mureșului, fiind găsit locul actual de la Căpruța. (Astfel că dacă prin vechea trecătoare până la Bârzava erau doar 4 km, prin noul loc distanța s-a mărit. Stația CFR cea mai apropiată este cea de la Căpruța, la numai 2 km depărtare. O altă legătură cu satele învecinate și cu orașul Lipova este cu autobuzul sau cu autoturismul, prin Belotinț sau Bata.

II. RELIEFUL

Teritoriul satului, din punct de vedere geomorfologic, face parte din Piemontul Lipovei, care se prezintă ca un podiș în două trepte, una mai înaltă, paralelă cu lunca Mureșului, iar alta mai redusă ca altitudine, în partea sudică. Latura dinspre Mureș, unde se află situat și Lalașințul, este mai mult o asocierie de forme structurale și petrografice dezvoltate numai pe roci panonice, ca de altfel, și pe roci vulcanice și conglomerate cretacice. Caracterul dominant al reliefului este acela de culmi dispuse

radial. În zona de dealuri sunt frecvente văile de eroziune care colectează apa din ogașe și ravene rezultate ale fenomenului de eroziune.

Dealul cu cea mai mare înălțime este Tocălu (360 m), urmându-i Camenița, Dealul Corni, Crucea Amnadii, Danodela, Delniță, Cărlileu, Dâmbu cu fântână, Frâsinel, Dâmbu lung, Dâmbu cu scaunele, Palticeu, Polița mare, Polița mică, Strinapoli, Tegovia, Dealul viilor, Virova, Visoconița, Urnicioara, Varnicul, Dealul bisericii. Unele dintre acestea sunt acoperite de păduri denumite după numele dealului.

Hotarul satului în perioada CAP-ului

În partea de nord a satului se întâlnește o câmpie aluvionară care a luat naștere în urma acțiunii râului Mureș și reprezintă albia majoră a acestuia. Lunca are o suprafață plană, ușor ondulată, prezentând grinduri, meandre, văi părăsite și depresiuni cu apă freatică aproape de suprafață. Dealurile piemontane sunt caracterizate prin prezența solurilor silvestre brune și silvestre brune gălbui. În zona văii Mureșului întâlnim soluri aluvionare, care datorită procesului de solidificare, foarte frecvent în zonă, a condus la o utilizare agricolă a acestora. Dintre teritoriile arabile amintim: *Unghiul Căpruța, Câmpul Mare, Unghiul Camenița, Delniță, Dâmbul Lung.*

III. CLIMA

După datele de climă înregistrate la stațiunile din Miniș și Deva, pe o perioadă de mai mulți ani (1895-1915 și 1925-1950), temperatura medie anuală este de 10,4°. Luna cu temperatura medie cea mai scăzută este ianuarie cu -2° C, iar luna cu temperatura cea mai ridicată este iulie cu 21,05° C. Temperatura minimă mijlocie înregistrată La Miniș a fost de -7,6°, iar maxima mijlocie de 16,2° C. Temperatura minimă absolută, înregistrată în luna ianuarie 1937, a fost de -28,60° C, iar temperaturi maxime absolute s-au înregistrat în august 1951 de +39,70° C și 15 august 1952 de +40,5° C. La stațiunea Miniș au fost înregistrate și temperaturi maxime absolute de peste +18° C. Numărul zilelor de vară cu temperaturi maxime de peste 25° C, sunt în jur de 95 zile. În vara anului 2007, așa ca peste tot în țara noastră, și în Lalașinț s-au înregistrat temperaturi ridicate de peste +38° C.

Umezeala aerului prezintă și ea anumite particularități. Analiza mersului anual al umezelii relative demonstrează valori maxime iarna. La stațiunea Miniș de la 79% în noiembrie la 86,6% în decembrie și valori scăzute vara, de 70%-80% în luna iulie; media anuală la Miniș fiind de 75%. O evaluare deosebit de utilă privește și numărul de zile în care această umezeală relativă este mai mică de 15,3% întrucât ea condiționează dezvoltarea unor fenomene climatice precum și numărul de zile cu umezeală relativ mare, de 94,4% înregistrate la stațiunea Miniș.

Frecvența cea mai mare a vânturilor se înregistrează pe direcția sud-est cu un calm de 24,2%. Media anuală a zilelor cu brumă este de 65 zile. Periodicul brumelor târzii apare în prima decadă a lunii mai, iar cele timpurii de toamnă apar foarte rar în septembrie și mai frecvente în octombrie.

Compa sau brodul peste Mureș

IV. APELE

Râul Mureș constituie principala arteră hidrografică care drenează județul Arad pe o lungime de 250 km (lungimea lui totală fiind de 766 km). Masele de aer umede iarna și primăvara, generează în această zonă o scurgere mai ridicată. Scurgerea și debitele maxime sunt caracteristice vara ca urmare a ploilor torențiale sau primăvara când topirea zăpezilor din zona înaltă a bazinului hidrografic se suprapun ploilor torențiale, de foarte multe ori producând inundații cu mari pagube pentru locuitori.

Documentele vechi consemnează frecvente inundații în bazinul hidrologic al Mureșului. În perioada 1738-1741, revărsările au avut loc în fiecare an, de asemenea și în anii 1770, 1774, 1783, 1815, 1864, 1888, 1913, 1933. Între 1738 și 1850 s-au produs 32 de inundații, ele fiind frecvente în lunile martie, aprilie, iunie, decembrie și februarie, luni care corespund ploilor de primăvară și topirii bruște a zăpezilor, precum și barajul creat iarna de zăpoare.¹³ După informațiile culese de la săteni, inundații ale Mureșului au avut loc și în anii 1932, 1940, 1941, 1949, 1955, 1970, 1975, 1981¹⁴.

Inundațiile din anii 1970 și 1975 au fost rezultatul unui indice ridicat de pluviozitate. În anul 1970 s-a acumulat o mare cantitate de zăpadă care s-a topit brusc în perioada respectivă, ulterior suprapunându-se și ploi torențiale. Toate au survenit pe un fond puternic saturat cu apă. Volumul de apă crescând brusc, a făcut ca aceste revărsări ale Mureșului să capete un caracter catastrofal.

Inundația din 1970 a prezentat un real pericol pentru locuitorii Lalașințului, ca de altfel pentru toți de pe valea Mureșului. Cu câteva zile înainte de 16 mai 1970, armata și-a făcut apariția în sat luând măsuri severe de evacuare a caselor pereclitate de furia nemiloasă a apelor. Au fost evacuate familiile din *Dogațarină*, și *Rât* fiind găzduiți de familii de pe *Vale* și *Dâmb*. În seara aceleași zile, către orele 20,30, apele învolburate ale Mureșului au năvălit pe ulițele satului crescând mereu până către orele 0,30 ale zilei de 17 mai 1970, când și-a încetat creșterea. Toată partea dinspre râul Mureș, care este situată pe o ridicătură de pământ cu 0,50 m mai înalt față de terenul din jur, a fost inundată, apele ajungând până la pragul bisericii. Timp de două săptămâni, locuitorilor li s-au adus alimente

¹³ Octavian Mândruț, Elena Grâmescu, Aurel Ardelean, Rolul condițiilor fizico-geografice în evoluția populației și așezărilor umane din județul Arad, în "Ziridava", X, 1978, p. 181; Valeria Velcea, Ion Velcea, Octavian Mândruț, Județele patriei. Județul Arad, București, 1979, p. 46.

¹⁴ Informație primită în 1982 de la episcopul Mihai Gheorghe (nr. 152), pe atunci în vârstă de 78 de ani.

cu elicopterul care ateriza pe *Valea Pălticeului*, nu departe de „cantonul lui Cuzman”. După retragerea apelor, echipe medico-sanitare au scos apa din fântâni și le-au dezinfectat pentru a preveni eventualele epidemii. În această inundație, nu s-au înregistrat pierderi de vieți omenești, în schimb, au fost sinistrate 62 de gospodării, unele suferind mai pagube materiale. Distrugerile pricinuite gospodăriilor și loturilor particulare au fost evaluate la suma de 850 000 lei.

În timpul inundațiilor din anul 1975, ca și anterior, aceleași familii au avut de suferit de pe urma revărsărilor apelor învolburate ale râului Mureș, a cărui nivel a crescut cu 5 cm peste nivelul inundațiilor care au avut loc cu cinci ani înainte.

Pentru a stăvili furia apelor, în anul 1979, Oficiul de Gospodărire a Apelor (O. G. A.), a construit un dig de pământ la marginea dinspre Mureș a satului. Acesta s-a dovedit a fi de mare folos în timpul inundațiilor din 15 martie 1981, când, apele Mureșului au pereclitat din nou satul. Și de această dată, apele au fost cu mult peste nivelul cotei de inundație. Abia în ziua de 18 martie 1981 apele au început să se retragă în matcă.; În perimetrul satului mai curg o serie de văi. Cea mai mare este *Valea Mare*, pe care se formează viituri torențiale care inundă terenul agricol, deoarece linia fundului este deasupra nivelului terenului înconjurător. Ele sunt caracteristice prin aceste viituri torențiale și aluviuni fine în suspensie. Majoritatea celorlalte văi și pâraie sunt lipsite de apă în timpul verii, iar altele au debitul foarte mic. Aceste văi sunt următoarele: *Băștenița, Călugă mare, Călugă mică, Cerbii, Giurgiuvița, Golbești, Dibocița, Donesie, Pârâul lui Dragor, Pârâul lui Habuc, Pârâul lui Vucu, Pârâul scurt, Mortripi, Polița, Samarina, Securii, Spornicul, Șușmanovița, Valea Țiganilor, Varnicul, Visoconița, Vucovița*.

Satul inundat în anul 1970

V. VEGETAȚIA

Din punct de vedere al vegetației, zona Lalașințului este situată la limita inferioară a zonei pădurilor de foioase, în subzona quercineelor care ocupă podurile, iar lunca este caracterizată de pajiști alcătuite din păiușuri (*Festuca sulcata*, *Festuca valesiaca*, *Agrostis tenius*). Aceste pajiști s-au putut menține doar pe terenurile cu un grad foarte scăzut de fertilitate deoarece desțelenirea a condus la recuperarea unor întinse suprafețe arabile.

Vegetația arborescentă predominantă este stejarul pedunculat (*Quercus robur*), stejarul stufos (*Quercus pubescens*) iar în pădurile de stejar se întâlnesc frecvent pâlcuri de cer (*Quercus cerris banalium*) și de gârniță (*Quercus frainetto*).¹⁵ Defrișările efectuate în trecut, au dus la fragmentarea acestor păduri, între ele apărând terenuri agricole și pajiști (*Cephalaria transilvanica*), gura lupului (*Scutellaria altissima*), etc. În cadrul pădurilor de foioase semnalăm păduri de gorun (*Quercus petrae*) pure sau în amestec cu cer și gârniță.

De-a lungul Mureșului, o pondere ridicată o au esențele albe: sălcii (*Salix alba*) răchite (*Salix fragilis*), plopi (*Populus alba*), ceea ce explică umiditatea mai ridicată a solului și mai ales lentila de apă superficială care se întâlnește în depozitele de luncă.

Plantele mici sunt numeroase. Predomină specii de ierburi, printre care își fac loc: trifoiul sălbatic (*Trifolium repens* și *Foagifemem*), mazăricea (*Vicia sativa* și *Dumentorum*), păpădia (*Traraxacum officinale*), coada șoricelului (*Achillea setacea*), busuiocul (*Brunella vulgaris*), laptele câinelui (*Euphorbia cyparissicis*), traista ciobanului (*Capsella burso*), pentru a numi numai câteva.

În lunca Mureșului, printre culturi, se poate întâlni: pălămida (*Cirsium arvens*), costreiul (*Sorghum halepense*), mohorelu (*Setaria italica*), rapița sălbatică (*Brassica repa*), volbura (*Convolvulus arvensis*), pirul (*Agropyrum repens*) și altele.

VI. FAUNA

Fauna pădurilor de foioase este reprezentată prin mamifere ca: cerbul (*Cervus elaphus*), căpriorul (*Capreolus capreolus*), mistreț (*Sus scrofa al lila*), iepurele de câmp (*Leporeus europaeus*), vulpea (*Vulpes vulpes*), lupul (*Lupus europaeus*); păsări ca: ciocănitoarea (*Picus viridis*),

¹⁵ Arbore înrudit cu stejarul, cu tulpină dreaptă, a cărei scoarță are la exterior un strat solzos și cu frunze mari, lungi, fără pețiol

fazanul (*Faeseanus colchicus*), privighetoarea, pițigoiiul (*Parus maior*), potârnichea (*Perdix perdix*), rândunele. Apele dețin și ele o bogată faună piscicolă alcătuită din mreață (*Barbus barbus*), somn, știucă, babușcă.

Capitolul I

INCURSIUNI ÎN ISTORIA LOCALITĂȚII

I. TRADIȚIA ÎNTEMEIERII ȘI NUMELE SATULUI

În istoriografia românească există o serie de lucrări monografice care abordează și problema originii sau întemeierii așezărilor. Monografiile unor localități, scrise de nespecialiști, de obicei fii ai satului, dar însuflețiți de o adâncă dragoste pentru așezarea natală sau în care își desfășurau activitatea, dedică unul din primele capitole prezentării și analizei documentelor sau a literaturii istoriografice, în care se menționează prima atestare documentară a localității. În majoritatea cazurilor, mențiunii documentare, adaugă și „documentul” oral, tradiția locală purtată de bătrânii satului din generație în generație. Această tradiție locală coboară în timp, până la întemeierea așezării, căpătând, de cele mai multe ori, aură de legendă, aceasta pentru că fiecare generație a suprapus sâmburelui de adevăr originar podoabele ei imaginative, copleșind sâmburele. De cele mai multe ori el rămâne detectabil, mai ales în cazurile în care poate fi argumentat mai mult decât alternativele.

Referitor la începuturile satului Lalașinț, din lipsa unor informații precise, a existat un câmp larg pentru apariția legendelor. Se spune că satul ar fi fost întemeiat de un cioban cu numele *Lala*, originar de prin părțile Olteniei, împreună cu familia sa și alte câteva familii (Gruescu, Răchițan, Ștefănescu), tot de ciobani au întemeiat pe acest loc prima așezare fără să cunoaștem și perioada istorică.¹⁶

Preotul Ioan Hadan caută să fie mult mai precis, afirmând că satul a fost întemeiat în secolul al XV-lea de cinci familii de ciobani (Grozescu, Hatcău, Maleș, Răchițan, Ștefănescu) venite din Ardeal și stabiliți pe

¹⁶ Gheorghe Papuc, Ana Papuc, *Monografia comunei Lalașinț, județul Severin*, Lalașinț, 1946, f. 2 (lucrare dactilografiată păstrată în biblioteca parohiei).

aceste locuri.¹⁷ De menționat că aceste nume de familie se întâlnesc și atăzi în sat. *Cât de verosimilă este legenda nu putem ști. Cert este că, așa după cum afirmă istoricul A. D. Xenopol: „orice așezare trebuie să aibă un început, să fi fost întemeiată de cineva. Trebuie să fi fost un om care să fi pus întâi toporul la curățitul pădurii sau hârlețul la săpatul gropilor în care se înfipseră bârnele unei case. Acel om care la început alcătuia singur și cu familia lui locuitorii satului, îi dădu numele”.*¹⁸

Iorgu Iordan, analizând etimologia satului Lalașinți, afirmă că este format din antroponimul de origine slavă *Lalas*, *Lai* + sufixul *inți*. Lalașinți fiind o formă de plural de origine slavă.¹⁹ Relația dintre așezările a cărui nume derivă de la un antroponim, nu trebuie simplificată la: sat-întemeietor și sat eponim, dar nici nu se poate nega absolut.²⁰

Atunci când se păstrează numele genuin al unei așezări, este admisibilă relația dintre numele satului și numele întemeietorului sau stăpânului. De multe ori, oficialitatea însăși a numit satul după numele întemeietorului sau stăpânului din anumite interese socio-economice ca, asigurarea dărilor prin întemeietor sau stăpân, deoarece satul devenea *persoană juridică* prin aceștia.²¹

În teoria eroului eponim, semnificativ este faptul că singurul argument invocat rămâne constant același: identitatea de nume între presupusul întemeietor și numele așezării. Numele satului, de-a lungul timpului, a fost: *Lalasocz* (1485)²², *Lalasech* (1585)²³, *Lalosinczi* (1717)²⁴, *Lalassinze* (1743)²⁵, *Lalasevce*²⁶ (1767) și *Lalasinzy* în perioada

¹⁷ Arhiva Parohiei Ortodoxe Române Lalașinț (în continuare: A. P. O. R. Lalașinț), *Chestionarul comunei Lalașinți, jud. Caraș-Severin* redactat de Ioan Hadan, f. a., nen. (manuscris).

¹⁸ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, voi. III, Ediția a IV-a, București, 1986, p. 163.

¹⁹ Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963. în zonă mai avem câteva exemple de acest fel: Belotinți, Chesinți, Covăsinți

²⁰ Henri H. Stahl, *Contribuții la studierea satelor devălmașe românești*, vol. I, București, 1958, p. 59 u.

²¹ I. Iordan, *op. cit.*, p. 161.

²² Alexandru Roz, Kovach Geza, *Dicționarul istoric al localităților din județul Arad*, Arad, 1977, p. 140.

²³ Pesty Frigyes, *A szoreny bñnság es Szoreny vārmegye tortenete*, voi. I, Budapest, 1878, p. 309; Ion Lotreanu, *Monografia Banatului*, voi. I, Timișoara, 1935, p. 234

²⁴ Pesty Frigyes, *Krasso vārmegye tortenete*, voi. III, Budapest, 1883, p. 309-310.

²⁵ Bujor Surdu, *Aspecte privitoare la situația Banatului în 1743*, în "Anuarul Institutului de Istorie Cluj", XIII, 1970, p. 7.

dualismului). Astăzi localitatea poartă denumirea de *Lalașinț*, pronunțat de localnici: *Lalășinț*, *Laleșinț* sau *Laleșânț*.

II. VATRA VECHE A SATULUI

În general, vatra actuală a satelor, de cele mai multe ori, este alta decât cea de la începuturile așezării. De-a lungul timpului, diferite cauze, i-au determinat pe locuitori să schimbe locul caselor, realitate probată de faptul că adesea pe teritoriul aceluiaș sat se găsesc, în două trei puncte, numiri topoce diferite referitoare la elementele constitutive ale satului (biserici, cimitire, ruine), ceea ce demonstrează că pe aceste locuri au existat cândva așezări umane, indicații confirmate, de regulă, de mărturiile arheologice sau mențiuni documentare.

Vatra veche a satului Lalașinț a fost în *Gunoiste*, în apropierea râului Mureș, de unde, din cauza deselor inundații, locuitorii au fost nevoiți să-și mute casele mai spre deal.²⁷ Această strămutare poate să fi avut loc în perioada cuprinsă între 1738-1741, când apele Mureșului s-a revărsat în fiecare an.²⁸ Până la mutarea vetrei, satul a gravitat în jurul bisericiuței de lemn situată în *Balta bisericii*, în partea dreaptă a drumului Bata-Belotinț.

Mutându-se satul mai la sud, a fost mutată și biserica de lemn pe *Dealul bisericii*, de atunci, acesta primind și o pregnantă funcție funerară. Până atunci, fiind folosit cimitirul existent odinioară pe dealul *Merii securii*. Până în deceniul șapte a secolului trecut puteau fi văzute contururile ulițelor de pe cea de-a doua vatră a satului care a gravitat, mai ales în partea de nord²⁹ a *Dealului bisericii*.

Nu cunoaștem de când a fost populată vatra actuală a satului. Nici una din sursele istoriografice menționate la începutul lucrării nu fac vreo referire la acest lucru. Putem însă presupune că, pe vatra actuală, locuitorii s-ar fi putut muta pe la începutul secolului al XIX-lea, dar nu mai târziu de deceniul patru, când încep pregătirile pentru edificarea actualei biserici.

²⁶ Ion B. Mureșianu, *Un document din 1767 privind aspecte ale vieții bisericești din Banal*, în "Mitropolia Banatului", anul XXVI (1970), nr. 5-8, p. 547.

²⁷ A. P. O. R. Lalașinț, *op. cit.*, nen.

²⁸ O. Mândruț, E. Grâmescu, A. Ardelean, *op. cit.*, p. 181; V. Velcea, I. Velcea, O. Mândruț, *op. cit.*, p. 46.

²⁹ Ultima casă din acest sector pe care am mai găsit-o a fost cea a lui Grozescu Gheorghe (Cărau). După ce a cumpărat casa de la nr. 166, unde s-a mutat cu familia, casa veche a fost demolată

Cea veche de lemn rămânând în afara spațiului locuibil, departe de vatra actuală iar condiții de a fi frecventată erau mult mai anevoioase.

III. PRIMA ATESTARE DOCUMENTARĂ (1485)

Localitatea Lalașinț este menționată pentru prima dată într-un document din anul 1485³⁰, fără a cunoaște mai multe amănunte. Până în prima jumătate a secolului următor nu mai avem nici o informație despre sat.

După lupta de la Mohacs din anul 1526, Ioan Zapolya, fostul voievod al Transilvaniei, devine rege al Ungariei până în 1540 când moare. Această moarte deschide o puternică luptă pentru succesiunea la tronul Ungariei între Ferdinand al Austriei și partida nobiliară care îl susținea pe Ioan Sigismund, fiul minor al lui Ioan Zapolya. Conform păcii de la Oradea din 1538, Ferdinand pretindea tronul atât pentru partea apuseană a Ungariei pe care o deținea, cât și pentru partea de răsărit, iar partida nobiliară nu mai voia să recunoască prevederile păcii. Otomanii, profitând de aceste neînțelegeri, la 29 august 1541 au ocupat Buda, transformând centrul Ungariei în pașalâc. Partea de apus a Ungariei rămânând și pe mai departe în stăpânire habsburgică, iar restul Ungariei, împreună cu Banatul și Transilvania, formând un principat autonom sub suzeranitatea porții otomane.

Prăbușirea Ungariei, transformarea Budei în pașalâc și subordonarea hanatului tătar al Crimeii, au dat posibilitatea otomanilor să încercuiască țărilor române, reducându-le simțitor teritorial. În anul 1552 își întind treptat stăpânirea și asupra Banatului, organizându-1 într-un pașalâc cu centrul la Timișoara, împărțit în trei sangiacuri. Fiecare sangeac fiind condus de câte un beglerbei, adică „*bei al beilor*”.³¹

Unul dintre sangiacuri era cel al Lipovei de care aparțineau și satele de la sudul Mureșului. Ca aparținând sangiacului Lipovei, la 1585 este menționat și satul Lalașinț. După mai bine de un deceniu, în 1596, Lalașințul, împreună cu alte sate de pe valea Mureșului, au fost introduse în procesiunea proprietarului Ștefan Iosika, de față fiind și judele satului Ilie Jivcovici.³²

³⁰ Al. Roz, G. Kovach, *op. cit.*, p. 140.

³¹ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, voi. II, București, 1976, p. 211.

³² *Pesty Frigyes, A Szorenyi bānsāg es Szoreny vārmegye tortenete*, vol. I, p. 309.

Sfârșitul secolului al XVII-lea aduce frământările determinate de ciocnirile succesive dintre Imperiul otoman și cel habsburgic. Prin pacea de la Carloviț din 1699, armatele otomane și-au pierdut controlul asupra teritoriilor de la nordul Mureșului, doar Banatul rămâne în continuare, până în 1718, sub dominația otomană.

Casă veche cu prispă deschisă

IV. POPULAȚIA. EVOLUȚIA DEMOGRAFICĂ

IV. 1. Populația de-a lungul timpului

Datele statistice de care dispunem, par să ateste faptul că localitatea Lalașinț nu a fost mare sub raport demografic. Creșterea continuă a populației așezării a făcut ca, treptat, întregul teritoriul de care dispunea obștea să fie împărțit pe cete de neamuri, grupe de familie înrudite, apoi pe familii, a determinat ieșirea totală din indiviziune și trecerea la organizarea întregii activități și vieți economice și sociale pe baza proprietății private, cu implicații profunde asupra devenirii viitoare a comunității sociale, a așezării și a integrării ei în sistemul economico-social zonal al regiunii.

O analiză riguroasă a problematicii concrete, specifice evoluției demografice a așezării este dificil de realizat, date fiind informațiile puține cu privire la populația așezării. Cu toate acestea, o serie de date demografice disponibile, permit formularea unor observații și evaluări parțiale și incomplete.

Prima mențiune documentară referitoare la populația așezării o găsim în *Conscriptia districtum* păstrată în colecția Marsigli³³ din Bologna, de pe la 1690-1700, în care localitatea Lalașinț era menționată cu 10 gospodării cu aproximativ 50 de locuitori.³⁴ Este o bună conscripție a localităților românești din Banat de la sfârșitul secolului al XVII-lea.

O a doua mențiune certă cu privire la populația așezării o avem din anul 1776, când, sunt menționate 132 de gospodării cu aproximativ 660 de locuitori.³⁵ În 1786 existau 141 de familii cu aproximativ 705 suflete³⁶ în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, populația satului a crescut în mod considerabil.

Dacă pentru secolele XVII și XVIII informațiile de care dispunem sunt puține, pentru secolul al XIX-lea dispunem de mai multe date, atât datorită unor surse istoriografice cât și a *Conscripției populației din parohia Lalașinț*, începută de preotul Ioan Hadan și ținută pe ani.³⁷

În anul 1844 existau 1367 suflete.³⁸ După această perioadă, informațiile sunt din ce în ce mai bogate și mai precise, astfel încât devine posibilă creionarea evoluției de ansamblu a populației pe perioade mai scurte de timp. Datele demonstrează că la sfârșitul secolului al XVIII-lea și pe întreg secolul al XIX-lea populația s-a înscris pe o curbă constant ascendentă în ceea ce privește creșterea sa globală.

³³ Este vorba de Luigi Ferdinando Marsili (1658-1730) de origine italiană, născut la Bologna, fost general în armata austriacă, prilej cu care a făcut mai multe vizite în Țara Românească și Banat

³⁴ Pesty Frigyes, *op. cit.*, vol. I, p. 309; Paul Binder, *Lista localităților din Banat la sfârșitul sec. XVII*, în "Studii de Istorie a Banatului", II, Timișoara, 1970, p. 67.

³⁵ Victor Țarcovnicu, *Istoria învățământului din Banat până la anul 1800*, București, 1978, p. 141

³⁶ AL Roz, G. Kovach, *op. cit.*, p. 140

³⁷ Registrul conscripției se păstrează în arhiva parohiei Lalașinț.

³⁸ Vasile Popeangă, *Școala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului XIX. 1821-1867*, Arad, 1979, p. 83

Grozescu Aron n. 1901

Evoluția populației în perioada 1852-1863³⁹

Anul	Bărbați	Femei	Total suflete	Creștere - descreștere
1852	680	711	1391	
1853	672	684	1356	-35
1854	674	709	1383	+27
1855	713	683	1396	+13
1856	710	683	1393	-3
1857	694	696	1390	-3
1858	720	764	1484	+94
1859	730	717	1447	-37
1860	732	718	1450	+2
1861	737	728	1465	+15
1862	722	745	1467	+2
1863	756	764	1520	+53

³⁹ A. P. O. R. Lalașint, *Conscripția populației începând din 1852*, reg. I, f. I.

Datele tabelului de mai sus evidențiază faptul că, după o lungă perioadă de timp, de la prima mențiune a locuitorilor, până la mijlocul secolului al XIX-lea, populația așezării a fost mică dar, a înregistrat o creștere explozivă. Procesul este rezultatul unui ansamblu de factori economici, politici, sociali și biologici.

În anul 1867 populația satului a scăzut la 1511 locuitori, situație care se menține și în anii următori. În 1869 existau 1 598 suflete (790 - b și 808 - f)⁴⁰. În 1871 existau 265 case cu 1595 locuitori (788 bărbați și 807 femei).⁴¹ În 1878 din totalul de 1474 suflete, 328 erau bărbați, 328 femei, 344 prunci, 361 fete, 48 văduvi și 65 văduve.⁴²

Dacă o perioadă situația s-a menținut constantă, începând din 1882, numărul locuitorilor a scăzut simțitor, așa după cum reiese din tabelul următor⁴³:

Anul	Bărbați	Femei	Total suflete	Creștere - descreștere
1882	689	708	1397	
1883	564	649	1213	-184

Pentru perioada cuprinsă între 1884-1889 informațiile sunt mai complete, ele fiind pentru Lalașinț împreună cu Varnița.⁴⁴

Anul	Case	Bărbați	Femei	Prunci	Fete	Văduvi	Văduve	Total suflete	
1884	251	296	296	271	263	24	91	1241	
1885	251	280	280	284	276	33	95	1248	+7
1886	251	285	285	288	271	34	96	1259	+11
1887	251	294	294	295	272	30	80	1265	+6
1888	251	301	301	303	264	27	56	1503	+238
1889	251	295	295	325	255	27	60	1508	+5

Putem observa că în 1888 și 1889 populația era în creștere considerabilă, pe când, în anii următori, 1890-1899, ea va scădea, așa după cum reiese din tabelul de mai jos:

⁴⁰ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Arad (în continuare: A. N. D. J. Arad), *Fond Episcopia ortodoxă română Arad, Acte școlare*, grupa IV, dosar 4/1869, doc. 200, f. 32 v

⁴¹ Arhiva Episcopiei Ortodoxe Române Arad (în continuare: A. E. O. R. Arad), grupa III, dosar 17/1872, doc. 342, Ioan Țăranu, *Conscripția poporului din tractul protopresviteral al Lipovei pre anulul 1871*.

⁴² A. P. O. R. Lalașinț, *Conscripția populației începând din 1852*, reg. I, f. 2.

⁴³ *Idem*, *Conscrierea poporului din parohia Lalașinț*, reg. II, nen.

⁴⁴ *Ibidem*

Anul	Case	Bărbați	Femei	Total suflete	Creștere descreștere	-
1890	259	622	664	1286		
1891	259	614	659	1273	-13	
1892	259	622	664	1286	+13	
1893	259	634	681	1315	+29	
1894	259	634	677	1311	-4	
1895	259	647	687	1334	+23	
1896	259	653	679	1332	-3	
1897	259	662	679	1342	+10	
1898	259	650	676	1326	-16	
1899	259	642	674	1316	-10	

În ce privește naționalitatea locuitorilor, marea majoritate erau români, pe lângă aceștia însă mai locuiau și câteva familii de evrei, maghiari, germani și țigani. La sfârșitul registrului *Conscrierea poporului din parohia Lalașinț*, o însemnare din 11 ianuarie 1901 a preotului Ioan Hadan ne dă amănunte despre configurația etnică a locuitorilor la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor:

„Cu ocaziunea Conscrierii poporului pre baza art. de lege 43 din 1899 comuna Lalașinț are 1427 suflete sinpreună cu izraeliți, maghiari și germani și cu țiganii migratori din o comună în alta și are 365 chilii locuitoare, 25 nelocuite, cu 326familii, deci are dinpreună cu Biserica și cu școala gr. ort. română 317 numere de casă. Detragându-să 56 țigani din Varniță, familiile jidovești 3 cu 18 suflete

Graef.....8

Molnar Karoly..... 2

Kovacs 2

Mai vreo 40 țigani din sat 40

.....126

Deci din 1427 detragându-se 126 rămân 1301 români de religiunea gr. ort. română. Aceasta e deci starea adevărată la finea anului 1900 pentru comuna Lalașinț. I. Hadan paroch rom. or.”⁴⁵

Începând cu primul deceniu al secolului al XX-lea, populația Lalașințului cunoaște o descreștere considerabilă, atingând, spre mijlocul veacului, în anii 1946 și 1947, doar 922 suflete. În 1946 majoritatea locuitorilor erau de etnie română și religie ortodoxă, puțini baptiști (22 suflete) iar cetățeni de altă naționalitate erau 29 suflete: 7 unguri, 4 nemți,

⁴⁵ *Ibidem*

2 evrei, 15 țigani și un italian. Cea mai mare descreștere de populație (-256 suflete) s-a înregistrat în anul 1903, în comparație cu anul 1902, iar cea mai mare creștere (+291 suflete) s-a înregistrat în anul 1911 în comparație cu anul 1910.

Anul	Bărbați	Femei	Total suflete	Creștere - descreștere
1901	643	662	1305	
1902	635	658	1293	-12
1903	450	587	1037	-256
1904	445	577	1022	-15
1905	455	585	1040	+20
1906	456	581	1037	+3
1907	452	578	1030	-7
1908	447	563	1010	-20
1909	463	565	1028	+18
1910	443	548	991	-37
1911	605	675	1280	+291
1912	608	673	1281	+1
1913	555	638	1193	-88
1914	608	679	1287	+94
1915	427	672	1099	-188
1925	471	564	1035	-64
1926	487	553	1040	+5
1927	491	540	1031	-9
1928	492	543	1035	+4
1929	489	538	1027	-8
1930	492	534	1026 ⁴⁶	-1
1931	493	529	1017	-9
1932	484	522	1006	-11
1933	477	517	994	-12
1934	475	507	982	-12
1935	476	505	981	-1
1936	476	505	981	-
1937	474	503	977	-4
1938	469	498	967	-10
1939	474	497	971	+4
1940	479	487	966	-5
1941	482	480	962	-4
1942	478	480	958	- 4
1943	431	505	936	-22
1944	469	469	938	+2
1945	465	468	933	-5
1946	460	462	922	-11
1947	464	458	922	-
1948	458	468	962	+40
1949	462	474	936	-26
1951	456	469	925	-11
1955			943	+18

⁴⁶ În *Indicatorul statistic al satelor și unităților administrative din România*, București, 1932, p. 332, menționează pentru Lalașinț un număr de 1076 locuitori

Recensământul din 1930 consemnează un număr de 295 clădiri, 275 gospodării și 7 „întreprinderi comerciale și industriale”⁴⁷.

Numărul locuitorilor, conform recensământul din 1966, repartizat pe satele aparținătoare comunei Bârzava, era următorul: Bârzava 27,5 %, Lalașinț 17,9 %, Groșii Noi 12,9 %, Dumbrăvița 12,0 %, Căpruța 10,3 %, Slatina de Mureș 7,5 %, Monoroștia 7,3 % și Bătuța 4,6 %. După numai un an de zile, în 1967, numărul sufletelor din Lalașinț era de 750, înregistrându-se o scădere vizibilă a populației. La 1 ianuarie 1972, populația comunei Bârzava, cu satele aparținătoare, era de 4530 locuitori (2313 bărbați și 2217 femei).

Fondul de locuințe din 1966 cuprindea 1439 locuințe: Bârzava 424 locuințe, Lalașinț 230 locuințe, Dumbrăvița 184 locuințe, Căpruța 160 locuințe, Groșii Noi 155 locuințe, Slatina de Mureș 105 locuințe și Bătuța 71 locuințe.

IV. 2. Evoluția natalității (botezuri), cununiilor și deceselor între 1853-1945

Analiza registrelor parohiale indică faptul că, în Lalașinț, în cele peste nouă decenii (92 ani), s-au înregistrat 2 946 nașteri, cu o medie de 32, 02 copii pe an. Rata natalității este ridicată, dar, după cum se poate observa din evoluția mortalității, și decesele erau într-un număr ridicat. Cele mai multe nașteri/botezuri s-au înregistrat în perioada 1873-1882, un număr de 448 botezuri, iar cele mai puține în decada cuprinsă între 1933-1942, numai 141 botezuri. Din datele de care dispunem, între 1853 și 1945 s-au înregistrat 1070 cununii. Cele mai multe cununii, 182, se înregistrează în perioada 1863-1872, iar cele mai puține, numai 70, între anii 1923-1932.

În ce privește numărul deceselor ele se ridică la cifra de 3 244 decese. Numărul lor era cu 298 peste cel al nașterilor. În ce privește pe cei decedați, cei mai mulți sunt înregistrați între 1863-1873, un număr de 490, cei mai puțini, 228, în perioada cuprinsă între 1933-1942. Situația generală, între 1853 și 1942, se poate vedea în tabelul următor:

⁴⁷ Gh. Papuc, A. Papuc, *op. cit.*, f. 6

Anii	Botezați	Cununați	Decedați
1853-1862	421	153	341
1863-1872	466	182	490
1873-1882	448	140	448
1883-1892	410	150	405
1893-1902	370	123	368
1903-1912	309	71	358
1913-1922	182	76	292
1923-1932 ⁴⁸	169	70	255
1933-1942 ⁴⁹	141	86	228
Total	2916	1051	3185

Defalcată pe ani, situația dintre 1920-1945 se prezintă astfel

Anul	Botezați	Cununați	Decedați
1920	26	13	27
1921	25	17	22
1922	23	7	29
1923	18	9	41
1924	28	12	30
1925	16	13	34
1926	27	11	34
1927	19	11	35
1928	21	12	22
1929	16	8	23
1930	17	12	25
1931	20	4	28
1932	13	7	27
1933	13	5	28
1934	14	5	28
1935	15	4	18
1936	10	9	19
1937	23	17	32
1938	24	18	22
1939	17	6	23
1940	15	14	28
1941	15	6	15
1942	13	7	28
1943	5	12	14
1944	11	3 ⁵⁰	17
1945	14	4	28

⁴⁸ În 1925 s-au născut 14 copii (6 băieți și 8 fete) și au răposat 29 locuitori (17 bărbați și 12 femei). În 1929 au fost botezați 16 copii (11 băieți și 5 fete); în 1931 au fost botezați 16 copii (9 băieți și 7 fete); în 1932 au fost botezați 9 copii (4 băieți și 5 fete). În 1929 au decedat 15 locuitori (9 bărbați și 3 femei); în 1930 au decedat 24 locuitori (16 bărbați și 8 femei); în 1932 au decedat 21 locuitori (13 bărbați și 8 femei), cf. A. P. O. R. Lalașinț, *Conscrierea poporului formular E/1930*, Dosar *Date statistice*, nen.

⁴⁹ În 1933 au fost botezați 9 copii (6 băieți și 3 fete); în 1934 au fost botezați 14 copii (10 băieți și 4 fete); în 1935 un număr de 14 copii (7 băieți și 7 fete). În 1933 au decedat 21 de locuitori (13 bărbați și 8 femei); în 1934 au decedat 27 locuitori (13 bărbați și 14 femei); în 1935 au decedat 15 locuitori (6 bărbați și 9 femei), cf. *Ibidem*

⁵⁰ După unele informații documentare, în 1944 existau 303 perechi numai "cu contract civil" iar "fără contract civil" 7 perechi., Cf. A. P. O. R. Lalașinț, Leontin Lăzărescu, *Răspuns la chestionarul nr. 1986/C/1944*, f. 2.

Maica Ruța și fata Elena

Din statistica de mai sus se poate observa situația demografică dezastroasă a localității. Numărul deceselor era cu mult peste nivelul numărului nașterilor. Datorită muncii excesive, căsătoriilor precoce, avorturilor, a bolilor care erau mai numeroase (tuberculoza, debilitatea fizică), lipsa asistenței medicale și alte motive, au dus la o asemenea situație.

Avorturile erau efectuate de către femei nepricepute care foloseau mijloace primitive provocând, cel mai adesea, infecții și în cele din urmă survenind moartea. În lipsa unei asistențe medicale organizate, la naștere mamele erau asistate de femei, cunoscutele moașe, lipsite însă de cele mai elementare cunoștințe de igienă, motiv pentru care era ridicată rata deceselor infantile. Uneori, oamenii apelau la descântătoare, cum era Maria Ivănescu (Bobocina). Căsătoria tinerilor începea la 14-16 ani la fete și 17-18 ani la băieți.

Medic, moașă, agent sanitar nu erau în localitate. În 1936, medici erau numai la Bata (dr. Lia Molnar) și Bârzava (dr. Andrei Nemedi), la aproximativ 8 km distanță, spital doar la Lipova, la 30 km, iar farmacie numai la Bârzava unde funcționa farmacistul Emeric Jakab. În sat se deplasa foarte rar un agent sanitar care și dădea diagnostic în anumite cazuri. Medicul se deplasa foarte rar și nici măcar în cazuri excepționale.

În anii următori, 1974-1989, evoluția demografică se prezintă așa după cum reiese din cele două tabelele de mai jos:

Anii	Botezați	Cununați	Decedați
1954-1964	107	45	126
1965-1974	49	32	88
Total	156	77	214

Anii	Botezați			Cununați	Decedați		
	Băieți	Fete	Total		B.	F.	T.
1975	8			1	7		
1976	8			3	16		
1977	11			2	15		
1978	4			1	11		
1979	7			-	12		
1980	4	4	8	6	4	7	11
1981	1	3	4	3	3	5	8
1982 ⁵¹	o J	4	7		5	2	7
1983	2	4	6		6	5	11
1984	2	-	2		8	2	10
1985	6	5	11		5	7	12
1986	2	2	4		7	8	15
1987	5	o J	8		6	2	8
1988	4	o 3	7		1	8	9
1989	o j	3	6		6	2	8
Total	32	31	101		51	48	160

Între 1975 și 1989 s-au înregistrat 101 nașteri și 160 decedați. Numărul deceselor fiind cu mult peste cel al nașterilor. Între 1980-1989 s-au înregistrat un număr de 63 de botezați (32 băieți și 31 fete) și 99 decedați (51 bărbați și 48 femei). Cei mai mulți botezați s-au înregistrat în anii 1977 și 1985, câte 11. În 1976, s-au înregistrat 16 decese și 15 în anul 1986.

⁵¹ Nu deținem date despre cununați pe perioada 1982-1989

IV. 3. Câteva considerații despre organizarea administrativă

Disponem de puține date despre organizarea administrativă a Lalașințului. Este cunoscut faptul că din vremuri îndepărtate localitatea a aparținut de notariatul Zăbalț. În 1929 a trecut la notariatul Bata, iar în 1943, după noua lege administrativă, care adopta principiul descentralizării, se înființează notariatul comunei Lalașinț. Țelul noului organ administrativ era construirea unui edificiu corespunzător. În 1946 facea parte din plasa Birchiș de a cărui sediu se afla la aproximativ 15 km distanță.

Dintre *primarii* Lalașințului din perioada 1880-1949, cunoaștem pe: Gheorghe Maleș, Toma Micurescu, Ioan Maleș, Gheorghe Vucescu, Ștefan Mihailovici, Aron Maleș (1919-1926), Ioan Dănilă - Coată (1926-1927), Gheorghe Nicola - Circă (1927-1933), Gheorghe Vucu (1933-1937), Mihai Bălțean - Cercel (1937-1938), Gheorghe Gruescu - Bodrojan (1938-1939), Gheorghe Vucu (1939), Roman Vucu (1940), Gheorghe Gruescu - Bodrojan (1940-1943), Roman Vucu (1943-1945), Milente Mursa (1945), Gheorghe Vucu (1945-1949), Iulius Todor (1949).

La începutul secolului al XX-lea, satul aparținea, din punct de vedere administrativ, de notariatul Zăbalț. Din 1929 a trecut la notariatul Bata, iar din 1943, după noua lege administrativă care a adoptat descentralizarea, a fost înființat notariatul comunei Lalașinț. În 1936 notar era Ion Triponescu cu domiciliul la notariatul din Bata iar percepător Grigorie Stoian, tot la Bata.

V. SITUAȚIA SOCIAL-ECONOMICĂ DE-A LUNGUL TIMPULUI

Prin pacea de la Satu-Mare din 1711, habsburgii și-au consolidat pozițiile în Transilvania. Nu după multă vreme însă, luptele dintre otomani și imperiali se reiau (1716), încheindu-se prin pacea din 1718 de la Passarowitz. În urma păcii, tendințele expansioniste ale habsburgilor se răsfrâng și asupra Banatului care a fost anexat Imperiului.

În secolul al XVIII-lea, când românii așteptau de la noii stăpânitori o mai dreaptă repartiție și stăpânire a pământurilor, imperialii au repus în drepturi pe domnii de pământ. Ei erau adevărații proprietari asupra întregii întinderi de pământ, lucrat și nelucrat. Pe proprietatea lor lucrau iobagii,

iar aceștia aveau anumite teritorii, pe care le munceau pentru sine și ai săi, plătind după ele domnului de pământ, comitatului, unori și armatei, anumite dări. Primeau pământurile cele mai slabe, mult dintre ele nu fuseseră lucrate niciodată, altele li se dădeau locuri păduroase sau mărăcinoase, pe care trebuiau să le curățe pentru a le face productive. După ce erau despădurite și făcute utile pentru agricultură, erau din nou schimbate până și cu terenuri inundabile, prin care se lărgea proprietatea domnilor de pământ în paguba bieților iobagi.

În primele decenii ale secolului al XVIII-lea, datorită folosirii în agricultură pe scară tot mai largă, pe lângă forța umană și cea a vitelor, acesta servind tot mai mult ca ajutor la lucrarea brazdei și la fertilizarea solului. În această perioadă se generalizează și la sudul Mureșului sistemul de trei tarlale, se extinde îngrășarea solului, iar grâul înlocuiește treptat meiul. Acum se extinde cultura porumbului și a ovăzului.

Cu toate aceste schimbări, situația țăranilor rămâne în continuare grea. Rapoartele serviciilor districtuale arătau cazuri de sate părăsite, chiar din perioada de început a noii stăpâniri. La abuzurile și silniciile acestora, țăranimea a răspuns prin toate mijloacele ce i-au stat la îndemână. Cea mai frecventă formă de protest a țăranilor era fuga de pe domenii și așezarea lor pe alte moșii. Fuga constituia un prim mijloc de protest împotriva exploatării. Fuga țăranilor avea o intensitate sporită determinând o oarecare instabilitate demografică.

Într-un raport districtual către administrație, datat din 3 octombrie 1718, se raporta că toate satele de pe Timiș voiau să emigreze din cauza încartiruirilor și a contribuției. În 1720-1721, din cauza contribuțiilor ridicate, se anunța fuga din satul Lalașinț a multor locuitori.⁵²

Războiul turco-austriac din 1737-1739, a avut consecințe dezastruoase asupra Banatului. Ocupația militară, răscoala care a urmat după aceea, foametea și ciuma, au provocat grele pierderi de vieți omenești și de bunuri. O mică parte a țăranimii, care nu mai putea suferi silniciile stăpânirii, au luat drumul codrilor constituindu-se în cete de haiduci sau lotri, atacând curțile domnilor de pământ și drumurile de negoț, jefuind pe cei avuți. Cu toate că în Lalașinț nu exista nici un domn

⁵² Aurel Țintă, *Colonizările habsburgice în Banat (1716-1740)*, Timișoara, 1972, p. 46.

de pământ, la 27 septembrie 1738, o ceată de lotri unguri au atacat satul cerând stăpânirii din Lipova să le pună la dispoziție arme și cai.⁵³

După pacea de la Belgrad din 1739, regimul habsburgic s-a străduit să reorganizeze aparatul administrativ cu scopul ca provincia să poată face față sarcinilor multiple ce i-au fost impuse. În vederea acoperirii cheltuielilor, Curtea de la Viena a sporit considerabil contribuția în toate provinciile imperiului. În Banat încă se mai simțeau urmările dezastruoase ale războiului cu turcii.

Administrația habsburgică a consemnat sarcinile impuse Banatului într-un număr impresionant de documente. Date prețioase ne dă conscripția districtelor din Banat de la 1743 în care se află toate sarcinile fiscale ale locuitorilor. Sistemul de impunere fiscală avea la bază unitatea de dare de cap (*Personal Kopf*), la care erau supuși toți bărbații trecuți de vârsta de 15 ani, iar cei căsătoriți trebuiau să plătească darea întreagă chiar dacă nu-și întemeiaseră încă gospodăriile proprii, în timp ce tinrii necăsătoriți erau impuși doar cu jumătate din obligațiile celorlalți. Locuitorii mai trebuiau să suporte o dare de avere (*Fakulătes Kopf*). Cuantumul dării pe avere era egal cu cel al dării pe cap, dar, efectiv contribuabilul era impus în funcție de numărul vitelor aflate în proprietatea sa la data conscripției.⁵⁴

No	Lippaer District	Nation mit welcher sie bewohnet	Personal Kopf	Facultates Kopf	Praestiren A'743 an Contribution fl. cr.
1.	Lallassinze	wallachen	33	12 1/2	318

La mijlocul celei de-a doua jumătăți a secolului al XVIII-lea se simt anumite schimbări în favoarea țăranilor, această adtorită reformelor introduce de împăratul Iosif al II-lea. Sub presiunea forțelor retrograde și sub impresia revoluției franceze, împăratul a fost nevoit să-și anuleze reformele, restituind nobilimii vechile drepturi, ceea ce a adus la abuzuri repetate a domnilor de pământ, silniciile autorităților creînd în sânul

⁵³ *Idem, Lupta maselor populare bănățene contra exploatării habsburgice în sec. XVIII*, în "Studii și articole de istorie", II, 1957, p. 273.

⁵⁴ Bujor Surdu, *Aspecte privitoare la situația Banatului în 1743*, în "Anuarul Institutului de Istorie Cluj", XIII, 1970, p. 7, 8, 39

țărănimii o stare deosebită de agitație, o stare de fierbere permanentă. Nu întârzie să apară și mișcări colective ale țăranilor, mai ales imediat după reglementarea urbarială. Nu după multă vreme, apar o serie de jalbe ale țăranilor adresate împăratului, în care se arătau vătămarile suferite cu ocazia conșcripțiilor.⁵⁵

Numărul mare de jalbe reprezenta, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, prima mișcare colectivă a țăărănimii împotriva domnilor de pământ. Între anii 1782-1785, în unele sate s-a trecut la noi conșcripții și hotărnicii, ceea ce a dat naștere la tot mai multe nemulțumiri în rândul maselor de țărani. Încep să aibă loc mișcări, mulți țărani refugindu-se în păduri. La 27 iulie 1784, o ceată de țărani conduși de Petru Beciu și Urs Ribița, au atacat domeniul lui Andrei Forray, suprefectului comitatului Arad, răpindu-l din castelul său de la Săvârșin, ajungând cu el în sate de pe versantul Crișului Alb al Munților Zarandului.⁵⁶ Toate prevesteau mișcarea socială ce avea să izbucnească la sfârșitul anului 1784.

Spre sfârșitul lunii octombrie 1784, a izbucnit răscoala lui Horea, cuprinzând satele de pe valea Mureșului și a Crișului Alb. La Conop, care pe atunci aparținea familiei Torok, au fost prădate și arse casa domnească, casa de crâșmarit, velnița de radium, moara și vreo 50 de căpițe de fân. Crâșmarul Ladislau Styhovits din Conop, ascultat, mărturisește astfel faptele:

„La 8 noiembrie, noaptea 3 români, unul din Căpruța, altul din Lalașinț, al treilea necunoscut de el, după ce au băut toată noaptea la doi români din Conop, dimineața, împreună cu iobagii adunați au prădat mai întâi grajdurile și căminul domnesc, iar după aceea casa șpanală și au dat foc la toate; pe urmă fânul și porumbul le-au cărat și așezat în afară de sat, apoi le-au dat foc.”⁵⁷

Acte asemănătoare au avut loc în tot județul, spre nemulțumirea nobililor care cereau ajutorul armatei imperiale. Pentru a înăbuși mișcările țărănești, au fost mobilizate unități militare peste tot. Mulți din capi

⁵⁵ Geza Kovach, *Stăpânirea habsburgică și destrămarea feudalismului*, în voi. "Aradul, permanență în istoria patriei", Arad, 1978, p. 180

⁵⁶ Despre acest incident și urmările sale vezi mai pe larg la Pavel Vesa, *Din istoria comunei Dieci (jud. Arad). Contribuții monografice*, Arad, 1999, pp. 24-29, cu bibliografia indicată.

⁵⁷ David Prodan, *Răscoala lui Horea*, voi. I, București, 1979, p. 320

mișcărilor au fost prinși, arestați și supuși la chinuri grele. Soldații imperiali cutreierau zi și noapte satele terorizând locuitorii, care, înspăimântați de posibilele războaie ale nobililor, au părăsit satele fugind în păduri.⁵⁸

Liniștea instalată după înfrângerea răscoalei lui Horea a fost forțată și relativă. Anii îndelungați de asuprire a determinat ca atmosfera să fie furtunoasă în întreg județul. Astfel, avem informații că între 1786-1798, au avut loc o serie de conflicte mărunte la nordul Mureșului, mai ales în zona Șoimoșului și a Bârzavei.⁵⁹

La sfârșitul secolului al XVIII-lea și la începutul celui următor, numărul plângerilor a mai scăzut, aceasta și prin faptul că după finalizarea reglementării urbariale, situația iobagilor s-a stabilizat. Petenta urbarială a lui Iosif al II-lea a avut rolul de a liniști spiritele.

Începuturile exploatarei pietrei de var de la *Varniță* datează, așa după cum reiese din unele însemnări ale preotului Ioan Hadan, încă din secolul al XIX-lea.

„Comuna Lalașinț, încă de prin anii 1892 a cumpărat de la Erariu agronomic un complex de 444 jugh pământ de la deal, iar de la Mureș 120 jugh cu un preț de 29 300 florini cu amortizarea pe un timp de 50 de ani de desplătire, așa numit Uberlond care până în ziua de astăzi nu e împăcat dar s-a propus ca să se împace de total ca să nu mai aibă comuna rate de plătit”.⁶⁰

Erariul silvic a construit un „drum industrial” care străbăteau comuna de la intrarea dinspre pădure și ducea până la varniță la cuptoarele de ars var sau la gara C. F. R. din Bârzava. *„Pe acest drum umblă motoarele cu benzin și căruțe trase de cai”.⁶¹*

Pe lângă lucrul la pădure, lucrarea pământului și creșterea animalelor, se pare că încă din perioada medievală, unii locuitori sau ocupat cu exploatarea pietrei de var de la locul numit *Varniță*. Modernizată în secolul al XIX-lea, cariera a cunoscut o deosebită dezvoltare. În jurul

⁵⁸ Ioan Lupaș, *Răscoala românilor din Transilvania la anul 1784*, Cluj, 1934, p. 139.

⁵⁹ G. Kovach, *op. cit.*, p. 184

⁶⁰ A. P. O. R. Lalașinț, *Chestionarul comunei Lalașinț, jud. Caraș-Severin* întocmit de Ioan Hadan, nen.

⁶¹ *Ibidem*.

anului 1895, s-a produs aproximativ 5 000 tone var⁶². în Lalașinț erau 8 cuptoare de ars varul, unul dintre ele avea capacitatea de 7 vagoane. O mare parte din piatra de var era transportată cu plutele pe râul Mureș până la Randa, iar o altă parte era transportată cu vagonetele trase de cai până la Bârzava. Trecerea peste Mureș se făcea „prin o luntre mare care se numește compă puse pe coardă de fier”.⁶³

La Bârzava funcționa o fabrică de var de o mare capacitate. La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor, cuptoarele de var și băile de piatră de var „le manipulează cu arânda de la Erariu, Firma Ciugudean și Cicio Pop”.⁶⁴ în perioada interbelică, proprietarul ei era Emeric Kornisch din Arad, iar directorul firmei Anton Tischler.⁶⁵

Casă cu fereastră la pod și șolocaturi la ferestre

⁶² Eugen Gluck, *Situația social economică până în anul 1867*, în vol. "Aradul, permanență în istoria patriei", p. 285; *Idem*, *Industria arădeană între anii 1848-1849*, în "Ziridava", IX, 1978, p. 105.

⁶³ A. P. O. R. Lalașinț, *op. cit.*, nen.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ Informație primită în anul 1982 de la Mihai Gheorghe (Mențâl), în vârstă de 78 ani, locuitor în Lalașinț la nr. 152.

Cariera de exploatare a pietrei de var a creat atât lalașințenilor cât și unor locuitori din localitățile învecinate, posibilitatea unui câștig substanțial, pentru că numai din creșterea animalelor și lucrarea pământului nu puteau avea un trai decent. Numărul muncitorilor varia în funcție de sezon.

„La băile de piatră de unde se scoate piatră de var lucră în fiecare zi câte 50 de lucrători iar la cuptoarele de var se arde piatra de var și se face var. Carele var îl trimite în toate părțile de var renumit din Lalașinț”⁶⁶.

În apropierea locului unde erau situate cuptoarele pentru ars piatra de var, oamenii care erau din alte localități, și-au construit câte o casă unde locuiau împreună cu familia. În 1913 aici locuiau 34 suflete.⁶⁷

La începutul secolului al XX-lea, în Lalașinț a avut loc un incident ce nu a rămas fără urmări pentru cel care l-a provocat. Iată cum prezintă ziarul „Drapelul” (anul 4, nr. 3 din 6/19 ianuarie 1904, p. 3) acest incident:

„Conducătorul socialist Todor Popovici din Comlăuș (comitatul Arad) a venit fără de veste în comunele Lalașinț și Bata, din comitatul nostru, ca să țină adunări socialisteși să agite poporul pentru socialism. În 3 ianuarie Teodor Popovici a venit din Lalașinț cu o mulțime de țărani lalașințeni la Bata, când îl aștepta deja mulțimea avizată în secret despre sosirea lui. Nefiind adunarea anunțată primpretorului cercurial, 4 jandarmi din Bata au venit la fața locului și au provocat mulțimea (400-500 oameni) să se depărleze. Oamenii agitați de Popovici n-au voit să se supună, ba au început a se înarma cu securi și bâte. Jandarmii și-au făcut cale cu baionetele prin mulțime, au prins pe Popovici și l-au dus la casa comunală. Mulțimea a asediat casa comunală și era cât pe-aici să se întâmple vărsare de sânge. Jandarmii au reușit totuși să liniștească pe cale pașnică poporul...Popovici a fost predat preturei cercuale din Birchiș și pretorele l-a escortat a doua zi în comuna lui natală, Comlăuș”⁶⁸.

⁶⁶ A. P. O. R. Lalașinț, *op. cit.*, nen.

⁶⁷ AL Roz, G. Kovach, *op. cit.*, p. 140.

⁶⁸ *Din istoria mișcării muncitorești. Documente arădene 1821-1918* (volum realizat de Eugen Gluck și Alexandru Roz), Timișoara, 1981, nr. 148, pp. 162-163.

Cei care au luptat pe front în primul război mondial au primit din moșia lui Lukauf Filip, situată numai o parte în hotarul Lalașințului, 60 jugăre de pământ care a fost împărțit la cei îndreptățiți. În urma celui de-al doilea război mondial, a fost expropriate din moșia lui Geis Barbara, 32 jugăre teren arabil și a fost împărțit la un număr de 78 locuitori.

Prin Reforma agrară din 1921, au fost împrăștiți 180 de locuitori cu 60 jugăre cadastrale. Biserica a primit un jugăr cadastral. Înainte de reforma agrară biserica avea 5 jugăre pământ ptopriu cumpărat de Fondul bisericii.⁶⁹

În 1934, comuna a cumpărat de la stat 1 000 jugăre de pădure, pe care au exploatat-o în mod rațional. Pășunea de pe deal, săracă în ierburile necesare animalelor, avea o întindere de 274 ha din care 45 % era acoperită cu berc, 20 % ocupături, 10 % terenuri degradate și 25 % poieni pentru pășunat.

Și în prima jumătate a secolului al XX-lea, ocupația principală era creșterea vitelor și lucrarea pământului. După ancheta agricolă din anul 1945, pământul se împărțea în două categorii mari: terenuri productive (arabil, fânețe, pășuni, păduri) și neproductive (vetre de sat, drumuri, ape, terenuri industriale, clădiri și curți izolate). Situația este prezentată de soții Gheorghe și Ana Papuc în monografia lor din 1946, reprodusă și în monografia din 1980⁷⁰, pe care o vom reda în tabelul de mai jos:

Terenuri productive

Nr. crt.	Terenuri productive	Hectare
1.	Teren arabil	453 ha
2.	Fânate naturale	111,76 ha
3.	Pășuni naturale	274,65 ha
4.	Păduri	1 332,37 ha
	Total	2171,78 ha

Terenuri neproductive

Terenuri neproductive	Flectare
Vetre de sat, drumuri, ape, terenuri industriale, clădiri și curți izolate	344,54 ha

⁶⁹ A. P. O. R. Lalașinț, Leontin Lăzărescu, *Răspuns la chestionarul nr. 1986/C/1944*, f.4.

⁷⁰ Gh. Papuc, A. Papuc, *op. cit.*, f. 11.

Adunând cele două sume totale ale terenului productiv (2 171,78 ha) cu cel neproductiv (344,54 ha), avem o suprafață totală a comunei de 2 516,32 hectare.

Pentru repartitia terenului productiv pe categorii de gospodărie, situația se prezenta astfel:

Repartitia terenului productiv pe categorii de gospodărie

Familia Nicola în anul 1950

Nr. crt.	Categoria de gospodărie	Număr de gospodării
1.	De la 10 la 25 ha	2
2.	De la 5 la 10 ha	4
3.	De la 3 la 5 ha	6
4.	De la 1 la 3 ha	193
5.	Sub un hectar	23
Total	537, 34 ha	228

Gospodării care să aibă mai mult de 25 hectare nu existau. În gospodării locuitorii se ocupau cu creșterea animalelor (vacă, cai, boi, porci, oi) și păsărilor (găini, găște, rațe).

**Casa de la nr 56 pe plațul lui Zbârnă,
construită din lemn**

**Gard din fier forjat confecționat
în anul 1903**

**Gard din nuiele impletite, odinioară
prezent în satul bănățean**

În prima jumătate a secolului, în Lalașinț existau două prăvălii, una în proprietatea lui Șerb Ioan, cealaltă era a evreului Samuil Foldes. Mai târziu este menționat și un alt comerciant, unul Păcurariu, care avea și el o prăvălie. Mai existau patru proprietari de cazane de fiert țiucă, ale lui Roman Maleș (Bușa), Roman Ionescu (Troancă), Gheorghe David (Beca) și Samuil Foldes. Meseriași erau patru: un croitor român (Toma Vucescu), un fierar (Gheorghe Múlek senior) și un tâmplar (Gheorghe Múlek junior) de etnie germană și un cismar român (Roman Șandru).

Pe Mureș erau două mori⁷¹ care luau uium între 12-15 procente. Pe vale erau alte două mori mai mici, cu câte o piatră, dar funcționau numai atunci când era apă suficientă pe vale. Una dintre cele două mori era pe vale la Domnuțu și data, după cum mărturiseau bătrânii, din 1462, așa după cum era încrustat pe una dintre ușile groase de stejar. Avea pereții groși de 10 cm, ciopliți frumos și bârnele late de 60-80 cm, cu încheieturi foarte interesante și încuietori secrete. Roata dublă din piatră era acționată prin învârtirea celei de jos, care la rându-i, era mișcată de apă. Mai exista și o moară la Beca, care funcționa cu ajutorul unei locomobile cu aburi și curea de transmisie. Măcina numai iama. O altă moară avea Roman Vucu. Domnuțu și Beca aveau o moară și pe Mureș care măcina grâu și porumb.⁷²

Mașină de treierat (batoză) exista una cu motor de 4 cai putere și avea o capacitate de treierat de la 3 000 la 4 000 kg. boabe de grâu la zi.

Cu toate că pe lângă râul Mureș existau zăvoaie de sălcii, în sat nu exista decât un singur locuitor care știa împleti coșuri. În sat, în 1946, mai existau trei pescari, iar cu albinăritul se îndeletniceau prea puțini locuitori. În sat existau în acel an doar 12 stupi sistematici și 25 în coșnițe. Unii locuitori se ocupau cu munca la pădure, la fasonatul și trasul lemnului pentru construcție și foc.

⁷¹ O moară plutitoare era montată pe două „dube” (vase) de dimensiuni diferite, unul susținând moara propriu-zisă, altul servind ca sprijin pentru capătul extrem al axului roții hidraulice de dimensiuni foarte mari, cu palete lungi, pentru a prelua o cât mai mare cotă din energia apei. Mecanismul de măcinat se deosebește de al celorlalte mori prin aceea că pentru a mări lentă viteza a roții motoare, folosește o transmisie în două trepte, cu două angrenaje succesive (roți cu bolțuri, pinioane cu măsele).

⁷² După unele mărturii istoriografice, pe valea inferioară a Mureșului, la începutul deceniului opt al secolului al XIX-lea, pe această porțiune funcționau 131 mori plutitoare, dar apogeul prezenței lor în activitate a fost înregistrat cu două decenii mai înainte, când numărul acestora trecea, probabil, de 300 de exemplare. La Arad, Lipova, Periam-Port și în alte localități riverane se înfiripaseră adevărate centre în care erau concepute, construite, întreținute sau reparate pretențioasele angrenaje ale morilor plutitoare. Regresul de la 300 de instalații în 1860, la 131 în 1884, devenea evident și avea să constituie treptat până la mijlocul secolului al XX-lea, când dispar pe rând morile de la Nădlac, Igriș, Bătuța și Ususău. Ultima, cea de la Belotinț, a reușit să mai reziste până în anul 1963.

VI. PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

VI. 1. Eroii din primul război mondial

Din satul Lalașinț, mulți dintre locuitori au fost obligați să lupte sub steag străin, chiar împotriva fraților români de peste Carpați. Mulți au plătit cu viață participarea lor la acest război mondial.

Amintim numele celor căzuți pe câmpurile de luptă, sacrificați fără nici un drept de stăpânirea austro-ungară.⁷³

Monumentul eroilor din primul război mondial 1914-1918

⁷³ Pentru acest subcapitol de folos ne-au fost datele furnizate de credinciosul Gruescu Gheorghe, veteran de război, fost primar, secretar comunal, apoi încasator comunal

**Monumentul eroilor din primul război mondial,
varianta veche din lemn**

Grozescu Andrei și Grozescu Eufrosina

NUMELE EROILOR DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Nr. crt.	Numele și prenumele	Porecla	Observații
1.	Abrudean Vasile		
2.	Alexandru Gheorghe	Frâșteț	
3.	Băltean Miiante		
4.	Blagoiță Aron	Pârciu	
5.	Căprucean Vasile	Trâncu	
6.	Căprucean Ioan	Slătineana	
7.	Ciric Petru	Păduretu	
8.	Crâznic Teodor		
9.	Crișan Ioan		
10.	Dohangie Gheorghe		
11.	Danca Gheorghe		
12.	Danca Ioan		
13.	Danca Miiante	Samson	
14.	Drăgănescu Gheorghe	Olaru	
15.	Gruescu Anton	Iovan	
16.	Grozescu Valeriu	Bușa	
17.	Hancilă Aron	Pișta	
18.	Hatcău Gheorghe	Zbârnă	
19.	Kirschner Bela		
20.	Kirschner Rudy		
21.	Iorgovici Arcadie	Zdrâncu	
22.	Lupu Roman	Bocioc	
23.	Maleș Aron	Ghiga	
24.	Maleș Ioan ⁷⁴		
25.	Maleș Gheorghe		
26.	Maleș Miiante	Suvicu	
27.	Maleș Lazăr		
28.	Maleș Eugen		
29.	Moț Eftimie	Pieșcanu	
30.	Moț Gheorghe	Belniță	
31.	Moț Miiante	Iorghii	
32.	Micu Ioan		
33.	Mihai Gheorghe	Cita	
34.	Mursa Partenie	Huzăi	
35.	Pavică Aurel	Suta	
36.	Sauca Gheorghe	Gligor	
37.	Sauca Gheorghe	Pirporuș	
38.	Stoenescu Aron	Holan	
39.	Stoenescu Gheorghe	Holan	

⁷⁴ Înainte de a pleca pe front face următoarea însemnare manuscrisă pe filele unei Minei pe luna august (București, 1894, se păstrează în biblioteca parohială nr. inv. 14) : Scris-am eu Maleș Ioan fiind ca jude comunal înainte de a pleca în armată la resbel în 23 august 1914 spre suveniră lăsând că am fost la sta biserică. Maleș Ioan". Peste ani, despre el aflăm o altă însemnare făcută pe aceeași filă de carte: "Mort în Războiul cel mare din anii 1914 și până în 1918. George Bălteanu nr. 219, cântăreț 1938".

40.	Ștefanescu Milente	Dobrea	
41.	Ștefănescu Milente	Râgu	
42.	Ștefanescu Teodor	Iepure	
43.	Ștefănescu Milente	Ieș	
44.	Suciu Lazăr	Giurca	
45.	Suciu Zenovie		
46.	Todor Teodor	Turli	
47.	Tornean Partenie	Tupu	
48.	Țigu Aron	Ocean	
49.	Țigu Iosif	Goană	
50.	Răchitan Milente	Gearna	
51.	Velcu Milente		
52.	Vucescu Iosif		
53.	Ardelean Petru		
54.	Mihai Augustin		
55.	Radu Iosif		
56.	Radu Petru		
57.	Dăminescu Ioan		
58.	Muntean Iosif		

Sergent Vucu Roman
din armata austro-ungară

VI. 2. Invalizi

Unii dintre participanții la război s-au întors acasă invalizi:

1. Chiș Nicolae (Drugă)	4. Răchițan Lazăr (Fleoancă)
2. Drăgoescu Aron (Micentu)	5. Ștefanescu Samuil (Iepure)
3. Grozescu Gheorghe (Bușa)	6. Vucescu Roman

VI. 3. Voluntari lalașințeni participanți în armata română la eliberarea Transilvaniei

O parte din prizonierii români ardeleni aflați în lagărele de prizonieri din Franța și Italia, s-au înrolat în armata română de peste Carpați și au luat parte la luptele de la Mărășești, din Ardeal și de pe Tisa, iar în primăvara anului 1919 zdrobind trupele austro-ungare ce nu voiau să recunoască realizarea visului de veacuri al românilor: Unirea cea Mare. Prin ocuparea Budapestei de către armata română, guvernul maghiar a fost nevoit să recunoască noile granițe ale României, iar tratatul de la Trianon a consfințit frontierele României Mari.

Din Lalașinț au existat 10 voluntari care s-au înrolat în armata română de peste Carpați:

1. Horga Lazăr	6. Jurma Ioan
2. Ștefănescu Lazăr	7. Popa Leonte
3. Grozăvescu Teodor	8. Iorgovici Valeriu
4. Ștefănescu Gheorghe	9. Gruescu Teodor
5. Musai Toma	10. Hatcău Iancu

Cântărețul bisericesc Roman Vucu a luptat pe frontul din Apus, unde în 8 octombrie 1918 a căzut prizonier așa după cum însuși menționează într-o însemnare manuscrisă făcută pe filele unei cărți de cult:

„In anul 1919 în ziua de 29 august mi-am rentors din Franța unde am fost prins în anul 1918 ziua de 8 octombrie în războiul din anii 1914-1918, prins de trupele franceze și americane. Roman Vucu, 1960”.⁷⁵

⁷⁵ Minei pe luna august (București, 1894) se păstrează în biblioteca parohială nr. inv. 14

VI. 4. Înființarea Gărzii Naționale Române din Lalașinț

Spre sfârșitul războiului când puterea statului era dezorganizată, încep să apară bande de tâlhari înarmați care atacau populația pașnică. S-au înflintat gărzi naționale care aveau rolul de a menține ordinea și siguranța publică.⁷⁶ Cele mai puternice au fost în părțile Aradului, ele menținând un contact strâns cu frunțașii politici arădeni.

În Gărzile Naționale Române (G. N. R.) erau aleși persoane de cea mai mare încredere, erau persoane alese prin înțelegere cu comitetul comunal, după care depuneau jurământul. Publicat la acea vreme în ziarul „Românul” (an VII, nr. 1 din 8 noiembrie 1918, p. 3), jurământul gardiștilor avea următorul conținut:

„Eu...jur Atotputernicului Dumnezeu, cum că într-o toate voi fi cu credință și supunere către G. N. R...care este supremul for a națiunii române... Conștiința de datorințele ce ne impun vremurile istorice de azi, jur că în toate manifestările vieții mele voi fi fiu credincios națiunii române și nu voi ridica mâna mea asupra fraților mei, locuiesc pe orice fel de teritoriu politic. Așa să-mi ajute Dumnezeu”.

În Lalașinț, Garda Națională Română a fost înființată în jurul datei de 6 noiembrie 1918, a fost pusă sub comanda plutonierului Ioan Dănilă (Coată) și avea reședința la primăria din sat. Cei 13 membrii ai Gărzii Naționale erau următorii: Dănilă Ioan - comandant, fost plutonier în armata austro-ungară; membrii: Marian Gheorghe (Medrea) Ignea Teodor (Groșana), Drăgoescu Gheorghe, Danca Milente (Sonea), Neda Gheorghe (Căpeț), Țigu Milente (Fileru), Bălțean Mihai (a lui Toni), Gruescu Teodor (Tică), Faur Aron (Brata), Ilone Aron (Giuca), Moț Partenie (Ploscaru), Gruescu Gheorghe (Bodrojan). Garda Națională Română din Lalașinț a jucat un rol însemnat în apărarea locuitorilor de bandele de răufăcători care jefuiau.

De la 10 decembrie 1918 și până la 1 februarie 1919, satul a fost ocupat de armata sârbă. La 1 februarie 1919, satul a fost eliberat de trupele franceze iar trupe române au intrat în sat în luna mai 1919.⁷⁷

⁷⁶ Ion Clopoțel, *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*, Cluj, 1926, p.51

⁷⁷ A. P. O. R. Lalașinț, Leontin Lăzărescu, *Răspuns la chestionarul nr. 1986/C/1944*, f.4

Garda Națională din Lalașinț a avut un rol important în apărarea locuitorilor contra bandelor care săvârșeau acte de jaf, mai ales că autoritatea de stat era aproape inexistentă.⁷⁸ Garda Națională Română din Lalașinț a funcționat până în luna mai 1919, când a fost desființată, pierzându-și obiectul muncii.

VII. AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

VII. 1. Lalașințeni chemați sub arme

Din Lalașinț au plecat la război un număr de 80 de locuitori care și-au adus și ei contribuția pe toate fronturile, mulți dintre ei fiind distinși cu ordine și medalii.

Nr. crt.	Numele și prenumele	Porecla	Contingentul	Gradul	Unitatea militară
1.	Abrudean Vasile		1937	soldat	Reg. 85 Infanterie
2.	Ardelean Valeriu	Contrea	1942	caporal	Reg. 1 Roșiori
3.	Ardelean Iosif		1927	soldat	Comp. 7 Grăniceri
4.	Avramescu Milente	Iepure	1934	fruntaș	Reg. 96 Infanterie
5.	Bălănescu Trandafir	Zdrâncu	1931	caporal	Reg. 17 Infanterie
6.	Bălțean Gheorghe	Cercel	1933	fruntaș	Reg. 42 Artilerie
7.	Bălțean Mihai	Cercel	1930	soldat	Bat. 2 Vânători de munte
8.	Braiț Gheorghe		1929	soldat	Reg. 92 Infanterie
9.	Bunean Gheorghe	Tuntăli	1939	sergent	Bat. 4 Vânători de munte
10.	Bârlea Ioan		1933	soldat	Div. 2 artilerie căi.
11.	Blagoe Gheorghe	Habuc	1941	soldat	Reg. 3 Grăniceri
12.	Crișan Leonte		1943	soldat	Reg. 95 Infanterie
13.	Crâznic Gheorghe		1930	fruntaș	Bat. 2 Vânători de munte
14.	Chiș Valeriu	Drugă	1939	sergent	Bat. 2 Vânători de munte
15.	Chiș Miiente	Drugă	1943	soldat	Reg. 94 Infanterie
16.	Crișan Miiente		1930	soldat	Reg. 36 Artilerie
17.	Crișan Gheorghe		1939	sergent	Reg. 42 Artilerie
18.	Dohangie Partenie		1931	caporal	Reg. 90 Infanterie
19.	Dohangie Gheorghe		1934	soldat	Reg. 3 Grăniceri
20.	Dohangie Mihai		1936	caporal	Reg. 3 Transmisiuni
21.	David Iosif	Samson	1941	sergent	Reg. 17 Infanterie

⁷⁸ Gh. Papuc, A. Papuc, *op. cit.*, f. 5-6.

22.	Damaschin Teodor		1942	soldat	Reg. 96 Infanterie
23.	Drăgănescu Gheorghe		1927	soldat	Reg. 7 A. G.
24.	Faur Gheorghe		1926	soldat	Reg. 7 Pionieri
25.	Gruia Iosif		1933	soldat	Reg. 17 Infanterie
26.	Grozescu Aron		1930	soldat	Reg. 90 Infanterie
27.	Gruescu Teodor	Tică	1941	soldat	Reg. 93 Infanterie
28.	Gruescu Lazăr		1941	soldat	Reg. 9s Infanterie
29.	Gruescu Teodor		1942	soldat	Bat. 10 Vânători de munte
30.	Grozescu Gheorghe		1934	fruntaș	Bat. 8 Vânători de munte
31.	Gruescu Adam	Tică	1934	soldat	Reg. 17 Infanterie
32.	Platcău Roman		1931	caporal	Reg. 17 Infanterie
33.	Hancilă Vasile		1931	fruntaș	Reg. 35 Artilerie
34.	Hancilă Gheorghe		1936	soldat	Bat. 8 Vânători de munte
35.	Hancilă Mihai		1942	soldat	Reg. 93 Infanterie
36.	Ion Gheorghe		1927	caporal	Reg. 2 Jandarni
37.	Ivănescu Miron		1933	soldat	Reg. 17 Infanterie
38.	Ivănescu Gheorghe		1945	soldat	Reg. 1 Artilerie călăreață
39.	Iliescu Petru		1943	soldat	Reg. 37 Infanterie
40.	Jucu Ioan		1924	soldat	Div. 161
41.	Lădari Milente		1938	soldat	Reg. 12 Roșiori
42.	Leric Milente		1931	caporal	Div. 9 Tunuri munte
43.	Lupuț Petru		1933	soldat	Reg. 92 Infanterie
44.	Maleș Gheorghe		1927	soldat	Reg. 1 Artilerie
45.	Maleș Ioniță		1933	soldat	Reg. 17 Infanterie
46.	Maleș Gheorghe	Ghiga	1940	soldat	Reg. 42 Artilerie
47.	Marian Gheorghe		1935	soldat	Bat. 10 Vânători de munte
48.	Marian Roman		1942	soldat	Reg. 2 Roșiori
49.	Maleș Valeriu		1920	soldat	Reg. 94 Infanterie
50.	Moraru Vasile		1927	soldat	Reg. 7 Pionieri
51.	Moț Milente		1937	sergent	Bat. 18 Vânători de munte
52.	Mihai Augustin		1939	soldat	Reg. 96 Infanterie
53.	Mariș Ioan		1932	fruntaș	Reg. 92 Infanterie
54.	Mihut Petru		1935	soldat	Reg. 42 Artilerie
55.	Mot Aron	Turcu	1934	soldat	Reg. 3 Grăniceri
56.	Maleș Romulus		1941	caporal	Reg. 42 Artilerie
57.	Moț Gheorghe		1933	soldat	Reg. 17 Infanterie
58.	Maleș V. Gheorghe		1941	soldat	Bat. 35 Vânători de munte
59.	Neda Gheorghe		1942	soldat	Reg. 96 Infanterie
60.	Nicola A. Todor		1931	soldat	Reg. 23 Infanterie
61.	Papuc Gheorghe		1933	sergent	Reg. 17 Infanterie
62.	Păiușan Ioan		1929	soldat	Reg. 5 Vânători de munte
63.	Rămeșan Gligor	Tia	1933	soldat	Reg. 17 Infanterie

64.	Radu Zianu		1942	soldat	Comp. 19 Cercetare
65.	Rusu Petru		1943	soldat	Reg. 93 Infanterie
66.	Sauca Gheorghe		1926	soldat	Reg. 96 Infanterie
67.	Sauca Milente		1941	soldat	Reg. 42 Artilerie
68.	Sauca Gheorghe		1937	caporal	Reg. 42 Artilerie
69.	Stoenescu Gheorghe		1942	soldat	Reg. 95 Infanterie
70.	Ștefanescu Gheorghe		1936	sergent	Reg. 42 Artilerie
71.	Ștefănescu S. Gheorghe		1931	soldat	Reg. 94 Infanterie
72.	Suciu P. Gheorghe		1942	soldat	Reg. 96 Infanterie
73.	Suciu V. Gheorghe		1943	soldat	Reg. 96 Infanterie
74.	Suciu Roman		1944	fruntaș	Reg. 94 Infanterie
75.	Suciu Milente		1927	sergent	Legiunea de jandarmi Lugoj
76.	Suciu Iosif		1932	soldat	Bat. 10 Vânători de munte
77.	Stanei u Ioan		1937	soldat	Bat. 7 Vânători de munte
78.	Tripon Maxim		1936	soldat	Bat. 12 Vânători de munte
79.	Tornean Aron		1934	fruntaș	Reg. 42 Artilerie
80.	Vilait Gheorghe		1930	fruntaș	Reg. 93 Infanterie

**Monumentul eroilor din al doilea război mondial
1941-1945**

VII. 2. Lalașințeni morți sau dispăruți pe frontul din Est

Avrămescu Miiente. S-a născut în anul 1916 din părinții Simion și Maria Avrămescu din Lalașinț. În anul 1937 s-a căsătorit cu Silvia Blagoiță cu care a avut o fată pe nume Elena. În anul 1939 a fost chemat sub arme la unitatea unde în anul 1934 fusese încorporat, Regimentul 96 Infanterie din Caransebeș, în luptele din iarna anului 1942 din Caucaz, a fost rănit grav, murind în cele din urmă la 13 martie 1943,

Crâznic Gheorghe. Născut în Lalașinț în 1917 în familia lui Milente și Petra Crâznic. A fost căsătorit cu Persida cu care a avut trei fete: Maria, Silvia și Elena. În primăvara anului 1939 a fost concentrat la Batalionul 2 Vânători de Munte din Abrud. Cu unitatea sa a participat la luptele de pe Prut în care, la 22 iunie 1941, și-a pierdut viața în luptele din apropierea orașului Cernăuți.

Crișan Leonte. S-a născut în Lalașinț în casa lui Gheorghe și Persida Crișan. În 1943 a fost încorporat în Regimentul 95 Infanterie din Tumu Severin. În urma încercuirii de la Sevastopol a fost dat dispărut.

David Iosif. Născut în 1917 în comuna Bârzava, în Lalașinț ajungând prin căsătorie cu Maria lui Samson. Înainte de a fi chemat să-și satisfacă serviciul militar, soția sa a năcut pe Ana, fetița lor. A fost încorporat la Regimentul 17 Infanterie din Lugoj. Participant cu unitatea sa la luptele de pe Prut, la 18 iulie 1941 a murit la datorie în apropierea localității Hârtoape (Basarabia). Pentru merite deosebite a fost avansat post-mortem la gradul de sergent.

Gruescu Lazăr. S-a născut în 1919 în casa lui Gheorghe și Silvia Gruescu din Lalașinț. S-a căsătorit cu Terezia Micurescu. A fost încorporat la Regimentul 92 Infanterie din Orăștie. La 7 iunie 1944, în urma luptelor de la Horlești (jud. Iași) a căzut prizonier la sovietici. Nu a mai revenit din prizonierat.

Gruescu V. Teodor. S-a născut la 31 martie 1920, fiind fiul lui Valere și Iconia Gruescu. În 1942 a fost încorporat la Batalionul 12 Vânători de Munte din Hațeg, cu care a participat la luptele din Caucaz. Cu ocazia evacuării Crimeii a căzut la datorie în ziua de 23 aprilie 1944 în luptele de la Sevastopol.

Hancilă Gheorghe. S-a născut în Lalașinț, fiind primul copil a lui Aron și Livia Hancilă. În 1936 a fost încorporat la Batalionul 8 Vânători

de Munte din Deva cu care a participat pe front. La 12 mai 1944 a murit în luptele de la Sevastopol.

Hancilă Mihai. S-a născut în 1920 din părinții Milente și Maria Hancilă. S-a căsătorit cu Maria, cu care a avut pe Gheorghe. A fost încorporat la Regimentul 2 Infanterie din Arad cu care a luat parte la luptele de la Stalingrad. În urma acelor lupte, la 5 februarie 1943 a fost dat dispărut.

Iliescu Petru. S-a născut la 21 ianuarie 1921 la Belotiniș. Mama sa Rozalia, mai târziu s-a stabilit în Lalașiniș. A fost încorporat la Regimentul 37 Infanterie din Botoșani. În urma luptelor de la Gregoreevca din Ucraina, la 1 noiembrie 1943 a fost dat dispărut.

Leric Milente. S-a născut la 25 ianuarie 1909 în familia lui Gheorghe și Maria Leric din Lalașiniș. În anul 1931 a fost încorporat în Divizionul 9 Tunari de Munte din Beiuș. După lășarea la vatră, în 1933, s-a reîntors în satul natal căsătorindu-se cu Maria Marian, cu care a avut pe pruncul Viorel. Nu după multă vreme a fost rechemat sub arme la aceeași unitate militară cu care a ajuns pe frontul de la Iași, unde, în aprilie 1944 a fost dat dispărut.

Lupuș Petru. S-a născut la Bârzava în anul 1911, în Lalașiniș a ajuns căsătorindu-se cu Elena Ciucuriță cu care a avut o fată pe nume Maria. A luptat pe front cu Regimentul 92 Infanterie din Orăștie. În luptele de la Limanul Nistrului, pe data de 22 august 1944 a fost dat dispărut.

Marian Gheorghe. Născut în 1916 în Lalașiniș din părinții Milente și Elena Marian. Stagiul militar l-a satisfăcut la Batalionul 10 Vânători de Munte din hațeg. După lășarea la vatră, a revenit în satul natal și s-a căsătorit cu Silvia Hatcău. Nu după multă vreme a fost rechemat sub arme la unitatea care l-a lăsat la vatră. A participat la luptele de la Malaia Belezorsa din Ucraina, unde, în iarna anului 1942 a căzut la datorie.

Radu Zianu. S-a născut în 1920 la Varnișă. Serviciul militar l-a făcut la Regimentul 10 Călărași Compania 19 Cercetare. În urma luptelor de la Podul Cuban, la 3 octombrie 1943 a fost dat dispărut.

Rusu Gheorghe. S-a născut în familia lui Petru și Eufimie Rusu. În 1943 a fost încorporat la Regimentul 93 Infanterie din Arad, cu care a participat pe frontul din est. La 5 februarie 1943, în urma unei bătălii la sud de Stalingrad, a fost dat dispărut.

Sauca Gheorghe. Născut în anul 1914 din părinții Milente și Livia din Lalașiniș. S-a căsătorit cu tânăra Cosana din Zăbalț, cu care a avut o

fetiță pe nume Elena. în 1939 a fost concentrat la Regimentul 42 Artilerie din Lugoj. La 18 noiembrie 1942, în luptele de la Albinskaia din Caucaz, a murit pe câmpul de luptă.

Stanciu Ioan. S-a născut la Bulci în 1915 și era fiul lui Iosif Kertes și a Măriei Stanciu. în Lalașinț a locuit în concubinaj cu Persida Mateaș cu care a avut un fiu, Gheorghe. în 1937 a fost încorporat la Batalionul 7 Vânători de Munte din Deva cu care a luat parte la luptele din Caucaz. La 12 aprilie 1943 a fost dat dispărut.

Stoenescu Gheorghe. Născut în 1923 din părinții Roman și Silvia din Lalașinț. În octombrie 1939 s-a căsătorit cu Maria (fiica lui Blagoe Gheorghe), cu care a avut pe fiul Gheorghe. în 1942 a fost încorporat la Regimentul 95 Infanterie din Turnu-Severin. În ziua de 17 aprilie, pe câmpul de instrucție, a murit deșurubând o grenadă.

Suciu P. Gheorghe. S-a născut în 1920, fiul lui Partenie și Cristina Suciu din Lalașinț. în 1941 a fost încorporat la Regimentul 96 Infanterie din Caransebeș cu care a luat parte la luptele din Caucaz. La 3 octombrie 1943, în urma unei luptelor de la Erivanski, a fost dat dispărut.

Suciu V. Gheorghe. S-a născut în Lalașinț și era unicul fiu al soților Valeriu și Maria Suciu. în 1938 s-a căsătorit cu Viorica Neda, cu care a avut un copil, pe Gheorghe. în martie 1942 a fost încorporat la Regimentul 96 Infanterie din Caransebeș. Plecat pe front, aici s-a îmbolnăvit și nemaiputând îndura suferințele, la 25 iulie 1943 și-a curmat viața.

Tripon Maxim. Născut în 1915 în satul Pârnești. În Lalașinț a ajuns căsătorindu-se cu Lena „lu Marieta”. A lucrat la fabrica de var din Bârzava. în primăvara anului 1939 a fost concentrat la Batalionul 12 Vânători de Munte din Beiuș. în primăvara anului 1941 era cu unitatea sa pe Prut. A murit la datorie pe câmpul de luptă la marginea orașului Bălți din nordul Basarabiei în ziua de 18 iulie 1941. A fost decorată post-mortem cu „*Virtutea militară*”.

VII. 3. Lalașințeni morți pe frontul din Vest

Ardelean Iosif. S-a născut în cătunul Varniță de lângă Lalașinț și a făcut armata la Regimentul 3 Orșova. A căzut la datorie în zona Clisurii Dunării la 19 septembrie 1944.

Ardelean Valeriu. S-a născut în casa lui Lazăr Suciș și a Iustinei Ardelean din Lalașinț. Cu câțiva înainte de a pleca pe front, s-a căsătorit cu Maria Pavică, cu care a avut doi copii, pe Gheorghe și Elena. În anul 1942 a fost încorporat la Regimentul 1 Roșiori din Arad. La 23 martie 1945, în luptele pentru ocuparea localității Covaciova (Cehoslovacia), a murit pe câmpul de luptă.

Suciș Roman. S-a născut din părinții Roman și Silvia Suciș din Lalașinț. În 1944 a fost încorporat la Regimentul 94 Infanterie din Orșova, cu care a participat la luptele din Banat și Ungaria. La 26 octombrie 1944 în luptele de la Alpar (Ungaria). A fost înmormântat în cimitirul eroilor din Alpar.

VII. 4. Invalizi de război

Numele și prenumele	Anul nașterii	Numele părinților	Contingentul și unitatea militară	Anul și împrejurările în care a fost rănit	Gradul de invaliditate
Abrudean Vasile	1915	Dumitru și Maria	1937, Reg. 85 Inf. Ineu	În Basarabia, lăsat la vatră în 20 iunie 1942	20%
Dohangie Partenie	1909	Gheorghe și Irina	1931, Reg. 90 Inf. Sibiu	La Sevastopol în iunie 1942, rănit la mână și față	40%
Mihai Augustin	1917	Petru și Ana	Reg. 96 Inf. Caransebeș		20%
Grozescu Aron	1908	Lazăr și Ruja	Reg. 90 Inf. Sibiu	Pe front s-a îmbolnăvit grav la picioare, reformat de serviciu militar	Nu i s-a acordat pensie de invaliditate
Neda Gheorghe	19 20	Vasile și Maria	1942, Reg. 96 Inf. Caransebeș	La Crimscaia - 30 aprilie 1942	40%
Mariș Ion	Milova, 1910	S-a căsătorit cu Maria Blagoe din Lalașinț	Reg. 92 Inf. Orăștie	În iunie 1942 i-au degerat picioarele amputându-i-se talpa picioarelor.	20%
Maleș Gheorghe	1918	Lazăr și Natalia	Reg. 42 Art. Lugoj	Kolarova, la 1 mai 1943, rănit la mâna stângă	20%
Lădari Milente		Milente și Domnica	1938, Reg. 12 Roșiori Tumu	În luptele de pe Nipru din	La 16 mai 1942 lăsat
			Măgurele	primăvara anului	la vatră, iar
				1941 s-a	la 24 mai
				îmbolnăvit	1942 a
					murit

VII. 5. Prizonieri

Numele și prenumele	Anul nașterii	Numele părinților	Contingentul și unitatea militară	Unde și când a căzut prizonier	Când a revenit acasă
Bunean Gheorghe	1917	Todor și Silvia	1939. Reg. de Gardă de unde a fost mutat la Bat. 1 Vânători de munte Sinaia	Sevastopol la 12 mai 1944	1 septembrie 1945
Maleș V. Gheorghe	1919	Valentin și Maria	1941, Reg. 92 Infanterie	mai 1944	12 septembrie 1945
Grozescu Gheorghe	1912	Valeriu și Eufimia	1934, Bat. 8 Vânători de munte Aiud	Moldova august 1944	10 septembrie 1945
Damaschin Teodor	1920	Milente și Elena	1942, Reg. 96 Infanterie Caransebes	12 aprilie 1944 în Crimeia	27 octombrie 1945
Nicola Teodor	1909	Aron și Persida	1931, Reg. 23 Infanterie Călărași	12 aprilie 1944 în Crimeia	25 noiembrie 1945
Aron Tornean	1912	Valeriu și Maria	1934, Reg. 42 Artilerie Lugoj	Sevastopol în aprilie 1944	20 octombrie 1945

Veterani de război

Veterani de război în varianta din lemn

VII. 6. Biroul Invalizilor Orfanilor Văduvelor de Război

Pentru redactarea subcapitolul VII (*Al doilea război mondial*), de un real folos ne-au fost doasarele cu corespondență din anii 1944 și 1945 a Biroului Invalizilor, Orfanilor, Văduvelor de Război (IOVR) Lalașinț aflat atunci în păstrarea credinciosului Dohangie Partenie (Tenca), invalid de război, care le- a salvat de la distrugere. Spre sfârșitul activității mele de preot în Lalașinț mi-a înmănat cele două dosare spre a fi păstrate în arhiva parohială, unde se aflau la transferul meu din parohie (decembrie 1989).

În componența Biroului IOVR Lalașinț intrau autoritățile locale iar conducerea efectivă o avea .directorul școlii din sat. Iată componența biroului la 23 ianuarie 1944: 1. Papuc Gheorghe - directorul școlii și conducătorul Biroului IOVR Lalașinț; 2. Lăzărescu Leontin - preot; 3. Vucu Roman - primar; 4. Vidovici Gheza -j notar; 5. Gruescu Gheorghe - casier comunal; 6. Giurchi Vasile - agent administrativ; 7. Dohangie Partenie - invalid de război.

Conform ordinului nr. 2666/1945 al Prefecturii județului Severin, s-a procedat la alegerea unui nou comitet de conducere, în care, pe lângă autoritățile comunale de drept, au intrat și câte două văduve și trei invalizi ca membrii aleși de Adunarea generală a Biroului IOVR Lalașinț. Noul comitet de conducere arăta astfel: 1. președinte Mursa Milente - primar; 2. vicepreședinte Valentin Iosif - notar; 3. membru Lăzărescu Leontin - preot; 4. membrii Stoian Grigorie - percepitor; 5. mebru Dohangie Partenie (Tenca) - invalid de război; 6. membru Neda Gheorghe - invalid de război; 7. membru Maleș Gheorghe - invalid de război; 8. membru David Maria - văduvă de război; 9. membru Crâznic Persida - văduvă de război; 10. șef al Biroului Papuc Gheorghe - directorul școlii.

Biroul IOVR⁷⁹, după anunțarea unei morți sau dispariții a unui soldat din Lalașinț aflat pe front, aceasta se aducea la cunoștința familiei și se proceda la întocmirea dosarului de pensie pentru urmași, după caz (orfani, văduvă, părinți). Dosarul cuprindea certificatul de căsătorie în copie, de naștere al copiilor și al părinților. După întocmirea dosarului acesta se înainta cu adresă Casei de Pensii București, iar pentru Biroul

⁷⁹ Pentru atribuțiile Biroului I. O. V. R. ne orientăm după Gh. Papuc, A. Papuc, *op. cit.*, f. 61-62

IOVR județean, care era coordonatorul activităților comunale, se întocmeau Fișe în două exemplare.

Biroul IOVR județean aproba plata burselor pentru orfanii săraci, a drepturilor tranzitorii până la primirea titlurilor de pensie și alte ajutoare. Atenția IOVR a fost îndreptată și spre obținerea carnetelor de călătorie pe CFR cu 75% reducere pentru cei în drept, pe care le elibera Corpul VII Armată din Timișoara. Plata pensiilor se făcea de către Percepția Bata iar bursele de familie erau actitate pe state de plată cu banii primiți de la Biroul IOVR județean. Uneori, se intervenea la Ocolul Silvic Dorgoș pentru ca invalizii, orfanii și văduvele de război să primească din partea Statului, de pe raza localității Lalașinț, lemne de foc sau de construcție cu 50% reducere sau gratuite.

VII. 7. Dumbrava Eroilor

În anul 1943, pe terenul situat astăzi între intravilanele lui Ștefanescu Bănică și Dohangie Partenie, pe grădina din spatele fostului sediu al CAP ului de mai târziu, a fost amenajată *Dumbrava Eorilor*.⁸⁰ S-au amenajat ronduri cu flori, s-au plantat în față tei, s-au amenajat alei și un teren în mijloc pentru serbări. A fost construit un gard și o poartă frumoasă din lemn. De la Direcția Silvică Lugoj, prin intermediul inginerului Jiva Filipovici, s-au primit 100 de puieți de brad care au fost plantați în *Dumbravă*. La amenajarea parcului și-au adus contribuția Bistriean Ion, Vucescu Toma și învățătorul Gheorghe Papuc. Inaugurarea a avut loc în prezența învățătorilor din Cercul cultural Bata, a avut loc un program artistic al elevilor școlii din Lalașinț și cuvântări în care au fost elogiate faptele de arme ale eroilor lalașințeni. Din păcate, parcul eroilor nu a dăinuit nici un deceniu, pentru că în 1950 a fost construit un grajd pentru reproducere, desființat mai târziu, iar clădirea fiind amenajată în sediu CAP, cealaltă parte a grădinii ruinându-se.

⁸⁰ Pentru date despre *Dumbrava Eroilor* ne orientăm după Gh. Papuc, A. Papuc, *op. cit.*, f. 62-63, informațiile primite de la credinciosul Mihai Gheorghe, fost episcop al bisericii și credinciosul Roman Ștefănescu, cântăreț bisericesc și fost președinte CAP.

VIII. LALAȘINȚUL CONTEMPORAN (DUPĂ 1945)

VIII. 1. Începutul sfârșitului

Începând imediat cu sfârșitul celui de-al doilea război mondial au avut loc noi prefaceri în structura socială și economică a localității Lalașinț. Sub influența orientărilor politice impuse la nivel național, viața locuitorilor satului va suferi însemnate modificări și nu întotdeauna spre bine.

Abordarea serioasă a perioadei de dictatură comunistă necesită un studiu deosebit de atent, mai ales că presa vremii, adeseori politizată la maxim, este aproape singura sursă de informare. Mai dispunem de informații de o deosebită valoare primite de la locuitori mai vârstnici ai comunei, participanți direcți la evenimente.⁸¹

În prima parte a perioadei asistăm la o serie întreagă de răsturnări ale valorilor umane, când locuitorii gospodari erau marginalizați, etichetați *chiaburi exploatatori* și înlocuiți cu oamenii (partidului, veniți de aiurea, buni de gură și de luat angajamente pe spinarea localnicilor). Era perioada pregătirii colectivizării agriculturii și ducerea spre prăpastie a tuturor locuitorilor din mediul rural. După instaurarea puterii comuniste, activiștii de partid îndemneau locuitorii săraci să ocupe terenurile arabile ale chiaburilor realizând ei înșiși reforma agrară fără nici un suport legislativ. În luna ianuarie 1946, după o ședință comună a organizațiilor Partidului Comunist Român (PCR) și Partidul Social Democrat (PSD) din Lalașinț, s-a luat hotărârea exproprierii celor 32 de lanțe de pământ⁸² pe care Johan Geis le mai avea în hotarul satului la *Dălboace*⁸³ și cu ele să împroprietărească pe „*cei îndreptății*”. La dispoziția comuniștilor, pentru împărțirea pământului, s-a pus învățătorul Gheorghe Papuc, care, în fruntea unui grup de săteni, au mers să împartă pământul lui Geis.

⁸¹ Din păcate, această sursă de informare este astăzi aproape inexistentă, mulți dintre cei care ar fi putut furniza informații de acest fel, nu mai trăiesc. În perioada cât mi-am desfășurat activitatea în Lalașinț nu am crezut că odată voi scrie și despre aceste "realizări" ale regimului comunist și totalitar. În această situație, suntem nevoiți să recurgem la unele informații pe care le descoperim în monografia soților Gheorghe și Ana Papuc din anul 1980. În afară de această sursă de informație, ar mai fi fondurile Arhivelor Naționale Direcția Județeană Arad, însă, legislația încă destul de stufoasă a arhivelor, îngreunează destul de mult accesul la informațiile de acest fel.

⁸² Un lanț de pământ = 58 de ari.

⁸³ Johan Geis mai avea pământ la Boldur și Zăbrani

“A doua zi, fiecare din cei îndreptățiți a primi pământ și trecuți în tabele, s-au prezentat cu patru țărui sub braț și toporul pe mână ca să meargă la locul numit Dălboace unde se afla moșia neamțului”.⁸⁴

Iată cum descrie învățătorul Gheorghe Papuc acest episod de care, în 1980, se arăta destul de mândru:

“M-au rugat să fiu în fruntea lor și să merg la împărțirea pământului. Mai dădusem și la Crivina de Sus în 1935, dar în alte împrejurări. Acolo au venit organele de justiție și administrative cu ordine și hărți. Aici e directorul școlii fără nimic și merge-n fruntea lor într-o zi de iarnă fără zăpadă. La fața locului am constatat că moșia avea o formă neregulată și am apelat la serviciul inginerului agronom al plasei Birchiș, Făr Dumitru pe care l-am plătit pentru măsurători, parcelare și facerea schței pentru fiecare împroprietărit, ca document la înscrierea la cartea Funciară/Funduară/ a judecătoriei din Făget. Oamenii au fost foarte bucuroși că a răsărit soarele dreptății și pentru ei”.⁸⁵

De unde aveau ei săracii să știe ce „soare” se va abate asupra lor puțin mai târziu. Învățătorul Gh. Papuc era președintele organizației PSD din Lalașinț și după mărturia lui, organizația

„număra aproximativ 75 de membrii și avea gazeta de perete Vestea care apărea săptămânal cu articole noi și informa populația despre evenimentele interne și externe”.⁸⁶

După fuzionarea din februarie 1948 a partidului său cu PCR și formarea Partidului Muncitoresc Român, învățătorul a dus o muncă de propagandă comunistă, acuzându-l pe preotul Leontin Lăzărescu că întreține reacțiunea anticomunistă din sat. Preotul era acuzat că „dădea pământ în dijmă din cele 32 jugăre sesie preotească acordându-le drept plată în natură a treia parte din produse cu obligația de a executa toate muncile agricole, inclusiv depozitarea cerealelor pe pod, în pătule, fânul în clăi și

⁸⁴ Gh. Papuc, A. Papuc, op. cit., f. 75.

⁸⁵ Ibidem, f. 16

⁸⁶ Ibidem.

*cocenii la fel. Produsele obtinute de el erau vândute primăvara țăranilor săraci cu teren puțin și familii grele. Era un preot funcționar și nu misionar.*⁸⁷

Comuniștii căutau să lovească în păstorul lor sufletesc pentru a se destrăma turma, iar ei să poată fura în liniște și distruge munca de generații ale multor români. Despre perioada critică existentă după cel de-al doilea război mondial avem o mărturie manuscrisă a cântărețului bisericesc Roman Vucu:

*„În anul 1958 luna iunie au plecat trupele rusești din țara noastră. Aceste trupe au stat în România din anul 1944 până în anul 1958 adică timp de 14 ani, în acst interval de timp adică de la 1944 până la anul 1958, am suferit mult dând cote de cereale, grâu, porumb, secară, orz, ovăz, cartofi, fân și semințe de trifoi și lucerna, apoi carne, lapte, brânză, lână, miei de la oi, acestea sau predat până în luna ianuarie 1957 afară de carne care a rămas a se preda și pe mai departe. Aceste rânduri le-am scris spre amintire. Lalașinț la 29 iunie 1958. Scris de mine Roman Vucu cântăreț bisericesc”.*⁸⁸

În Joia Patimilor a anului 1962 a fost înființată Gospodăria Agricolă Colectivă (GAC). Momentul nu a rămas neconsemnat în cărțile bisericești.

*„În Joia Patimilor în anul 1962 a luat ființă G. A. C. adecă Gospodăria Agricolă Colectivă. Scris de mine azi 26IV1962 Roman Vucu cântăreț”.*⁸⁹ Dacă Mântuitorul Iisus Hristos a pătimit în această zi, în cea următoare a murit pe Cruce, a treia zi a înviat, pe când credincioșii de rând care au fost obligați a intra în GAC (apoi Cooperativa Agricolă de Producție), au avut de pătimit câteva decenii la rând.

În Lalașinț a luat ființă cu un număr „de 207 familii și 625 membri cooperatori. Averele, în afară de teren, ce au adus aceste familii la 1 septembrie a fost: 5 vaci, 5 scroafe, 24 atelaje cu 48 de cai. Au intrat în Cooperativa Agricolă de Producție (C. A. P.), familiile cu puțin pământ și

⁸⁷ Ibidem.

⁸⁸ Minei pe luna iunie, București, 1894. Cartea se păstrează în biblioteca parohială nr. inv. 12

⁸⁹ Liturghier, București, 1895. Cartea se păstrează în biblioteca parohială nr. inv. 15

*muncitorimea săracă și o bună parte din țărănimea mijlocașă adică acea țărănime care avea pământ și producea numai pentru întreținerea familie”.*⁹⁰

La CAP în anul 1963, familiile Oprea și Șandru

Mențiunea învățătorului Gh. Papuc nu mai are nevoie de nici un comentariu, putem ușor să ne dăm seama cine a înființat CAP-ul și cine a beneficiat din plin de pe urma muncii majorității membrilor cooperatori. Ani la rând CAP-ul din Lalașinț a fost condus de Roman Ștefanescu, care în toată această perioadă a făcut multe lucruri folositoare comunității locale, fiind prezent, de fiecare dată, acolo unde împrejurările le cereau. A fost un om ponderat și cu multă înțelepciune pentru acele vremuri grele din timpul regimului comunist. Pentru că li s-au luat pământurile, lalașințenii nu puteau să-și asigure existența numai din munca de la CAP, motiv pentru care se mai îndeletniceau cu creșterea animalelor și cultivarea grădinii de la casă. Unii dintre ei au trebuit să-și caute și un loc de muncă stabil prin care să asigure familiei un trai modest de existență, motiv pentru care s-au angajat la pădure, la carierele de piatră de la Bătuța sau Șoimoș, ori la întreprinderea Forestieră de Exploatare și Transport (IFET) Bârzava. Alții faceau naveta cu autobuzul la Lipova unde erau angajați.

⁹⁰ Gh. Papuc, A. Papuc, *op. cit.*, f 94.

VIII. 2. Electrificarea satului

În 1964 a avut loc electrificarea localității la care au contribuit lalașințenii cu suma de 180 000 lei, după starea materială a fiecărei familii, pe lângă munca depusă la săparea gropilor pentru plantarea stâlpilor. La început, puține dintre familii au reușit să introducă curentul electric în locuințe.

Mai târziu, și-au introdus curentul și celelalte familii, înmulțindu-se și numărul aparatelor electrice: aparate de radio, televizoare, mașini de spălat, frigidere și alte aparate de uz casnic. În 1979, „*în Lalașinț se găsesc 128 aparate de radio și 37 televizoare* după o statistică a învățătorilor Gheorghe și Ana Papuc.”⁹¹

VIII. 3. Căminul cultural

Căminul cultural a fost înființat în anul 1942 când Guvernul condus de mareșalul Ion Antonescu a hotărât desființarea confesiunii baptiste iar casa lor de rugăciune urmând a fi transformată în bufet. Directorul școlii de atunci s-a opus iar spațiul interior a fost destinat pentru Cămin cultural, fără a fi efectuate modificări interioare. În acest spațiu se ascultau știrile la aparatul de radio al învățătorului și se țineu anumite conferințe tematice. În anii 1942- -1943, preotul Leontin Lăzărescu a ținut nouă conferințe pe diferite teme de actualitate.⁹²

Căminul cultural

⁹¹Gh. Papuc, A. Papuc, *op. cit.*, f. 96.

⁹² A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar nr. 8*, doc. 15/b 1943.

În august 1944, în spațiul destinat Căminului cultural, soldați ai Regimentului 93! infanterie din Arad a ocupat această locație și o transformă în magazie de efecte militare. După terminarea războiului, confesiunea baptistă reintră în drepturile ei restituindu-i-se și casa de rugăciune.⁹³

A doua locație destinată Căminului cultural a fost clădirea Primăriei, după trecerea localității Lalașinț la comuna Belotinț. A fost amenajat spațiul interior și astfel puteau avea loc serbări ale elevilor de la școala din sat, spectacole date de diferite ansambluri artistice din Arad și Lipova, conferințe, adunări populare și vizionări de filme. Începând din 1960, la Căminul cultural venea săptămânal caravana cinematografică care proiecta filme. După un an, în 1961 a fost adus un aparat de proiecție care a rezistat până în anul 1967 când, datorită nerentabilității, a fost ridicat și locul lui luând din nou caravana cinematografică.

De bunul mers a activităților de la Căminul cultural se ocupa directorul școlii sau unul dintre învățători. Învățătorul Vladimir Boțan, în 1958, a înființat o echipă de dansuri populare și o brigadă artistică, o echipă de teatru, cu care au organizat mai multe serbări. În anul înființării, echipa de teatru a participat la diferite concursuri intercomunale. Din păcate, nu au rămas documente scrise despre activitatea desfășurată în cadrul Căminului cultural din această perioadă.

VIII. 4. Biblioteca sătească

La Căminul cultural a fost organizată și o bibliotecă cu tematică diversă, în 1980 fondul de carte se ridica la un număr de 743 volume evaluate la suma de 4 512 lei. Biblioteca era condusă de directorul școlii sau de unul dintre învățători. Din păcate, datorită neglijenței acestora, bibliotecă s-a risipit.

⁹³Gh. Papuc, A. Papuc, *op. cit.*, f. 97.

VIII. 5. Magazinul sătesc (Cooperativa de consum)

În anul 1946 s-a înființat o cooperativă de consum iar locul de desfacere a fost amenajat în casa lui Milente Mursa (Huzăi), care a cumpărat casa de la comerciantul Samuil Foldeș, de etnie evreu. Mai târziu, pe intravilanul din fața bisericii, care era și proprietarul lui, a fost construit un local nou destinat, o parte pentru magazinul sătesc, cealaltă pentru un bufet. Amintim pe Lazăr Suciu, gestionarul Magazinului sătesc și pe Gheorghe Neda, unul dintre gestionarii bufetului. Atât magazinul cât și bufetul aparțineau de CPADM Bârzava. Din păcate, în cursul anului 2007, datorită unor neglijențe, clădirea celor două prăvălii a luat foc arzând până la temelie.

VIII. 6. Grădinița de copii

Înființată în anul 1972, grădinița de copii a funcționat la început cu un număr de 27 copii. Mai târziu numărul lor a scăzut simțitor. Neavând local propriu, s-a restrâns spațiul de învățământ prin eliberarea unei săli de clasă și a fost mobilată cu cele necesare pentru grădinița de copii. Educatoarele care au funcționat au fost: Aurica Pantea (1972-1974); Livia Bundeanu (1974-1976); Mărioara Călb (1976-1978), Cornelia Bâscă (1978-1979); Marieta-Măriuță Lucaci (1979-1982). Ana Ștefănescu, Ileana Constantin (1990-2001), 2001-2005 închisă, 2009, Claudia Pascu 2005-2009, Staziu Adina 2009-prezent.

Capitolul 2

ISTORIA PAROHIEI ORTODOXE ROMÂNE

I. CÂTEVA CONSIDERAȚII

Zona văii Mureșului, intens locuită încă din vremuri imemorabile, este un teritoriu în care încă din secolele XII-XIII pulsa o intensă viață ecleziastică. Amintim doar despre existența unei bogate vieți monahale în mănăstiri (Bulci, Chelmac, Lipova) de pe valea Mureșului de Jos, unele atestate documentar, încă din secolul al XII-lea, mai târziu transformate în mănăstiri ale unor ordine monahale apusene⁹⁴. În peregrinările lor prin așezările din vecinătatea acestor locașuri monahale, călugării din aceste mănăstiri, desfășurau un adevărat apostolat creștin, răspândind învățătura Mântuitorului Iisus Hristos și, în mod sigur, puneau temeliile unor biserici de mir, înființând parohii, pregătind pentru hirotonire pe viitori slujitori a sfintelor altare. După hirotonia pe care o primeau la Lipova, Ineu sau Timișoara⁹⁵, poate chiar în Transilvania sau Tara Românească, se întorceau în satul lor natal unde propovăduiau Evanghelia Mântuitorului Iisus Hristos.

⁹⁴ Despre mănăstirile de pe Valea Mureșului de Jos amănunte la: Ioan Hațegan, *Cultură și civilizație medievală la Mureșul de Jos. Comunități, populație și habitat într-un spațiu de interferențe culturale*, Timișoara, 1995; Adrian Andrei Rusu, George Pascu Hurezan, *Biserici medievale din județul Arad*, Arad, 2000, pp. 157-196; Adrian Andrei Rusu, Nicolae Sabău, Ileana Burnichioiu, Ioan Vasile Leb, Maria Mako Lupescu, *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, Cluj-Napoca, 2000.

⁹⁵ Pentru mai multe amănunte vezi: George Popovici, *Istoria românilor bănățeni*, Lugoj, 1904, p. 283; Ștefan Meteș, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria*, voi. I (până la 1698), ediția a II-a, Sibiu, 1935, pp. 225-265; Silviu Dragomir, *Studii de istorie medievală* (Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Sorin Șipoș), Cluj-Napoca, 1998, pp. 116-141; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, (Ediția a II-a), voi. II, București, 1992, pp. 174-183; 500-522; Pavel Vesa, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, Cluj-Napoca, 2006.

Localitatea Lalașinț, atestată documentar la sfârșitul secolului al XV-lea, ceea ce nu exclude posibilitatea existenței ei cu mult înainte, mai ales că se afla situat pe țărmul stâng al râului Mureș, principala cale de comunicație a Apusului cu centrul Transilvaniei, zonă care oferea condiții prielnice existenței umane.

Informații despre viața ecleziastică din Lalașinț pentru perioada de dinaintea secolului al XVIII-lea, nu avem, dar nici nu o putem exclude. Credința străbună, împreună cu școala și familia, au fost instituții fundamentale în care s-a cristalizat întreaga spiritualitate a românilor.

Lalașințienii, aparținând dintotdeauna confesiunii ortodoxe, au fost pătrunși de un puternic sentiment religios stăpâniti de această trăire, din generație în generație, până în zilele noastre.

Să nu uităm că veacuri de-a rândul, singura instituție a românilor din vestul Carpaților, tolerată de stăpânirile străine, a fost Biserica Ortodoxă, slujitorilor ei revenindu-le datoria sfântă de a contribui la apărarea ființei unității spirituale și naționale a neamului românesc.

II. BISERICI DE LEMN DISPĂRUTE (SEC. XVII-XVIII)

Documente anterioare secolului al XVIII-lea din care să reiasă existența unui locaș de cult nu avem, ceea ce nu exclude existența unei vieți religioase organizate și înainte de acest secol, poate imediat după întemeierea așezării.⁹⁶

II. 1. Biserica de lemn din *Balta bisericii* (sec. XVII-XVIII)

Persistă în mentalitatea colectivă că pe locul numit de către localnici ***Balta bisericii*** sau ***Progaea veche***, situat în partea stângă a drumului care leagă satul Chelmaș de Bata, a existat o biserică de lemn. Cu siguranță, această biserică de lemn a fost construită cu mult înainte de secolul al XVIII-lea, iar sfârșitul ei poate fi pus pe deseale inundații ale apelor Mureșului care au avut loc între 1738-1741, când se știe că albia

⁹⁶ Despre bisericile din Lalașinț vezi: P. Vesa, Biserici de lemn de odinioară din județul Arad, *Arad*, 1997, pp. 46-47; Idem, *Din trecutul parohiei Lalașinț* (jud. Arad), în "Altarul Banatului", an IX (XLVIII), serie nouă, nr. 1-3, 1998, pp. 124-130; Idem, *Bisericile de mir arădene între tradiție și modernitate*, Arad, 2000, p. 142; Idem, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, pp. 625-627.

Mureșului era mai la sud de cea actuală. În urma acestor inundații, satul a trebui să fie mutat pe o altă vatră, mai la nord de cea veche, ferit de pericolul unor alte revărsări ale apelor

II. 2. Biserica de lemn „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril” de pe Dealul bisericii (1755-1846)

Că biserica veche a fost mutată pe vatra nouă a satului sau a fost contruită alta nu putem ști. Un lucru este cert, că în anul 1755, satul avea un locaș de cult ridicat tot din lemn pe *Dealul bisericii*, unde era și cimitirul, folosit până astăzi.⁹⁷ Hramul bisericii îl aflăm dintr-un antimis al patriarhului Arsenie IV al Ipecului și Carlovițului (1726-1748), imprimat la Viena în 1743 și sfințit de mitropolitul Gheorghe I Popovici al Timișoarei și Lipovei (1745- 1757) în anul 1755 pentru biserica cu hramul „*Svfiati) Arhistratigî Mihaila i Gavrila*” din parohia Lalașinț.⁹⁸ Sfințirea antimisului în 1755, ne întărește convingerea că biserica nu cu mult timp înainte a fost construită.

Din însemnările protosincelului Arsenie Radivoievici, care, în calitate sa de administrator al eparhiei Timișoarei, devnită vacantă la 15 februarie 1757, prin moartea mitropolitului Gheorghe I Popovici,. În 1758, facea mai multe vizite canonice în parohii din cadrul protopopiatului Lipova. Cu acest prilej a vizitat și parohia Lalașinț, iar despre biserica de aici face următoarea însemnare:

*„Hramul Sf. Arhangheli, din bârne, nelipită cu lut, 3 ferestre neînchise, ușă proastă fără zăvor, pridvor de scândură proastă, acoperit cu șindrilă de stejar, turlă de lemn în ea un clopot, curtea și cimitirul neîngrădite. Altarul prost, sfântă masă de scândură, pe ea un acoperământ, antimis sfințit de Gheorghe Popovici în 1755, 2 sfeșnice de alamă, cruce de lemn prost, are sf. Mir, chivotul cutie proastă, Evanghelie muntenească...(restul lipsește)”.*⁹⁹

⁹⁷ Pe când biserica se afla în *Balta bisericii* era folosit cimitirul din *Merii securii*. După mutarea bisericii, acest cimitir a continuat să fie folosit de locuitorii din partea de sat numită *Dogațarină*.

⁹⁸ Gheorghe Cotoșman, *Vechile antimise din bisericile Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului*, în "Mitropolia Banatului", anul XVII (1967), nr. 4-6, p. 279. Antimisul se află în *Colecția de artă bisericească* a Mitropoliei Banatului.

⁹⁹ I. D. Suci, Radu Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, vol. I, Timișoara, 1980, doc. 120, p. 265

Cu timpul, datorită exploziei demografice din prima jumătate a secolului al XIX-lea și faptului că biserica din deal era deja departe de centru satului și greu accesibilă, cu puțin timp înainte de mijlocul secolului, a fost înlocuită cu locașul de cult actual.

II. 3. Preoți slujitori (1751-1844)

Damian Blagoe (ante 1751-1772). Este primul preot din Lalașinț a cărui nume îl cunoaștem. La sfârșitul *Matricolei botezașilor (1812-1817)*¹⁰⁰, sunt înregistrate trei boteze din ani diferiți, 1751, 1752 și 1758, săvârșite de preotul Damian Blagoe. Putem presupunem că funcționa la biserica de lemn din Lalașinț dinainte de anul 1751.

Era originar din Lalașinț și funcționa la altarul bisericii de aici și în anul 1767.¹⁰¹ Până când și-a desfășurat activitatea clericală în parohie este greu de precizat, însă credem că până după anul 1767 dar nu mai târziu de anul 1772 Credem că este ultimul preot de la biserica din *Balta bisericii* și primul slujitor de la altarul locașului de cult de pe *Dealul bisericii*.

Iosif Popovici (1772-?). La 1 iulie 1772 a fost hirotonit preot de episcopul Vichentie Ioanovici al Timișoarei (1759-1774).¹⁰² Nu cunoaștem până în ce an și-a desfășurat activitatea la biserica din Lalașinț. Pe filele unui *Peticostar* (Râmnic, 1767)¹⁰³, probabil pentru imortalizarea anului intrării în cler, preotul facea următoarea însemnare: „7 772 Iosif Popoviciu – paroh Lalașinț.

Ioan Ianoșev (1776). Este primul diacon menționat la parohia Lalașinț. Este menționat în 1776, funcționând ca diacon pe lângă preotul Iosif Popovici.¹⁰⁴

„Popa” Zaharia (după 1792-1813). Singura mențiune despre el este o însemnare manuscrisă pe care a făcut-o pe filele unui *Triodion* (Râmnic, 1761)¹⁰⁵, „*Scris-am eu popa Zaharie din Lalașinț*, tară a menționa și anul

¹⁰⁰ Se păstrează în Arhiva Parohiei Lalașinț.

¹⁰¹ Ion B. Mureșianu, *Un document din 1767 privind aspecte ale vieții bisericești din Banat*, în "Mitropolia Banatului", anul XXV (1976), nr. 5-8, p. 547.

¹⁰² I. D. Suciu, R. Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, vol. I, Timișoara, 1980, doc. , p. 374.

¹⁰³ Cartea se află în *Colecția de carte și artă bisericească* a preotului Ștefan Crișan din Lipova.

¹⁰⁴ I. D. Suciu, R. Constantinescu, *op. cit.*, voi. I, doc. p. 374.

¹⁰⁵ Cartea a fost predată depozitului de concentrare de la Mănăstirea "Sf. Simeon Stâlpnicur din Arad-Gai.

când facea însemnarea. Mai multe amănunte nu cunoaștem. Suntem siguri că este vorba de învățătorul Zaharia Popovici, născut în Lalașinț în anul 1771 și a absolvit cursurile de „preparanți școlari” din anul 1791-1792, ținute în limba română și germană de Vasile Nicolici, director școlar și inspector în comitatul Timiș.¹⁰⁶ Probabil, fiind o criză de aspiranți la preoție, episcopul a considerat benefică hirotonirea învățătorului Zaharia Popovici ca preot pentru biserica din Lalașinț. La școală a funcționat până în anul 1813.

Jivan Popovici (ante 1799-1817). De când și-a început activitatea la biserica de lemn din Lalașinț nu cunoaștem. Un lucru este cert, în anul 1799 deja funcționa.¹⁰⁷ Încetează a se mai subscrie în matricole în anul 1817.¹⁰⁸

Ioan Mihailovici (1817-1831). Preotul Ioan Mihailovici a început a se subscrie în matricole din decembrie 1817.¹⁰⁹ Era originar din Sintești unde tatăl său era preot.¹¹⁰ A slujit la biserica din Lalașinț până în anul 1831 când a trecut la cele veșnice.¹¹¹

Spiridon Iorgovici (1818-1844). Era originar din Lalașinț și a fost hirotonit preot la 11 martie 1818 de episcopul Ștefan Avacumovici al Timișoarei (1818-1822), așa după cum reiese dintr-o însemnare manuscrisă făcută de Spiridon Iorgovici pe filele unui *Penticostal*-*(Râmnic, 1767)*

„[...] scris-am eu Spiridon Iorgovici parohul satului Lalașinț, la acest an 1818 în 11 martie m-arn preotit de la Prea Sfintitul Episcop al Timișoarei. Domnul Domn Ștefan Avacumovici. Eu popa Spiridon”¹¹²

¹⁰⁶ Vasile Popeangă, *Un secol de activitate școlară în părțile Aradului. 1721-1821, Arad, 1974, p. 79; Petre Radu, Dimitrie Onciulescu, Contribuții la istoria învățământului din Banat până la 1800, București, 1977, p. 243; Victor Țârcovnicu, Istoria învățământului din Banat până la anul 1800, București, 1978, pp. 186, 189.*

¹⁰⁷ A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar nr. 5, doc. 58/1934*

¹⁰⁸ *Idem*, *Matricola botezaților. 1812-1817, poz. 133*

¹⁰⁹ *Idem*, *Matricola botezaților 1812-1816, poz. 134; Matricola răposăților 1812-1817*

¹¹⁰ Tatăl său, Ioan Mihailovici, a murit în Sintești în anul 1805. A mai avut un fiu, Alexandru, care s-a numărat printre primii absolvenți ai Preparandiei din Arad, cf. Ion B. Mureșianu, *Din trecutul parohiei Sintești*, în "Mitropolia Banatului", anul XXX (1980), nr. 4-6, p. 341,345,347.

¹¹¹ A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar nr. 5, doc. 58/1934*. Din document reiese că a murit în 1840, dar în *Matricola botezaților 1829-1845*, se poate vedea că începând cu anul 1831 încetează a se mai subscrie.

¹¹² Filele 260-264, subsol. Cartea se află în Colecția preotului Ștefan Crișan din Lipova

Încetează a se mai subscrie în matricole începând cu anul 1844. Probabil, alături de Teodor Mihailovici, este ultimul preot slujitor de la altarul bisericii de lemn din *Dealul bisericii*.

III. BISERICA ACTUALĂ CU HRAMUL „SF. ARHANGHELI MIHAIL ȘI GAVRIL” (1846)

III. 1. Istoricul zidirii și sfințirea bisericii

Către mijlocul secolului al XIX-lea, prin grija preoților Teodor Mihailovici și Aron Hatcău, s-a început edificarea actualei biserici, ce poartă hramul celei vechi. Lucrările de construcție au început cu câțiva ani înainte de anul 1846 sub conducerea antreprenorului Corbia. După închiderea șantierului de construcție biserica a fost sfințită la 8 noiembrie 1846, de protopopul Dimitrie Petrovici Stoichescu al Lipovei, din încredințarea episcopului Pantelimon Jivcovici al Timișoarei (1839-1851) acesta neputând participa, fiind la Pojon, la ședințele dietei țării.¹¹³

Biserica actuală din Lalașinț

¹¹³ A. E. O. R. Arad); *grupa III, dosar 2 din 1886*, doc. 744, f. 4v.; A. P. O. R. Lalașinț, Răspuns la ord. Nr. 1986/1944 întocmit de preotul Leontin Lăzărescu, f. 1

III. 2. Materialul de construcție și arhitectura

Construită din piatră și cărămidă, în stil baroc, are o navă, terminată cu o absidă circulară. Bolta naosului este ovală. Biserica este prevăzută cu nouă ferestre, șase la naos, una la absida altarului, iar două la pronaos. Lungimea locașului de cult este de 27 m, lățimea de 7 m, iar cea a turnului de 22,80 m. Pardoseala, la început a fost din cărămidă, înlocuită mai târziu cu scânduri, iar în anul 2003, pardoseala lemnoasă a fost înlocuită cu gresie.

III. 3. Pictura

Până în anul 1982 biserica nu a avut pictură interioară. În acest an, pe cheltuiala unor familii de enoriași din parohie, pictorul Ștefan Ionescu din Secusigiu a executat, în tehnica tempera, mai multe scene biblice pe bolta și pereții bisericii.

Pe boltă, înspre altar, a fost executată *Sfânta Treime*, la mijloc *Iisus Pantocrator*, înconjurat de cei patru *Evangheliști*, iar spre cafas, *Maica Domnului*. Pe perețele dinspre sud, între ferestre, au fost executate: *Nașterea* și *Botezul Domnului*, iar pe cel dinspre nord, *Răstignirea* și *învierea Domnului*. Pe balustrada de la cafas a fost executată în întregime, *Cina cea de "taină"*. În locul unde a fost ușa de pe perețele de nord a fost executată scena: *Iisus și Femeia samarineancă*.

III. 4. Iconostasul

Inițial, biserica a avut un iconostas de lemn de pe care ni s-au păstrat trei icoane pe lemn, cele două împărățești (*Mântuitorul* și *Maica Domnului*) și *Sf Ierarh Nicolae*.¹¹⁴ Ele erau din secolul al XVIII-lea și puteau proveni de la biserica de lemn din *Dealul bisericii*.

În anul 1932, vechiul iconostas a fost înlocuit cu actualul, cumpărat pentru suma de 27 000 lei de la biserica din Căprioara. El fiind mult mai lat, o parte din el a trebuit să fie tăiat pentru a putea fi montat. În primul registru, alături de cele două icoane împărățești, se mai află *Sf Ierarh Nicolae* și *Sf Ioan Botezătorul*. În cel de-al doilea registru, la mijloc, deasupra ușilor împărățești, se află *Sfânta Treime*, înconjurată de o parte și

¹¹⁴ În anul 1984 au fost predate de noi la depozitul de concentrare de la Mănăstirea "Sf. Simion Stâlpnicul" de la Arad-Gai.

de alta de câte patru proroci. Icoanele au fost executate pe pânză însă nu cunoaştem numele pictorului. În 1940, ele au fost curăţate şi restaurate de pictorul Ştefan Vlădescu din Bârzava.

III. 5. Reparaţii la locaşul de cult

Cecetând arhiva parohiei şi însemnările de pe cărţile de cult, am putut face o „inventariere” a reparaţiilor executate la biserica actuală în perioada cuprinsă între anii 1866-1982.

1866. O furtună a dărâmat turnul bisericii, trebuind să fie refăcut. După unele mărturii a fost prima reparaţie mare ce s-a efectuat la biserică după construirea ei.

La 29 august 1883, George Blagoe a primit din „*casa sfintei biserici a comunei Lalaşinţu prin chitorul Ion Blagoiţă suma de 2 fl şi 50 cr*” pentru executarea unui baptister.

La 6 iulie, George Blagoe a primit 1 fl pentru repararea curelei la clopotul cel mare.

Este menţionată o reparaţie la biserică însă nu avem date.

George Blagoe a reparat uşile de la biserică pentru care a primit suma de 4 fl, iar Teodor Ştefanescu pentru suma de 1 fl şi 85 cr a reparat gardul bisericii. În luna octombrie, Milente Măgurean a făcut un scaun pentru clopotul cel mare şi l-a legat cu fier, pentru care a primit suma de 2 fl şi 50 cr.

Biserica a fost renovată aproape în întregime, lucrările ridicându- se la suma de 284 fl şi 38 cr. Au fost reparate ferestrele de la biserică şi şolocaturile de către meşterul Janoš Goruborzki. A fost vopsit turnul, iconostasul şi corul de către Johan Nadra; a fost vopsit în altar, „*suprafirmamentul*” bisericii de deasupra policandrelor şi au fost executate trei cruci. Au fost vopsite scaunele şi uşile şi a fost reparată şindrila de pe biserică.

Au fost reparate ferestrele de la biserică.

„Faurul” Alexandru Zaicu, pentru suma de 10 fl a montat clopotele bisericii.

1898. A fost refăcut parţial turnul bisericii.

1906. Nu cunoaştem ce fel de reparaţii au fost executate la biserică însă ştim că au lucrat Ioan Blagoe şi Partenie Danca din Lalaşinţ, Eftimie Dobrean din Bata şi Toma Drăgan din Țela. În prima jumătate a lunii octombrie lucrările au fost binecuvântate de protopopul Voicu Hamsea al Lipovei.

1929. A fost refăcut turnul în întregime şi a fost reparată biserica în interior şi exterior. Lucrările au fost conduse de antreprenorul Ioan Naderer din Bacăul de Mijloc şi au costat 162 000 lei. Recepţia lucrărilor şi slujba de

binecuvântare au fost făcută la 5 octombrie 1929 de către Ioan Filinger, „maistor din Lipova” în prezența protopopului Fabrițiu Manuilă al Lipovei.

1932. În acest an a fost cumpărat iconostasul de la biserica din Căprioara, înlocuindu-l pe cel vechi. A fost plătit cu suma de 27 000 lei.

1933. În luna iulie a fost refăcut gardul de la biserică de către maistorul Mihai Gheorghe pentru suma de 795 lei.

1940. Ștefan Vlădescu din Bârzava, pentru suma de 3 000 lei a refăcut icoanele de pe iconostas

1957. A fost renovată biserica în interior și exterior, lucrările costând 3 250 lei.

1967. Au fost înlocuite ferestrele cele vechi din lemn cu altele noi, confecționate din fier. Lucrarea a fost executată de Maleș Romulus.

A fost electrificat interiorul bisericii și a fost zugrăvită din nou.

A fost schimbată tabla de pe acoperișul altarului.

1974. A fost reparat exteriorul bisericii, lucrările au costat 13 600 lei. A fost făcută revizuirea acoperișului de tablă de la turn și de deasupra altarului. A fost vopsită în întregime tabla, au fost înlocuite jgheburile și burlanele defecte. Biserica a fost tencuită în exterior și stropită cu mortar de ciment cu adaos de oxid galben.

1978. Pentru suma de 300 lei David Vucescu și Ioan Damaschin au reparat șolocaturile de la turnul bisericii.

În luna iulie a fost construit gardul de la casa parohială și biserică. Partea metalică a fost executată gratuit de Pavel Vesa din Dieci, tatăl preotului P. Vesa din Lalașinț, autorul prezentei cărți. În luna iulie au fost executate lucrări interioare: a fost tencuit interiorul, a fost înlocuit cafasul vechi din lemn cu altul din beton. În octombrie a fost zugrăvit interiorul de către zugravii Eugen Dobrei din Bârzava și Viorel Leric din Lalașinț. În octombrie a fost vopsită tabla de pe turn și de pe altarul bisericii.

Au fost înlocuite ușile vechi ale bisericii cu altele noi parchetate. A fost pictat interiorul bisericii de pictorul Ștefan Ionescu din Secusigiu.

2002-2003. A fost tencuit exteriorul bisericii și s-au făcut reparații interioare, fiind înlocuite podelele cu gresie.

III. 6. Preoții slujitori (1830-2005)

Teodor Mihailovici (1830-1892). S-a născut la 20 martie 1807 în familia preotului Ioan Mihailovici din Lalașinț.¹¹⁵ Școala a început-o în

¹¹⁵ A. P. O. R. Lalașinț, *Conscripția poporului*, registru nr. 1, nen

satul natal având la început ca dascăl pe Spiridon Popovici, mai apoi pe Ioan Blagoe. În anul școlar 1823-1824 figurează între elevii ultimului an de la Institutul teologic din Arad.¹¹⁶ După absolvire, la 16 ianuarie 1826 s-a căsătorit cu tânăra Iustina¹¹⁷, cu care a avut patru copii¹¹⁸ (Ioan,¹¹⁹ Gheorghe¹²⁰, Marta¹²¹ și Elisabeta¹²²). În preoție a intrat abia după patru ani de la căsătorie¹²³, la 24 iulie 1830 fiind hirotonit de episcopul Iosif Putnic al Timișoarei (1828-1830), iar singhelia o avea de la episcopul Pantelimon Jivcoviți al Timișoarei (1839- 1851).¹²⁴

Și-a început activitatea cu puțin înainte de moartea tatălui său Ioan Mihailovici și avea o misiune dificilă: trebuia să se ridice la nivelul lui și al înaintașilor săi, preoți în Sintești, unde își avea originea familia. În tot timpul activității sale clericale a fost la înălțimea chemării fiind un model de conduită pentru enoriașii săi, bucurându-se de respectul lor. Numai așa se explică faptul că nu cu mult înainte de tumultuosul an 1848, cu sprijinul credincioșilor, alături de colegul său preotul Aron Hatcău, a reușit în 1846 să sfințească noua biserică din Lalașinț.

La începutul anului 1873, Sinodul și Comitetul parohial Lalașinț, pe motiv că preotul Teodor Mihailovici, cu toate că avea vârsta de numai 66 de ani, i-a slăbit vederea „și *nemaiputând pe deplin corespunde chemării sale preoțești*”, cereau Consistoriului eparhial numirea unui capelan care împreună cu fiul său preotul Ioan Mihailovici „*de o parte a sprijini bătrânețele amintitului preot [...], iar de alta pentru ca să nu pătimească poporul în infunțiunile spirituale*” Datorită faptului că în parohie mai exista

¹¹⁶ Teodor Botiș, *Istoria Școalei Normale (Preparandia) și a Institutului Teologic ortodox român din Arad*, Arad, 1922, p. 677.

¹¹⁷ A trăit până la 3 iulie 1868, cf. A. P. O. R. Lalașinț, *Conscripția poporului*, registru 1, nen.

¹¹⁸ *Ibidem*.

¹¹⁹ Ioan - viitorul preot, s-a născut la 23 septembrie 1839, cf. A. P. O. R. Lalașinț, *Matricula botezaților an 1839*, poz. 410.

¹²⁰ Gheorghe s-a născut la 4 noiembrie 1841, cf. Idem, *Matricula botezaților an 1841*, poz. 626

¹²¹ Marta s-a născut la 27 martie 1843, cf. Idem, *Matricula botezaților an 1843*, poz. 702.

¹²² Elisabeta s-a născut la 21 septembrie 1847, cf. Idem, *Matricula botezaților an 1847*, poz. 143.

¹²³ Probabil că între anii 1824-1830 a funcționat în învățământ

¹²⁴ A. A. O. R. Arad, *grupa III, dosar 17 din 1872*, doc. 342, f. 6v-7; Idem, *grupa III, dosar 3 din 1879*, doc. 269. Din documentul 342, citat mai sus, aflăm că a avut doi băieți și patru fete, din matricole însă, așa după cum am arătat mai sus, am aflat numai doi băieți și două fete.

un preot, conform dispoziției nr. 139 din 1872 a Sinodului eparhial, un capelan nu mai putea fi numit¹²⁵.

Așa după cum am amintit, în jurul vârstei de 66 de ani a început să-i slăbească vederea, mai târziu orbind.¹²⁶ Așa, fără vedere, a mai slujit la altarul bisericii până la 27 noiembrie 1892¹²⁷, când, în vârstă de 85 de ani, din care 62 pe activitate clericală numai în Lalașinț, a trecut la cele veșnice. A fost înmormântat în curtea bisericii, lângă absida altarului¹²⁸.

Mormântul preotului Theodor Mihailovici

¹²⁵ A. E. O. R. Arad, *grupa III, dosar 69 din 1873*, doc. 562, f. 1., 2-2v.

¹²⁶ Informație primită de la cântărețul Silviu Ilone, născut în anul 1922, care cunoștea acest amănunt de la bunicul său.

¹²⁷ A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar nr. 1*, doc. 567/1895; A. E. O. R. Arad, *grupa III, dosar 322 din 1892*, doc. 7460.

¹²⁸ *Pentru faptul că a fost înmormântat în curtea bisericii, pretura din Birchiș și Consistoriul eparhial a pedepsit pe preotul Ioan Hadan cu 25 fl iar "77 fl 30 cr [...] s-a spesat din lada sf biserici rom. gr. Or Lalașinț la îngroparea preotului veteran Teodor Mihailovici ca pedeapsă dictată de off. Protopresbiteral din Birchiș că s-a îngropat în progagia sf. biserici, cf. A. P. O. R. Lalașinț, Dosar 2, "Cuită" din 23 aprilie 1895. Crucea care a existat la mormântul său, cu timpul s-a distrus. În anul 1986, a fost ridicată o altă cruce pe care scrie: "Aici odihnește preot Teodor Mihailovici ctitor de biserică, răposat la 27 XII 1892, la 85 ani de viață și 62 preoție. Odihnească în pace".*

Aron Hatcău (1845-1873). Era originar din Lalașinț și a absolvit cursurile Institutului teologic din Arad în anul școlar 1837-1838.¹²⁹ Nu cunoaștem unde a funcționat după absolvirea cursurilor clericale până în anul 1845 când începe a se subscrie în matricolele parohiei Lalașinț.¹³⁰ A slujit alături de preotul Teodor Mihailovici aducându-și alături de el contribuția la construirea bisericii actuale. Mai multe informații despre activitatea sa nu cunoaștem. A activat în Lalașinț până după anul 1861, dar nu mai târziu de 1873.

Ioan Mihailovici (1861-1883). S-a născut la 23 septembrie în familia preotului Teodor Mihailovici din Lalașinț.¹³¹ A absolvit trei clase gimnaziale după care a urmat cursurile Institutului teologic din Arad. La 28 decembrie 1861 a fost hirotonit preot de episcopul Procopie Ivașcovic al Aradului (1853-1873).¹³² A funcționat, alături de tatăl său, între anii 1861-1883, pentru că la 3 octombrie 1883, în vârstă de numai 44 de ani, a trecut la cele veșnice.¹³³

¹²⁹ T. Botiș, *op. cit.*, p. 684.

¹³⁰ A. P. O. R. Lalașinț, *Matricola botezaților 1829-1845..*

¹³¹ *Idem*, *Conscripția poporului*, registru nr. 1; *Idem*, *Matricola botezaților, an 1839*, poz. 410.

¹³² A. A. O. R. Arad, *grupa III, dosar 17 din 1872*, doc. 342, f. 6v-7.

¹³³ A. P. O. R. Lalașinț, *Conscripția poporului*, registru 1, nen. Preotul Ioan Mihailovici a avut trei copii: Silvia, născută la 23 noiembrie 1863; Ștefan, născut la 6 august 1864, ajuns învățător în Lalașinț și Traian, născut în 1867, mai târziu a ajuns învățător în Sintești. (cf. *Idem*, *Conscrierea poporului din parohia Lalașinț*, registru nr. 2, f. 89). Despre Traian Mihailovici cunoaștem că s-a născut în anul 1867, a absolvit Școala normală iar în 1888, prin concurs, postul de învățător în Sintești. A desfășurat o bogată activitate aici, timp de patru decenii, de culturalizare și consolidare a conștiinței naționale, a pregătirii temeinice a elevilor, îndrumării tineretului spre studii superioare, spre meserii și agricultură. Activitatea desfășurată a fost excepțională.. în cei 38 de ani de activitate didactică a format și educat generații de elevi impunându-se în conștiința sătenilor ca dascăl cu vocație, competență și dăruire. A desfășurat și o bogată activitate culturală, organizând și dirijând un cor bărbătesc. Din activitatea sa desfășurată în Sintești, pe tărâm cultura] este demn de reținut că în anul 1889 reactivează corul. Evenimentul este consemnat într-o singură frază: "Cor de plugari. În comuna noastră Sintești la stăruința părintelui capelan Partenie Matei, s-a înființat cor de plugari sub conducerea învățătorului Traian Mihailovici". în toamna anul 1918 este numit notarul adunării ținute la 16/29 noiembrie în Sintești pentru desemnarea delegatului ce trebuia să-i reprezinte la Alba Iulia. A fost ales delegat al *Reuniunii învățătorilor greco-ortodocși* din protopopiatul Făget, împreună reprezentând Reuniunea la Alba Iulia în 1926 este transferat la școala din Făget, fiind numit și director. Aici, devine și dirijorul corului "Doina". Numit mai târziu inspector școlar,

Ioan Hadan (1882-1925) S-a născut la 16 iunie 1857 în parohia Săvârșin. După absolvirea școlii din parohia natală, a urmat Școala pedagogică de stat din Deva, după care, timp de trei ani a funcționat ca învățător¹³⁴ În anul școlar 1881-1882 era în ultimul an al Institutului teologic din Arad.¹³⁵ După absolvirea cursurilor clericale s-a căsătorit cu Silvia, fiica preotului Ioan Mihailovici din Lalașinț.¹³⁶ La 24 decembrie 1882 a fost hirotonit preot de episcopul Ioan Mețianu al Aradului (1875-1898).¹³⁷

Și-a început activitatea clericală la vârsta de 25 de ani, pe lângă bunicul soției sale, bătrânul Teodor Mihailovici, și ca orice început, a avut de înfruntat o serie de greutăți. Cu toate acestea, a reușit să răspundă tuturor chemărilor preotești făcându-se iubit de credincioși. A căutat prin orice mijloace a-i întări în credința ortodoxă. A fost integrat în toate activitățile sociale ale comunității și ancorat în acțiunile Bisericii. În 1883, a răspuns la apelul Cosistoriului eparhial arădean în privința adunării de fonduri în favoarea Institutului teologic din Arad, donând, după puterile parohiei, suma de 5 fl v. a.¹³⁸

Pe tărâm școlar, a desfășurat o intensă activitate, în calitate sa de director al școlii confesionale din parohie. În această calitate amintim atitudinea pe care a avut-o împotriva proiectului de lege Appony.¹³⁹ În timpul activității sale clericale s-au efectuat o serie de reparații capitale la biserica parohiei.

În anul 1903, în „Tribuna Poporului” (anul VII, nr. 218, 29 noiembrie/12 decembrie 1903, p. 3) din Arad, publica articolul intitulat: *Cum să combatem socialismul ?*. Preotul Ioan Hadan era unul dintre acei

ca recunoaștere a activității sale, s-a stabilit la Făget unde se stinge din viață în anul 1930, lăsând, împreună cu realizările sale, pioase aduceri aminte. A fost înmormântat în cimitirul ortodox din Făget. În anul 1947, membrii corului „Înfrățirea” din Sintești vor ridica o cruce cu următoarea inscripție: „*Traian Mihailovici, învățător 1867-1927. Ridicată de corul înfrățirea din Comuna Sintești. 1947* Cf. „Foaia Diecezană”, anul IV, nr. 50 din 1889; Dumitru Tomoni, *Nord estul Banatului și Marea Unire. Contribuții documentare*, Timișoara, 2003, p. 47.

¹³⁴ A. P. O. R. Lalașinț, *Conscrierea poporului din parohia Lalașinț*, registru nr. 2, f. 89, f. ultimă.

¹³⁵ T. Botiș, *op. cit.*, p. 709

¹³⁶ Au avut doi copii: Aureliu Vasile, născut la 1 ianuarie 1884 și Aurora Maria născută la 20 noiembrie 1887

¹³⁷ A. P. O. R. Lalașinț, *op. cit.*, registru 2, f. ultimă.

¹³⁸ Idem, *Dosar nr. 1*, „Cuită” nr. 14/1883

¹³⁹ Pentru atitudinea sa vezi capitolul închinat școlii din Lalașinț.

reprezentanți ai elitei satelor care vedeau cu adevărat pericolul pe care îl prezenta socialismul, mai ales pentru lumea satelor.

Un preot cu o conduită exemplară, un îndrumător pentru toți enoriașii, o activitate pastorală exemplară, era iubit și respectat de credincioși, lată ce frumos îl caracterizau membrii Consiliul parohial, într-un proces-verbal din anul 1916:

„Preotul Ioan Hadan trăind cu chemare și zel în o parohie de tot săracă\ spre a nu rămânea lumea dusă în eroare, 34 ani servește și urmează exemplul Domnului nostru Iisus Hristos, iubind sărăcia și pe săraci lucrând ziua și neîntrerupt pământul parohial fiind lângă Mureș în tot anul e spus...mai fără stole și bir, îngreunat de datoria ce i-a lăsat moștenite creșterea culturală mai înaltă ce au dat-o pruncilor săi, acum la bătrânețe trăește în suferință și mai venind și trei ani fără milă (...)”¹⁴⁰

Întreaga sa activitate a fost curmată de o „moarte grabnică” la 2 martie 1925. Slujba înmormântării a avut loc în ziua de 4 martie 1925 și a fost săvârșită de preoții: Vasile Debău din Lipova, Aurel Cărăbaș din Virișmort, Iuliu Popescu din Ostrov, Eftimie Ișfănescu și Sebastian Baianțu din Bata.¹⁴¹ A fost înmormântat în curtea bisericii, la absida altarului, alături de bunicul și tatăl soției sale. Pe crucea sa de marmură albă scrie: *„Aici odihnește Ioan Hadan preot gr. ort. rom. în Lalașinț, răp. La 2 martie 1925 în etate de 67 ani. Fie-i țărâna ușoară și memoria binecuvântată”*.

Leontin Ghenadie Lăzărescu (1926-1966). S-a născut la 30 octombrie 1902 în casa preotului din Căprioara, Iuliu și Victoria Lăzărescu¹⁴². La 12 noiembrie 1902 a fost botezat de preotul Petru Lăzărescu¹⁴³, bunicul său, având ca nașă pe Vergilia, soția preotului Iosif

¹⁴⁰ A. P. O. R. Lalașinț, *Protocolul ședințelor sinodului parohial 1907-1925*, nen

¹⁴¹ Idem, *Protocolul răposaților din comuna bisericească greco-orientală română din Lalașinț de la anul 1915 începând, an 1925*, poz. 7.

¹⁴² Idem, *Extras din Matricula botezaților*, Dosar Acte personale ale preotului Leontin G. Lăzărescu, nen. Tatăl său Iuliu, era fiul preotului Petru Lăzărescu din Căprioara. Iuliu s-a născut în 1878 la Căprioara unde încă din 1850 tot preoți din această familie. Studiile liceale le-a făcut la Liceul de stat din Arad și la cel românesc din Brașov, iar curusile teologice le-a absolvit în Arad, în 1901, an în care a fost și hirotonit ca preot pentru parohia Căprioara, cf. Victor Aga, *Galeria de biografii ilustre din Banat și Crișana*, Timișoara, 1934, pp. 115-116.

¹⁴³ În anul 1902, preotul Petru Lăzărescu încă trăia și funcționa în Căprioara. "în urma deciziei Ven. Consistor gr. ort. din Arad, Nr. 7509/901, pentru îndeplinirea postului de

Olar din Pojoga.¹⁴⁴ După absolvirea școlii din satul natal, a urmat trei clase secundare la Liceul din Orăștie, iar a patra a urmat-o în orașul Lipova, după care, tot în acest oraș, începând cu anul 1919, a urma Școala superioară de comerț, pe care a absolvit-o în anul 1921. În același an și-a luat și examenul de maturitate¹⁴⁵. Începând cu anul 1922 a urmat cursurile Institutului teologic din Arad, iar după patru ani de studii, la 16 martie 1926, în fața unei comisii, având ca președinte pe episcopul Grigorie Comșa al Aradului (1925-1935), secretar Mihai Păcățian, membrii; dr. Iustin Suci, dr. Teodor Botiș, director al Institutului Teologic, Traian Vățian protopop al Aradului și dr. Nicolae Popovici, profesor, „se declară de apt și cvalificat pentru parohiile de clasa a doua”¹⁴⁶.

Grup de preoți

capelan temporar sistematisat pe lângă veteranul paroch Petru Lăzărescu din Căprioara protopresbiteratul Lipovei, se publică concurs cu termen de 30 de zile de la publicare", cf. "Bis. și Șc.", anul XXVI, nr. 11, 17/30 martie 1902, p. 96.

¹⁴⁴ A. P. O. R. Lalașinț, *Extras din Matricula botezaților, Dosar Acte personale ale preotului Leontin G. Lăzărescu, nen*

¹⁴⁵ Idem, *Dosar acte personale preot Leontin G. Lăzărescu*, doc. "Copie legalizată. Certificat de maturitate de la Școala superioară de comerț". Doc. nen

¹⁴⁶ Idem, *op. cit.*, doc. "Testimoniu de cvalificațiune" (copie), doc. nen

Mormântul preotului Ioan Hadan

La 14 august 1926 s-a căsătorit cu Viorica Iuliana (născută Cica) din Monoroștia, iar la 28 august a fost hirotonit preot de episcopul dr. Grigorie Comșa pentru parohia Lalașinț¹⁴⁷, după care, în ziua de 19 septembrie 1926 a fost introdus și instalat în parohie de protopopul Fabrițiu Manuilă al Lipovei¹⁴⁸.

La mai puțin de trei luni e la instalare, în zilele de 4 și 5 decembrie 1926 a avut loc o primă misiune religioasă în parohie despre care la 9 decembrie îl informa pe vlădica Grigorie Comșa¹⁴⁹. Felul cum s-a desfășurat această festivitate religioasă vădea prestigioasa activitate bisericească pe care avea să o desfășoare în cele peste patru decenii petrecuți în Lalașinț. În îndelungata sa păstorire, a desfășurat o susținută activitate pe toate planurile. Și-a desfășurat activitatea până în anul 1966 când, la cerere s-a pensionat stabilindu-se la Bârzava. Casa pe care și-a construit-o în Lalașinț, contra unei sume modice, a vândut-o parohiei, dar,

¹⁴⁷ Idem, *Dosar nr. 8*, "Fișă personală, doc. nen

¹⁴⁸ Idem. *Dosar acte personale preot Leontin G. Lăzărescu*, "Certificat oficios", nr. 401/1926, doc. nen

¹⁴⁹ Idem, *Dosar nr. 3*, doc. Raportul preotului Leontin Lăzărescu din 9 decembrie 1926 către episcopul Grigorie Comșa, doc. nen.

fară nici o plată, a mai administrat parohia până la numirea unui nou preot. Preotul Leontin Lăzărescu a fost iubit de enoriașii săi. În perioada când autorul acestei "cărți" își desfășură activitatea în parohie, mulți credincioși își aduceau aminte de el, spunând de fiecare dată, „*Dumnezeu să-l ierte pe popa Lăzărescu*".

Constantin Biriș (1966-1968). A urmat preotului Leontin G. Lăzărescu începând din luna ianuarie 1966. Originar din Săvârșin, a absolvit Seminarul teologic din Caransebeș în anul școlar 1964-1965. În Lalașinț a funcționat până în aprilie 1968 când, la cerere, a fost transferat în parohia Lupești cu filia Pârnești.

Voicu Dărăștean (1968-1979). În Lalașinț s-a transferat în iulie 1968 de la parohia Bătuța. Fiu de preot, Voicu Dărăștean a absolvit Seminarul teologic din Caransebeș. În Lalașinț a funcționat până în iulie 1979 când a fost transferat în arhiepiscopia Galațiului și Dunării de Jos.

Pavel Vesa (1979-1989). S-a născut la 23 aprilie 1955 în comuna Dieci de pe valea Crișului Alb din județul Arad. Licențiat al Institutului Teologic de Grad Universitar din Sibiu, promoția 1978-1979, iar din 5 noiembrie 2003 este doctor în istorie al Facultății de Istorie-Filozofie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

La 18 septembrie 1979 a fost numit la parohia Lalașinț, iar la 11 noiembrie 1979, în biserica din Lalașinț, a fost hirotonit preot de arhiereu-vicar Gherasim Cucoșel Hunedoreanul.¹⁵⁰ În parohia Lalașinț a activat până la 31 decembrie 1989 când, la cerere, a fost transferat la parohia Dezna din protopopiatul Sebiș, unde a stat până la 1 decembrie 1991, când, tot la cerere, a fost transferat în parohia natală Dieci, din același protopopiat. Din august 1995 funcționează ca preot duhovnic la Spitalul Clinic Județean din Arad. Din 2003 doctor în istorie iar din 2007 este cercetător științific la Institutul de Istorie Ecclesiastică din cadrul Universității „Babeș-Bolyai Cluj-Napoca. A publicat 16 cărți și peste 70 de studii în reviste de specialitate.

¹⁵⁰Vezi însemnarea făcută de cântărețul Viorel Leric pe filele *Mieniuii pe luna noiembrie* (București, 1892), pe care o reproducem în întregime la subcapitolul despre cărțile de cult și însemnările de pe ele.

Regretatul pr. dr. Pavel Vesa în timpul săvârșirii Sf. Liturghii

Petru Constantin (1990-astăăzi. Originar din Chelmac, a absolvit cursurile Seminarului Teologic din Caransebeș și ale Institutului Teologic de Grad Universitar din Sibiu. În parohia Lalașinț funcționează din mai 1990. În timpul său, în 2003, se efectuează ultimele lucrări de reparație la biserică.

III.7. Administratori ai parohiei

Eftimie Ișfănescu și ***Sebastian Baianțu*** (1925-1926). Preoți în parohia Bata, au administrat parohia între martie 1925 - septembrie 1926.

Leontin Ghenadie Lăzărescu (1968). Ca pensionar, a administrat parohia în lunile aprilie - iulie 1968, până la numirea preotului Voicu Dărăștean.

Eftimie Dobrean (1979). Preot în Belotinț¹⁵¹, a administrat parohia Lalașinț în lunile iulie - noiembrie 1979, până la numirea preotului Pavel Vesa.

Ioan Ponta (1990). Preot în Belotinț¹⁵² a administrat parohia, după plecarea preotului Pavel Vesa, în lunile ianuarie-mai 1990, până la numirea preotului Petru Constantin.

IV. ANTIMISE

IV.1. Câteva considerații despre antimise

Alături de Sfânta Evanghelie, cartea de cult care „întruchipează pe Hristos” și de sfintele vase ale dumnezeieștii liturghii, de o foarte mare însemnătate este sfântul antimis.¹⁵³ El exprimă mai mult decât obiectele sau odoarele bisericești, deoarece ste investit prin sfințirecu o putere deosebită, fără de care nu se poate oficia Sfânta Liturghie. în el se păstrează sfintele moaște, constituind un omagiu adus sfinților care și-au orientat viața în conformitate cu preceptele Mântuitorului. Devenit prin sfințire un „*bun sacru*”, sfântul antimis se transformă într-un loc al prezenței divine, de la careputem dobândi daruri ale mântuirii; el este mai important „*decât însuși edificiul bisericii și de aceea este prețuit ca un odor deosebit al sfintei noastre Biserici dreptmăritoare*”. Antimisul are menirea să înlocuiască în anumite împrejurări sfânta masă sau prstolul din altarul bisericii. La origine, antimisul a fost o bucată patrată de pânză de in numită *Iliton*”, ce simbolizează giulgiul cu care a fost înfășurat trupul Mântuitorului Iisus Hristos de către cuvioșii Iosif din Arimateia și Nicodim (cf. Matei XXVII, 59; Marcu XV, 45; Luca XXIII, 53; Ioan XX,7).

Ilitonul se așeza pe masa de lemn sau piatră pe care se aducea jertfa cea fără de sânge încă din primele secole ale creștinismului. în timpul persecuțiilor, nemaiputându-se aduce jertfa liturgică în bisericile ridicate de obicei deasupra mormintelor martirilor, s-a creat tradiția de a se coase la pânza ilitonului moaște de ale sfinților dând astfel naștere antimiselor,

¹⁵¹ Astăzi este preot în parohia Sântana din protopopiatul Arad

¹⁵² Astăzi este preot în parohia Iratoș din protopopiatul Arad

¹⁵³ Pentru această parte ne-am folosit de următoarele studii: Vasile Mitrofanovici, *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, Cernăuți, 1929; Ene Braniște, *Liturgica generală*, București, 1985; Livius I. Jebeleanu, *Sfântul antimis (I). Semnificația dogmatică și importanța sa liturgică*, în "Mitropolia Banatului", anul XXXVI, 1986, nr. 5, p. 27.

cunoscute cu acest nume încă din secolul al VH-lea, întrebuințarea lor în locul ilitonului generalizându-se începând cu secolul al IX-lea. în inscripțiile de pe antimise. acestea sunt numite când „*altar*”, când *Jertfelnic*", indicând astfel rolul lor de altar portativ sau jertfelnic mobil, fără de care nu se poate oficia în biserică Sf. Liturghie.

Pe cât de mare este importanța lor dogmatică și liturgică, pe atât de mare este și valoarea lor istorică și documentară, în care se găsesc cele mai puternice și mai autentice argumente în favoarea vechimii unei biserici.

Regretatul pr. dr. Pavel Vesa în timpul săvârșirii Sf. Liturghii

IV. 2. Antimisul din 1755 sfințit de mitropolitul Gheorghe I Popovici al Timișoarei (1745-1757)

Am amintit că în anul 1755, mitropolitul Gheorghe I Popovici al Timișoarei și Lipovei, sfințește un antimis al patriarhului Arsenie IV al Ipekului și Carlovițului (1726-1737-1748), imprimat la Viena în anul 1743, pentru biserica cu hramul „*Sv(iati) Arhistratigî Mihaila i Gavrilă*”.¹⁵⁴

¹⁵⁴ Gh. Cotoșman, Vechile antimise din bisericile Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, p. 269.

Descrierea antimisului¹⁵⁵: Din pânză de in de culoare albă, căptușit din același material de culoare verde. Dimensiunile: 52,5 x 48 cm, plus 4 cm chenarul verde. În primul plan este reprezentat tabloul coborârii în mormânt al Mântuitorului cu mâinile încrucișate pe piept având în aureola capului inițialele grecești „O/ΩY” Trupul Mântuitorului întins pe giulgiul ținut în partea de la cap de „IOSIF” din Arimateia, iar la picioare de „NIKODIM”, Maica Domnului cu inițialele în aureolă (Mitir Theon) „MPØN” stă cu fața spre Mântuitorul, cu mâinile întinse, având în dreapta pe „Maria Iakoba” și pe „Maria Magdalina” iar la stânga pe apostolul și evanghelistul „Ioan”. În spatele Maicii Domnului este Sfânta Cruce cu tăblița purtând inițialele „I N. T. I” cu cununa de spini și cu sulita și prăjina cu buretele răzimate pe brațul orizontal al Sfintei Cruci. Doi îngeri cu aripile în zbor, purtând în mâini câte o ripidă cu serafimi, plutesc pe nori la marginea tabloului, deasupra Sf. Iosif și Nicodim, plecat spre Sfânta Cruce. Deasupra capetelor doi îngeri soarele și luna. Sub picioarele îngerului din dreapta este culmea Golgotei iar celui din stânga mormântul gol după înviere, cu îngerul șezând deasupra pietrei. În cele patru colțuri sunt cei patru evangheliști cu simboalele lor, cu inscripțiile: „Ev Mathei”, „Ev. Ioan”, „Ev. Luka”, „Ev. Marko”. Lângă Mormânt un vas cu miresme și o amforă. În spațiul de 7 cm lățime cuprins între cei doi evangheliști de dinjos, Luca și Marcu și sub mormântul Domnului este textul inscripției, tipărită de patriarhul Arsenie IV și completarea cu aceleași caractere cirilice slavone majuscule, dar cu cerneală neagră a textului scris de episcopul care a sfințit antimisul. Întreg tabloul descris se încadrează într-un chenar de 4,8 cm lățime pe al cărei spațiu sunt imprimare obiectele de tortură și cele de la răstignirea Domnului, trandafiri, îngeri purtând crucea, scara, sulita, năframa Veronicăi, cocoșul cântând etc. Chipurile reprezentate sunt naturale și întreg tabloul este artistic executat în culoarea neagră.

Inscripția în traducere:

„ACEST SFÂNT ȘI DUMNEZEIESC JERTFELNIC CARE
PENTRU SLUJBA CEA FĂRĂ DE SÂNGE (A TRUPULUI ȘI
SÂNGELUI DOMNULUI ȘI MÂNTUITORULUI NOSTRU IISUS
HRISTOS, DUPĂ TRADIȚIA SFINTEI BISERICI A RĂSĂRITULUI:)
S-A TIPĂRIT CU BINECUVÂNTAREA PREA FERICITULUI DOMN

¹⁵⁵ Descrierea antimisului am redat-o după Idem, *Antimisele Mitropoliei Banatului. Contribuții la istoria Mitropoliei Banatului din secolele XVIII și XIX*, în "Mitropolia Banatului", anul XV, 1965, nr. 10-12, pp. 636-737

ARSENIE AL PATRULEA DIN ÎNDURAREA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL PECIULUI ȘI PATRIARH AL TUTUROR SÂRBILO, BULGARILOR, AL CELOR DE LÂNGĂ MARE, BOSNIEI AL CELOR DE PE AMBELE MALURI ALE DUNĂRII ȘI AL ÎNTREGULUI ILLIRIC, ANUL 1743 VIENA. ARE PUTEREA PENTRU OFICIAREA CELOR SFINTE ÎN BISERICA CU HRAMUL SFINȚII ARHANGHELI MAIHAIL ȘI GAVRIIL DIN COMUNA LALAȘINȚ SFINȚIT DE DOMNUL GHEORGHE POPOVICI MITROPOLITUL ORTODOX AL TIMIȘOAREI 1755"

IV.3. Antimisul din 1881 sfântit de episcopul Ioan Mețianu al Aradului (1875-1898)

În arhiva parohiei se păstra un antimis sfântit în 1881 pentru biserica Lalașințului de episcopul Ioan Mețianu al Aradului (1875-1898).

Descrierea: Din in și mătase galbenă, câptușit cu violet. Dimensiuni 55 cm x 43 cm, plus chenarul 5,5 cm. Toate figurile sfinților reprezentați sunt opera unui pictor talentat și realist, în timp ce la celelalte antimise întreaga iconografie a fost lucrată și stilizată cu penița. Pr primul plan: Maica Domnului cu mâinile împreunate de rugăciune având la dreapta pe sfântul Ioan și sfântul Iosif sprijinind pe brațele lor capul Mântuitorului întins pe giulgiu mormântului, iar la stânga două sfinte femei și cuviosul Nicodim ținând picioarele Mântuitorului. Pe planul doi: Sfânta Cruce având în dreapta culmea Golgotei cu cele trei cruci iar în stânga cetatea Ierusalimului. Pe chenarul semicercului, ce cuprinde întregul tablou, este imprimat textul de la înmormântarea Domnului: „*Iosif cel cu bun chip de pre lemn luând curat trupul tău, cu pânza curată înfașurându-L și cu miresme în mormânt nou îngropându-L L-a pus*". În cele patru colțuri: Sf. Evangheliști cu simboalele lor în medalion. Între evangheliști, la laturi, doi îngeri înaripați. Sub mormânt inscripția antimisului încadrat de potir, Evanghelie, Cruce și obiecte de la Răstignirea Domnului. Antimisul imprimat la „*Druck V. L. Schilling, Wien*".

Inscripția:

„DUMNEDIESC ALTARIU PENTRU A SE ÎNDEPLINI PE EL NESĂNGEROASELE **IERURGII** SÂNTIT PRIN DREPTCREDINCIOȘUL EPISCOP EPARCHIAL AL ARADULUI IOAN MEȚIANU DĂRUIT BISERICII Sfinților Mihail și Gavriil DIN COMUNA Lalașinț LA ANUL DOMNULUI 1881".

IV. 4. Antimisul din 1965 sfințit de Î. P. S. Sa dr. Nicolae Cornean, Mitropolitul Banatului

Un alt antimis folosit în biserica din Lalașinț a fost unul sfințit la 27 iunie 1965 de I. P. S. Sa dr. Nicolae Cornean mitropolitul Banatului. Antimisul nu se mai păstrează la biserică, l-am găsit menționat într-un inventar de la 1 septembrie 1967.¹⁵⁶ Nu cunoaștem textul inscripției de pe antimis.

IV. 5. Antimisul din 1975 al episcopului Visarion al Aradului (1973-1984)

Astăzi este folosit un antimis¹⁵⁷ sfințit la 23 octombrie 1975 de episcopul Visarion al Aradului (1973-1984).

Descrierea: Confectionat din mătase de culoare galbenă, căptușit din același material de culoare bordo. Dimensiunile: 56 x 43 cm plus 7,5 cm chenarul de culoare bordo. În prim plan este reprezentat tabloul coborârii în Mormânt al Mântuitorului, având mijlocul acoperit cu giolgiu, este reprezentat cu mâinile întinse pe lângă corp, deasupra ușii mormântului. La capul Mântuitorului stă Maica Domnului aplecată peste creștetul Fiului, ținând în mâini capul. La picioarele Mântuitorului, ținându-i în brațe picioarele însângerate stă dreptul Iosif din Arimateia, în stânga Maici Domnului, în planul al doilea, stau, puțin aplecați peste picioarele Mântuitorului, Sf. Ioan și Nicodim. La mijlocul trupului Mântuitorului, în planul doi stă aplecată peste trupul Lui, o sfântă femeie. Sub trupul Mântuitorului, pe mormânt se află imprimat textul troparului de la înmormântarea Domnului: „*Iosif cel cu bun chip de pre lemn luând preacurat trupul Tău cu giulgiul curat înfățișându-l și cu miresme ungându-l în mormânt nou îngropându-l L-a pus*”. Sub mormânt se află obiecte de la răstignirea Mântuitorului. În cele patru colțuri sunt cei patru evangheliști cu simbolurile lor. În spațiul din stânga, de la stânga antimisului, între Sf. Ev. Matei și Sf. Ev. Luca, se află cocoșul cântând, iar în dreapta, între Sf. Ev. Ioan și Sf. Ev. Marcu, e află Sf. Cruce. În spațiul de 6 cm lățime, cuprins între cei doi evangheliști din partea de jos, Luca și Marcu și sub Mormântul Domnului se află textul inscripției.

¹⁵⁶A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar nr. 22 Liste de inventariere*, "Dosar cuprinzând liste de inventariere întocmite la data de 1 septembrie 1967", f. 7.

¹⁵⁷Are numărul de inventar 314 și se află în stare foarte bună

Inscripția:

”SFÎNȚITU-S-AU ACEST ANTIMIS CU HARUL ȘI PUTEREA SFÂNTULUI DUH, PRIN RUGĂCIUNILE PREASFÎNȚITULUI VISARION EPISCOPUL IENOPOLEI ȘI HĂLMAGIULUI ȘI S-AU DAT SPRE A SE SĂVÂRȘI SFÂNTA ȘI DUMNEZEIASCA LITURGHIE ÎN BISERICA CU HRAMUL Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, DIN SATUL Lalașinț, Comuna Bârzava, Județul Arad, anul 1975, Luna octombrie, Ziua 23, Visarion”.

V. CĂRȚILE DE CULT ȘI ÎNSEMNĂRILE MANUSCRISE

Cărțile pe care le prezentăm în această parte a demersului nostru au existat sau unele încă mai există în biblioteca parohială. Cărțile de cult tipărite până la 1830 au fost predate depozitului de concentrare de la Mănăstirea „*Sf. Simion Stâlpnicul*” de la Arad-Gai, altele le-am descoperit în colecția preotului Ștefan Crișan de la Lipova.

Din păcate, despre altele nu avem date, ele dispărând în decursul timpului. În acest fel nu putem avea o imagine cât mai completă despre cărțile vechi ce au existat odinioară, în parohia Lalașinț. Nu cunoaștem ce cărți vechi a luat preotul Emilian Micu în incursiunile sale prin parohia Lalașinț. Credem că cele 12 *Mineie* tipărite la București între 1891-1984, au fost vândute sau date la schimb cu alte cărți vechi de către cunoscutul preot și colportor de cărți bănățean.

V. 1. Inventarul din 1910 al cărților de cult

În anul 1910, preotul Ioan Hadan trimitea Episcopiei Aradului un inventar¹⁵⁸ cu cărțile bisericești existente în strana bisericii atunci. Trebuie să menționa că nu toate cărțile care erau în 1910 au fost menționate în acest inventar. Au fost menționate un număr de 5 cărți din secolul al XVIII-lea, 19 din secolul al XIX-lea și 3 din secolul al XX-lea.

Este vorba de următoarele cărți:

1. *Triod* (Râmnic, 1761)
2. *Antologhion* (Râmnic, 1766)
3. *Penticostar* (Blaj, 1768)
4. *Adunarea Cazaniilor* (Viena, 1793)

¹⁵⁸ A. E. O. R. Arad. grupa IV, dosar 145 din 1910, doc. 4697, nen.

5. *Strașnic* (sec. XVIII)
6. *Tipicon* (tipărit cu binecuvântarea mitropolitului Ștefan Stratimirovici al Carlovițului)
7. *Octoih mare* (Constantin Diaconovici-Loga)
8. *Biblia* (Sibiu, 1856-1858)
9. *Evangelhie* (Sibiu, 1859)
10. *Octoih mare* (București, 1890)
- 11-22. *Mineie* (București, 1891-1894)
23. *Liturghier* (București, 1895)
24. *Orologiu* (București, 1896)
25. *Cele opt glasuri sau Octoihul cel mic* (Sibiu, 1896)
26. *Ceaslov* (Sibiu, 1915)
27. *Apostol* (Sibiu)
28. *Octoih mic* (Sibiu, 1908)

V. 2. Cărți de cult tipărite până în 1830 și însemnările manuscrise

Evangelhie muntenească¹⁵⁹. A fost menționată de protosincelul Arsenie Radivoievici în anul 1758. În inventarul din 1910 nu mai era la biserică, probabil a fost ridicată de preotul Emilian Micu în peregrinările sale prin parohiile din zonă.

Octoih mare (Râmnic, 1750)¹⁶⁰

„*Avem octoihul acesta a sfintei Bisericii a Lalașințului și sau cumpărat cu bani de la popa Jivan Popovici în 29 noiembrie 1806*”.

Triod (Râmnic, 1761)¹⁶¹

„*Cartea aceasta este necompletă căci lipsesc dintrînsa sfârșitul și ar fi bine a se completa prin alta mai bună. Scris-am eu nevrednicul Domnului parohu în Lalașințu la anul Domnului 1894 decembrie 25, Ioan Hadan paroh*”.

„*La prima ianuarie 1906 împlinește subscrisul 20 ani ca învățător definitiv în Lalașințu. Ștefan Mihailovici învățător f. 73: „Scris-am eu popa Zaharie din Lalașințu*”.

Antologhion (Râmnic, 1766)¹⁶²

¹⁵⁹ Cartea nu se mai păstrează în strana bisericii sau în biblioteca parohiei. A fost ridicată de o persoană necunoscută

¹⁶⁰ Se păstrează în colecția preot Ștefan Crișan din Lipova.

¹⁶¹ A fost predată la Mănăstirea Arad-Gai (nr. inv. 2243)

Penticostar (Râmnic, 1767)¹⁶³

f. 260-264 (subsol): „Înaste a sfintei bisarici a satului Lalașinț, scrisam eu Spiridon Iorgovici parohul salului la acest an 1818¹⁶⁴ în 11 martie m-am preoții de la Prea Sfințitul Episcop al Timișoarei Domnul Domn Ștefan Avacumovici. Eu popa Spiridon ”.

f. 270: „1771 Iosif Popoviciu paroh Lalașinț.

„La anul 1893 a ajuns comuna prin stăruința preotului Ioan Hadan s-a mărit hotarele comunei cu 500 jugăre pământ. Lalașinț la 1893 sept (embrie) 30. Ioan Hadan preot paroch.

f. 280: „Scris-am eu parohul în Lalașinț preotul Ioan Mihailovici 13 ianuarie 1828”.

Penticostar (Blaj, 1768)¹⁶⁵

Adunarea Cazaniilor (Viena, 1793)¹⁶⁶

Liturghier (Sibiu, 1798)¹⁶⁷

V. 3. Cărți de cult tipărite după 1830

Biblia (Sibiu, 1856-1858)¹⁶⁸

„Biriș Constantin preot în Lalașinț în anul Domnului 1966 luna Ianuarie ziua 16 în etate de 20 de ani Pr. Biriș C. Lalașinț 9 octombrie 1966”.

Evanghelie (Sibiu, 1859)¹⁶⁹

Octoih mare (București, 1890)¹⁷⁰

Minei septembrie (București, 1891)¹⁷¹

¹⁶² A fost predată la Mănăstirea Arad-Gai (nr. inv. 1911).

¹⁶³ Se păstrează în colecția preot Ștefan Crișan din Lipova.

¹⁶⁴ Ilizibil.

¹⁶⁵ A fost predată la Mănăstirea Arad-Gai (nr. inv. 1910).

¹⁶⁶ A fost predată la Mănăstirea Arad-Gai (nr. inv. 1909).

¹⁶⁷ A fost predată la Mănăstirea Arad-Gai (nr. inv. 1912).

¹⁶⁸ Se păstrează în biblioteca parohială nr. inv. 1.

¹⁶⁹ Se păstrează în biblioteca parohială nr. inv. 1

¹⁷⁰ Se păstrează în biblioteca parohială nr. inv. 2.

¹⁷¹ Se păstrează în biblioteca parohială nr. inv. 3

f. 1 gardă: „Proprietatea bis. rom. gr. ort. Lalașinț sub epitropia George Andrișescu, Aron Blagoe și Ioan Blagoiță, cetitoriule păzește cartea. 1898 Maiu 18 Ioan Hadan paroch

„Blagoiță a trăit 106 ani'.

Minei octombrie (București, 1892)¹⁷²

„La actul sfințirii bisericii au luat parte oaspeții următori: Traian Mihailovici învățător în Sintești, Petru Cernescu proprietar în Făget, Valeriu Males preot în Belotinț, Teodor Gherba comerciant Bârzava, Iuliu Puticiu învățător în Lipova, Aurel Hadan rigorosant în drept, Octavian Mihailovici stud de II cl. gimn. Dintre dame: Silvia Hadan, Ana Mihailovici, Cornelia Muntean, Savia Cernescu, Ana Gherba. După sfințire a fost o petrecere admirabilă în curtea bisericii iar sora în școala din loc, de unde poporul cu...s-a dus către casă, că inteligența cu țărani laolaltă și-au petrecut toată noaptea. Ceterașii din Temeșești au fost".

„Spre souvenir: In anul 1906 1 octombrie s-a sfințit sfta biserică, fiind renovată, prin Domn Protopop tractual al Lipovei Voicu Hamsea cu asistența preoților: Hadan Ioan paroh local, Ioan Musca paroh în Govoșdia și Ștefan Mihailovici învățător. Oaspeți la sfta sfințire au fost: Dimitrie Maci paroh în Căpruța, Iuliu Putici înv. dir, în Lipova, Ioan Suci înv. în Groș, Emil Păcurari teolog în Arad și un popor numeros. Răspunsurile liturgice le-a dat chorul din loc sub conducea înv. local Ștefan Mihailovici. Apostolul l-a cetit elevul de clasa a IV, Valeriu Suci înv. înv. de Octavian Mihailovici. Predica ocazională a ținut Domn Voicu Hamsea. Titorii bisericii sunt: Toma Micurescu tit. I, Todor Răchițan titor al Ille, Ioan Males. Crăznic: Teodor Ștefănescu. Cheruvicu la cântat chorul, Irmosul la cântat Iuliu Putici, Priceasna a cântat Dimitrie Maci. Notat prin Iuliu Putici înv. dir. In Lipova".

„Cântăreții de strănă a sftei biserici sunt: George Iloni, Partenie Danca, Lazăr Viiait, Lazăr Moleși, Ioan Blagoe, Ioan Males Milente Hatcău. Lalașinț în 1 oct. 1906. Iuliu Putici

„întreprinzătorii renovărilor sunt: Ioan Blagoe maistru din loc, Partenie Danca maistru din loc, Eftimie Dobrean maistru din Bata, Toma Drăgan din Țela".

„In ziua de 3 nov. 1957 această sf Biserică cu hramul Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil a. fost sfințită de înalt Prea Sf. Sa Dr. Vasile Lăzărescu Mitropolitul Banatului, cu un sobor de preoți: 1. dr. Macru Bănescu consilier Arhiepiscopesc din Timișoara 2. Vitalie Pereteatcu

¹⁷²Se păstrează în biblioteca parohială nr. inv. 4

protopopul Lipovei 3. Andrei Bejan preot în Chelmac. Diacon Arhiepiscopesc Ionel Botău din Timișoara. Diacon Titus Boteanu din Timișoara. Lalașinț 3 nov. 1957

„Proprietatea bis. rom. gr. ort Lalașinț sub epitropia: George Andrișescu, Aron Blagoe și Ioan Blagoiță. Cetitoriile păzește cartea. 1892 Maiu 16. Ioan Hadan paroch”

Minei noiembrie (București, 1892)¹⁷³

f. 1. gardă: „Proprietatea stei bis. rom, gr. ort. Lalașinț, sub epitropia paroh: George Andrișescu, Aron Blagoe și Ioan Blagoiță. 1898 maiu 16. Ioan Hadan paroch

f. 1. gardă verso: „Spre souvenir: în ziua de 3 noiembrie 1957 s-a sfințit sta biserică cu hramul Arhangheli Mihail și Gavril care din îndemnul preotului Leontin Lăzărescu și cu ajutorul și sprijinul credincioșilor am înființat un fond benevol pentru renovarea sfintei biserici care în avedăr s-au încasat de la credincioși atingând suma realizată din încasări de 10 000 (adică zece mii lei). Sfta biserică a fost sfințită de înalt Prea Sfințitul Dr. Vasile Lăzărescu Metropolitul Banatului, însoțit de un sobor de preoți după cum urmează: 1. dr. Marcu Bănescu consilier arhiepiscopesc Timișoara, 2. Vitalie Pereteatcu protopopul Lipovei, 3. Leontin Lăzărescu preot în loc, 4. Andreo Bejan preot în Chelmac, 5. Câmpeanu preot în Bârzava, 6. Gherman preot din Căpruța, 7. Bodea preot din Belotinț, 8. Mișici preot din Zăbalț, 9. Ionel Botău diacon arhiepiscopesc Timișoara, 10. Titus Boteanu diacon din Timișoara. Apostolul a fost citit de diaconul Titus Boteanu. Răspunsurile liturgice au fost date de corul din Căpruța sub conducerea țăranului Teodorescu. Cântare de strană au fost din mai multe comune, ca Căpruța, Bârzava, Chelmac și Belotinț. Cântăreți de strană din loc sunt: Bălțeanu Gheorghe nr. 219, Pavică Ioan nr. 199, Vucu Roman nr. 303, Iulius Todor nr. 92, Iloni Partenie nr. 226, Mursa Milente nr. 31, Șandru Roman nr. 21, Mihai Gheorghe nr. 308, Suciul Lazăr nr. 1, Ștefănescu Ioan nr. 62, Ștefănescu Roman nr. 8, Iloni Milente nr. 308, Ștefănescu Mihai nr. 75, Ivănescu Ioan nr. 229, Ilone Silviuț nr. 227, Șandru Remus. Epitropi Iulius Todor I și Ștefănescu Ioan II. Crâznic și cantor Iloni Silviuț. Lalașinț la 3 noiembrie 1957 Roman Vucu cantor”.

f. 479v: „Amintire, în anul 1957 august s-a început renovarea sfintei biserici carea s-a terminat în octombrie iar sfințirea s-a făcut de preasfințitul Vasile Lăzărescu în ziua de 3 noiembrie 1957, renovarea a

¹⁷³Se păstrează în biblioteca parohială, nr. inv. 5

costat peste rece mii lei care s- au încasat prin binevoi de la credincioși. Preot Leontin Lăzărescu. Epitrop Iulius Todor, crâznic Ilone Silviuș".

Amintire. In anul 1982 luna noiembrie ziua 13 s-au botezat 2 suflete 1 fecior și una fetiță, Cristian și Cristina am luat parte la ceremonie. Preot Vesa Pavel și epitropu Mihai Gheorghe și crâznic Ștefănescu Gheorghe. Botezații au fost amândoi udați în cristelniță. Epitrop Mihai Gheorghe".

f. gardă ultima: „Spre amintire în ziua de 25 noiembrie 1979 a făcut de prima dată slujbă în sfânta noastră Biserică preotul Vesa Pavel. Tot în sfânta noastră Biserică a fost sfințit în ziua de 11 noiembrie 1979 ca preot de către P. S. Episcop vicar Gherasim Hunedoreanu, împreună cu P. C. Mureșan consilier, diaconi Iustin Ciumpilă și Iosif Raț. Protopopul Vitalie Pereteatcu, pr. Dobrean Eftimie Belotinț. Cântăreți: 1. Ilone Silvius 2. Șandru Remus 3. Ștefănescu Ioan 4. Pavică Ioan 5. Leric Viorel 6. Faur Aron 7. Ștefănescu Valeriu 8. Ștefănescu Roman 9 Mihai Gheorghe (epitrop) 10. Vucu Alexandru (epitrop). Consilieri: Ilone Silviuc, Moț Milente, Maleș Roman (Bușa), Vucu Alexandru, Faur Aron, Șandru Remus, Mihai Gheorghe, Ștefănescu Gheorghe (Giurică) crâznic. Scris-am eu Leric Viorel cântăreț, Lalașinț la 25 noiembrie 1979".

Minei decembrie (București, 1892)¹⁷⁴

f. 1 gardă: „Pre spesele stei bis. sub epitropia George Andrișescu, Aron Blagoe și vet. Ioan Blagoiță fost epitrop prin 45 ani ajungând în etate de 106 ani o viață ctitor al stei bis. încă și la anul 1847 când s-a zidit Sf. Biserică. 1898 maiu 16. Ioan Hadan paroch

Minei ianuarie (București, 1893)¹⁷⁵

„Proprietatea Sftei bis. rom. gr. ort. Lalașinț sub epitropia par. rom. gr. ort. George Andrișescu, Aron Blagoe și Ioan Blagoiță. Cetitoriule păzește cartea. 1898 Maiu 16. Ioan Hadan paroch

„în 11 noemb. 1979 au avut loc în sf. Bis. ort, R. din Lalașinți sfințirea noului preot Vesa Pavel după plecarea pr. Dărășteanu Voicu “

„In ziua de 11 ianuarie 1976 Adunarea parohială sub conducerea preotului Dărășteanu Voicu, în lipsă de epitrop au ales prim epitrop pe Mihai Gheorghe zis Mențel”.

„În ziua de 14 martie 1978 s-a făcut alegere de Consiliu bisericesc din Lalașinț, cei aleși la data de mai sus au intrai în funcție până la data de 15 mai 1982, sunt după cum urmează: 1 Ilone Silvius cantor of. 2.

¹⁷⁴ Se păstrează în biblioteca parohială, nr. inv. 6

¹⁷⁵ Se păstrează în biblioteca parohială, nr. inv. 7

Mihai Gheorghe ales episcop I, 3. Vuc Alexandru episcop 2, 4. Moș Miiene episcop 3, 5. Ștefănescu Gheorghe crâznic, 6. Faur Aron cons., 7 Șandru Remus, 8. Dohangie Mihai, 9. Pera Ioan, 10. Maleș Roman, aleși pe patru ani".

„In ziua de 21 mai 1978 a fost prima ședință de Consiliu și alegerea a 3 episcopi și depunerea jurământului

„In anul 1976 ziua 5 luna aprilie am început lucrarea la casa parohială din Lalașinț și s-a terminat partea I în roșu la data de 4 nov. 1976. S-a făcut pauză până la 7 iunie 1977, apoi am început munca în partea II a lucrării. Executai în interior și s-a terminat la 16 august 1979. Intrat în transa preot nou Vesa Pavel. Meșterii construcției a fost Mihai Gh. și Faur Gh din Lalașinț

„In 12 mai 1981 am început lucrarea la gardu din fier la casa parohială și la Biserică în fața altarului și s-a terminat la 12 iunie 1981. Meșteri au fost Vesa Pavel ferar, Mihai Gheorghe zidar, Bunean Gheorghe și Marienuț Gheorghe".

„La 6 iulie 1981 s-a început reparația în interiorul bisericii din Lalașinț și în 30 iulie 1981 s-a terminat tencuieli în interior. Meșteri au fost patru zidari din corn. Diecijud. Arad, Manopera a fost 20 000 lei".

„în 12 septembrie 1981 am făcut convenție cu zugravul Lupulovici Ena din comuna Bârzava pentru a ne zugrăvi în interior biserica. Manopera a fost 20 000 lei și s-a terminat la 25 oct. 1981".

„în 14 octombrie 1981 Consiliul bisericesc a făcut convență cu meșteri tinichigii din Radna pentru a vopsi turnu și acoperișu altarului cu vopsea, executarea s-a terminat la 19 noiembrie 1981. manopera a fost 4 500 lei. Evidența ținută de mine Mihai Gheorghe episcop I. Scris la 5/111982".

„în 4 martie 1977 la ora 9¹A seara s-a făcut cutremur de pământ în România la București la Brașov s-a dărâmat multe clădiri și oameni morți. De asemenea s-a mai cutremurat tot în timpul acela în Bulgaria, Serbia, Ungaria și Turcia".

„în anul 1970 au inundat râul Mureșul eșit din matca lui până în sat, a intrat și în căși până la ferestre a ajuns de mai trebuia 2 palme ca să intre și în Biserică

„în 16 martie 1981 a inundat iar Mureșul a ieșit din matcă au ajuns până la dig, era apa două palme de la vârful digului în jos, sau pus 3 nopți oamenii deasupra digului pt. pază, la caz dacă s-ar rupe pe alocuri digul, se alarmează populația".

Acestea mai sus însemnări sunt făcute de mine Mihai Gheorghe episcop I. Lalașinți la 5 febr. 1982".

„S-a făcut un act și pus într-o sticlă și așezat în zid la colțul bucătăriei și colidor la scările din dos. Actu s-a făcut de preotul Dărășteanu Voicu și închis în zid de mine Mihai Gh. epitrop și meșter. Pentru când se dărâmă casa să se șlie când s-a construit".

„în anul 1971-72 sărbătorile Crăciunului până la sfârșit au fost o vreme frumoasă cum m-a fost fără neună fără frig fără ploaie ca în timpul primăverii. Pavică Ioan .

„Octavian Mihailovici învățătoriu. 1900 ian. 25".

„Mihai Gheorghe epitrop".

Minei februarie (București, 1893)¹⁷⁶

f. gardă ultima: „Proprietatea stei bis. rom. gr. ort. Lalașinț sub epitropia par. George Andrișescu, Aron Blagoe și Ioan Blagoiță. Cetitoriule te rog păzește cartea. 1898 Maiu 16. Ioan Hadan paroch".

„In anul 1952 luna februarie în 3 duminica a...după Crăciun s-a încasat la tas suma de 3 lei bani noi după ce s-a făcut schimbarea banilor în ziua de 28 11952 spre amintire la cei ce cetesc. Gheorghe Mihai cântăreț".

„Maleș Iuan născut la anul 1879 în 2 febr. 1906".

coperta a treia: „In ziua de 18 martie 1965 a încetat din viață conducătorul statului R. P. R. Gheorghe Gheorghiu-Dej. In ziua de 24 s-a înmormântat. La 25 III 1965, Roman Vucu".

„Souvenire am scris în ziua de 13 aprilie 1928 crâșnic la sfânta biserică cu stimă Gheorghe Giura Lalașinț".

Minei martie (București, 1893)¹⁷⁷

„Proprietatea stei Biserici rom. gr. ort Lalașinț sub epitropia: George Andrișescu, Aron Blagoe și Ioan Blagoiță. Cetitoriule te rog păzește cartea. 1898 Maiu 16. Ioan Hadan paroch".

„In ziua de 18 martie 1965 a încetat din viață conducătorul R. P. R. Gheorghe Gheorghiu-Dej. In ziua de 24 s-a înmormântat. 25 III 1965. Roman Vucu".

Minei aprilie (București, 1893)¹⁷⁸

f. gardă ultima: proprietatea stei bis. rom. gr. ort. Lalașinț sub epitropia par. rom. gr. ort. George Andrișescu, Aron Blagoe și Ioan Blagoiță. Cetitoriule te rog păzește cartea. 1898 maiu 16. Ioan Hadan paroch".

¹⁷⁶ Se păstrează în biblioteca parohială, nr. inv. 8

¹⁷⁷ Se păstrează în biblioteca parohială, nr. inv. 9

¹⁷⁸ Se păstrează în biblioteca parohială, nr. inv.10

Minei mai (București, 1893)¹⁷⁹

coperta I verso: „Lăsat ca de amintire acest scris din ziua de 16 Maiu 1970 la orele 20 când a năvălit apele Mureșului în două oare a fost ajuns până la Biserică la ușa inundând partea de miazănoapte a satului. Scris de mine cântăreț Leric Viorel, Ilone Silvius, episcop Mihai Gheorghe”.

„Intru această lună ziua 25/1978, după calendarul catolic este așezat numele unui sfânt cu numele Urbanul, bătrânii vorbesc că la această zi va cădea brumă grea, noapte, strică multă verdeață pe pământ. Lalașinți la 13 mai a. c. Gh. Mihai”.

f. gardă început: „întru această lună în ziua de 16 mai anul 1970 apele Mureșului au năvălit amenințătoare în sat. Pr. Dărășteanu Voicu”.

„Intru această lună în ziua de 7 anul 1978 apele Mureșului au eșit din matca lor și a inundat 1/2 din țarină. Colectivul din sat au scos toate mașinile agricole din...și cerealele din magazii și le-a depozitat în centrul satului. La 10 V 1978 s-a retras apele în matca lor. Scris de mine episcop Mihai Gheorghe”.

„Cheltuiala stei biserici sub episcopia: George Andrișescu, Aron Blagoe și Ioan Blagoiță. 1898 maiu 16. Cetitoriile păzește cartea. Ioan Hadan paroch”.

p. 129: „Intru această zi anul 1970, la orele 21, apa Mureșului a intrat în sat, ajungând către orele 24 până în curtea Sf. Biserici. Mai era necesar doar un cm ca să intre în biserică pe sub prag. Scris-am aceasta ca o tristă amintire pentru cei ce vor urma. Partea de jos a satului, de la Iorghi, Toma Vucu, casa și grădina lui Lisandru, grădina școalei vechi, casa Tremba, grădinile de la Todoasele până la Horga., grădina lui Iedu până la poarta lui Giuca și curtea lui Maleș Romulus, pe la Mătu în Rât și până la pădure. S-a primit de două ori pâine cu elicopterul, s-au rupt stâlpii de la curent s-au smuls sălcii de pe câmp. S-a format o insulă din țarina noastră de 16 ha. Nu s-a dărâmat nici o casă și nu au murit de la noi oameni și animale. În casa parohială a fost apa de 25 cm. Pogonindu-i zidurile. După aproape două săptămâni s-au întors sinistrații la casele lor. S-au acordat ajutoare din contul 2000, s-au ajutat și credincioșii între ei, așa că nu s-a simțit o greutate prea mare doar la culturi, CAP-ul a primit un ajutor de 500 000 lei. Lalașinț la 21 mai 1970. Pr. Dărășteanu Voicu”.

¹⁷⁹ Se păstrează în biblioteca parohială, nr. inv.11

Minei iunie (București, 1894)¹⁸⁰

f. gardă ultima: „Proprietatea stei bis. Lalașinț sub epitropia: George Andrișescu, Aron Blagoe și Ioan Blagoiță. Cetitoriule păzește cartea. Ioan Hadan paroch

Coperta 3 interior: „In anul 1958 luna iunie au plecat trupele rusești din țara noastră. Aceste trupe au stat în România din anul 1944 până în anul 1958 adică timp de 14 ani, în acst interval de timp adică de la 1944 până la anul 1958, am suferit mult dând cote de cereale, grâu, porumb, secară, orz, ovăz, cartofi, fân și semințe de trifoi și lucernă, apoi carne, lapte, brânză, lână, miei de la oi, acestea sau predat până în luna ianuarie 1957 afară de carne care a rămas a se preda și pe mai departe. Aceste rânduri le-am scris spre amintire. Lalașinț la 29 iunie 1958. Scris de mine Roman Vucu cântăreț bisericesc

Amintire. In ziua de 4 iunie 1961 s-a abătut asupra comunei Găvojdia (zisă N. Bălcescu) o rupere de nori în dupăamiază în așa fel că au dărâmat case, au înecat oameni și animale, au distrus grajduri cu animale iar unde au fost case și grajduri de cărămizi și lemn au rămas numai piatra ca în stradă apa din ploaie a venit cu așa furie că și lemne din pădure le-au adus cu rădăcini — cei ce au scăpat dintre localnici au rămas numai cu ce au fost îmbrăcați, așa ceva nu s-a mai petrecut. Victime aleceli inundații au fost 3 bărbați, 8 femei și o fetiță. Scris în ziua de 11 iunie 1961. Roman Vucu cântăreț bisericesc ”.

Minei iulie (București, 1894)¹⁸¹

f. gardă: „Spesele stei biserici, sub epitropia: Andrișescu George, Aron Blagoe și Ioan Blagoiță. Cetitoriule păzește cartea. 1898 maiu 16 Ioan paroch”.

„Ca cântăreți ai sfei Biserici: Bălțean Gheorghe nr. 219, Hone Partenie nr. 226, Ioan Pavică nr. 199, în anii 1937”

„Mihai Gheorghe Mentei nr. 152 în anu 1971, luna VII, 20”.

f. gardă verso: „Scris-am eu Maleș Ion fiind ca jude comunal al comunei

Lalancz în 2 august 1914 spre suvenire fraților “.

f. 376: „Maleș luon scris-am în 11 iulie 1907 epitrop III”

„Iulius Todor 31 iulie 1960 epitrop”.

f. 224: „Scris-am eu Maleș Ioan 21 august 1914 spre suvenire fraților”.

¹⁸⁰ Se păstrează în biblioteca parohială, nr. inv.12

¹⁸¹ Se păstrează în biblioteca parohială, nr. inv.13

Minei august (București, 1894)¹⁸²

f. gardă: „Scriș-am eu Males Ioan fiind ca jude comunal înainte de a pleca în armată la resbel în 23 august 1914 spre suvenire lăsând că am fost la sta biserică. Males Ioan”.

„Mort¹⁸³ în Războiul cel mare din anii 1914 și până în 1918. George Bălțeanul nr. 219, cântăreț 1938”.

„Am scris azi 16 august 1964 Pavică Ioan”.

„Proprietatea stei bis. gr. or. rom. Lalașinț sub epitropia: George Andrișescu, Aron Blagoe, Ioan Blagoiță. Cetitoriule păzește cartea. 1898 maiu 16. Ioan Hadan paroch”.

Liturghier (București, 1895)¹⁸⁴

f. gardă: „Proprietatea stei bis. rom. gr. ort. Lalașinț. Sub epitropia par. George Andrișescu, Aron Blagoe și Ioan Blagoiță, fost ctitor la zidirea bis. 1847 și servitoriu în continuu 47 de ani a sftei bis. Veteran ajuns în etatea de 106 ani ai vieții. 1898 maiu 16 Ioan Hadan paroch”.

p. 257: „,Suvenire am scris aici în 15 III 1940 când am serbătorit și servit de prima dală această Liturghie fiind fostul învățător și cantor Ștefan Mihailovici mort încă neînmormântat și înmormântarea so facă la 16 III 1940, a trăit 76 de ani și n-a folosit ochelari în ochi până la moarte și a cântat cu voce puternică până la 3 III 1940 adică la zăpostirea de carne și apoi se îmbolnăvi de paraliză. Scriș de al său ucenic Miiente Mursa”.

p. 454: „In Joia Patimilor în anul 1962 a luat ființă G. A. C. Adică Gospodăria Agricolă Colectivă. Scriș de mine azi 26IV 1962 Roman Vucu cântăreț”.

p. 455: „Preotul Ioan Hadan născ. 1858 iunie 18 născut în Soborșin (com. Arad) s-a sântii de preot la anul 1882 decembrie 24, are doi fii: Aurel Vasile Hadan, dr. științe juridice și o fală cu numele Aurora Maria măr. După păr. Ioan A. Musca, mama la un fiu cu numele Ioan Amos le crește în Govoșdia (com. Arad). Doamne binecuvântează cu darurile tale celea mai presus da fire. Lalașinț la 20 august 1910. Ioan Hadan paroch”.

„Scriș-am Males Ioan înainte de a pleca la resbel în ziua de botez 1915 și-n ziua de sântion au plecat la resbel. Ioan Males”.

f. gardă ultima: „Spre suvenire. Am. scriș eu înainte de a pleca la războiul din 1914-1915 fiind ca jude comunal am scriș în ziua de botez, în

¹⁸² Se păstrează în biblioteca parohială, nr. inv.14

¹⁸³ Este vorba de Males Ioan care a făcut însemnarea de mai sus

¹⁸⁴ Se păstrează în biblioteca parohială, nr. inv.15

19 ianuarie și în 20 ianuarie am plecat la rezebel spre suvenirare fraților. Maleș Ion".

Orologiu (București, 1896)¹⁸⁵

foaie titlu: „Cu cheltuiala stei bis. sub epitropia: George Andrișescu, Aron Blagoe și vet. Ioan Blagoiță la an Domnului 1898 maiu 16. Anul trecut fiind reu era necazuri în familii lipsă de grăunțe, numărul sufletelor 1 235. Cetitoriule păzește cartea. Ioan Hadan paroch".

„In anul 1967 numărul sufletelor în această parohie era numai 750, deci a scăzut simțitor, adică de la 1 235 la 750, deci cu un număr de 485. Scris în anul 1967 de mine Roman Vucu cântăreț bisericesc".

Cele opt glasuri sau Octoiul cel mic (Sibiu, 1897)¹⁸⁶

f. gardă: Acest octoih este a lui Lazăr Maleși l-au cumpărat cu 3 coroane adică 1 fl. și 50 cr. din târgu Bârzăvii în anul 1902".

Cantorul bisericesc (Arad, 1906)¹⁸⁷

f. 303: „Spre aducere aminte din ziua de 19IV 957 când au fost Sfintele paști în ziua de 21 aprilie 957 și a fost frig. Când în luna martie și 1/2 an a fost cald ca și vara. I. Suci".

f. 329: „16 IV 1944 învierea au fost prăznuită cu ferestrele camuflate din cauza războiului și bombardării. Suci Lazăr".

f. 333: „1969 Sf. Paști la data de 13 aprilie timp frumos pomii au fost înfloriți, nopțile răcoroase și terenul satului arat în întregime. Roman Ștefănescu".

f. 396-397: între aceste file a fost anexată o foaie de caiet cu următoarea însemnare: „Cetitoriule Bunul Dumnezeu te-a învrednicit prin darul și mila Lui de a fi în viață cantor. De câte ori vei ajunge la această filă zi de 7 mai Duminica Samaritencii stai o clipă și gândește-te la minunea minunilor care a fost dată pentru noi. Zi frumoasă cu soare, păsările ciripesc și se veselesc ca într-o zi frumoasă din mai. Clopotele bisericii tângănesc și cheamă credincioșii la rugăciune. Elevii școlii alergând spre Cămin (n. n. Căminul cultural) de unde vor pleca la sediul Raional a-și arăta rodul muncii lor depusă în aproape un an de zile. Ziua de 7 mai este deosebită față de celelalte zile. Câtă bucurie pe fețele lor, pe a părinților lor și pe a celor care îi petrec. Școala cu cei mai buni elevi, la ora 11 urcă-n camion și pleacă învățătorii, părinții și elevii cei mai buni, un număr de 48. Această bucurie, nu sânt cuvinte să se scrie dar se poate

¹⁸⁵ Se păstrează în biblioteca parohială, nr. inv.16

¹⁸⁶ Se păstrează în biblioteca parohială, nr. inv.19

¹⁸⁷ Se păstrează în biblioteca parohială, nr. inv.17

imagina cu câtă bucurie a fost, cu acel ritm și pas au fost și nenorocirea de aprigă. Ca un viitor s-a năpădit asupra acestor mlădițe tinere nevinovate. Nici a sfințit soarele, când această bucurie se transformă în țipete, vaiete ba ajunge la smulgerea părului de pe cap. Atunci când se primește vestea în apusul soarelui, că părinții, frații să alerge să scoată trupurile neînsuflețite de tineri și mame, la 3 km afară din sal unde s-a răsturnat camionul. În centru, în acel moment se găseau circa 150 de oameni și tineret. În fața fiecărui ai citit o durere pentru un fiu, un frate-soră sau un nepot. Ca din trăsnet toți cu mijloace proprii au alergat la locul indicat. Traseul drumului era în o circulație neobișnuită. Bicicliștii alergau ca nebuni. Căruțele erau purtate de cai, și se părea că văd și ei pericolul ce s-a întâmplat. Nu puteai înțelege altceva decât, unii alergau alții se tânguiau și toți cu felinare în mâini parcurgeau drumul.

În acest moment ce scriu această groaznică întâmplarenu îmi pot aminti să scriu acele clipe, când în fața ochilor îmi vedeam o fetiță de 11 ani, clasa a IV-a și soția în bucăți. Tată și soț fiind nu am cuvinte să le aștern pe hârtie, clipele în care primul rând scos de sub mașină măp oprește-n drum. Perdut din fire le-n treb „ Ce s- a întâmplat ?” - Mi s-a răspuns: „Un singur mort” restul călcați și zdrobiți. Disperat nu-mi venea să a crede să rămână cu un singur mort. Am mai mers circa 200 m și în adevăr cunosc vocea fetiței. La întâlnire fața ei era oarecum veselă spunând „ Tăticule am scăpat din ghearele morții luând în brațele ei numai pe verișorul Milentuț”. Vevind înapoi în căruță povestește bucuria, glumele, râsul și cântecele lor făcuer până chiar și clipa în care moartea reușește să ia un suflet nevinovat din acești tineri. Această taină văzută în ochi și simțită în sufletul nostru este asemănată cu cele două tablouri arătate de preot în perioada de iertăciune în margina gropii, când într-un tablou era bucuria nemărginită a Mântuitorului în mijlocul copiilor. Iar în al doilea erau țipetele părinților în fața călăilor atunci când li se tăiau princiile că nu își lasau religia.

Așa întruchipăm această taină în care moartea alege pe cel mai bun din elevi, îl scoate din o casă supusă credinței, mai mult ca toată familia este mereu cu presimțirea că în orice moment ei vor pierde ceva din mijlocul lor, refuzând chiar în acea zi plecarea lor cu camionul și mergând cu trenul.

Alături de părinți și familia lui rugăm pe Bunul Dumnezeu să așeze sufletul lui cu dreptii, iar pe noi să ne învrednicească să cunoaștem mai mult. că în ceruri este Tatăl care Conduce toate, sprijină totul și ajută la toate.

Scrisă pentru a se păstra în cărțile Sf Biserici din satul Lalașinț dat fiind faptul că moartea putea răpi viața unor tineri născuți în 3-4 ani.

Lalașinț la 11 mai 1961 Roman Ștefanescu în etate de 37 ani Cantor în amintirea decedatului Ilone Milentuț la 7 mai înmormântat ora 4. d. m. Bunici: Mihai Gheorghe Mihai Maria Părinți: Ilone Miiente Ilone Elena Nr. casei: 308 zis Mențal

Lalașinț la 14 mai 1961

Roman Ștefănescu "

Manual de cântări bisericești sau Octoiul mic (Sibiu, 1908)

f. 1 gardă: „Donată de Octavian Mihailovici învățător pe sărbătorile Nașterii Domnului 1912".

Cele opt Glasuri sau Octoiul cel mic (Sibiu, 1908)

f. 304: Această carte sau cumpărat în anul 1913 în luna lui marlie prin mine George Băllean. Cantor".

Manual de cântări bisericești sau Octoiul mic (Sibiu, 1915)

f. titlu verso: „27 V1916 brumă, stricarea legumelor. Ioan Hadan paroh"

Ceaslov (Sibiu, 1915)

coperta 1 verso: „Spre suvenire și aducere aminte despre fostul acela episcop care astăzi se înmormântează în mormânt și slujind Sfânta Biserică timp de 42 de ani Teodor Răchițan. Lalașinț în 3/16 decembrie".

f. 1 gardă: „Orologionul preotului Ioan Hadan 28II1917"

f. 395: „In anul. 1939 luna marlie ziua 14 Cehoslovacia a fost împărțită de către germani și unguri. Atunci a fost făcută chemarea sub arme a tânărilor de la contingentul 1931-1937. Lalașinț la 19 martie 1939. R. Vucu".

f. 397: „Pământul ne desparte Iar cerul ne împreună In patria cea sfântă Egală pentru toți Acolo nedreptatea Și ura nu domnesc. Nu cumperi cu viața Pământul de trei coți. Lalașinț la 22 iulie 1934 R. Vucu".

f. 398: „In ziua de 16 mai 1970 pe la asfințitul soarelui în urma unor ploi torențiale apele râului Mureș s-au revărsat peste câmp inundând un sfert de sat ajungând până la placa din fața ușii bisericii transformând sfântul locaș într-o insulă. Clădiri nu s-au dărâmat dar au avut stricăciuni necesitând multe reparații".

f. 399: „In anul 1969 s-a electrificat Sf Biserică și s-a zugrăvit. In 1970, toamna s-a schimbat acoperișul cu tablă, și țiglă nouă. In 1971 s-a făcut cărămida pentru casa parohială și 8 prapori de lână, un acoperământ la presto!".

„Priceasnă Ridicai ochii mei la ceruri De unde va veni ajutorul meu De la Dumnezeu cel ce a făcut cerul și pământul De mărirea lui Cel ce a făcut, cerul și pământul Aliluia, aliluia, aliluia Scrisă de Eugen Mihailovici în ziua de 2 apr. 1922".

Manual de cântări bisericești sau Octoihul mic (Sibiu, 1918)
prima f. gardă: Acest octoih este cumpărat de mine anu 1923. George Mihai nr. 303, Lalașinț 1924".

Însemnările manuscrise de pe filele îngălbenite ale cărților de cult aflate odinioară, altele încă mai există în strana bisericii sau biblioteca parohială din Lalașinț, sunt frânturi de *cronică* a parohiei, în care sunt imortalizate, pentru viitorime, fapte și fenomene de tot felul, din istoria localității și a oamenilor. Informațiile acestea ne dau, de cele mai multe ori, date pe care nu le găsim în documente sau în sursele istoriografice.

VI. CLOPOTELE BISERICII

VI. 1. Câteva considerații¹⁸⁸

Toaca, folosită de comunitățile creștine dintru început pentru chemarea credincioșilor la rugăciune a fost înlocuită cu clopotele. Considerate ca niște participante la serviciile divine, clopotele erau sfințite după un ritual solemn, asemănător botezului, primeau nume de sfinți iar în bronzul lor se gravau inscripții ce exprimau misiunea încredințată: „*Vivo voco, mortuos plango, fulgata frango*", „*Laudo Deum plebem voco, congreco clerum, defectuos plango fulmina fugo, festa decor*", chemare la împăcare, pace și înfrățirea lumii.

Clopotele, grație armonioaselor lor unde metalice le-a vestit creștinilor bucurii, le-au produs duioase amintiri și îndemnuri sfinte. Serveau mai ales la chemarea credincioșilor la biserică, dar, în egală măsură și în unele scopuri obștești. În Apus au fost introduse chiar în secolul al VI-lea, iar în Răsărit abia în secolul al IX-lea. Cu toate acestea, toaca și-a păstrat menirea în viața de zi cu zi a mănăstirilor dar și la multe biserici parohiale în timpul Postului Mare. Problema introducerii

¹⁸⁸ Pentru aceste scurte considerații ne-am folosit de următoarele studii: Petru Râmneanțu, *Două clopote din secolul al XV-lea sau al XVI-lea din Gaiu Mic*, în "Mitropolia Banatului", anul XVI, 1966, nr. 1-3, pp. 58-59; Ion B. Mureșianu, *Un clopot din 1668 cu inscripție românească în Muzeul Banatului*, în "Mitropolia Banatului", anul XXXV, 1985, nr. 3-4, p. 222.

clopotului ca instrument ritual în bisericile din provinciile istorice românești este mai umbrită decât în multe țări europene. Aceasta ar fi urmat să aibă loc înainte sau în urma cuceririi Constantinopolului de turci (1453). Cu referire la apariția primelor clopote la bisericile românești încă nu avem date precise. Totuși, unele indicii ne oferă turnurile-elopotniță, apărute în Occident încă în secolul al VUI-lea. La noi, încă din secolul al XIII-lea existau asemenea tumuri-clopotniță, la Cuhea, Ieud, Giulești, Apșa. Biserica din Strei-Sângiorgiu avusese turn-clopotniță tot din secolul al XIII-lea, iar cea din Sântămărie-Orlea din secolele XIII-XIV.

În Banat, cu toată interdicția de a folosi clopoțele, de teamă ca poporul să nu fie chemat la răzmerițe, totuși, în timpul păstoririi mitropolitului Iosif cel Nou al Banatului (1650-1655) au existat fără îndoială clopote.

VI. 2. Clopotul de la biserica de lemn menționată în anul 1758

La bisericile Lalașințului este menționat documentar existența unui clopot în anul 1758. Era așezat în „turla de lemn” a bisericii pe care o vizita în 1758 protosincelul Arsenie Radivoievici¹⁸⁹

VI. 3. Clopoțele de la biserica actuală

După construirea actualei biserici, clopotul vechi din biserica de lemn a fost mutat în turnul celei de zid. După construirea bisericii de zid, credincioșii și-au mai procurat un clopot. La 14 octombrie 1887, Milente Măgureanu a confecționat un „*scaun la clopotulu mare și legarea lui cu feru*”.¹⁹⁰ Probabil în acest an a fost procurat clopotul cel mare. În anul 1892, credincioșii au făcut demersurile pentru un al treilea clopot. A fost comandat la firma lui Honig Frigyes, cunoscuta turnătorie de clopote din Arad. Comandat la 16 martie 1892, la 7 aprilie 1892 clopotul a fost gata iar preotul Ioan Hadan s-a prezentat la Arad pentru preluarea lui. Odată adus clopotul la biserică, trebuia urcat în turn lângă celelalte două vechi. Pentru aceasta, s-a cerut concursul „*maistorului fauru*” Alexandru Zaicu care a

¹⁸⁹ I. D. Suci, R. Constantinescu, *op. cit.*, voi. I, p. 265

¹⁹⁰ A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar nr. 1 (1882-1890)*, nen. Vezi chitanța din 14 octombrie 1887 (le redăm în *Anexe*).

întărit cu fier toate clopotele, după care a urmat urcarea și fixarea noului clopot în turnul bisericii.¹⁹¹

La 23 februarie 1897, clopotul cel mic, probabil cel vechi din 1758, a trebuit returnat, operațiune efectuată din nou în turnătoriile firmei Honig din Arad. La procesul turnării clopotului, au luat parte și un grup de membrii ai comitetului parohial care s-a deplasat la Arad pe cheltuiala bisericii. După două zile, la 25 februarie 1897, clopotul a fost readus la biserică.¹⁹²

Nr. crt.		Greutatea	Costul clopotului cu transportul și ridicarea în tura
1.	Clopotul mare	700 kg	4 000 coroane
2.	Clopotul mijlociu	200 kg	2 000 coroane
3.	Clopotul cel mic	100 kg	1 000 coroane

În 1897, biserica din Lalașinț avea trei clopote în valoare totală de 7 000 coroane.¹⁹³ Cu câtă greutate, la sfârșitul secolului al XIX-lea, au adunat lalașințenii banii necesar pentru procurarea clopotelor numai ei au știut. Unii și-au sacrificat anumite bunuri pentru a se putea realiza dorința de a avea și ei trei clopote în turnul bisericii. Nu s-au bucurat însă multă vreme de aceste clopote, căci, după numai câțiva ani, le-au pierdut pentru totdeauna.

VI. 4. Confiscarea clopotelor în 1916

În cursul primului război mondial au fost recizionate cu forța de autoritățile austro-ungare. A fost un act odios prin care chemarea la viață, la pace și înfrățirea răspândită de clopote a fost transformată iresponsabil într-o unealtă de ucidere și ură. Cu greu s-au despărțit credincioșii de aceste „glasuri” care îi chema la comuniune cu Dumnezeu. Cu greu au trebuit să se supună stăpânirii când au predat clopotele. Greu le-a fost și când au trebuit să încheie „protocolul” încheiat cu ocazia rechiziționării lor.

¹⁹¹Idem, *Dosar nr. 2 (1891-1905)*, nen. Vezi chitanțele din 16 martie 1892; 7 aprilie 1892; 21 mai 1892 (le redăm în *Anexe*).

¹⁹²*Ibidem*. Vezi chitanțele din 23 februarie 1897 și 25 februarie 1897 publicate în *Anexe*. În februarie-martie 1922 acest clopot a mai fost topit și returnat, cf. Idem, *Protocolul ședințelor parohiale Lalașinț 1907-1925*, Ședința din 17 februarie/11 martie 1922 (documentul îl redăm în întregime în *Anexe*).

¹⁹³ Idem, *Protocolul ședințelor parohiale Lalașinț 1907-1925*, Ședința din 25 martie/7 aprilie 1916 (documentul îl redăm în întregime în *Anexe*).

VI. 5. Trei clopote noi (1922-1924)

Cu toate că nu am găsit documente în arhiva parohială de care să reiasă data exactă când au fost rechiziționate clopotele însă putem afirma că numai clopotul cel mare și cel mijlociu au fost confiscate, așa după cum reiese dintr- un document datat 27 februarie /11 martie 1922, prin care, Comitetul parohial cerea preotului Ioan Hadan „*a duce clopotul cel mic la firma Honig din Arad să-l returneze*". Despre toate cheltuielile preotul era obligat să facă un raport comitetului parohial ca acesta să poată face o dare de seamă Sinodului parohial.¹⁹⁴ Lucrările de returnare a clopotului mic au costat 1 070 lei iar cheltuielile de drum plus transportul lui în Lalașinț s-au ridicat la suma de 136 lei. Sfințirea lui a fost stabilită pentru ziua de 1/14 mai 1922 în Duminica Samarinenței.¹⁹⁵

În anul 1924 au mai fost procurate încă două clopote pentru biserică, turnate tot la cunoscuta firmă Honig din Arad. Astfel, că în anul 1924 biserica avea deja trei clopote, recuperând într-un fel pierderea din timpul primului război mondial. Cele trei clopote sunt și astăzi în turnul bisericii și cheamă credincioșii la rugăciune.

Nr. crt.		Inscripția de pe clopote	Greutatea
1.	Clopotul mic	„Preot J. Hadan, Blagoe A., G. Andrișescu epitrop. 1922. Patent F. R. Honig Arad'	25 kg.
2.	Clopotul mijlociu	„Ion Hadan preot, I. Dănilă și Milente Mur sa epitrop Aron Males primar Lalașinț. Turnat F. Honig în Arad 1924"	75 kg.
3.	Clopotul mare	„Turnat Fr. Honig Arad 1924 I. Hadan preot I. Dănilă și Milente Mursa epitrop Aron Males primar Lalașinț an 1924"	250 kg.

VII. PĂMÂNTUL BISERICII

Până la Reforma agrară din 1921 parohia Lalașinț a avut 55 jugăre pământ: 50 jugăre ca sesie neparohială, 4 jugăre ca sesie necantorală și un jugăr pentru „*treburile bisericesti*". Prin Reforma agrară, parohia a mai primit două jugăre de pământ, un jugăr pentru „*trebuințele bisericii*", iar celălalt pentru „*trebuințele școlii*".

In acest fel se ajunge ca parohia să aibă „laolaltă cu pământul ce i s-a rezervat din proprietățile ce-a avut la 1 decembrie 1918" să aibă 57 jugăre repartizate astfel:

¹⁹⁴ A. P. O. R. Lalașinț, *Protocolul ședințelor parohiale Lalașinț 1907-1925*, Procesul-verbal din 27 februarie/11 martie 1922

¹⁹⁵ *Ibidem*

32 jugăre sesie parohială
18 jugăre sesie redusă
4 jugăre sesie cantotală
două jugăre pentru „trebuințele bisericii”
un jugăr pentru „trebuințele școalei”.¹⁹⁶

In anul 1944 biserica avea următoarea situație: 6 jugăre pământ arături și fânaț, „iar prima sesiune parohială 32 jugăre arătură și fânaț, a doua sesiune parohială /sesiunea redusă/ 18 jugăre. Sesiunea cantorală 4 jugăre și un intravilan”.¹⁹⁷

VIII. BIBLIOTECA ȘI ARHIVA PAROHIALĂ

Intr-o evidență din anul 1944, preotul Leontin Lăzărescu menționează că la oficiul parohial existau în biblioteca parohială un număr de 130 de volume. De asemenea existau revistele „*Biserica și Școala*”, „*Revista Teologică*”, „*Universul*”, „*Lumina satelor*”, „*Apărarea Națională*”, „*Națiunea Doiminantă*” și „*Foaia Bănățeană*” din 1926 până în anul 1944.¹⁹⁸

În arhivă existau matricolele botezaților, cununaților și decedaților începând cu anul 1853, în 11 volume, *Conscrierea poporului* (un volum), „*actele și gestiunile bisericii din 1926 și până azi*”. În 1979, când am fost numit și instalat în parohie, în cotețul porcilor de la grădina parohială de lângă Biriș Gheorghe, am găsit arhiva parohială aruncată pe podele, de unde am luat-o și am inventariat-o, apoi, am depus-o într-un dulap din biroul parohial. Între documentele importante menționez patru matricole: *Matricola botezaților* (1812-1817), *Matricola botezaților* (1829-1845), *Matricola cununaților* (1836-1845) și *Matricola răposaților* (1812-1817).¹⁹⁹

¹⁹⁶Idem, Dosar 1, doc. Tabel statistic din 15 martie 1926

¹⁹⁷A. P. O. R. Lalașinț, Leontin Lăzărescu, Răspuns la chestionarul nr. 1986/C/1944, f. 9.

¹⁹⁸Ibidem; Idem, Proces-verbal luat în parohia ortodoxă română din Lalașinț în 13 noiembrie 1929, f. 4.

¹⁹⁹În decembrie 1989 când m-am transferat din parohie, toate au rămas în dulapul arhivei situat în biroul din casa parohială

IX. VIZITE CANONICE

Eveniment bisericesc la Lalașinț în timpul păstoririi pr. dr. Pavel Vesa

În anul 1758 *protosincelul Arsenie Radivoievici*, în calitate sa de administrator al eparhiei Timișoarei, a vizitat și parohia Lalașinț.²⁰⁰

După închiderea șantierului de construcție a bisericii actuale, în 1846 *protopopul Dimitrie Petrovici Stoichescu* al Lipovei sfințește noul locaș de cult din încredințarea episcopului Pantelimon Jivcoviți al Timișoarei.²⁰¹

La 1 octombrie 1906 *protopopul Voicu Hamsea* al Lipovei binecuvânta lucrările de reparație de la biserică.²⁰²

La sfârșitul primei jumătăți a secolului al XX-lea, în ziua de 20 iulie 1926, parohia a fost vizitată de *episcopul Grigorie Comșa al Aradului* (1925- 1935). Nu cunoaștem de ce episcopul cu această ocazie nu a sfințit biserica ce nu avea în Prestol încă Sfinte Moaște.²⁰³

²⁰⁰ 1. D. Suci, R. Constantinescu, *op. cit.*, voi. I, p. 265.

²⁰¹ A. E. O. R. Arad, *grupa III, dosar 2 din 1886*, doc. 744, f. 4v.

²⁰² Vezi însemnările făcute de învățătorul Iuliu Putici din Lipova pe *Mineitul lunii octombrie* (București, 1892) pe care le-am redat în întregime la subcapitolul despre cărțile de cult și însemnările de pe ele.

²⁰³ În această perioadă au vizitat localitatea Lalașinț: în 1926 dr. Victor Curuz, prefectul județului, iar în 1942 colonel Ioan Uță, prefect al județului.

Având în vedere faptul că biserica nu a fost sfințită de episcop²⁰⁴, fiind lipsită de sfintele moaște, la 3 noiembrie 1957, mitropolitul Vasile Lăzărescu al Banatului a descins în parohie făcând sfințirea cu punerea sfintelor moaște în piciorul sfintei mese. Sfânta Liturghie arhierască a fost săvârșită de un numeros sobor de preoți din care au făcut parte: dr. Marcu Bănescu, consilier arhiepiscopesc, Vitalie Pereteatcu, protopopul Lipovei, Leontin Lăzărescu, parohul din Lalașinț, Andrei Bejan, parohul din Chelmac, Cîmpeanu preot în Bârzava, Gherman paroh în Căpruța, Bodea paroh în Belotinț. Misiei preot în Zăbalț și diaconii Ionel Botău și Titus Boteanu din Timișoara. Răspunsurile liturgice au fost date de corul bisericii din Căpruța condus de credinciosul Teodorescu.²⁰⁵

În luna martie 1979, arhierul vicar Gherasim Cucoșel Hunedoreanu a săvârșit Sfânta Liturghie arhierască.

La 11 noiembrie 1979, arhierul vicar Gherasim, descindea din nou în parohie pentru a hirotoni ca preot pe diaconul Pavel Vesa pentru parohia Lalașinț. Soborul preoților a fost alcătuit din preotul Coriolan Mureșan, consilier bisericesc, Vitalie Pereteatcu, protopopul Lipovei, Dobrea Eftimie parohul din Belotinț, administrator al parohiei pe perioada cât a fost vacantă și diaconii Iustin Ciumpilă și Iosif Raț din Arad. Cu această ocazie, noul preot a și fost instalat în parohie.

O ultimă vizitație canonică este cea din 3 noiembrie 2003 când, P. S. Sa dr. Timotei Sevișiu a descins în parohie pentru a binecuvânta lucrările efectuate la biserică în cursul verii sub coordonarea preotului paroh. Alături de Preasfințiasa au slujit preoții: Viorel Păcuraru, protopopul Lipovei, Pavel Vesa, duhovnic la Spitalul Clinic Județean din Arad, Petru Constantin, parohul locului, diaconii dr. Mihai Săsăujan și Gheorghe Contraș. Alături de obștea credincioșilor, ca invitat al P. S. Sale, a luat parte și preotul, profesor dr. Ernest Chr. Suttner de la Viena.

²⁰⁴ În toamna anului 1913, episcopul Ioan Ignatie Papp al Aradului (1903-1925) și-a anunțat intenția de a vizita parohia Lalașinț, drept pentru care, comitetul parohial a pregătit primirea episcopului, dar, din motive necunoscute ierarhul a contramandat deplasarea, cf. A. P. O. R. Lalașinț, *Protocolul ședințelor parohiale Lalașinț 1907-1925*, Ședința din 13/26 octombrie 1913. (Documentul îl redăm în întregime în *Anexe*).

²⁰⁵ Vezi însemnările făcute pe *Mineiul lunii octombrie* (București, 1892) și pe *Mineiul lunii noiembrie* (București, 1892) pe care le-am redat în întregime la subcapitolul despre cărțile de cult și însemnările de pe ele.

X. LISTA CÂNTĂREȚILOR BISERICEȘTI (1886-2005)

X. 1. Cântăreți oficiali (1886-2005)

Cântăreții oficiali și neoficiali ai bisericii din Lalașinț

1886-1938 - învățătorul Ștefan Mihailovici

1938-1942 - Ioan Dănilă

1942-1948 - Iulius Todor²⁰⁶

1948-1968 - Roman Vucu

1968-1996 - Silviu Ilone

1996 (astăzi) - Viorel Leric

X. 2. Cântăreți neoficiali

George Iloni

Partenie Danca

Lazăr Vilait

Ioan Pavică (nr. 199)

Lazăr Males

Ioan Blagoe

²⁰⁶S-a născut la 15 iulie 1893 în Lalașinț și a absolvit șase clase gimnaziale. Cantor a fost numit la 7 ianuarie 1942. Cf. A. P. O. R. Lalașinț, *Fișa nr. 2*, dosar 8.

Ioan Maleș
Milente Hatcău
Milente Mursa
Lazăr Suci
Milente Ilone
Mihai Ivănescu
Roman Vucu
Iulius Todor
Mihai Ștefanescu
Gheorghe Mihai (nr. 152)²⁰⁷

²⁰⁷Vom reproduce o "autobiografie" a cântărețului și episcopului de mai târziu Mihai Gheorghe, care, cunoscând faptul că în perioada când funcționeam ca preot în Lalașinț lucram la monografia parohiei, și-a redactat această scurtă prezentare a vieții lui pentru a fi integrată în lucrare: "26 Mai 1983. Autobiografia lui Mihai Gheorghe. Mihai Gheorghe, născut în 11 septembrie 1904, de religie ortodoxă română în satul Lalașinți, jud. Arad. Nr. casei 152, din părinți proprietari de pământ agricol, mijlocari. În anul 1909 am intrat în școala confesională românească din sat, am făcut pe ci. I și apoi m-am deplasat în școala maghiară din sat, am făcut și aici 2 clasă, apoi după 2 clase magiare am trecut napoi în școala românească din loc, aici am mai făcut 4 cl. Primare, d toate am absolvit 6, căci atâtea erau pe timpul Austro-Ungariei. În anul 1915 libr absolutent, m-am ocupat cu părinții mei de agricultură și creșterea vitelor din gospodărie în sat. De când eram la școală eram pasionat pe credința ortodoxă română în Dumnezeu să cercetez cărțile sfinte de la Biserică. În Biserică aveam o Biblie cu litere slavone și nu cunoșteam acel alfabet. Sectari baptiști datusă ră busna păstă mine să mă lămurească, dar nu au reușit să mă atragă la ei. În anul 1919, 7 săptămâni a postului Paștelui am făcut școala celor 8 glasuri la Biserica ortodoxă română. Profesor am avut pe fostul părinte Hădan Ioan, care nu după mult timp a decedat. Apoi am fost foarte credincios al parohiei. În anul 1921, am cumpărat Octoiul mic, rânduiala cântărilor de strană, la Biserică și am continuat mereu a cânta la strană până astăzi, și am cercetat biserica. Lupta cu baptiștii din loc, era asupra mea grea dusă cu ei. În 8 noiembrie 1929 am cumpărat Biblia cu litere latinești cu trimiteri, Vechiul și Noul Testament, traducere nouă, Societatea pentru răspândirea Bibliei în Anglia și străinătate, tradusă de Cornilescu. Lupta am dus-o cu sectarii înainte. În ziua de 22 februarie 1948 am făcut legământ Juruință în Biserică cu mai multe persoane în Oastea Domnului Iisus Hristos, în Duminica vameșului și Fariseului. Ceremonia a fost condusă de fostu preot Lăzărescu Leontin care acum este decedat. Lupta contra eresurilor a mers înainte mai tare. În ziua de 11 ianuarie 1976, Adunarea parohială împreună cu Consiliul bisericesc m-a ales ca Episcop I al bisericii din loc sub parohu Dărășteanu Voicu. Lucrarea la casa nouă parohială era eja începută, o parte din fundament, de alți meșteri. În ziua de 5 aprilie 1976 am organizat lucrarea la casa parohială din nou. Și eu ca meșter zidar și dulgheri, mai cu bătrânul meșter Faur

Partenie Ilone (nr. 226)

George Bălțean (nr. 219)

Roman Șandru

Roman Ștefanescu (Loța)²⁰⁸

Ioan Ștefanescu (Zbârnă)

Aron Faur (Cățaluș)

Remus Șandru²⁰⁹

Dintre cei care astăzi (2008) slujesc la strana bisericii amintim pe: Viorel Leric, Gheorghe Andrișescu, Pașcu Gheorghe, Gheorghe Biriș, Gheorghe Ștefanescu²¹⁰, Valeriu Jichița, Mihai Neleapcă, Florin Gruescu, Andrei Ciortan²¹¹, Andrei Constantin²¹², Gheorghe Mateaș - junior.

XI. LISTA EPITROPILOR (1881-2004)

1881-1886-Ioan Blagoiță²¹³.

1886-1887 - Ioan Blagoiță, Milente Ciucuriță Milente Hancilă.

1886-1896 - Ioan Blagoiță, George Maleș, Aron Mihuțiu.

1897-1899 - Ioan Blagoiță, George Andrișescu, Aron Blagoe.

1900-1923 - Toma Micurescu, Todor Răchițan, Ioan Maleș.

Gheorghe din loc, ne-am pus pe lucru și am zidit cu cărămidă și adus lemne, le-am cioplit, le-am încheiat și i-am pus învelișu, șarpanta și am încheiat partea I în roșu, la 11 august 1977. Am mai lacut un an repaus. În 15 mai 1979 iar am continuat lucrarea, până la 12 iunie 1979 când am terminat interioru, tencuită sus, jos dușumeaua pusă. În 14 mai 1982 am fost ales din nou în Consiliu bisericesc și pus epitrop I. În 1981 ca meșter am luat parte la așezarea gardului de fer pe fundament de beton, la biserică și la casa parohială din loc. În prezent sunt pensionari de stat din anu 1960 și am vârsta de 79 ani la 11 septembrie 1983. Lăudat fie Dumnezeu prin Iisus Hristos că am putut face atât pentru Sfânta Biserică". (Manuscrisul iui Mihai Gheorghe se află în posesia noastră).

²⁰⁸ Ani de zile a fost președinte al CAP-ului din Lalașinț.

²⁰⁹ Este fiul lui Roman Șandru, fost și el cântăreț bisericesc

²¹⁰ Foiarte mulți ani a fost și crâșncul bisericii

²¹¹ Absolvent al Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității "Aurel Vlaicu" din Arad

²¹² Fiul preotului Petre Constantin din Lalașinț.

²¹³ Ioan Blagoiță s-a născut în anul 1792 în Lalașinț și era cel mai vechi epitrop de la biserică menționat în documente. În 1846, anul construirii actualei biserici, era tot "*chitor*". A muri în anul 1898 în vârstă de 106 ani fiind înmormântat în cimitirul parohial.

1923-1930 - Ioan Dănilă, Milente Mursa, Toma Micurescu.
 1930-1935 - Toma Micurescu, Aron Maleș, Gheorghe Maleș.
 1935-1940 - Gheorghe Maleș, Aron Maleș, Iulius Todor.
 1940-1945 - Gheorghe Maleș, Aron Maleș, Iulius Todor.
 1945-1954 - Iulius Todor.
 1954-1970 - Iulius Todor, Ioan Ștefanescu.
 1970-1973 - Iulius Todor, Gheorghe Mulec.
 1974-1978 - Iulius Todor, Gheorghe Vilait, Valeriu Ștefanescu.
 1978-1982 - Gheorghe Mihai, Alexandru Vucu²¹⁴, Milente Moț.
 1982-1986 - Gheorghe Mihai, Alexandru Vucu, Milente Moț.
 1986-1990 - Gheorghe Mihai, Alexandru Vucu, Milente Moț

XII. LISTA CRÂSNICILOR (1881-2004)

1881-1883 - Ioan Blagoe
 1884-1887 - Teodor Ștefanescu
 1888-1888- George Iancu
 1889-1889- Partenie Igna
 1893-1893- Aron Igna
 1894-1895 - George Ion
 1896-1897 - George Sauca
 -Lazăr Ștefănescu
 1897-1898- Aron Igna
 1898-1899- Lazăr Ștefănescu
 1900-1905-Teodor Hatcău

XIII. MEMBRII CONSILIULUI PAROHIAL (1888-2004)

1888 - Ștefan Mihai Iovici, George Maleș, George Ivănescu, Iosif Blagoe, George Dehelean, Milente Hancilă, Gheorghe Ivănescu, Ștefan Neduțescu, Gheorghe Ștefanescu, Aron Crâșnic, Todor Răchițan, Todor Vucu, George Blagoe.

1907 - Ștefan Mihailovici, Toma Micurescu, Ioan Maleș, Lazăr Maleș, Ilisie Sauca, George Dehelean, George Vucescu, Grozescu Aron, George Blagoe, Todor Răchițan, George Bălțean, Milente Hancilă, Milente Crâșnic.

²¹⁴ Este fiul lui Roman Vucu, fost cântăreț bisericesc

1910 - Ioan Maleș, Todor Răchițan, Toma Micurescu, Aron Grozescu, George Ilone, George Bălțean, George Nicola, Ilisie Sauca, George Vucescu, George Brata, George Dehelean, Aron Blagoe, Milente Crâșnic, Milente Hancilă, George Leric, Ștefan Mihailovici.

1922-1925 - Ștefan Mihailovici, Toma Micurescu, Milente Mursa, Aron Blagoe, Milente Hancilă, Ioan Dănilă, Aron Faur, Partenie Ilone, George Maleș, Aron Maleș, Roman Vucu, George Bălțean.

1926-1929 - Ștefan Mihailovici, George Bălțean, Roman Vucu, Milente Mursa, Roman Neda, Milente Damaschin, Lazăr Suciu, Milente Marcu, Gheorghe Jurj, Partenie Ilone, Aron Faur, Emil Gruescu, Gheorghe Nicola, Aron Blagoescu.

1930 - Ștefan Mihailovici, Aron Faur, Milente Țigu, Roman Vucu, Milente Mursa, Lazăr Suciu, Toma Micurescu, Gheorghe Maleș, Aron Blagoe.

1931 - Ștefan Mihailovici, Aron Faur, Milente Mursa, George Nicola, Gheorghe Jurj, Ioan Pavică, George Bălțean, Toma Micurescu, Marcu Milente, Emil Gruescu.

1932-1937 - Ștefan Mihailovici, Milente Marcu, George Nicola, Gheorghe Bălțean, Aron Faur, Adrian Milculescu, Roman Șandru, Lazăr Vilait, Aron Maleș, Gheorghe Maleș, Gheorghe Mihai, Ioan Pavică, Roman Blagoe, Roman Neda, Roman Vucu, Milente Mursa, Milente Damaschin, Toma Micurescu.

1938-1943 - Ioan Dănilă, Ioan Pavică, Milente Mursa, Milente Marcu, Partenie Ilone, Gheorghe Maleș, Gheorghe Papuc, Roman Vucu, Gheorghe Bălțean, Roman Șandru, Lazăr Suciu, Iulius Todor.

1944-1948 - Iulius Todor, Roman Vucu, Ioan Pavică, Gheorghe Bălțean, Lazăr Suciu, Ioan Dănilă, Gheorghe Papuc, Milente Mursa, Roman Șandru, Milente Marcu, Partenie Ilone.

1949 - Iulius Todor, Roman Vucu, Silvius Ilone, Gheorghe Mihai, Gheorghe Bălțean, Lazăr Suciu, Milente Mursa, Ioan Pavică.

1950-1957 - Iulius Todor, Roman Vucu, Lazăr Suciu, Ioan Ștefanescu, Gheorghe Biriș, Gheorghe Bălțean, Silvius Ilone, Ioan Pavică, Roman Ștefanescu.

1958-1962 - Iulius Todor, Silvius Ilone, Ioan Pavică, Lazăr Suciu, Roman Vucu, Roman Ștefanescu, Ioan Ștefanescu, Gheorghe Bălțean, Aron Gruescu (sau Grozescu).

1962-1966 - Iulius Todor, Roman Vucu, Viorel Leric, Ioan Ștefanescu, Lazăr Suciu, Gheorghe Bălțean, Silvius Ilone, Roman Șandru, Ioan Pavică.

1966-1970 - Iulius Todor, Roman Vucu, Gheorghe Giura, Gheorghe Miilec, Viorel David, Silvius Ilone, Gheorghe Vilait, Partenie Dohangie, Milente Moț, Roman Malesș, David Vucescu.

1970-1974 - Iulius Todor, Gheorghe Giura, Partenie Dohangie, Viorel Leric, Gheorghe Vilait, Gheorghe Miilec, David Vucescu, Remus Șandru, Silvius Ilone, Gheorghe Ștefanescu.

1974-1978 - Iulius Todor, Milente Grozescu, Valeriu Ștefanescu, Gheorghe Giura, David Vucescu, Milente Marcu, Vasile Horga, Milente Andrișescu, Ioan Vucu, Milente Moț.

1978-1982 - Silvius Ilone, Gheorghe Mihai, Milente Moț, Alexandru Vucu, Roman Malesș, Ioan Pera, Aron Faur, Gheorghe Ștefanescu, Mihai Dohangie, Remus Șandru.

1982-1986 - Silvius Ilone, Gheorghe Mihai, Milente Moț, Gheorghe Malesș, Alexandru Vucu, Roman Malesș, Aron Faur, Milente Hatcău, Gheorghe Ștefanescu, Remus Șandru.

1986-1990 - Silvius Ilone, Gheorghe Mihai, Alexandru Vucu, Valeriu Jichița, Milente Moț, Milente Andrișescu, Remus Șandru, Aron Faur, Gheorghe Bunean, Viorel Leric.

XIV. CORUL BISERICESC

Din inițiativa lui Aron David, absolvent al Școlii Superioare de Corner: din Arad în anul școlar 1926-1927, un foarte bun cântăreț, în luna martie a anului 1929, pe atunci student teolog, a înființat un cor bărbătesc alcătuit dintr-un număr de 26 de persoane cu dragoste de cântarea bisericească. Activitatea corului a început prin învățarea frumoasei Liturghii a lui Vorobkievici. Primii membrii ai corului au fost: Aron Malesș, Gheorghe Malesș, Gheorghe Nicola, Roman Yucu, Aron Faur, Gheorghe Gruescu, Ioan Pavică, Gheorghe Marian, Milente Mursa, Roman Șandru, Aron Grozescu, Eugen Mihailovici, Gheorghe David, Partenie Dohangie, Malesș Gheorghe, Malesș Roman, Roman Ștefanescu, Gheorghe Hatcău, Gheorghe Mihai, Suciuz Lazăr, Drăgănescu Roman. Gheorghe Răchițan, Milente Rițu, Milente Grozescu²¹⁵. Mulți dintre ei fuseseră inițiați în cântarea bisericească de veteranul învățător Ștefan Mihailovici. Corul nu a avut o viață îndelungată, după o scurtă perioadă de timp nu a mai funcționat.

²¹⁵ *Almanahul Banatului*, Timișoara, 1930, p. 157

În 1951, învățătorul Alexandru Murărescu a reînființat corul, de această dată alcătuit nu numai din bărbați ci și din femei. Cu acesta a participat la diferite concursuri comunale. Odată însă cu plecarea învățătorului, corul încetează să mai funcționeze. După această dată, uneori, corul mai dădea răspunsurile la Sfânta Liturghie sub conducerea cântărețului bisericesc Ilone Silviu²¹⁶.

Corul bisericii din Lalașint în anul 1930

Rândul de sus: Grozescu Milente - Drăgănescu Roman, Vucu Roman?

Grozescu Aron, Mursa Milente, Mihai Gh, Maleș Roman, Gruescu Gh, Suciu Iazăr, Hatacău Gh.

Rândul pe scaune: Șandru Roman, Moț Gh, Păcurar Șerban, David Aron (absolvent de teologie, a înființat corul) Maleș Aron (bunicul lui David A și Gh.)

Jos: Dohangie Partenie, David Gheorghe,...

XV. PARTICIPAREA CREDINCIOȘILOR LA BISERICA

În afară de marile Praznice împărătești, Crăciun, Anul nou, Boboteaza, Paștile și Rusaliile, frecventarea bisericii lăsa mult de dorit. Învățătorii Gheorghe Papuc și Ana pun această scădere pe neglijența preotului din acea vreme care, „nu se obosea să-i atragă prin predici simțite și fiecare slujbă nu se încheia cu predică, cum se cuvine după tipic. N-a combătut concubinajul - formă de conviețuire imorală, ilegală și cu

²¹⁶ Informații primite de la cântărețul bisericesc Ilone Silviu

consecințe sociale și biologice foarte dăunătoare poporului român. Oamenii fac apel la serviciile lui în caz de deces, naștere și îmbolnăviri".²¹⁷

Este un fapt neadevărat, dar cei doi puși în slujba conducerii comuniste nu puteau recunoaște meritele preotului din sat, indiferent care era el. Puneau pe seama slujitorului altarului bisericii toate neajunsurile din parohie. În primul rând, preotul Leontin Lăzărescu, cel care a activat în parohie în timpul învățătorilor Ana și Gheorghe Papuc, era foarte apreciat și iubit de credincioși. Era în parohie de mulți ani și a desfășurat o bogată activitate misionar-pastorală în parohie, în timpul său fiind organizată și *Oastea Domnului* care a activat în parohie ani de-a rândul cu deosebite realizări în rândul enoriașilor. După instaurarea puterii comuniste, preotul Leontin Lăzărescu a continuat să sprijine tacit desfășurarea activității *Oastei Domnului*, fapt care a dus la întărirea credinței în rândul enoriașilor, într-o perioadă când puterea instaurată la sfârșitul celui de-al doilea război mondial căuta să distrugă tot ce era spiritualitate și credință creștină în România.

Încă din timpul preotului Leontin Lăzărescu exista obiceiul ca Utrenia să înceapă la orele 10, continuată de Sfânta Liturghie, aceasta pentru ca oamenii să-și termine de hrănit și adăpat animalele apoi să poată participa la serviciul religios încă de la început, astfel că la începutul Sfintei Liturghii biserica era deja plină.

Acest obicei s-a menținut și în perioada de după preotul Leontin Lăzărescu, în timpul preoților Constantin Biriș și Voicu Dărăștean, inclusiv în perioada în care și eu mi-am desfășurat activitatea în parohia Lalașinț (1979- 1990). Când începea Sfânta Liturghie locașul de cult era neîncăpător. Duminica după amiază, imediat după orele 14, biserica prindea viață prin participarea membrilor Asociației *Oastei Domnului* la rugăciune, astfel că la săvârșirea slujbei Vecerniei biserica era plină de credincioși care participau activ la desfășurarea serviciului divin. Spre deosebire de parohiile din jur, participarea la biserică a credincioșilor în parohia Lalașinț era foarte numeroasă, atât la Sfânta Liturghie cât și la Vecernie.

²¹⁷ Gh. Papuc, A. Papuc, *op. cit.*, f. 36.

Capitolul 3

ISTORICUL ȘCOLII DIN LALAȘINȚ (1788-2005)

I. CÂTEVA CONSIDERAȚII

Politica școlară a Imperiului habsburgic dobândește pronunțate caractere iluministe sub domnia împărătesei Maria Terezaxare, în anul 1763, a înființat, cu cheltuaial) „erariului”, 13 școli pentru copiii din 82 de localități din regimentul I grăniceresc de români, iar în 1766 a înființat școli în 100 de localități din „confiniul militar banatic”.²¹⁸ Aceste măsuri nu erau însă suficiente, Curtea din Viena se gândea că cheme la cultură pe toți cetățenii ei. Școala începea să devină tot mai puternic o instituție publică de a cărei dezvoltare se interesa conducerea statală. Tot mai mult școala dobânda un pronunțat caracter politic în cadrul Imperiului în perspectiva tendințelor de unificare a acestuia și a preocupărilor de culturalizare a maselor populare.

Prin *Regulamentul națiunii ilirice* din anul 1770, transmis la 16 decembrie Consiliului locotenențial în Arad, cuprindea dispoziții școlare și cerea autorităților administrative să acționeze pentru înființarea școlilor elementare, mai ales acolo unde nu erau. În 1771, administrația Banatului propunea înființarea a 142 de școli, pe lângă cele 73 existente²¹⁹ Situația din protopopiatul Lipova nu era îmbucurătoare. În 1772 existau doar două școli, la Lipova și Căprioara²²⁰. În anul 1774 avea să apară un regulament pentru funcționarea școlilor care se va aplica în toate provinciile

²¹⁸Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice românești*, București, 1975, p. 49.

²¹⁹Vasile Popeangă, *Un secol de activitate școlară românească în părțile Aradului 1721-1821*, Arad, 1974, pp.11, 14-15

²²⁰V. Țărcovnicu, *op. cit.*, p. 89.

Imperiului habsburgic, urmată în 1777 de *Rațio educationis*²²¹. Organizarea școlilor din Imperiu habsburgic se făcea în funcție de mai multe coordonate, ca: națiunea, religia și condițiile în care funcționau. *Rațio educationis* stimula introducerea limbii germane în școli dar sublinia și necesitatea înființării școlilor sătești în limba națională. În anul 1774 în Lalașinț, școala încă nu era înființată, copiii de vârstă școlară frecventau cursurile școlii din Belotinț. Această situație o întâlnim și în anul 1777. În 1776, la școala din Belotinț funcționa învățătorul Iosif Bălănescu.²²²

II. ȘCOALA ÎNTRE 1785-1866

II. 1. Înființarea școlii din Lalașinț (1785)

În anul 1777, episcopul Moise Putnic al Timișoarei (1774-1781), întocmește un tabel înaintat Mitropoliei de la Carloviț, în care propunea înființarea de școli în localitățile unde nu existau. Între aceste localități figura și localitatea Lalașinț. Din păcate însă, nici această acțiune nu a dus la înființarea școlii. În 1785, contele T. Iancovici, după ce anchetase în comitatele Arad, Bihor, Caraș, Timiș și Torontal cauzele rășcoalei lui Horea, a înaintat împăratului un plan în care se propunea din nou înființarea de școli național acolo unde nu existau. Acțiunea a avut un caracter general, extinzându-se și asupra localităților de pe valea Mureșului. În urma acestei acțiuni, în 1785, a fost înființată și școala din Lalașinț²²³.

II. 2. Contractul primului învățător (1788). Școala între 1788-1800

Odată școala înființată, onform legislației în vigoare, după ce o persoană era angajată ca învățător într-o comună, să se facă și un contract între ea și comunitatea respectivă pentru a se specifica obligațiile părților. Contractul era încheiat pe un termen limitat, fiind de față delegații comunei, domnul de pământ și un reprezentant al administrației comitatense. Conform contractului, învățătorul avea următoarele obligații: să învețe pe elevi cu sârguință respectând orarul, folosind metodele de

²²¹ V. Popeangă, *op. cit.*, pp. 14-15; O. Ghibu, *op. cit.*, p. 286

²²² I. D. Suci, R. Constantinescu, *op. cit.*, voi. I, doc. 144, p. 340; P. Radu, D. Onciulescu, *op. cit.*, p. 252; V. Țărcovnicu, *op. cit.*, pp. 139, 141.

²²³ V. Țărcovnicu, *op. cit.*, pp. 142, 144, 146; V. Popeangă, *op. cit.*, 27.

predare și să îndrume cu răbdare și blândețe; sâmbăta după amiază să asiste cu elevii la slujbele bisericești și săi deprindă cu cântarea bisericească, să îndeplinească serviciul de cântăreț bisericesc la înmormântări și cununii, fixându-se pentru acestea o remunerație; să se arate respect preotului și autorităților comunale și *Jn lucrurile care lui nu se cuvin să nu se amestecesă* dea ajutor în timpul său liber la scrierea actelor necesare obștii dacă în sat nu este „scriitor”. Pe de altă parte, comunitatea era obligată prin contract la următoarele: să achite plata învățătorului la începutul fiecărui pătrar de an, iar cele necesare școlii să le dea la începutul anului școlar; să întrețină în bune condiții clădirea, grădina și curtea școlii; să pună la dispoziția învățătorului o cameră de locuit, bucătărie, cămară și șopron pentru lemne; să procure mobilierul și rechizitele necesare școlii: scaune, tablă, masă și scaun pentru învățător, hârtie, cerneală, cretă, burete și toate celelalte necesare desfășurării precesului de învățământ.²²⁴

În ce privește clădirea școlii, ea trebuia să fie situată în mijlocul satului, aproape de biserică și construite într-un stil arhitectonic cât mai apropiat de cel autentic local. Dispozițiile din 12 decembrie 1786 stabileau și obligațiile proprietății domnești și a comunelor privitor la construirea clădirilor destinate învățământului. Domnii de pământ suportau cheltuielile pentru materialele necesare construcției iar comuna se obliga să asigure munca fizică și transportul materialelor. Conform *Regulei directice* (1774) și *Patentului școlar* (1776), localurile de școală trebuia să fie compuse dintr-o sală de clasă spațioasă, corespunzătoare cu numărul copiilor din satul respectiv și dintr-o locuință pentru învățător.²²⁵

Plata învățătorului se făcea din plata unui impozit, numit „cult”, fixat pe locuitori, și plata în natură, așa numitul „adău”, cum era cunoscut până târziu în mentalitatea locuitorilor. În timpul Măriei Tereza, școala din Lalașinț a fost împrăștiată cu 4% jugăre teren arabil și fânațe, înscrisă în Cartea Funduară sub denumirea de *Schulfond*. era folosit de învățător întocmai ca sesile preoților.

La 10 decembrie 1788 a fost încheiat contractul între învățătorul **Solomon Iosifovici** cu comunitatea din Lalașinț, plătindu-i-se un salariu de 20 florini și alte bunuri în natură. La 6 mai 1789, împăratul Iosif al II-lea a aprobat mai multe contracte școlare, între care și cel din Lalașinț, cu

²²⁴V. Țircovnicu, *Contribuții la istoria învățământului românesc din Banat (1780-1918)*, București, 1970, pp. 64, 66.

²²⁵Idem, *Istoria învățământului din Banat până la 1800*, p. 149; V. Popeangă, op. cit., p. 29.

recomandarea făcută Consiliului locotenential ca „*educația tineretului român* este una din cele mai importante și mai urgente afaceri de stat.”²²⁶

Din *Consignatio scholarum graeci ritus noun uniți nationalium* încheiată în 1791, aflăm că învățătorul Solomon Iosifovici, pe lângă limba română, cunoștea bine și limba sârbă. În acel an cursurile școlare conduse de el au fost frecventate de un număr de 18 elevi, din totalul de 74 (48 băieți și 26 fete) copii recenzați obligați de școală în anul școlar 1791-1792, ultimul când a mai funcționat la școala din Lalașinț, cursurile erau frecventate de un număr de 12 (4 băieți și 8 fete) copii obligați de școală.²²⁷ Cursurile școlare se țineau într-un local închiriat, comunitatea încă nu a putut asigura un spațiu anume destinat școlii, procesul de învățământ se desfășură într-un local închiriat.²²⁸

În toamna anului 1792, când inspectorii școlari Vasile Nicolici și Abraham Mrazovici au vizitat școala din Lalașinț, funcționa învățătorul **Zaharia Popovici** (1795-1814).²²⁹ Al doilea învățător de la școala din Lalașinț s-a născut în localitate în anul 1771 și a absolvit cursurile de „preparanți școlari” din anul 1791-1792 ținute în limba română și germană de directorul școlar și inspectorul Vasile Nicolici al comitatului Timiș.²³⁰

În anul școlar 1795-1796 condusă de Zaharia Popovici era frecventată de un număr de 25 (8 băieți și 17 fete) elevi. În anul școlar 1801-1802 cursurile erau frecventate de un număr de 31 elevi (25 băieți și 6 fete).²³¹ Ultimul an școlar când a mai funcționat la școala din sat a fost 1813-1814.

Din toamna anului 1814 a început să funcționeze tânărul absolvent al primului curs de 15 luni a Preparandiei din Arad, **Spiridon Popovici**, (1814- 1818) născut în satul Labașinț.²³² Încă de la început avea un salariu de 86 florini iar cursurile din anul școlar 1814-1815 erau frecventate de un număr de 26 elevi.²³³ A funcționat la Lalașinț numai până în toamna anului 1818 când a fost transferat la școala dintr-o altă localitate.

²²⁶ V. Popeangă, *op. cit.*, pp. 27-28.

²²⁷ *Ibidem*, p. 79, 149; P. Radu, D. Onciulescu, *op. cit.*, p. 243.

²²⁸ V. Țărcovnicu, *op. cit.*, p. 170; Gh. Papuc, A. Papuc, *Monografia satului Lalașinț, județul Arad*, f. 8

²²⁹ P. Radu, D. Onciulescu, *op. cit.*, p. 243; V. Popeangă, *op. cit.*, p. 79.

²³⁰ V. Țărcovnicu, *op. cit.*, pp. 186, 189.

²³¹ P. Radu, D. Onciulescu, *op. cit.*, p. 243.

²³² T. Botiș, *op. cit.*, p. 416

²³³ V. Popeangă, *op. cit.*, p. 137.

Începând din toamna anului 1818, la școala din Lalașinț au funcționat o serie de învățători din familia Blagoe, originari din sat. Ei s-au reîntors la oamenii în mijlocul cărora s-au născut și au crescut pentru a le împărtăși fiilor lor știința de carte, pentru a contribui la educarea tineretului în spiritul dragostei de Biserica și Neam.

Primul învățător din această familie a fost **Ioan Blagoe** (1818-1832) ce și-a început activitatea în anul școlar 1818-1819, iar cursurile conduse de el în primul an de învățământ, au fost frecventate de un număr de 73 elevi. În anul școlar următor numărul elevilor a scăzut la 68.²³⁴ În anii școlari următori, frecvența școlară a scăzut simțitor, ajungând în anul școlar 1824-1835 ca numai 45 elevi (27 băieți și 15 fete) să ia parte la cursuri, copiii recenzați de școală fiind în total 63 (30 băieți și 33 fete).²³⁵

Învățătorului Ioan Blagoe, din 1832 i-a urmat învățătorul **Eftimie Blagoe** (1832-1846). S-a născut în Laslașinț și a absolvit cursurile Preparandiei din Arad în anul școlar 1820-1821.²³⁶ La început a funcționat învățător la școala din Sintești, de unde în toamna anului 1832 când s-a transferat la școala din satul natal. Cât timp a funcționat la școala din Sintești, îl găsim între prenumerații la *Istoria universală* a lui Ioan Teodorovici, tipărită în anul 1824, carte voluminoasă cu hartă frumos executată.²³⁷

La școala din Lalașinț, în anul școlar 1834-1835 din totalul de 117 (69 băieți și 48 fete) copii recenzați de școală, frecventau cursurile numai 60 (42 băieți și 18 fete) elevi.²³⁸ În anul 1844, cei 30 de elevi, din totalul de 124 recenzați, participau la cursuri într-un nou local de școală. Cei 1 367 locuitori asigurau baza materială a școlii.²³⁹ Clădirea școlii era situată peste drum de biserică, a fost construită în 1848 din lemn și cuprindea, pe lângă sala de învățământ și locuința învățătorului compusă din două camere de locuit, bucătărie, antreu și o cămară pentru alimente.

Obiectele de învățământ predate au fost următoarele: catehismul, rugăciunile, istoria biblică, cântul bisericesc, cunoașterea literelor,

²³⁴ *Ibidem*.

²³⁵ *Idem, Școala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea. 1821-1867, Arad, 1979, p. 39.*

²³⁶ T. Botiș, *op. cit.*, p. 422.

²³⁷ Ion B. Mureșianu, Ioan Mureșianu, *Din trecutul parohiei Sintești*, în "Mitropolia Banatului", an XXX, nr. 4-6, 1980, p. 345.

²³⁸ V. Popeangă, *Rețeaua școlilor confesionale ortodoxe din Banat și Crișana în anul 1834-1835*, în "Ziridava", XV-XVI, p. 290

²³⁹ *Idem, Școala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea. 1821-1867, p. 83*

silabisirea, citirea din abecedar, scrierea, aritmetica și limbile română și maghiară în clasa I și catehismul, istoria biblică, datoriile supușilor, gramatica, citirea din Ceaslov și Psaltire, geografia, cântul ritual și limba maghiară în clasa a II-a care cuprindea pe elevii avansați în asimilarea cunoștințelor.²⁴⁰

Învățătorul Eftimie Blagoe a funcționat numai până în anul 1846 când i-a urmat un alt fiu al satului, **Ioan Blagoe** (1846-1886), absolvent al Preparandiei din Arad în anul școlar 1841-184.²⁴¹ După absolvire, timp de patru ani a funcționat la școala din Labașinț. La numai doi ani de la începutul activității în Lalașinț, în 1848, prin eforturile depuse de el, peste drum de biserica parohială, a fost construit, în întregime din lemn, un nou local de școală care a dăinuit până în prima jumătate a secolului al XX-lea.

În anul școlar 1865-1866, școala era frecventată de un număr de 140 (75 băieți și 65 fete) elevi din totalul de 167 (78 băieți și 89 fete) copii de vârstă școlară recenzați, iar la 1 decembrie 1867 școala era frecventată de un număr de 158 elevi.²⁴² În anul școlar 1871-1872 cursurile erau frecventate de un număr de 132 elevi, iar în toamna anului 1872, din totalul de 128 (70 băieți și 58 fete), numai 60 (36 băieți și 24 fete) elevi luau parte la cursuri.²⁴³

Din conscripția întocmită de Dimitrie Jucu, inspector școlar al cercului Zăbalț, reținem că în anul școlar 1874-1875, școala din Lalașinț a recenzat un lot școlar cuprinzând un total de 121 (63 băieți și 58 fete) copii de vârstă școlară între 6-12 ani și 54 (28 băieți și 26 fete) între 13-15 ani. Cursurile erau frecventate numai de un număr de 32 băieți între 6-12 ani.²⁴⁴ La examenele de la sfârșitul anului școlar 1880-1881, din totalul de 90 (42 băieți și 48 fete) elevi obligați e școală, s-au prezentat în fața învățătorului Ioan Blagoe numai un număr de 50 (31 băieți și 19 fete) elevi. În anul școlar următor, 1881-1882, din totalul de 90 (42 băieți și 48 fete) elevi între 6-12 ani, frecventau cursurile numai 28 (20 băieți și 8 fete), iar din totalul de 44 (20 băieți și 24 fete) elevi între 12-15 ani,

²⁴⁰ Idem, *Rețeaua școlilor confesionale ortodoxe din Banat și Crișana în anul 1834-1835*, p. 293.

²⁴¹ T. Botiș, *op. cit.*, p. 436.

²⁴² V. Popeangă, *op. cit.*, p. 109; Idem, *Școala românească din părțile Aradului în perioada 1867-1918*, Arad, 1976, p. 224.

²⁴³ A. E. O. R. Arad, grupa III, dosar 17/1872, doc. 342, *Conscripția poporului din tractul protopresbiterialu alu Lipovei pre anulu 1871*, întocmit de protopopul Ioan Țăranu al Lipovei; A. N. D. J. Arad, Fond Episcopia ortodoxă română Arad, *Acte școlare*, grupa IV, dosar 103/1872, doc. 1140, f. 84.

²⁴⁴ V. Popeangă, *op. cit.*, p. 224

frecventau cursurile numai 16 (12 băieți și 4 fete). în anul școlar 1882-1883, existau 90 (42 băieți și 48 fete) copii obligați de școală între 6-12 ani.²⁴⁵ Despre învățătorul Ioan Blagoe nu mai deținem alte informații, decât faptul că la școala din Lalașinț a funcționat până în anul 1886.

III. ȘCOALA ÎNTRE 1886-1918

III. 1. Învățătorul Ștefan Mihailovici (1886-1910)

Învățătorului Ioan Blagoe i-a urmat un alt fiu al satului, Ștefan Mihailovici, figură proeminentă a satului de la sfârșitul secolului al XIX-lea și primul deceniu al celui următor. S-a născut la 6 august 1864 în casa preotului Ioan Mihailovici²⁴⁶. Originea lui sănătoasă, însușirile alese moștenite din familie, perseverența, cinstea și omenia, precum și mediul în care a fost crescut, a făcut din el om apreciat de contemporanii săi. După absolvirea școlii primare din satul natal, a urmat 4 clase de liceu iar apoi cursurile Preparandiei din Arad pe care le-a absolvit la sfârșitul anului școlar 1881-1882, susținând examenul de diplomă la 18/30 august 1883. Activitatea de învățător și-a început-o la școala din satul Luncani, unde a funcționat timp de trei ani (1883- 1886).²⁴⁷ Din 1886 se transferă la școala din Lalașinț unde va funcționa tot restul vieții.

În activitatea sa de peste patru decenii, cu mici întreruperi, pe care a desfașurat-o pe teren școlar și bisericesc în satul natal, învățătorul Ștefan Mihailovici a contribuit la pregătirea și ridicarea generațiilor de tineri, cărora le-a fost dascăl confesional și îndrumător prețios. în cea dintâi calitate, îndeplinea și funcția de cântăreț bisericesc, slujind strana bisericii din sat o viață întreagă. în această calitate a pregătit o întreagă pleiadă de cântăreți, facându-i să înțeleagă nu numai frumusețea muzicii bisericești, dar și sensul profund creștin a cântărilor bisericești. în 1896, în timpul acestui învățător, la școala din Lalașinț este consemnată existența unei biblioteci școlare și a unei fundații școlare.²⁴⁸

Frecvența școlară și în timpul învățătorului Ștefan Mihailovici lăsa de dorit. în anul școlar 1902-1903, din totalul de 72 (52 băieți și 20 fete) elevi între 6-12 ani, frecventau regulat cursurile numai 60 (50 băieți și 10 fete) elevi, iar din cei între 13-15 ani, din totalul de 21 (15 băieți și 6 fete)

²⁴⁵ A. N. D. J. Arad, *Fond Protopopiatul ortodox român Lipova*, dosar 2, f. 20, 22, 24.

²⁴⁶ A. P. O. R. Lalașinț, *Conscrierea poporului din parohia Lalașinț*, registru 2, f. 110.

²⁴⁷ *Idem*, Dosar 3, doc. 16/1926; Dosar Date statistice 1925.

²⁴⁸ A. N. D. J. Arad, *Fond Protopopiatul ortodox român Lipova*, dosar 1, f. 264.

frecventau numai 10 (6 băieți și 4 fete) elevi.²⁴⁹ în anul școlar 1904-1905, din totalul de 152 (76 băieți și 76 fete) copii obligați de școală, sau prezentat la examene în fața învățătorului Ștefan Mihailovici numai 31 (27 băieți și 4 fete).²⁵⁰ între anii 1904-1909 au fost înscriși un număr de 319 elevi.²⁵¹

Cursurile școlare se desfășurau în continuare în clădirea veche a școlii, situată peste drum de biserica parohială, construită în timpul învățătorului Ioan Blagoe. La 10/23 iunie 1906, episcopul Ioan Ignatie Papp al Aradului (1903- 1925), atenționa pe protopopul Voicu Hamsea al Lipovei să ia măsuri urgente ca în parohia Lalașinț să fie edificat un nou local pentru școală, pe motiv că cel existent nu mai era corespunzător pentru ținerea cursurilor școlare.²⁵²

Preotul Ioan Hadan, în calitatea sa de director al școlii confesionale din parohie, aduce la cunoștința Consistoriului eparhial arădean că „școala existentă e destul de mare spre a primi în sine pe toți deobligații de școală”, nefiind nevoie de „amplificarea școalei existente din motivul sărăciei poporului” care cu greu îași ducea existența de pe o zi pe alta, din cauza dărilor ridicate dar și din cauza „descumpărării pământurilor cumpărate de la erariu” ei nefiind în putință a ridica o clădire nouă destinată școlii.²⁵³ În această situație, reprezentanții parohiei hotărâsc repararea vechii clădiri școlare, însă, la 14 septembrie 1906, prin preotul Ioan Hadan, cereau protopopului Lipovei o „amânare de prelegere timp de 14 zile” pentru a putea fi duse la bun sfârșit lucrările.²⁵⁴

Problema edificării unei noi clădiri destinată pentru școală preocupă în continuare autoritățile²⁵⁵. La sfârșitul anului 1909, „Dl. Inspector regesc de școale” se adresează episcopului Ioan Ignatie Papp al Aradului (1903-1925) prin care îi cerea „a delătura defectele de la școala noastră confesională din Lalașinț [...] că școala e prea jos, strâmtă și cu rea lumină și cu recuizite defectuoase”. Parohia se arăta nemulțumită de decizia inspectorului școlar.

²⁴⁹A. P. O. R. Lalașinț, *Conspect despre datele statistice școlare pro 1902 din comuna Lalașinț*, Dosar 1, doc. 373/903.

²⁵⁰V. Popeangă, *op. cit.*, p. 242.

²⁵¹A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar Date statistice-*, Arhiva Școlii Lalașinț, *Date statistice*.

²⁵²*Idem*, Dosar 3/1906

²⁵³*Idem*, Dosar 1, doc. 675/1906.

²⁵⁴*Ibidem*, doc. 826/1906.

²⁵⁵*Idem*, *Protocolul ședințelor Sinodului parohial Lalașinț 1907-1925*, Ședința din 24 ianuarie/6 februarie 1910.

În ședința extraordinară a Comitetului parohial din 24 ianuarie/6 februarie 1910 se plângea că de câte ori a fost vizitată școala de alți inspectori nu au fost constatate neajunsuri în desfășurarea procesului de învățământ. La 26 mai 1905, inspectorul Foldi Jenő, vizitând școala o găsește ca fiind în stare:

„bună, destul de tare, destul de lungă și lată nu altcum și destul de înaltă și atunci încă nu era repaluită ca acum și nu era prevăzută cu recuizilele de astăzi. Are înălțime de 2 m 75 cm eară sala de învățământ lungă de 7 m, lată de 7 m, mai departe sala de învățământ are 6 ferestre mari, două la răsărit, două la apus și două la miazăzi, ferestrele sunt înalte 1 m 2 cm, late de 80 cm și-s în stare bună și în anul 1908 la vizitarea școlii n-a făcut observatiune la edificiul școlii ci numai la uși, la ferestre și la bance care defecte de loc sor depărtat și comisiunea administrativă a și cercetat prin Not. Cercual. atestat despre aceia ca acestea". Referitor la rechizitele școlare, în aceeași ședință a Comitetului parohial se arată că „avem 2 mape ale Ungariei una de Congtovice și una de Gaibler și Dr. Kerven, una mapă a Europei de Congtovice 2 mape a comitatului Caraș-Severin, una de Halkeg Ignacz mică și una mare de Kalman din Lugoj, mai departe avem globul pământului pe pedestal de Cogntover, Cartea măsurilor metrice de măsurat, mai departe avem pentru Istoria Naturală 33 de etichete, i parte arată animale de casă, cealaltă parte arată animale răpitoare din toate clasele, avem mașină mare de calculat. Tabele de carte romane și magiare, avem Tablă pentru Imnul patriei, steagul, coroana și insignele patriei, portretul Majestății Sale Regelui, Tabla care ne învață a ne feri de beuturile alcoolice, avem anuari corespunzători, leasta cărților școlare aprobate de Magn. Dl. inspector de școle Iote acestea sunt acum procurate de mai nainte. Ear recuizitele fizice școlare din cauza miseriei a comunei bisericesti acum am naintat rugarea prevăzută cu atestat comunal pentru a le căpăta gratis de la stat după informațiunile primite de la forul mai înalt confesional". In ce privește capacitatea școlii, se menționează că în ea „întră până la 80 băieți și fete dar nu sunt. apți mai mulți de 50 dă prunci și fete".

Profund nemulțumiți de decizia inspectorului școlar, preotul Ioan Hadan și învățătorul Ștefan Mihailovici, împreună cu membrii Comitetului parohial își exprimau nedumerirea în privința faptului că în parohie mai exista o școală ridicată de „*comuna politică*", cu un spațiu mult redus și condiții improprii de desfășurare a cursurilor școlare și care „*încă nu e nici ca a noastră de bună și aceea goală - și sala de învățământ a noastră e de două ori mai mare ca aceia și aceia e aprobată de bună. Cum de tocmai a noastră e defectuoasă...*". Este o dovadă a încercărilor autorităților, ca prin

orice mijloace, să caute a închide școlile confesionale românești. Era perioada de după promulgarea legii Apponyi prin care se încerca deznaționalizarea naționalităților prin școală.

Învățătorul Ștefan Mihailovici a slujit școala confesională din Lalașinț până în anul 1910. În ședința din 22 august/4 septembrie 1910, Comitetul parohial, în urma pensionării învățătorului Mihailovici, deschide concurs pentru ocuparea postului vacant. Cu acest prilej, Comitetul parohial aduce mulțumiri veteranului învățător, care, timp de 25 de ani „<2 slujit împreună cu preotul Ioan Hadan la altarul Domnului în funcțiunile culturale bisericești”²⁵⁶

Cu toate că și-a încetat activitatea de la catedră, învățătorul Ștefan Mihailovici a continuat să slujească pe mai departe interesele consătenilor săi, însă postul a fost scos la concurs.

III. 2. Învățătorul Ioan Octavian Mihailovici

Este fiul învățătorului Ștefan Mihailovici s-a născut în Lalașinț la 6 august 1887.²⁵⁷ După terminarea școlii primare urmează cursurile Școlii Normale din Caransebeș pe care le-a absolvit în 1909, luându-și diploma în luna decembrie a aceluiaș an.

Rămas vacant postul de învățător de la școala din Lalașinț după pensionarea tatălui său, tânărul învățător Ioan Octavian Mihailovici se înscrie la concursul publicat pentru completarea postului. În ședința Comitetului parohial din 22 august/4 septembrie 1910 se ia la cunoștință despre „*instituirea învățătorului Octavian Mihailovici pedagog absolut până la alegerea definitivă*”. Câteva luni mai târziu, în ședința din 5/18 decembrie 1910, Comitetul parohial aprobă „*introducerea învățătorului Octavian Mihailovici în postul de învățător definitiv*”, numit prin Decret și întărit de Consistoriul eparhial arădean prin hotărârea nr. 6747 din 8 noiembrie/1 decembrie 1910. Cu ocazia ședinței amintite a Comitetului parohial, preotul Ioan Hadan, în calitate sa de președinte, într-o „*vorbitură ocazională leagă bunele aparențe în tânărul Octavian Mihailovici*” iar noul dascăl „*prin cuvinte calde mulțumește întregului comitet parohial pentru această distincțiune*”.²⁵⁸

²⁵⁶ Ibidem

²⁵⁷ Idem, *Conscrierea poporului din parohia Lalașinț*, registru 2, f. 110

²⁵⁸ A. P. O. R. Lalașinț, *Protocolul ședințelor Sinodului parohial Lalașinț 1907-1925. Ședința din 5/18 decembrie 1910*.

În primul său an de învățământ, învățătorul Ioan Octavian Mihailovici conducea 6 clase cu un efectiv total de 87 elevi înscriși, în anul școlar următor, 1911-1912, avea înscriși 52 elevi, iar în anul școlar 1912-1913, efectivul crescând la 78 elevi înscriși.²⁵⁹

Izbucnind primul război mondial, învățătorul Ioan O. Mihailovici este concentrat și trimis pe front, locul său la școală fiind suplinat tatăl său Ștefan Mihailovici. În 1918 se reîntoarce de pe front, cu o boală incurabilă, în urma căreia, după o scurtă perioadă de convalescență, la 27 noiembrie/10 decembrie 1918, la vârsta de numai 31 de ani, se stinge din viață.²⁶⁰ A fost înmormântat în curtea bisericii, lângă străbunicul său, preotul Teodor Mihailovici. Părinții, Ștefan și Ana, i-a ridicat o frumoasă cruce din marmură albă pe care stă scris: „*Joan Octavian Mihailovici născut la 10 august 1887, răposat la 10 decembrie 1918. Pe o piatră mormentală,/ Cetisem într-o zi,/ E mort...sufletul lui însă,/ A fost este și va fi. Din iubirea părinților Ștefan și Ana*”.

III. 3. Legea Apponyi și efectele ei în Lalașint

Este foarte cunoscut faptul că de-a lungul întregii perioade dualiste (1867- 1918), mișcarea românilor pentru apărarea școlii populare, ca parte integrantă a mișcării naționale, a avut și un profund caracter de masă. Este perioada întetirii acțiunilor pentru deznaționalizarea românilor prin școală.

La începutul secolului al XX-lea, dorința de maghiarizare forțată a devenit tot mai accentuată, ea nu cunoștea limite. Această încercare , în plan pedagogic a dobândit valențe noi, mult mai dure ca până aici, prin elaborarea la începutul lunii mai 1904 a proiectului de reformă școlară a ministrului Albert Berezeviczy al cărui scop era, după mărturia autorului, „ca fiecare cetățean maghiar care iese din școala elementară să știe a vorbi cu cetățenii săi maghiari în limba maghiară”. Proiectul prevedea ca în toate școlile populare să se predea în limba maghiară, iar la cursurile de repetiție limba de predare să fie tot cea maghiară. Împotriva proiectului care constituia o adevărată primejdie națională, protestele nu au încetat să apară.²⁶¹ Căderea însă a Guvernului ungar a împiedicat legiferarea acestui proiect elaborat de ministrul Berzeviczy.

²⁵⁹V. Popeangă, *op. cit.*, p. 224.

²⁶⁰A. P. O. R. **Lalașint**, *Protocolul răposăților din 1915* începând, **poz. 56/1918**

²⁶¹"Tribuna", anul VIII, nr. 13, 89 din 1909; "Biserica și Școala", anul XXVIII, nr. 21 din 1904.

Cel mai înverșunat dușman al românilor, înainte de anul 1918, a fost contele Albert Apponyi, ministrul Instrucțiunii Publice al Ungariei²⁶², care a readus pe „*arena luptei pentru limbă*” un proiect de lege școlară. Este vorba de așa-numita Lege Apponyi a cărui proiect a fost elaborat în luna februarie a anului 1907 și a devenit lege în iulie a aceluiaș an. Prin această lege se unnea distrugerea culturii naționale prin maghiarizarea școlilor și slăbirea autorității Bisericii române.²⁶³

În fața primejdiei de deznaționalizare ce amenința Biserica națională și școlile confesionale românești, nu i-a lăsat indiferent pe români. Ierarhii Bisericii din Transilvania, mitropolitul Ioan Mețianu al Ardealului (1898-1916), episcopul Ioan Ignatie Papp al Aradului (1903-1925) și episcopul Nicolae Popea al Caransebeșului (1889-1908), în ziua de 7 martie 1907, au prezentat la Budapesta un memoriu ministrului A. Apponyi, prin care cereau retragerea proiectului de lege școlară, acțiune rămasă însă fără nici un rezultat.²⁶⁴ În zilele care au urmat, în mai multe parohii s-a cerut înlăturarea proiectului. Membrii Comitetului parohial²⁶⁵ din Lalașinț, în frunte cu preotul Ioan Hadan, întruniți în ședință în ziua de 11/24 martie 1907 au „*ridicat protest solemn și alăturându-se la procedură*” ierarhilor prin prezentarea unui memorandum²⁶⁶ contra proiectului de lege aflat în discuție.

Cu toate protestele românilor, în 1910 legea școlară²⁶⁷ a lui Apponyi a intrat în vigoare. Prin ea, era deschis drumul desființării școlilor confesionale naționale (române, sârbe, slovace) și înlocuirea lor prin școli de stat în care limba de predare să fie maghiara. Legea crea învățătorilor acestor școli o bună situație materială în schimbul deznaționalizării naționalităților nemaghiare. Învățătorii confesionali care până atunci erau plătiți de Biserică și comunitatea locală, erau socotiți ca funcționari publici.²⁶⁸

²⁶² Antonie Plămădeală, *Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar (1867-1918) după documente, acte și corespondențe rămase de la Elie Miron Cristea, Sibiu, 1986, p. 35.*

²⁶³ Lucia Rotaru, *Lupta pentru limba română în părțile Aradului la începutul secolului al XX-lea*, în „Mitropolia Banatului”, anul XXX (1980), nr.10-12, pp. 677-678.

²⁶⁴ *Ibidem*, p. 678.

²⁶⁵ Toma Miculescu, Ioan Maleș, George Dehelean, Aron Grozescu, Milente Crâznic, George Vucescu, Milente Hancilă, Ștefan Andrișescu

²⁶⁶ ²⁶⁰ A. P. O. R. Lalașinț, *Protocolul ședințelor parohiale Lalașinț pe anul 1907*. Ședința din 11/24 martie 1907. Vezi Anexa noastră de la sfârșitul lucrării.

²⁶⁷ Legea 27 din 1907.

²⁶⁸ A. Plămădeală, *op. cit.*, p. 33.

Potrivit legii, toate parohiile erau obligate să asigure învățătorilor de la școlile confesionale aceeași salarizare ca și a celor din învățământul de stat²⁶⁹, în cazul în care parohiile nu puteau asigura plata salariului învățătorului confesional, școala trecea pe seama statului iar dacă statul contribuia la întregirea plății, învățătorul putea fi numit numai cu aprobarea Ministerului care își rezerva dreptul de a lua măsuri împotriva acelor care nu obțineau rezultate satisfăcătoare în predarea limbii maghiare. În acest fel, se urmărea închiderea școlilor românești sau înstrăinarea lor.²⁷⁰

După adoptarea legii, acțiunile de apărare a școlii confesionale românești au continuat. Principala măsură care a stopat încercarea de etatizare a școlilor confesionale românești a constatat în asigurarea și ridicarea salariului învățătorilor confesionali la nivelul cerințelor legii. În acest sens, Comitetul parohial din Lalașinț, în ședința din 4/17 martie 1910, a hotărât „*susținerea școlii confesionale cu cheltuielile culturale aletate*”, așa cum au fost susținute și până acum.²⁷¹

Situația materială precară a lalașințenilor nu a permis chiar de la început majorarea retribuției învățătorului. Din toamna anului 1910, când și-a început activitatea învățătorul Ioan Octavian Mihailovici, tânăr și fără experiență, nu înțelegea efectele legii lui A. Apponyi. În 1914, adresează o serie de plângeri, nemulțumit fiind de faptul că i-a fost majorat salariul în conformitate cu noua lege școlară. La 11/29 februarie 1914, preotul Ioan Hadan, printr-un act, expune episcopului Ioan Ignatie Papp al Aradului adevăratele cauze care au dus la ivirea acelor plângeri ale învățătorului.²⁷² După numai câteva zile, la 28 februarie/13 martie 1914, preotul Ioan Hadan trimite un raport și protopopului Lipovei care îndeplinea și funcția de inspector școlar confesional, căruia îi expune dorința tânărului învățător din Lalașinț, precum și, despre alte conflicte locale existente.²⁷³

Nu cunoaștem, cum au decurs mai departe lucrurile, în arhiva parohială neexistând documente în această direcție. Putem însă concluziona că, legea lui Albert Apponyi a stârnit în multe parohii

²⁶⁹Salariul minim era de 1 000 coroane pe an la care se adăuga un spor de 200 coroane din 5 în 5 ani.

²⁷⁰Mircea Păcurariu, *Contribuția Bisericii la realizarea actului unirii de la 1 Decembrie 1918*, în "Biserica Ortodoxă Română", anul XCVL 1978, nr. 11-12, p. 1258.

²⁷¹A. P. O. R. Lalașinț, *Protocolul ședințelor Sinodului parohial Lalașinț 1907-1925*. Ședința din 4/17 martie 1910. Vezi Anexa noastră de la sfârșitul lucrării.

²⁷²Idem, *Dosar 7*, doc. 36/1914.

²⁷³Idem, *Dosar 1*, doc. 188/1914.

dezbinare pe motivul retribuției învățătorului confesional. Faptul că școala confesională din Lalașinț nu a fost etatizată, ne determină să credem că în cele din urmă problema salariului învățătorului confesional a fost rezolvată în favoarea acestuia.

Mormântul învățătorul Ioan Octavian Mihailovici

III. 4. Școala de Stat din Lalașinț

În anul 1912 a fost înființată Școala primară de stat, cu limba de predare maghiară, școală ce a funcționat paralel cu cea confesională ortodoxă. Edificiul școlii s-a aflat pe locul unde este construit mai târziu clădirea Căminului cultural.

În conformitate cu prevederile *Legii naționalităților* din 1868, care prevedea că statul trebuie să deschidă școli cu limba de predare a „naționalităților”, acolo unde acestea formau majoritatea populației,²⁷⁴ nicidecum să înființeze școli de stat cu limba de predare maghiară. Cu toate acestea, vedem că în localități cu o populație majoritară românească, au fost înființate și astfel de școli.

²⁷⁴Gheorghe Iancu, *Învățămintul primar și secundar în Transilvania în perioada activității Consiliului Dirigent (1918-1919)* în "Anuarul Institutului de Istorie din Cluj", XIII, 1970, p. 251

Pentru a atrage cât mai mulți elevi la această școală, părinții erau scutiți de unele contribuții bănești. Cu toate că școala, spre deosebire de cea confesională era bine dotată cu mobilier, material didactic și funcționa cu șase clase, avea un număr redus de elevi. Ca învățător a funcționat Ruszny Iren care nu cunoștea limba română și avea un salariu de 120 florini de la comună iar restul primea completare de la Stat. Școala a funcționat până în anul 1918 când, învățătoarea a plecat din sat, elevii revenind la școala confesională.

IV. ȘCOALA DIN LALAȘINȚ ÎN PERIOADA 1919-2005

IV.1. Învățătorii

Învățătorul Ștefan Mihailovici reîncadrat (1920-1927). După moartea învățătorului Ioan Octavian Mihailovici, întâmplată în luna ianuarie a anului 1919, în locul său a fost reactivat tatăl său, învățătorul Ștefan Mihailovici. La puțină vreme de la reocuparea catedrei, în 1920, școala confesională, conform legii Angelescu, trece sub oblăduirea Statului.

Până în 1924, școala confesională, mai apoi cea primară de stat, a funcționat cu șase clase iar din toamna anului 1924, când este aprobată *Legea învățământului normal-primar*, se mărește durata învățământului primar obligatoriu de șapte ani. Legea se va menține până în septembrie 1948.

În anul școlar 1924-1925 copii obligați de școală, între 7-12 ani, erau 88 (47 băieți și 41 fete), iar între 13-16 ani, un lot de 61 (33 băieți, 28 fete) elevi, înscriși erau numai 64 (36 băieți și 28 fete) elevi.²⁷⁵ În anul școlar următor, 1925-1926 situația frecvenței școlare era următoarea: din cei 120 (68 băieți și 52 fete) elevi obligați de școală de vârstă de la 7 la 14/16 ani, frecventau școala numai 64 (36 băieți și 28 fete), iar cei de vârstă cuprinsă între 16-18 ani, din totalul de 23 (15 băieți și 8 fete) elevi obligați de școală, toți frecventau cursurile.²⁷⁶

Anul școlar 1926-1927 este ultimul în care învățătorul Ștefan Mihailovici a mai funcționat la școala din Lalașinț. După aceasta, el a continuat să slujească în strana bisericii până la 14 martie 1940 când a trecut la cele veșnice.²⁷⁷ Este înmormântat în curtea bisericii, lângă fiul și bunicul său. Pe cruce stă scris: „*Ștefan Mihailovici, învățător confesional, răposat la 14 martie 1940, la 76 de ani de viață. Odihnească-se în pac !*”

Mormântul învățătorului Ștefan Mihailovici

²⁷⁵ A. P. O. R. *Lalașinț*, Dosar 3, Conspectul elevilor de la școala primară din comuna Lalașinț pe anul școlar 1924/1925

²⁷⁶ Idem, *Dosar Date statistice*, 1925.

²⁷⁷ Idem, *Protocolul răposaților de la 1915 începând, poz. 10/1940*

Învățătorii între 1927-1935. În anul 1927, câteva luni, funcționează învățătorul *Ștefan Tiberiu*, originar din Cliciova, după care urmează *Maria Zugravu*. În 1928, în al doilea post de învățător este numit *Adrian Milculescu*, originar din Poiana, județul Dolj. Din primăvara anului 1930, învățătoarei Maria Zugravu îi urmează *Elena Barbu*, dar, pentru o scurtă perioadă, locul ei fiind luat de ***Elena Berariu*** din Socodor, cu care învățătorul A. Milculescu se și căsătorește.

Învățătorii Gheorghe și Ana Papuc (1935-1950). În 1935, soții Adrian și Elena Milculescu se transferă la școala din Mănăstur, în locul lor, din 24 septembrie 1935, își încep activitatea învățătorii Ana și Gheorghe Papuc, veniți din localitatea Părău Vulcan (Gorj). Gheorghe Papuc era născut la 11 august 1911 și a absolvit Școala Normală din Târgu-Jiu, iar soția sa Ana, s-a născut la 18 noiembrie 1909 și a absolvit Școala Normală din Lugoj. Au funcționat până la 1 septembrie 1950 când s-au transferat la școala din Mănăstur (jud. Arad).

În cei 15 ani cât au funcționat la școala din Lalașinț au avut o bogată activitate. La 21 septembrie 1937, din inițiativa lor, a luat ființă ***Cooperativa școlară „Albina”***, cu un număr de 61 membrii și cu un capital social de 620 lei. În anul 1946 avea 65 membrii cu un capital social de 20 000 lei, cu fonduri de peste 60 000 lei. Scopul înființării acestei cooperative școlare era de a învăța pe elevi că „*unirea face puterea*” iar rostul ei era de a ușura traiul și a fi un bun regulator al prețurilor înlăturând astfel specula. Contabilitatea era ținută de elevi cu supravegherea învățătorului Gheorghe Papuc.

În 1937, din fondul cultural, din mici cotizații și din serbări a fost înființată ***Biblioteca școlară*** care ajunge să dețină peste 400 volume. Din păcate, astăzi nu se mai păstrează nici o carte din această bibliotecă.

Pentru bunul mers al procesului de învățământ, la 21 noiembrie 1937, învățătorul Gh. Papuc cere Societății „*Mica*” din Brad, Carierei de marmură din Ruschița, Societății carbonifere Petroșani, Fabricii de lumânări și săpun din Sibiu, Fabricii textile din Lugoj, Fabricii de uleiuri vegetale Bucureștii, Rafinării de petrol din Cernavodă, Uzinelor de fier din Hunedoara, Fabricii de sticlă din Turda, Uzinelor de fier din Reșița, Fabricii de postav Azuga, Fabricii de hârtie din Câmpulung Muscel, Fabricii de Zahăr din Giurgiu, de la care cerea să trimită mostre de produse sau tablouri, prospecte care să înfățișeze fazele de fabricare ale produselor acestor întreprinderi. Ele trebuiau să servească drept material didactic pentru predarea cunoștințelor și ca mijloace de orientare și propagandă pentru elevi în cunoașterea industriei naționale.

Elevii școlii, în 1938, au participat cu obiecte lucrate de ei la expoziția pedagogică ținută la București și la expoziția „școalelor” din regiunea Timișoara din 1943.

În anul 1939, tot din inițiativa învățătorilor Papuc, este înființată, pe lângă școala, o **cantină școlară** cu scopul de a ajuta pe copii săraci care erau subalimentați, în acest mod ajutând aproximativ 38-20 elevi. S-a format un comitet de conducere a cantinei, condus de învățătoarea Ana Papuc și format din: învățătorul Gh. Papuc, preotul Leontin Lăzărescu și primarul Gheorghe Gruescu. Fondurile cantinei erau din bugetul școlii, din unele ajutoare primite de la stat și din donații ale lălașințenilor. Masa se servea la ora 10, 30 și consta din pâine cu lapte sau pâine cu marmeladă. Cantina era simplă, nu avea un local anume, veselă sau mobilier.

Tot din inițiativa cadrelor didactice, în 1943 a fost înființat un mic parc numit *Dumbrava eroilor*, situat pe terenul din spatele fostului sediu C. A. P. de mai târziu. Terenul a fost îngrădit și plantat cu tei, sălcii plângătoare, brazi, trandafiri și ronduri cu flori. Toate lucrările au fost executate de cadrele didactice cu ajutorul școlarilor, a văduvelor de război precum și cu subvenții bănești din partea primăriei.

Începând cu data de 14 aprilie 1944, funcționează învățătorii *Boian Gheorghe* din localitatea Răstoace (jud. Storojineț) și *Tudosie Silvia* din Vicovul de Jos (jud. Rădăuți), ambii refugiați din Basarabia. Tudosie Silvia, la 1 mai 1945 se transferă la școala din Bata. Între 21 decembrie 1944 și 19 mai 1945, la școala din Lalașinț a fost repartizat Nicolae Werbițchi, un alt învățător refugiat din Basarabia, originar din localitatea Borisovca (jud. Chilia), și a predat muzica la clasele a III-a și a VII-a.

Învățătorii între 1950-2007. După plecarea învățătorilor Ana și Gh. Papuc, între 1950-1952 funcționează învățătorii *Georgina* și *Alexandru Murărescu*. Alexandru s-a născut la 3 februarie 1923 în comuna Birchiș și a absolvit cursurile Școlii Normale, iar Georgina s-a născut în 1927 în localitatea Ciacova și a absolvit 5 clase de Liceu teoretic. La școala din Lalașinț au dus o intensă muncă de alfabetizare a locuitorilor neștiutori de carte. La examenele finale de alfabetizare care s-au ținut 26 martie 1951, s-a prezentat 44 candidați, fiind proclamați promovați toți. Comisia de examinare a fost compusă din învățătorul Petru Păcuram din Bata - președinte, învățătorul Alexandru Murărescu, învățătoarea Georgina Murărescu, Maleș Gheorghe, Murari Vasile, Ioan Suciu, Gheorghe Marienuț - delegați ai Sfatului Popolar Bârzava, Octavian Micurescu - președintele Frontului Plugarilor, Virgil Munteanu, Milente Moț, Gheorghe Mihai, Ana Muntean și Viorica Jurma - ca propunători la grupurile de alfabetizare.

Școala din Lalașinț clasele I-IV, 1938, învățător Ghe. Papuc

După plecarea soților Murărescu, începând cu anul 1952 și până în 1954, funcționează învățătoarea *Oprica Enciulescu* și învățătorul *Victor Barboni*. În septembrie 1954 își începe activitatea învățătoarea *Voichița Popescu*, iar de la 1 septembrie 1955 și până la 1 iulie 1956 funcționează ca învățător suplinitor *Toma Moț*. De la 1 septembrie 1955 până la 9 octombrie 1956, în postul de învățător-director funcționează *Popescu N. Grigore* iar în postul al II-lea, până la 16 aprilie 1956 funcționează în continuare *Voichița Popescu*. Între 1956 și 1958 au funcționat învățătorii *Floare Stoenac* și *Elena Miron*.

În urma unui recensământ, în anul 1956 au fost depistate un număr de 31 persoane analfabete. La examen s-au prezentat numai 8 candidați, comisia de examinare fiind formată din învățătorul *Constantin Coandă* din Bârzava, ca delegat al secției de învățământ și învățătorul *Popescu N. Grigore* din Lalașinț. La 27 martie 1957 are loc un alt examen de alfabetizare la care s-au doar prezentat 16 candidați din totalul de 31 analfabeți. Au fost promovați toți cei prezenți la examen. Comisia a fost formată din *Consantin Tudorache* învățător la școala din Bârzava și învățătoarele *Floare Stoenac* și *Elena Miron* din Lalașinț.

Din 1958 la școala din Lalașinț întâlnim pe învățătorii *Vladimir* și *Maria Boțan*, absolvenți ai Școlii Normale, promoția 1928-1929. Erau originari din Basarabia, *Vladimir* din Copușna iar *Maria* din Lusuceni, jud. Chișinău. *Maria Boțan*, la 1 septembrie 1966 s-a pensionat, luându-i locul *Tatiana Robu*, născută la 2 aprilie 1946 în Panciu, absolventă a Liceului

Pedagogic din Arad, promoția 1965-1966. La 1 septembrie 1968 primește transferul la altă școală, iar în locul ei, pe lângă învățătorul Vladimir Boțan, își începe activitatea didactică învățătoarea *Florica Avram*. Era originară din Chesinț unde s-a născut la 20 aprilie 1947 și a absolvit cursurile Institutului Pedagogic. A funcționat numai un an de zile, până la 1 septembrie 1969 când îi urmează învățătorul *Ioan Lupuț*. Originar din Bârzava unde s-a născut la 29 iulie 1946 și este absolvent al Liceului Pedagogic, promoția 1965-1966. În primăvara anului 1970 învățătorul V. Boțan se pensionează, în locul lui fiind numită *Maria Lupuț*, soția învățătorului Lupuț. S-a născut la 16 martie 1950 în localitatea Archiș și este absolventă a Liceului Pedagogic din Arad, promoția 1969-1970. Soții Lupuț au funcționat la școala din Lalașinț până în anul 1976 când se transferă la școala din Bârzava.

Elevul Șandru Remus în anul 1962, formația de dansuri

Între 1976-1978 funcționează învățătoarele *Maria Kiss*, născută la 8 iunie 1956 în Arad și *Anuța Bold*, născută la 25 august 1956 în Lupeni-Hunedoara, amândouă absolvente a Liceului Pedagogic din Arad, promoția 1975-1976. După plecarea lor, între 1978 și 1981 funcționează învățătoarea *Floare Belean*, născută la 17 aprilie 1958 la Bocsig, absolventă a Liceului Pedagogic din Arad promoția 1977-1978. De la 1 septembrie 1981 funcționează *Rodica Dudaș*, originară din Cărând, absolventă a Liceului pedagogic din Arad, iar din aprilie 1982 revine *Floare Belean*.

IV. 2. Clădirea școlii

În această perioadă școala funcționa în localul situat peste drum de biserică, total necorespunzător, ceea ce determină pe învățătorul A. Milculescu, începând din 1928, să ducă o muncă susținută pentru construirea unui nou local de școală, iar cel vechi urmând să fie destinat unei Case culturale. Este înființat un comitet școlar care avea în sarcină adunarea fondurilor necesare. Comitetul era format din: Gheorghe Vucu - președinte, învățătorul Adrian Milculescu - secretar, preotul Leontin Lăzărescu - membru de drept, Gheorghe Gruescu (Bodrojan), Milente Mursa, Roman Vucu și Vasile Jârj - membrii. De menționat că încă din timpul învățătorului Ștefan Mihailovici au fost adunate fonduri pentru noua clădire a școlii.

În 1930, Comitetul parohial cumpără de la comerciantul Foldeș Samuilă un intravilan din centrul satului iar ca arhitect-antreprenor este angajat Bacso Geza de la Oficiul de Poduri și Șosele a județului Lugoj, care întocmește planul și devizul pentru noul local de școală. Este adunată suma de 250 000 lei, pe lângă care s-au primit și unele subvenții de la persoane particulare sau instituții. Astfel, Antoniu Mocioni a donat 5 000 lei, Comitetul școlar județean Lugoj suma de 35 000 lei, de la bugetul comunal suma de 28 320 lei. Suma totală adunată de comitetul școlar plus subvențiile și ajutoarele primite s-a ridicat la 318 320 lei. Lucrările zidire au fost contractate cu o echipă de meșteri condusă de Vasile Tamaș și Petru Peștean din Gladna-Montană. După ridicarea clădirii în roșu și acoperită, din lipsă de bani lucrările au stagnat. În aceste împrejurări, o parte din locuitorii satului, în frunte cu primarul George Nicola, la 10 august 1930, înaintează un memoriu Ministerului învățământului prin care cereau un ajutor financiar în valoare de 209 000 lei.²⁷⁸

Nu cunoaștem răspunsul Ministerului, însă, în 1935, Prefectura din Lugoj a trimis ușile și ferestrele, în valoare totală de 62 500 lei, iar Fabrica de var din Bârzava a dat mari cantități de var pentru tencuirea interioarelor și a exteriorului.

În toamna anului 1935, cursurile școlare încep tot în clădirea vechii școli confesionale, de peste drum de biserică, noul local nefiind finisat în interior. Până la Crăciun este pardosită locuința învățătorului, compusă din două camere, o bucătărie, o cămară și un hol, coridorul școlii, se fac scările, secumpără sobe pentru încălzit și se fac alte mici reparații. Din

²⁷⁸Memoriul, pe care îl publicăm în *Anexe*, ne-a fost pus la dispoziție de fiul primarului, Gheorghe Nicola, fost contabil la C. A. P. Lalașinț

luna decembrie 1935, cursurile încep să se țină în noul local de școală. în vara anului următor se continuă finisarea și definitivarea lucrărilor interioare, este tencuit exteriorul, se podește podul, se face gardul din fier și plasă de sârmă, pe o fundație din beton, din jurul clădirii și a grădinii, se face o fântână cu pompă. Astăzi cursurile se țin în această clădire care se prezintă într-o stare foarte bună de conservare. Într-o sală de clasă funcționează școala cu clasele I-IV, în cealaltă grădinița de copii.

Tabel recapitulativ cu învățătorii (1776-2005)

Nr. crt.	Numele și prenumele	Localitatea și data nașterii	Studiile absolvite	Anul absolvirii	Anii de funcționare la școala din Lalașinț
1.	Iosif Bălănescu	Belotinț			a funcționat la școala din Belotinț - 1776'
2.	Solomon Iosifovici				1788-1792
3.	Zaharia Popovici	Lalașinț în 1771	Cursul de „preparanți școlari”	1791- 1792	1792-1813
4.	Spiridon Popovici	Lalașinț	Preparandia din Arad	mai 1814	1814-1818
5.	Ioan Blagoe	Lalașinț			1818-1832
6.	Eutimie Blagoe	Lalașinț în 1800	Preparandia din Arad	1821	1832-1846
7.	Ioan Blagoe	Lalașinț	Preparandia din Arad	1842	1846-1886
8.	Ștefan Mihailovici	Lalașinț la 10 august 1864	Preparandia din Arad	1882	1886-1909
9.	Ioan Octavian Mihailovici	Lalașinț la 6 august 1887	Școala Normală din Caransebeș	1909	1910-1918
10.	Ștefan Mihailovici				1919-1927 (reîncadrat)
11.	Tiberiu Ștefanovici	Cliciova (jud. Severin)			1927-1928
12.	Maria Zugravu				1928-1930
13.	Adrian Milculescu	Poiana (jud. Dolj)			1928-1935
14.	Elena Barbu				1930-1931
15.	Elena Berariu	Socodor			1931-1935
16.	Gheorghe Papuc	Părau Vulcan (jud. Gorj) la 11 august 1911	Școala Normală din Târgu Jiu		1935-1950
17.	Ana Papuc	Părau Vulcan (jud. Gorj) la 18 noiembrie 1909	Școala Normală din Lugoj		1935-1950

18.	Gheorghe Boian	Răstoace Gud. Storojinet) din Basarabia			1944
19.	Silvia Tudose	Vicovul de Jos (jud. Rădăuți)			1944-1945
20.	Alexandru Murărescu	Birchiș la 3 februarie 1923	Școala Normală		1950-1952
21.	Giorgiana Murărescu	Ciacova în 1927	5 clase Liceu Teoretic		1950-1952
22.	Oprica Enculescu				1952-1955
23.	Victor Barboni				1952-1955
24.	Voichița Popescu				1954-1955
25.	Toma Moț				1955
26.	Grigorie N. Popescu				1955-1956
27.	Floare Stoenac				1956-1958
28.	Elena Miron				1956-1957
29.	Vladimir Boțan	Copușna Gud. Chișinău) din Basarabia	Școala Normală	1929	1958-1970
30.	Maria Boțan	Lusuceni (jud. Chișinău) din Basarabia	Școala Normală	1929	1958-1966
31.	Tatiana Robu	Panciu la 2 aprilie 1946	Liceul Pedagogic Arad	1966	1967-1968
32.	Floare Avram	Chesinț la 20 aprilie 1947	Liceul Pedagogic Arad	1967	1968-1969
33.	Ioan Lupuț	Bârzava la 29 iulie 1946	Liceul Pedagogic Arad	1966	1969-1976
34.	Maria Lupuț	Archiș la 16 martie 1950	Liceul Pedagogic Arad	1970	1970-1976
35.	Maria Kiss	Arad la 8 iunie 1956	Liceul Pedagogic Arad	1976	1976-1978
36.	Anuța Bold	Lupeni la 25 august 1956	Liceul Pedagogic Arad	1976	1976-1978
37.	Floare Belean	Bocsig la 17 aprilie 1957	Liceul Pedagogic Arad	1978	1978-1981
38.	Rodica Dudaș	Cărand	Liceul Pedagogic Arad	1978	1981-1982
39.	Floare Belean				1982- 1990
40.	Sicoe Mariana căsătorită Ștefănescu	Zlatna - Alba	Liceul Pedagogic Arad	1990	1996 - prezent

Situația frecvenței școlare a elevilor (1791-1980)

Tabel nr. 1

Anul școlar	Copii obligați de școală			Copii care frecvenau școala		
	Băieți	Fete	Total	Băieți	Fete	Total
1791	48	26	74	18	-	18
1791-1792				4	8	12
1795-1796				8	17	25
1801-1802				25	6	31
1814-1815				26		
1818-1819				73		
1819-1820				68		
1824-1825	43	20	63	27	15	42
1844-1845	124			30		
1865-1866	78	89	167	75	65	140
1867-1868				158		
1874-1875	91	84	175	32		32
1880-1881	42	48	90	31	19	50
1901-1902	67	26	93	56	14	70
1902-1903	102	41	143	82	29	111
1903-1904	67	30	97	51	14	65
1904-1905	76	76	152	27	4	31
1905-1906				77		
1906-1907				96		
1908-1909				73		
1910-1911	81	55	136	61	26	87
1911-1912				52		
1912-1913				78		
1913-1914	80	60	140	53	50	103
1917-1918	110			52		
1921-1922				40		
1924-1925	80	69	149	36	28	64
1925-1926	73	60	133	51	36	87
1926-1927				73		
1927-1928				120		
1928-1929				114		
1932-1933				109		
1938-1939				101		

Tabel nr. 2

An școlar	Clasa I B. F. F	Clasa II B. F. T.	Clasa III B. F. r.	Clasa IV B. F. F.	Clasa V B. F. F.	Clasa VI B. F. F.	Clasa VII B. F. F.
1940- 1941	17	12	17	11	11	11	8
1941- 1942	10 1 11	8 6 14	9 6 15	11 6 17	4 4 8	4 6 10	5 2 7
1942- 1943	7 5 12	11 6 17	9 3 12	7 7 14	8 5 13	8 3 11	3 4 7
1943- 1944	7 5 12	11 6 17	9 3 12	7 7 14	8 5 13	8 3 11	3 4 7
1944- 1945	9 7 16	6 2 8	10 6 16	7 1 8	7 7 14	7 3 10	6 1 7
1946- 1947	11 4 15	9 11 20	4 4 8	4 5 9	9 7 16	6 4 10	6 1 7

Tabel 3

Anul școlar	Clasa I B. F. T.	Clasa a II-a B. F. T.	Clasa a III-a B. F. T.	Clasa a IV-a B. F. T.
1949-1950	11	14	12	16
1950-1951	8	10	13	10
1951-1952	13	4	12	14
1952-1953	14	11	5	10
1953-1954	10	17	8	5
1954-1955	18	11	15	8
1955-1956	21	J4	10	14
1956-1957	4 4 8	8 10 18	6 6 12	5 3 8
1957-1958	14	8	16	12
1958-1959	7 7 14	2 9 11	4 3 7	7 9 16
1959-1960	11 4 15	8 5 13	2 9 11	4 3 7
1960-1961	6 8 14	10 4 14	8 7 15	1 7 8
1961-1962	4 10 14	5 7 12	10 6 16	7 5 12
1962-1963	7 12 19	4 8 12	5 6 11	10 5 15
1963-1964	6 5 11	6 9 15	4 8 12	5 6 11
1964-1965	10 7 17	5 3 8	6 9 15	4 8 12
1965-1966	13	13	10	14
1966-1967	13	13	13	6
1967-1968	7 5 12	8 3 11	4 7 11	7 5 12
1968-1969	6 8 14	3 6 9	3 6 9	7 4 11
1969-1970	3 4 7	8 4 12	5 2 7	7 2 9
1970-1971	9	7	12	7
1971-1972	4	8	9	10
1972-1973	11	4	8	9
1973-1974	6	12	4	10
1974-1975	11	5	8	6
1975-1976	18	10	5	12
1976-1977	7	17	11	5
1978-1979	9	6	6	12
1979-1980	5	9	6	6

Tabel cu fii ai satului absolvenți a diferitelor școli medii sau superioare

Nr. crt.	Numele și prenumele	Școala absolvită	Anul absolviri	Profesia	Locul de muncă
1.	Zaharia Popovici	Cursul de „preparanți școlari”	1791-1792 ²⁷⁹	învățător	Lalașinț
2.	Ioan Teodorovici	Preparandia din Arad	1814-1815 ²⁸⁰	învățător	—
3.	Eutimie Blagoe	Preparandia din Arad	1820-1821 ²⁸¹	învățător	Lalașinț
4.	Teodor Cojocar	Institutul teologic din Arad	1823-1824 ²⁸²	preot	—
5.	Teodor Mihailovici	Institutul teologic din Arad	1823-1824 ²⁸³	preot	Lalașinț
6.	Florin Blagoe	Preparandia din Arad	1827-1828 ²⁸⁴	învățător	—
7.	George Gruescu	Preparandia din Arad	1827-1828 ²⁸⁵	învățător	—
8.	Ioan Popescu	Preparandia din Arad	1828-1829 ²⁸⁶	învățător	—
9.	Ioan Popescu	Preparandia din Arad	1829-1830 ²⁸⁷	învățător	—
10.	Aron Haleau	Institutul teologic din Arad	1837-1838 ²⁸⁸	preot	Lalașinț
11.	Ioan Blagoe	Preparandia din Arad	1841-1842 ²⁸⁹	învățător	—
12.	Atanasie Popovici	Preparandia din Arad	1856-1857 ²⁹⁰	învățător	—
13.	Ștefan Mihailovici	Preparandia din Arad	1881-1882 ²⁹¹	învățător	Lalașinț
14.	Trai an Mihailovici	Preparandia din Arad	1885-1886	învățător	Sintești
15.	Iulian Popescu	Preparandia și Teologia din Arad	1885-1886 ²⁹² 1892-1893	preot	—

²⁷⁹ P. Radu, D. Onciulescu, *op. cit.*, p. 243

²⁸⁰ T. Botiș, *op. cit.*, p. 419

²⁸¹ *Ibidem*, p. 422

²⁸² *Ibidem*, p. 667

²⁸³ *Ibidem*

²⁸⁴ *Ibidem*, p.428

²⁸⁵ *Ibidem*

²⁸⁶ *Ibidem*, p.429

²⁸⁷ *Ibidem*

²⁸⁸ *Ibidem*, p. 684

²⁸⁹ *Ibidem*, p. 436

²⁹⁰ *Ibidem*, p. 450

²⁹¹ *Ibidem*, p. 471

²⁹² T. Botiș, *op. cit.*, pp. 474, 714

16.	Ioan Octavian Mihailovici	Școala Normală din Caransebeș	1908-1909	învățător	Lalașinț
17.	Aurel Vasile Hadan	Facultate de Științe juridice		doctor în științe juridice, avocat, judecător la Comitetul local de revizuire	Lugoj, Timișoara
18.	Amos Muscă ²⁹³			Funcționar, secretar pretorial	Lugoj,
19.	Aron David ²⁹⁴	Școala superioară de comerț		Controlor financiar	Făget
20.	Roman Marian	Academia Comercială Cluj-Sibiu		Contabil al familiei Mocsony- Stârcea la Timișoara economist	Timișoara
21.	Ioan Grozescu	Academia Comercială		economist	Timișoara
22.	Gheorghe Maleș	Facultatea de Matematică		profesor	Lugoj
23.	Dorin Papuc	Facultatea de Mecanică Timișoara		inginer	Timișoara
24.	Mihai Grozescu	Facultatea de Științe economice Timișoara		economist	Timișoara
25.	David Vucescu	Facultatea de Științe economice Timișoara		economist	Timișoara
26.	Florica Papuc	Facultatea de Filologie Timișoara		profesor	Germania
27.	Marin Răchițan	Facultatea de Agronomie		inginer	Timis
28.	Zorița Mursa	Facultatea de Matematică Timișoara		profesor	Dolj
29.	Vălean Andrișescu	Institutul Teologic din Sibiu		preot	Arad
30.	Gheorghe Andrișescu	Institutul Teologic din Sibiu		preot	Botoșani
31.	Alexandru Suciu	Facultatea de Mecanică Timișoara		inginer	Germania
32.	Tenca Gh. Ioan	Facultatea de Mecanică Timișoara		inginer	Oradea
33.	Vasile Ștefănescu	Facultatea de Drept Sibiu		avocat	Timișoara
34.	Viorel Bâlc	Facultatea de Mecanică Timișoara		inginer	Germania
35.	Grigore Grozescu	Facultatea de Matematică Timișoara		profesor	Bârzava
36.	Marius Suciu	Facultatea de Geografie a Universității „Babeș Bolyar” din Cluj-Napoca – doctor în științe politice		Analist politici publice	Belgia

²⁹³La 7 decembrie 1927, Consistoriul eparhial arădean, din *Fundația Teodor Papp*, îi acordă 2 000 lei drept bursă. Cf. A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar nr. 4*, nen.

²⁹⁴Era fiul lui Ioan și Maria David din Lalașinț. A făcut și câțiva ani la Academia Teologică din Arad, însă nu a absolvit pentru că nu l-am găsit pe listele absolvenților

37	Viorel Suci	Facultatea de Drept Timisoara		Maior in justitie	Arad
38	David Adrian	Facultatea de Teologie Arad		profesor	Arad
39.	Nicutor Stefanescu	Facultatea de Silvicultura Oradea		Inginer silvic	Lalasinti
40.	Remus Sandru Jr.	Universitatea “ Spiru Haret” Facultatea de Drept,		Licentiat in Drept	Arad
41.	Mihai Dohangie	Seminarul Teologic din Caransebeș		preot	Șiștarovăț

Capitolul 4

SENSIBILITĂȚI RELIGIOASE. ÎNTRE TIPICUL BISERICESC ȘI MENTALITĂȚILE COLECTIVE; PROBLEME DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR

Din pricina păcatului, omul suferă o alterare a firii sale, de aceea are trebuință de o vindecare a făpturii omenești din propriile patimi și slăbiciuni și a reface relația sa cu Dumnezeu. Un rol principal în „restaurarea omului” îl au Sfintele Taine, sau misterele. În viziunea Sf. Ioan Hrisostomul, li se spun mistere

„pentru că ceea ce credem nu este același lucru cu ceea ce vedem. Vedem un lucru și credem altul. Când aud vorbindu-se de Trupul lui Hristos, eu înțeleg ce se spune într-un sens, iar necredinciosul într-altul”²⁹⁵.

Acest dublu caracter, exterior și interior în același timp, este trăsătura caracteristică a unei sfinte taine, la fel ca Biserica, sunt atât vizibile, cât și invizibile. În fiecare dintre ele există o combinație de semne vizibile exterioare și grație spirituală interioară. La botez, creștinul este spălat nu numai trupește, prin intermediul apei în care este afundat, ci și sufletește, deoarece este curățat de păcatul strămoșesc. La împărtășanie primește ceea ce pare a fi pâine și vin, în realitate Trupul și Sângele lui Hristos.

Sfintele Taine îl plasează pe individ într-o postură ambivalentă, determinată de raportul ritual-intim.²⁹⁶ Prin Taine, creștinul intră în relații intime cu Dumnezeu iar prin desfășurarea ceremonialului religios el se integrează comunității eclesiastice subordonată Trupului Tainic al lui Hristos care este Biserica, instituitoare și săvârșitoare a ritualului. Ele nu

²⁹⁵ Timothy Ware, *Istoria Bisericii Ortodoxe*, București. 1997, p. 273.

²⁹⁶ Doru Radosav, *Sentimentul religios la români*, Cluj, 1997, p. 113.

au numai un aspect personal, ci și unul colectiv, deoarece pune în mișcare familia și comunitatea în care trăiește creștinul. Botezul este un ritual care mobiliza mama și tatăl pruncului, dar și nașii și moașa. Cununia religioasă a doi tineri atrage în sărbătoare și petrecere toată parohia. Taina Hirotoniei se săvârșește în prezența credincioșilor, iar la Taina Maslului, pe lângă caracterul particular, avem și ceremonia cea de obște care se săvârșește în locașul de cult pentru toată comunitatea. Pe lângă caracterul particular sau public, Sfintele Taine se săvârșesc, de regulă în biserică și nu sunt legate de termene, date sau soroace fixe din timpul anului bisericesc, ci se administrează la solicitarea credincioșilor. Unele nu pot fi săvârșite în anumite perioade ale anului bisericesc, cum ar fi de exemplu, cununia în timpul Postului, deoarece sunt lucrări sfințitoare fundamentale pentru viața membrilor comunității ecleziastice.

Ierurgiile se numesc exorcisme, când au drept scop înlăturarea influenței satanei asupra persoanelor sau lucrurilor²⁹⁷, și se numesc binecuvântări când se referă la înlăturarea „întinăciunii patimilor” și a decăderii morale. Ierurgiile prin care Biserica binecuvântează și întărește totul prin actualizarea harului se referă la lucruri, la persoane, la fapte din viața enoriașilor. De fiecare dată are loc sfințirea cea mică a apei, cea mai răspândită ierurgie și mai mult săvârșită. Se face în biserică sau în casa enoriașilor (sfeștania), sau chiar în mijlocul naturii pentru înlăturarea influenței „*duhurilor viclene din tot locul*”.²⁹⁸

Sfeștania în care coboară harul lui Dumnezeu asupra celor ce locuiesc acolo, „gonindu-se duhurile viclene din tot locul, se iartă păcatele cele mici de peste toate zilele, iar mintea se curățește de gândurile cele spurcate îndreptându-se spre rugăciuni, se dă sănătate trupeză și sufletească”.²⁹⁹ Se săvârșește la cererea enoriașilor, pentru sfințirea caselor (sfeștanii), a holdelor, a obiectelor de cult, fiecare cu rugăciunile specifice prevăzute în Molitfelnice, Aghiasmatare sau alte cărți de cult. Sfințirea cea mare a apei se săvârșește în ajunul Bobotezei și în ziua de Bobotează. Cu această apă se stropesc persoanele și lucrurile, se săvârșește sfințirea troițelor și a crucilor, a clopotelor, a vaselor și veșmintelor liturgice, a antimiselor.

Între Sfintele Taine și ierurgii există și asemănări, dar și deosebiri fundamentale. Și unele și altele își au izvorul în Jertfa de pe Cruce a Domnului Iisus Hristos, de unde izvorăște harul dumnezeiesc al mântuirii;

²⁹⁷ Sf. Ciril al Ierusalimului, *Catehezele*, partea I (traducere de Dumitru Fecioru), București, 1943, p. 46

²⁹⁸ *Aghiasmatar*, București, 1965, p. 151.

²⁹⁹ Învățătura de credință creștină ortodoxă, București, 1952, p. 313

și unele și altele au și urmăresc același scop și țintă finală: să scoată pe credincios și întreaga fire de sub înrâurirea celui rău și să aducă pe credincios și întreaga fire văzută în slava împărăției lui Dumnezeu. În decursul timpului, enoriașii ortodocși, dacă au avut ceva la care să țină cu orice preț, au avut credința în care s-au născut și au crescut, cu care s-au mângâiat în vremurile triste.

Preotul în comunitate. În orice parohie rolul cel mai important în promovarea progresului moral îl deține preotul, o bună parte din lipsurile duhovnicești, culturale și sociale i se datoresc lui. Preotul este un ucenic al lui Hristos, credincios unei chemări venite de sus și slujitor al împărăției lui Dumnezeu consacrat de Biserică. Activitatea lui se desfășoară în parohie, iar datoria sa nu este numai „îndeplinirea serviciilor sfântului altar, ori a altor funcțiuni în, ori afară de biserică”, ci practicantul lor până în cele mai mici gesturi. Odată instalat, investit prin Sfânta Taină a Hirotoniei, preotul trebuie să-și îndeplinească obligațiile-preoțești, pastorale și administrative-ce decurg din funcția pe care o deține.³⁰⁰ Obligațiile preotului sunt în primul rând cele sacerdotale. În duminici și la sărbători, preotul oficiază slujbele religioase după datina bisericii ortodoxe. Trebuia să administreze credincioșilor Sfintele Taine și celelalte lucrări sfinte, ar trăirea lui să fie după învățătura Evangheliei. De la preot se cerea o mai mare moralitate decât de la credincioșii de rând. Această moralitate, sfințenia vieții sale era necesară, conform discursului teologic, atât pentru mântuirea sufletului, cât și pentru a putea săvârși cu vrednicie și sfințenie lucrările cele divine, pentru a putea influența comportamentul credincioșilor, pentru a-i atrage la cercetarea bisericii, a-i familiariza cu rugăciunea și înțelegerea credinței creștine.

Deși cu o pregătire modestă, clerul de mir se străduia să răspândească adevărurile credinței ortodoxe între păstoriți și să trezească în ei spiritul de evlavie și morală creștină, prin predici și cateheze, prin instruirea tineretului și bătrânilor înainte de administrarea Sfintei Taine a Spovedaniei, înainte de logodnă și de cununie. Aceasta o făcea nu numai de la amvon, ci în toată vremea și pretutindeni în cotidian, numai așa putea influența moralitatea și celor ce nu cercetau biserica. Prin urmare, activitatea pastorală a preotului se desfășoară în biserică, prin funcțiile liturgice și predică; în viața cotidiană, prin exemplele personale și ale

³⁰⁰ Pr. Dr. Pavel Vesa, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități. (1706-1918)*, Ed. Presa universitară clujeană, Cluj-Napoca, 2006, p. 282

familiei sale și mai apoi în școală prin catehizare. Preoții transmit valorile creștine și veghează la modul cum sunt receptate în viața de zi cu zi.

Preoții au și importante atribuții de conducere din punct de vedere administrativ. Dacă erau mai mulți preoți în parohie, unul din ei este ales paroh, având obligația să țină în ordine scriptele și registrele din cancelaria parohială, administrarea corectă a averilor bisericești, fiind ajutat de epitropi. Arhiva parohială, matricolele bisericești, protocoalele de circulare și sigiliul erau sub îngrijirea parohului. Doar atunci când era suspendat, responsabilitatea este transpusă celuiilalt preot. Începând din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, preoții redactau în mod curent acte și întrețineau o tot mai intensă corespondență cu autoritățile ecleziastice.³⁰¹

O poruncă din 1777 a Mitropoliei de la Carloviț, cerea introducerea obligatorie a Protocoalele circularelor, obligând pe toți preoții, sub amenințarea unor pedepse grele, la purtarea lor în cea mai deplină rânduială.³⁰² În acest protocol se consemnau toate ordinele venite de la protopopiate, care la rândul lor le primeau de la Consistoriul Eparhial. După ce erau transcrise în protocol, circularele erau trimise la parohia învecinată, care la rândul ei proceda la fel. Citirea circularelor în biserici, aceeași piesă câteva duminici la rând, facilita intrarea lor în mecanismele culturii orale țărănești, bazată pe memorare, pe dicțiune, pe ascultare și repetiție.³⁰³

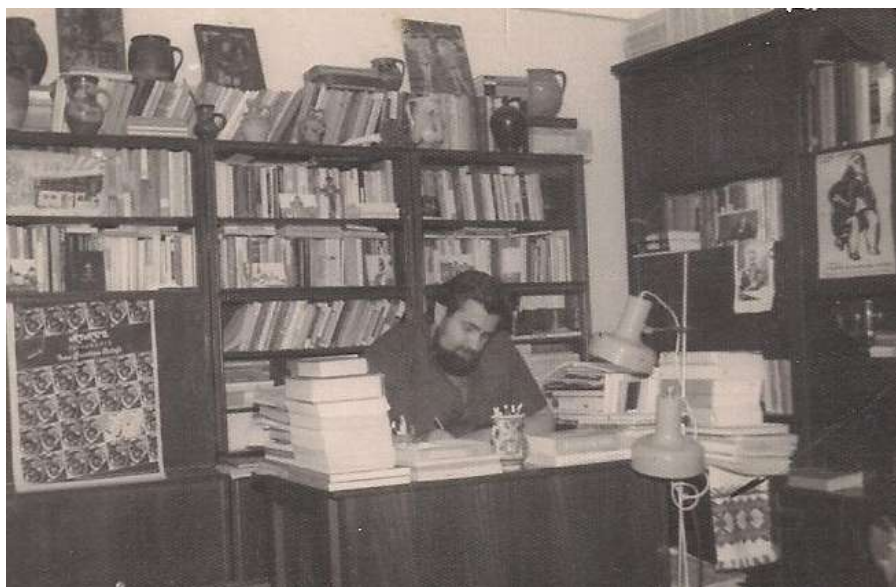
Prin constituția ecleziastică din anul 1779, se cerea preoților parohi să țină matricolele parohiale (de botez, cununie și deces). Încă înainte de „*Rescriptul declaratoriu*” (1779), mitropolitul Vichentie Ioanovici Vidak (1774-1780) introduce în 1776 formulare pentru înregistrarea botezurilor, cununiiilor și a înmormântărilor.³⁰⁴

³⁰¹ Pr. Dr. Pavel Vesa, *op. cit.*, p. 287.

³⁰² I.D.Suciu, R. Constantinescu, *Documentele Mitropoliei Banatului*, vol. I, doc.138, p. 331.

³⁰³ Pr. Dr. Pavel Vesa, *op. cit.*, p.288.

³⁰⁴ Pr. Dr. Silviu Anuichi, *Relații bisericești româno-sârbe din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea*, în B.O.R., București, an XCVIII (1979), nr.7-8, p. 986.

**Regretatul pr. Dr. Pavel Vesa, un pasionat și competent istoric
al Bisericii Ortodoxe Române**

Ctitori și binefăcători. Valoarea de document istoric al locașurilor de cult decurge atât din originea plămădirii colective, din implicarea la construirea lor a întregului sat, cât și din sentimentele de pietate pe care creștinii evlavioși le exprimau prin zidiri, restaurări de biserici și prin înzestrarea lor cu cele trebuincioase desfășurării cultului divin. Chiar dacă la zidirea unei biserici, ctitorii sunt întreaga comunitate bisericească (tot satul), întâlnim și cazuri de credincioși care se angajează tot mai mult în treburile bisericești, contribuind prin sume de bani sau prin alte donații la înfrumusețarea bisericii, dăruiesc un nou clopot, suportă în mare parte cheltuiala pentru reparația sau pictarea bisericii sau înzestreză locașul de cult cu cele necesare. Motivația săvârșirii acestor fapte vine, poate și dintr-o vanitate socială ușor de înțeles, din pietate creștină, dar și ca preoții să se roage pentru iertarea păcatelor și după moartea lor. Dobândirea numelui de ctitor presupunea mari eforturi financiare și morale închinat propășirii bisericii, dar odată primit de la colectivitate însemna și unele beneficii. În primul rând aveau o mare influență în cadrul comunității bisericești, își asigurau locurile cele mai râvnite din naosul bisericii, unde dispoziția familiilor reproduce, de regulă, ierarhizarea lor socială. Numele lor vii sau morți vor fi pomenite de preot la Proskomidie și la Sfânta Liturghie. Își vor perpetua memoria pe un perete al bisericii, pe un clopot, pe un obiect

de cult, pe o carte bisericească, sau vor beneficia de un loc de veci în umbra bisericii. În biserică numele lor sunt menționate în altare, în diferite zone ale naosului, sau în exterior, deasupra intrărilor.³⁰⁵

După finalizarea lucrărilor de construcție ale bisericii, lucrările nu se terminau, biserica trebuia înzestrată și întreținută. Pictările ori repictările, înzestrarea cu odoare și cărți sunt considerate și ele între faptele de ctitorie

Donăția de carte reprezenta și un aspect de cultură impresionant, constituind una din căile de înzestrare cu cărți ce cult a comunităților bisericești, Fenomenul început din secolul XVII-lea, se amplifică începând cu secolul următor, devenind un eveniment notabil în viața comunității.³⁰⁶

Sfintirea bisericilor. După terminarea lucrărilor de construcție se săvârșea slujba de sfințire a bisericii noi, pentru ca Dumnezeu, prin puterea curățitoare a harului Său, să o păzească de lucrarea diavolului, să o împodobească cu darurile Sale cele duhovnicești, să fie lumină călăuzitoare pentru toți, locuire pentru cei ce pățimesc și scăpare pentru cei bolnavi. Ritualul tânosirii bisericii, loc sfânt prin excelență, exprimă alcătuirea unui spațiu sacru. El decupează în acest fel o anumită suprafață pe care o separă de spațiul profan, o purifică și invocă prin epicleză coborârea Duhului Sfânt, care transformă un loc oarecare într-unul bine definit al teofaniei. Ceremonia religioasă a sfințirii unei biserici se desfășura cu mare fast și însemna prilej de mare sărbătoare pentru comunitate. Tânosirea unei biserici se desfășura în prezența unei înalte fețe bisericești, episcopul, sau un delegat al său, de obicei protopopul locului, mai participau un număr mare de preoți, notabilități locale, ale comitatului și a domnului de pământ. Este una dintre cele mai importante ierurgii celebrate de un episcop.³⁰⁷

Pentru a avea o imagine mai precisă a ceea ce înseamnă sfințirea unei biserici de către episcop voi prezenta mai multe amănunte legate de această ceremonie plină de fast. La invitația adresată de credincioșii unei parohii, vlădica, în înțelegere cu protopopul locului, stabileau programul pentru festivitatea sfințirii bisericii noi. Cu o zi înainte de date stabilită pentru sfințire. Episcopul se deplasa cu trăsura în parohie, fiind însoțit de unul din asesorii consistoriali, și un diacon de ceremonii. La intrarea în sat, episcopul cu suita era întâmpinat de parohul locului, un reprezentant al autorităților civile, de un banderiu de călăreți și enoriași. De aici se pleca

³⁰⁵ Pr. Dr. Pavel Vesa, *op. cit.*, p. 414.

³⁰⁶ Pr. Dr. Pavel Vesa, *op. cit.*, p. 417.

³⁰⁷ Pr. Dr. Pavel Vesa, *op. cit.*, p. 425.

spre biserica unde era așteptat de protopopul locului și mulțime de credincioși din parohie și din cele învecinate, care în haine de sărbătoare își exprimă bucuria la vederea arhiereului. Ceremonialul religios începea seara când soborul de preoți săvârșiau slujba Vecerniei, în biserica veche sau într-o capelă improvizată, acum arhiereul pune Sfintele Moaște de la biserica veche pe discul cel nou, după care la acoperă cu steluța și Sfântul Aer, după care, toate obiectele de cult erau duse în procesiune la biserica nouă și le așează pe Sfânta Masă și le cădește. În noua biserică se săvârșește Vecernia mare, după care, în prezența episcopului, a soborului de preoți și credincioși se face privegherea. Seara, episcopul se întâlnea la casa parohială cu preoții și intelectualii mirenii din parohie.

Pagina 6 – ADEVĂRUL

SPIRITUAL

Sâmbătă, 8 noiembrie 2003

Sfințirea Bisericii din Lalașinț

Praznicul satului și al fiilor săi

Satul Lalașinț este atestată documentar din anul 1306, dar...

Cu ocazia sfințirii bisericii din Lalașinț, pe 8 noiembrie 2003, au fost prezentați în fața credincioșilor din parohie și din cele învecinate, care în haine de sărbătoare își exprimă bucuria la vederea arhiereului. Ceremonialul religios începea seara când soborul de preoți săvârșiau slujba Vecerniei, în biserica veche sau într-o capelă improvizată, acum arhiereul pune Sfintele Moaște de la biserica veche pe discul cel nou, după care la acoperă cu steluța și Sfântul Aer, după care, toate obiectele de cult erau duse în procesiune la biserica nouă și le așează pe Sfânta Masă și le cădește. În noua biserică se săvârșește Vecernia mare, după care, în prezența episcopului, a soborului de preoți și credincioși se face privegherea. Seara, episcopul se întâlnea la casa parohială cu preoții și intelectualii mirenii din parohie.

Biserica din Lalașinț - în haine noi

...în anul 1306, dar...

Cu ocazia sfințirii bisericii din Lalașinț, pe 8 noiembrie 2003, au fost prezentați în fața credincioșilor din parohie și din cele învecinate, care în haine de sărbătoare își exprimă bucuria la vederea arhiereului. Ceremonialul religios începea seara când soborul de preoți săvârșiau slujba Vecerniei, în biserica veche sau într-o capelă improvizată, acum arhiereul pune Sfintele Moaște de la biserica veche pe discul cel nou, după care la acoperă cu steluța și Sfântul Aer, după care, toate obiectele de cult erau duse în procesiune la biserica nouă și le așează pe Sfânta Masă și le cădește. În noua biserică se săvârșește Vecernia mare, după care, în prezența episcopului, a soborului de preoți și credincioși se face privegherea. Seara, episcopul se întâlnea la casa parohială cu preoții și intelectualii mirenii din parohie.

Atmosfera din mare Praznic în timpul Sfințirii bisericii

Sfințirea bisericii din Lalașinț (pagină din ziarul "Adevărul" din 8 noiembrie 2003)

A doua zi dimineața, după ce mirenii sunt scoși afară din biserică, are loc ceremonia sfințirii bisericii. După așezarea se săvârșește Sfânta

Liturgie, pontificată de episcop înconjurat de soborul de preoți. La priceasnă, episcopul rostește un cuvânt de învățătură în care îndeamnă credincioșii la păzirea poruncilor Bisericii. În cadrul acestui spațiu sfințit, există o gradare a sacralității. De la pridvorul bisericii, doza de sacru crește mereu, trecând prin pronaos, naos și atingând maximum în altar. Exista obiceiul ca la sfârșitul slujbei sfințirii, credincioșii prezenți să intre în altar sărutând Sfânta Masă, evanghelia, crucea și mâna episcopului, după care se săvârșea Sfânta Liturghie. Chiar și orientarea bisericii, cu nava lansată în spațiu și îndreptată spre răsărit, exprimă sfințenia locașului de cult. Obiceiul orientării bisericilor cu altarul spre răsărit, era o tradiție veche, de pe vremea apostolilor, pentru că Dumnezeu este lumină și lumina vine de la răsărit. Sau că *“paradisul locul strămoșilor noștri era la răsărit”* De multe ori, actul sfințirii era imortalizat pentru posteritate într-o inscripție din tindă sau de la proscomidier. Datorită faptului că mulți preoți nu înțelegeau rostul lor de document istoric, multe din aceste inscripții au fost distruse, pierzându-se pentru totdeauna datele legate de acest eveniment deosebit din viața comunității.³⁰⁸

Hramul bisericii. După tradiția Bisericii ortodoxe, fiecare biserică în momentul sfințirii, care este actul de botez al noului locaș de închinăciune, primește un nume, care este hramul său. Acest nume poate fi un eveniment din istoria sfântă (Nașterea Domnului, Învierea Domnului etc.), sau numele unei persoane sfinte (Sfântul Ierarh Nicolae, Sfânta Treime, Cuvioasa Paraschiva). Importanța hramului este mare pentru că dă chiar numele sfântului locaș de cult, care după sfințire se va numi: Biserica „*Cuvioasa Paraschiva*”, cum este în cazul satului Căprioara. Prin târnosire, hramul devine îngerul păzitor al bisericii, patronul său spiritual, religios-moral. Conform iconografiei bisericești, icoana hramului se așează pe iconostas în registrul prim, la dreapta, alături de icoanele împărătești.³⁰⁹

Închinarea bisericii unui sfânt, cu atât mai mult cu cât patronul spiritual nu a fost schimbat de-a lungul secolelor, este un indiciu interesant legat de cultul care îi adună pe credincioși la o sărbătoare și mai ales în legătură cu orientarea pietății. Hramul este în același timp expresia sentimentelor religioase ale unei comunități față de un sfânt sau un eveniment biblic.

³⁰⁸ Pr. Dr. Pavel Vesa, *op. cit.*, p. 427.

³⁰⁹ Pr. Dr. Pavel Vesa, *op. cit.*, p. 432-433.

În vechime, cu prilejul hramului se desfășura o procesiune specifică, deoarece hramul bisericii era considerat cel mai important praznic a comunității bisericești și se sărbătorea cu mare solemnitate în prezența a numeroși credincioși din sat și oaspeți, a mai multor preoți, uneori chiar a episcopului. Sărbătoarea se făcea în ziua patronului spiritual al comunității și era o reînnoire a sfințirii prin stropire cu apă sfințită și a înconjurării de trei ori a bisericii, ca aducere aminte a actului târnosirii ei. Înconjurarea se făcea în procesiune, cu cântări și troparul hramului. Serbarea hramului îmbracă forme aparte pentru parohiile din sudul Mureșului, cu datini specifice pentru această sărbătoare, considerată ca unul dintre cele mai mari praznice ale satului. Importanța deosebită a hramului este dată și de numele popular cu care este numită această sărbătoare. În aceste părți ale Banatului, hramul bisericii este cunoscut sub numele de „rugă”, cuvânt de origine latină care subliniază ideea creștină a rugăciunii mai deosebite, mai intensive și mai călduroase care trebuie să-și pună pecetea ei asupra acestei zile în care este comemorat sfântul patron nu numai al bisericii dintr-o parohie, ci a întregii comunități. În după amiaza zile se făcea horă, de obicei în curtea bisericii, la care participa nu numai satul întreg ci și oaspeți veniți din satele vecine, mai ales tineret, toți îmbrăcați în frumosul port popular, așa încât, hora reprezenta o adevărată expoziție etnografică spontană. Organizarea horei era o atribuție a epitropiei parohiale și banii încasați cu acest prilej intrau în casa bisericii. „*Această prelungire a Liturghiei face parte din dinamica Evanghelie-cultură-Biserică-comunitate*”.³¹⁰

Sărbătoarea presupunea mult discernământ, credincioșii erau chemați să sărbătorească ca niște înțelepți, adică plini de Duhul Sfânt, nu plini de băutură.³¹¹ După instaurarea comunismului, atribuția epitropiei în organizarea rugii scade treptat până la dispariția totală, astfel că ruga se împarte în două fragmente total deosebite. Manifestarea religioasă înăbușita și cantonată doar în spațiul bisericii, iar partea laică încurajată, ca mijloc de îndepărtare a tineretului față de biserică.

Procesiunile religioase sunt forme clasice ale devoțiunii, fiind relevante datorită spiritului care le animă și exteriorizării sentimentelor religioase ale credincioșilor. Ele pot fi legate de anumite sărbători (Botezul Domnului), de hramul bisericii sau cele organizate pentru binecuvântarea holdelor, încetarea ploilor și a secetei.

³¹⁰ I. Bria, *Liturghie după Liturghie*, p. 130.

³¹¹ Pr. Dr. Pavel Vesa, *op. cit.*, p. 510.

În ziua Bobotezei, după Sfânta Liturghie, exista obiceiul să se iasă la o apă curgătoare din sat, unde, din timp, crâșnicul împreună cu alți credincioși pregăteau vase mari, pe care le umpleau cu apă. Aici preotul săvârșea Sfințirea cea mare a apei, după rânduiala din Molitfelnic. Credincioșii luau din această apă sfințită pe care o duceau acasă, unde o păstrau și o foloseau împotriva bolilor și necazurilor.

Procesiunile pentru binecuvântarea holdelor, menite să aducă sau să oprească ploaia, erau bine înrădăcinate în tradiția comunităților religioase. De obicei se desfășurau cu ocazia marilor sărbători de primăvară (Paștele, Înălțarea Domnului, Rusalii), sau în cazuri de mare secetă, când se făceau procesiuni la țarină, cu rugăciuni publice pentru ploaie. După săvârșirea Sf. Liturghii, preotul, în fruntea credincioșilor, iese din biserică, o înconjoară, după care merge în hotarul satului la o troiță sau cruce, cu prapori și crucea în frunte. Lua parte întreaga comunitate și se desfășura până la hotarul satului, care nu este depășit, efectele scontate nu privesc decât teritoriul satului. Pentru oficierea slujbei se puteau opri oriunde, dar, existau două locuri prioritare, mijlocul câmpului și capătul drumului la ieșirea din sat, adică la intrarea în câmp. Acestea erau păzite de troițe, de diferite dimensiuni și forme. Ele erau amplasate în imediata apropiere a hotarelor, în centrul unui câmp sau la ieșirea din sat. Aici se săvârșea rânduiala sfințirii mici a apei (aghiasma mică), se rosteau rugăciuni către Mântuitorul Iisus Hristos să apere satul de *„ciumă, de foamete, de potop, de venirea altor neamuri, de războiul cel dintre noi”* Toată lumea îngenunchea, preotul binecuvânta cu crucea în toate părțile ogoarele, câmpul și pe enoriașii prezenți. Rolul troițelor era de a păzi intrările în sat, izvoarele, fântânile, răscrucile de drumuri, hotarele satului. Uneori, pe cruci și troițe sunt puse icoane cu chipul Maicii Domnului sau Învierea Domnului, dovadă elocventă că la români venerarea crucii este mare.³¹²

La cimitir se organizează și procesiuni religioase în zilele rânduite în acest scop (a doua zi de Paști; Duminica Tomii), când sentimentele credincioșilor se întorc spre cei plecați în veșnicie. Totul se desfășura în cimitir și cum ele în trecut erau în jurul bisericii, se înțelege că unul din rosturile sale îl constituia și funcția ceremonial-funerară. Liturgic, rânduiala acestui eveniment constă mai întâi în participarea la Sfânta Liturghie din biserică, apoi mulțimea credincioșilor merge în cimitirul proaspăt curățat. Aici, preotul, însoțit de câțiva cântăreți și de un grup de copii îmbrăcați în dieci, înconjurau cimitirul de trei ori cântând

³¹²Pr. Dr. Pavel Vesa, *op. cit.*, p. 509.

troparul”*Hristos a înviat din morți*”, după care urma o slujbă de pomenire a morților și binecuvântarea bucatelor (colaci cu lumânări, ouă roșii, prăjituri, vin) aduse de fiecare pentru a le da pomană pentru sufletul celor plecați dintre cei vii.³¹³

Participare la viața liturgică Biserica a fost și este centrul de relație comunitară cu nivelul fiecărei parohii. Obligația credincioșilor de a participa la Sfânta Liturghie oficiată în biserică în duminicile și sărbători, caracterizează prin excelență apartenența la Biserica lui Hristos. În trecut, nivelul scăzut al pregătirii religioase a preoților putea cu greu să influențeze pozitiv comportamentul religios al credincioșilor. Vreme îndelungată. Credincioșii au fost niște participanți pasivi, în primul rând datorită neparticipării la sfintele slujbe și necunoașterii lor. Un fin observator al istoriei Banatului, J.J.Ehler consemna că

„numai cei vârstnici cercetează locașul dumnezeiesc, dar timp de mai mulți ani acolo nu putea fi ascultată nici predica nici învățătura creștinească. Slujba constă doar din cântarea liturghiei și din alte ceremonii exterioare”.³¹⁴

Participarea la viața liturgică a credincioșilor unei parohii a constituit o preocupare permanentă a ierarhiei bisericești pe tot parcursul timpului, indiferentismul religios și mai ales frecvența la viața liturgică a devenit obiect de analiză și reglementări, încheiate cu circulare transmise parohiilor pentru conformare.

Sărbătorile și duminicile „*ritmează viața religioasă și devoțiunea colectivă în discursul liturgic anual*”³¹⁵ Viața unei comunități este o succesiune de sărbători rânduite de Biserică, în care se actualizează evenimentele cele mai semnificative din istoria mântuirii (Nașterea Domnului, Învierea Domnului) și a principalelor persoane sfinte (Mântuitorul, Maica Domnului, Sfinții cei mai venerați de credincioși),³¹⁶ la care se adaugă sărbătoarea săptămânală, Duminica, legată de Învierea Domnului.

Biserica Ortodoxă consideră omul ca o unitate a sufletului și trupului și a insistat întodeauna ca trupul trebuie pregătit și disciplinat ca și

³¹³Pr. Dr. Pavel Vesa, *op. cit.*, p.510.

³¹⁴J.J.Ehler, *op. cit.*, p.37.

³¹⁵D. Radosav, *Sentimentul religios la români*, Cluj- Napoca, 1977, p.217.

³¹⁶E. Braniște, *Liturgica generală cu noțiuni de artă bisericească*, București, 1985, p.169.

sufletul. Această disciplinare a trupului este practica postului. Regulile postului în Biserica Ortodoxă sunt deosebit de severe și riguroase, mulți observatori ai realităților românești din Banat consemnau că românii ortodocși țineau cu strășnicie posturile, Astfel Francisco Grisellini consemna în anul 1780

„Românii postesc miercurea și vinerea. Sâmbăta și în toate zilele săptămânii ei mănâncă și carne, dacă nu e în timpul postului. Românii țin posturile mari deosebit de riguros. Nu numai că se hrănesc doar cu pâine, garnituri de legume și păstăioase, ba unii merg cu înfrânarea atât de departe, încât nu se apropie de soțiile lor și, mai mult, nici nu îngăduie să li se ia sânge dacă s-ar îmbolnăvi”.³¹⁷

Sunt și unele perioade din cursul anului bisericesc, în care Biserica face completă dezlegare de la post miercurea și vinerea, îngăduindu-se mâncarea de dulce. Este vorba de miercurea și vinerea din Săptămâna Luminată (săptămâna a doua după Paști), prima săptămână după Rusalii, în intervalul dintre Nașterea și Botezul Domnului, săptămâna vameșului și a fariseului (prima săptămână de la începutul Triodului) și din săptămâna numită a brânzei. Toate aceste miercuri și vineri exceptate de la post se numesc, cu un termen popular, zile de harți, adică de dezlegare sau suspendare a postului. Cu aprobarea autorităților bisericești, în cazuri de epidemii, foamete, posturile pot fi suspendate, dându-se anumite pogorăminte, practică veche încă din Evul Mediu.³¹⁸

După descrierea învățătorului Gheorghe Papuc satul Lalașinț se prezenta în perioada interbelică ca un sat de gospodari harnici și destul de bine organizat. Vom prezenta în continuare versiunea dascălului, care a trăit în mijlocul lalașinților ani îndelungați și a cunoscut bine satul și pe săteni.

³¹⁷ Fr, Grisellini, *Încercare de istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei*, Ed. Facla, Timișoara. 1984 ,p.177-179.

³¹⁸ Pr. Dr. Pavel Vesa, *op. cit.*, p.508.

Nicola (Gică) Gheorghe

„Locuitorii satului Lalașinț, ca înfățișare, bărbații sânt înalți, osoși, mai mult blonzi decât bruneți, femeile sânt de statură mijlocie. Casele sânt tip, construite din lemn acoperite cu țiglă, lipite cu pământ peste care se așterne varul, au tindă sau bucătărie la mijloc și una sau două, camere. Familia se compune din bunici, copii nepoți care se respectă reciproc bătrânii se bucură de mare cinste și sânt ascultați în toate. Obiceiul este ca unul dintre copii, dacă sânt mai mulți, ceea ce e rar cazul, sa se căsătorească în casa și să moștenească averea. Fata sau feciorul care pleacă primește drept zestre jumătate, unu, sau unu și jumătate jugăr pământ, haine și mobilier țărănesc. Gospodăria este condusă, de bătrâni; muncesc în devălmășie, iar înainte de moarte predau averea celor tineri. Cei ce n-au copii și sânt foarte mulți se dau pe „ținere” în cadrul averii ce posedă. Sânt puține familii care au 3-4 copii. Sistemul e de unul, cel mult doi copiii. In comună sunt azi 967 locuitori, majoritatea români de religie ortodoxă și puțini bapțiști 22 și naționalități conlocuitoare 7 unguri, 4 nemți, 2 evrei, 15 țigani și un italian.

Numărul populației este în scădere, statisticile ne arată ca în decurs de 30 ani populația a scăzut de la 1235 suflete la 967, concubinajul n-a dispărut, deși autoritățile au luat măsuri severe pentru căsătoria civilă-religioasă forțată a tuturor concubinilor.

Datorita muncii excesive, căsătoriilor precoc, avorturilor dese și subalimentației sunt multe caruri de tuberculoză, debilitate fizică alte boli.

Tinerii joacă în horă de la vârsta de 13-14 ani în camere închise. Transpirați și obosiți beau apa și stau afară, răcesc și se îmbolnăvesc. Căsătoria începe de la 14-15 ani la fete și 17-18 ani la băieți. Avorturile sunt efectuate de către femei nepricepute care folosesc mijloace primitive și provoacă infecții și moartea. La naștere mamele sânt asistate de alte

femei zise moașe, dar lip- site de cele mai elementare cunoștințe de igienă: de aceea mor atâția copii sugaci și lehuzele nu sînt îngrijite cum trebuie. La alte dureri cheamă babe descântătoare în care cred ce-n sfînta scriptură. Cea mai vestită descântătoare este Ivănescu Maria, Bobocina. Medic, moașă și agent sanitar nu se află în comună ci numai la circumscripția sanitară Bata, la 8km depărtare. Spital mai aproape este la Lipova la 30 km și farmacie la Bârzava la 4 Km. Medicul de circă sau agentul sanitar vin și consultă pe bani.

Silvia și Ioan Ștefănescu (Zbârnă) în costume populare

Hrana locuitorilor consta din mălai sau pâine, cartofi, varză și fasole, carne de porc și de pasare. Sînt mulți oameni săraci oare nu taie porc la Crăciun și mai mulți care nu au lapte în casă. Legume se cultiva și femeile știu să pregătească bulion, compot, magiun de prune și murături, Țuica se consumă în cantități mari și se fabrica atît din prune cit și din porumb. Bărbații în majoritate fumează, iar tinerii de la 16-17 ani

ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR. Portul bărbaților e frumos și constă din cămașa albă scurtă, ȧesuta-n casă din cânepa și bumbac, izmene largi, laibăr (vestă) și suman alb de lână (coțobaică) Iarna poartă cioareci și căciulă, opinci sau bocanci. Femeile au portul înstrăinat. Peste cămașă poale și spăcel, poartă fuste (sumnă) și bluze cumpărate din stofa sau mătase și cărpe de lână. La căsătorie pun conciful, făcut la fierar, în formă de potcoava pe care îl coase în ceafă.

**Maria Ștefănescu (Batuțana) cu fii
Ioan și Mihai și nora Silvia în costume populare**

Tineri căsătoriți în costum popular

Familia Șandru în anul 1955

Mama și fiul în port popular

Familie în port popular

Tânăra în frumosul strai popular

Șandru Remus în anul 1954 împreună cu mama sa

La Crăciun copiii umbla cu steaua și țurca, iar la anul nou, cu sorcova. Oamenii își petrec acasă și la joc. În noaptea anului nou fac calendare de ceapa. Se curăța 12 cepe, se crestează și se pun în fereastră cu sare în ele. Fiecare poartă numele unei luni a anului. Dimineața se caută care ceapă s-a umezit mai mult, luna aceea va fi ploioasă, iar cele cu mai puțină apă vor corespunde lunilor secetoase. La Paști roșesc ouă: copiii merg la biserică și pe strada ciocnesc oua roșii.

Steaua 1965, Șandru Remus, Săvulescu Ghe. Andrișescu Ghe. Dohangie Mihai...

**Cu Steaua, Vasile Ștefănescu, Sauca Ghe., Dehelean Ghe.,
Mursa Partenie, Dohangie Dorel, Tenca Partenie**

La nașterea copilului, moașa se duce cu cârceagul (urcior) împodobit cu flori și busuioc la preot să-i sfințească apa (molifta) și până la botez pune în baia pruncului apa din aceasta. La botez fac „omenie” - petrecere cu neamurile și prietenii și cinstesc noul născut. La 6 săptămâni de la naștere, mama merge cu copilul la biserică, dar nu intră până după liturghie, când preotul îi face slujba afară la ușa bisericii apoi intră în biserică. Preotul ia copilul și-l închină la icoane, apoi îl dă mamei.

La nunta se fac pregătiri mari, invitații cu palască (plosca) împodobită a givărului, care cheamă din casa în casă oaspeții. Pregătirea pentru nunta începe de miercuri. Joi se împodobește palasca în care se pune rachiu, mirele și mireasa își pun fiecare câte un givăr dintre neamuri ori prietenii cei mai buni. Dacă au oaspeți din alte sate, atunci se invită de vineri. Dacă are numai din localitate se invita de sâmbătă. Sâmbăta pe la orele 10 merge givărul mirelui la mire și al miresei la mireasă unde îi

îmbacă în panglici colorate, li se dă palasca, un baston înflorat și lista celor care trebuie să-i cheme la nuntă. Pleacă mai întâi la nănaș și-l cheamă, după care urmează ceilalți.

Stegarul și givării la nuntă

După ce au terminat se întorc acasă unde comunica numele celor care au promis ca vor veni la nunta. Duminica dimineața pe la orele 9, nuntașii mirelui vin la mire și ai miresei la mireasă unde încep să joace. După puțin timp se duc după nănaș. Dacă mireasa merge nora atunci nănașul este al mirelui, oaspeții lui merg să-l aducă de-acasă. Dacă mirele merge ginere atunci nănașul este al miresei și-l aduc oaspeții ei. Când ajung la nănaș se dă băutură și joacă. Nănașul pregătește o cinste în formă de măr împodobit givărul ia mărul și un prieten de-al lui cadoul nănașei și pleacă împreună cântând:

CÂNTAREA MIRELUI

Dragu nostru de nănașu
Lelița, bădiță de puichiță,
Ce măr mândru-a ridicatatu;
Mândru măr și-mpănat
Mai mândru cin-l-a împănatu
Mândru-i măr și-nflorit,
Mai mândru cin-l-a gătit.
Cu merele de argint
Cu crengile la pamânt.
Nănașu cumătru mare

Lungă-i calea dumitale
Lungă-i calea sus pe vale
Pân-la finii dumitale / bis/#
Noi de ne-am fi nădăit,
Drumu l-am fi năsipit
Cu năsip de cel mărunt /bis/
Ca s-ajungem mai curând.
Cu năsip de cel mai mare
Ca s-ajungem și mai tare

Cântarea aceasta se repetă până ajung la mire sau la mireasă, unde li servește masa (prânzul) după care încep să joace. Ai mirelui nuntașii merg să ia mireasa pentru a o duce la cununie, ai miresei îi așteaptă. Când ajung oaspeții mirelui la mireasă li se arată o femeie bătrână îmbrăcată urât și-i întreabă dacă este cea căutată de ei, o joacă. După aceea, le scoate mireasa adevărată, o ia givărul mirelui ai o întoarce pe lângă ciubărul cu apă. Mireasa stropește cu busuiocul, iar oaspeții pleacă cântând la biserică. Pe drum se cântă:

CÂNTAREAMIRESEI

*Ia Ieși fico din cămara,
Hai! n-am și-mi dai, am fecioară
Că te-așteaptă cuscii afară.
Cu mirele tinerelu
Să trăiești fico cu ielu
Mândru soare-a răsăritu
Și noi fico am venit.
N-am venit să te peșim
Și- am venit să te-mbălțim.
Cu balț mândru de bumbac,
Să-l porți fico tot cu drag
Cu balț mândru de mătăasă,
Să-l porți fico sănătoasă
Trandafir în colțul mesei
Mândru plâng ochii miresei
Trandafir crescut în masă
Nu plânge, ci fi voioasă
C-așa-i rândul fetelor
Cum e rândul merelor
Stau în creangă chitușele,
Dacă merele se măresc
Pică jos și putrezesc
Nimănui nu-i trebuie.*

Se repetă până ajung la biserică. Ajunși la biserică mirii cu nănașu și neamurile mai apropiate intră în biserica și iau parte la cununie, iar oaspeții rămân afara și joaca până la terminarea cununiei când pleacă cu toții la mireasa cântând cântecul miresei.

*Mult cunună ce purtai,
Hei! N-am, și-mi dai am cunună
Ce purtai și ce-mpănai.*

Vara pân-la sântilii,
 Te-mpănai cu filinii,
 Vara pân-la sânziene
 Te-mpănai toată cu pene.
 Cu lăstari creșcuți în piatră
 Și cu dorul de la tată.
 Cu lăstari creșcuți în masa
 Și cu dorul de la mamă.
 Cu lăstari creșcuți în brazi
 Și cu dorul de la frați.
 Cu lăstari creșcuți în flori
 Și cu dor de la surori
 Cu lăstari creșcuți în spini
 Și cu dor de la străini
 Cu lăstari creșcuți în boj
 Și cu dorul de la joc.

Se repetă pân-ajung acasă. Ajunși acasă toți oaspeții încep a juca, iar gazda nunții le servește băutură, răchie ori vin, după care li se dă mâncare cam la orele cinci după masă. În tot timpul nunții, la masa sau la horă, lăutarii cântă cântece de masa ori de joc. După aceea, li se dă miresei darurile, după care mai joacă puțin. Apoi pleacă cu toții la mire unde continuă cu băutura și joc până pe la orele 10 noaptea când se servește cina și se strigă darurile mirelui, după care se continua cu jocul și băutură pân-la ziuă, când toți oaspeții merg la casele lor.

Cântările sunt culese de la Suciul Lazăr de 36 de ani știutor de carte.

Obiceiurile la înmormântare sunt aceleași mai la toți românii cu mici variațiuni. Astfel, banul pus în mâna mortului e pentru plata vămilor, pomeni și rugăciuni pentru sufletul răposatului. Cred în strigoi, pentru ca mortul să nu se facă strigoi se încinge cu un fir de lână neagra răsucită. Din hainele mortului se face o păpușă care se pune în stâlp la poartă ca să sperie strigoiul. După înmormântare se tămâiază mormântul. Se cară de la izvor 44 de ciubere cu apă la vecini și la sfârșit se fac două plute în care pun țuică, colac zahăr, flori, cuie și 4 lumânări aprinse și le aruncă pe Mureș de sufletul mortului și se mai aruncă 44 de ciubere cu apa pe iarba verde ca să aibă cale bună.³¹⁹

³¹⁹ Gheorghe Papuc, Ana Papuc, *Monografia satului Lalașinț, județul Arad*, 1980, p. 6-11,mss

Familia Nicola 1955

OCUPAȚIA. Ocupația locuitorilor este agricultura, creșterea vitelor, porcilor, oilor și păsărilor.

În comună erau în perioada interbelică doua cârciumi cu prăvălii, un evreu și un român și patru cazane de fiert țuică. Meseriași erau patru: un croitor român, un fierar neamț, un cizmar român și un dogar ungur. Erau două mori pe Mureș care iau vamă (uium) între 12-15 procente, doua moriști pe Vale cu câte o piatră și erau sezoniere, activau când era apă. Mai era și o moară cu aburi care măcina numai iarna. Morișca lui Vucu Roman și consorții, datează din 1462 și e foarte interesantă. Mașini de treer era numai una cu motor de 4 cai putere batoză și treeră cam 3-4000 kg, grâu pe zi. Muncitori la cariera de piatra de calcar și fabrica de var sânt 65, pescari sunt trei, Cu toate că pe lângă Mureș sânt zăvoaie de sălcii, în sat au era decât un singur maistor de coșuri. Alte izvoare de câștig sunt: lucrători la pădure, la fasonatul și transportul lemnului de foc. Câțiva se ocupă și cu transportul lemnului de foc pe Mureș, cu plutăritul. Cu creșterea albinelor se ocupă prea puțini. În sat erau 12 stupi sistematici și 25 în coșnițe, primitive. Regiunea nu-i prielnică acestei îndeletniciri din cauza ceței de pe Mureș până la orele 8-9 a.m. Aceasta provoacă oarecare scădere de temperatură ce împiedică zborul matinal al albinelor.

Creșterea vitelor și a pasărilor ocupă un loc de frunte în gospodărie, Cresc bovine de rasa Zimenthal cu reproducători selecționați, bine întreținuți și sub supravegherea medicului veterinar. Pentru acoperirea nevoilor de îmbrăcăminte cresc și câteva oi. În sat se găsea atunci 475 oi de rasa țurcana. Porcii de rasa mangalița aduc venituri frumoase crescătorilor, femeile sunt gospodine harnice și cresc multe păsări mai ales găște pe care le valorifica pe piața Bârzavei. Locuitorii cultiva grâu, porumb, orz, ovăz, cartofi, fasole, floarea soarelui și plante de nutreț, ca trifoi, lucernă și sfeclă furajera. De multe ori recoltele nu satisfac nevoile de consum ale locuitorilor și atunci aduc cereale de la Lipova sau din pustă.

Ca răsplată pentru cei ce au luptat pe front în 1914-1918 s-au expropriat din moșia lui Lukauf din hotarul comunei 60 iugăre și s-au împărțit la 180 îndreptățiți. În urma războiului din 1941-1945 s-a expropriat din moșia lui Geis Barbara 32 jugăre teren arabil și s-a împărțit la 75 de oameni. Comuna posedă 1000 jugăre pădure comună, cumpărată de la stat în 1934 și prin exploatarea ei, în mod rațional aduce reale venituri, Pășunea e pe deal, foarte săracă în ierburile necesare hranei vitelor, are întindere de 274 ha din care 45% sânt acoperite cu crâng (berc), 20% ocupături, 10% terenuri degradate și 25% poieni pentru pășunat.

Din punct de vedere administrativ, din cele mai vechi timpuri satul a aparținut notariatului Zabalț. Registrele de stare civilă, au fost introduse la 1895, iar pînă atunci evidențele au fost ținute de preoți. În 1929 a trecut la notariatul .Bata, iar în 1943, după noua lege administrativă, care adoptă principiul descentralizării, se înființează notariatul comunei Lalașinț. Ținta noului organ administrativ este construirea unui local administrativ, primăria.³²⁰

Satul începe de la Iorghi (Moș Milente) dinspre Bata și se întinde pe o distanță de trei km pînă pe Vale la Busuioc (Crișan Gheorghe). Are cca 300 de fumuri și 900 de suflete

Oamenii pe oare i-am descris în Monografia satului sânt în cea mai mare parte agricultori cu pământ puțin pe care-l cultivă cu pricepere. Sânt ani când de pe luncă nu pot recolta aproape nimic, din cauza revărsării Mureșului, încât pe distanță de patru km Lalașinț - Bîrsava e numai apă și toată recolta se duce pe apa sâmbetei. Cei mai puțini și mai săraci, în jur de circa 100-120 sânt muncitori la fabrica de var Bârzava ori la alte cariere de piatră Batuța, Soimoș, Căprioara etc.

Casele sânt așezate la stradă, în linie și prezintă o arhitectură specială și uniformă. Materialul din care sânt construite este lemnul (pereții și acoperișul) iar fundația e din piatră. În cea mai mare parte

³²⁰ Gheorghe Papuc, Ana Papuc, *Monografia satului Lalașinț, județul Arad*, 1980, p. 12

casele, grajdurile și cotețele sunt acoperite cu Țigla. Ale săracilor sânt așezate pe islaz și pe Ciugiuvîța, pe Rât, pe Vale sau în Varniță și sânt acoperite cu trestie sau paie. Majoritatea oaselor sunt spoite în interior și exterior cu pământ și tencuite cu mortar de var și nisip. Au acoperișul în două ape, tip canton CFR, cu vârful fundoanelor teșit. Fiecare casă are prispă-un coridor îngust la exterior în lungul casei în fața camerelor. De aici se intră în bucătărie care la mulți are vatră pentru foc, unde se fierbe hrana familiei, pe oare o numesc în graiul lor tindă. Alții, puțini la număr au mașini de gătit din tuci numite sporhert. De aici intri la dreapta sau la stînga, în cele două camere de locuit, la cei mai înstăriți; la cei săraci găsești numai o cameră și o cămară de alimente. Dormitorul e o cameră de 4/4 m sau 5/5 m cu pământ pe jos netezit și spoit cu argilă amestecată cu baligă proaspătă de cal și pleavă ca să nu crape, în fața ferestrelor spre stradă se află fața o masă de lemn acoperită cu o față de masă din bumbac lucrată frumos și împodobită cu râuri „pui”, în graiul local deasupra căreia, aninată de grindă, se află o lampă de petrol cu abajur de porțelan. În dreapta și în stînga pe cei doi pereți se află paturile de lemn (mobilă țărănească din brad și vopsită) pe care tronează multe perne pe un rând sau două, umplute cu pene, a căror fețe strălucesc de broderie și curățenie. Lîngă paturi de află două lavițe cu spătare / bănci / de lungimea patului, confecționate din același material și în același stil cu paturile și masa. În paturi sânt saltele de cânepa în care foșnesc pănușile de porumb (ghije). Soba de încălzit e construită din cărămidă sau din tuci cumpărate de la oraș, după care, la cei mai mulți se afla un păcel (pat mic) pentru cei bătrâni și bolnavi. Copiii mici se țin în troacă sau albie un obiect din lemn moale scobit în formă semicilindrică și în leagăne. Plafonul sau tavanul camerei sobei, pentru ca ei se exprima că au casa de două sobe în loc de două camere, cu grinzile în relief neacoperite cu scânduri vopsite, sau acoperite cu scânduri și plafonul se prezintă neted.

Pereții au tablouri pictate sau litografiate cu subiect religios, fotografii de familie mărite sau portretul gazdei, fost honved sau husar în armata cesăro-crăiască, executat artistic și într-un cadru foarte frumos de un atelier fotografic din Budapesta care a luat numai capul respectivului dintr-o fotografie militară pe care l-a așezat pe gâtul unui cavaler străin. La ferestre și pe lîngă icoane atîrnă ștergare înflorate și blide frumos pictate, ca o expoziție artizanală în miniatură. În majoritatea locuințelor din centru, gospodinele au simțul frumosului și al curățeniei. Casa respectă principiul funcționalității pentru familii numeroase și familii mici. Se întîmpla de multe ori că în aceeași camera sa doarmă întreaga familie compusă din bătrâni, tineri și copii.

Grăunțele de grâu, porumb, cucuruz, orz, ovăz, fasole se așează pe podul casei care e lipit și neted și unde pisicile... veghează zi și noapte, apărînd averea gazdelor de rozătoare. Cartofii, sfecla furajera și

zarzavaturile rădăcinoase se păstrează în anumite silozuri, mici gropi care se construiesc în formă conică cu aerisire la mijloc, se acoperă cu paie peste care se pune pământ în grosime de 30-40 cm. Se păstrează foarte bine contra gerului și umezelii, de unde se scot după trebuință. Varza se conserva cu sare în anumite vase de lemn, numite căzi sau butoaie. Sânt puține case podite cu scânduri, dar numai la cei înstăriți. Grajdurile sânt construite tot din lemn. La cei bogați e compus din trei părți grajdul propriu zis, colna la mijloc și fânăria. Sânt lipite cu pământ și acoperite cu ȱigla, paie sau trestie, după puterea economică a fiecăruia. În colnă sânt adăpostite carul, căruța, plugul, grapa, lemnele, etc. Grajdurile sânt construite ca să adăpostească vitele, bovine și cai, necesare familiei pentru lapte, carne, tracțiune și vânzare, iar podurile să cuprindă o parte din furajele necesare și a menține căldura de care vitele au nevoie iarna. Vacile și boii de rasa Simenthal, sânt vite frumoase mari, dau producții mari de lapte, ajută la tracțiune la plug, cărat gunoi, lemne, fân, cereale, la moară, etc. Păsările, porcii și oile au cotețe bune care le apără de dușmani și intemperii.

În satul Lalașinț femeile cresc, eu precădere, multe găște pe motiv că se cresc mai ușor, pasc iarbă, dau carne multă și nu suferă de atâtea boli ca găinile, iar penele au preț bun pe piață. Nici creșterea rațelor nu-i abandonată ele cresc repede, dau multe ouă, carne gustoasă pentru familie și aduc bani buni crescătoarelor. Femeile sânt bune gospodine știu să pregătească sarmale din came de porc, friptură, tocană și supă cu tăiței.

La fel în timpul postului pregătesc mâncări fără carne, din cartofi, fasole și varză. Mălaiul, la cei mai mulți, predomină în hrană, fiind considerat un aliment de primă necesitate. Pâinea se consumă mai des în familiile înstărite și săracii la zile mari, în sărbători. Unii și nu din cei săraci, au ocupătură din islazul comunal cu plantație de pruni, care, în anii de belșug, le umplu butoaiele de ȱuică, (răchie) și pungile cu banii săracilor.

Am amintit mai sus că aici se cultivă mai mult cânepă decât în și spm un mare adevăr când afirm această plantă ocupă primul loc în îmbrăcămintea sateanului» iar bumbacul e pe locul doi și numai pentru ȱoalele de sărbătoare. Pregătită în diferite ȱesături în industria casnică, după ce este înălbită, din această pânză se confecționează pentru bărbați cămăși, izmene, apoi ștergare, fețe de masă, saci, lepedee sau mm cearceafuri și saltele sau se împletesc în ațe, sfori, frânghii, căpestre, etc. Un pas înainte pe calea modernizării și pânza să fie mal trainică îl fac femeile îmbinând cânepa cu bumbacul, punând urzeala pânzei din bumbac (urzălăȱă) sau cânepă și invers. Tot în casă se fac toate operațiunile privitoare la materia primă- lâna: spălat, pieptănat, tors, urzit, năvădit, ȱesut ca prin priceperea gospodinei să iese o stofă sau postav de calitate

bună numit șubă ,din care meșterul croitor Toma Vucescu să le facă cioareci, coțobăici- așa cum spun ei la haina scurtă ce-o poartă bărbații: Din blănița mielului își confecționează, la Lipova, căciuli și cojoace, iar vara bărbații poartă pe cap pălărie de paie. Femeile au portul înstrăinat. Peste poale, din pânză albă din cânepă, poarta fustă sau sumna din stambă colorată, iar bustul și-l acoperă cu ie sau spăcel din cânepă sau cânepă cu bumbac. Iarna poarta cojocel sau laibăr peste spăcel, o cârpă sau broboada mare din lână pe care o așează pe umeri, o aduc în față încrucișată peste piept și capetele le leagă în spate la brâu.

Astfel își înfășoară corpul. Pe cap poarta marama,iar în timpul lucrului- bărbați și femei - umblă adesea cu picioarele goale desculți- sau în opinci de gumă confecționate de meșteri opincari din roți de automobile uzate pe care le poarta în sezonul rece. În sărbători îmbrăcau hainele lor albe cămăși, izmene largi da cca. 35-40 cm sau cioareci și coțobăici, iar în picioare cu ghete, bocanci unii cu cizme. Pe cap purtau pălării iarna căciuli. Purtau opinci de gumă și se îmbrăcau cu cămăși de . cânepă, deoarece produsele industriale postavul, stofele, pînzeturile și încălțăminte era foarte scumpe si inaccesibile pungii lor de țărani săraci, iar produsele agro-alimentare aveau prețuri foarte scăzute pe piața internă și externă.

Frecventarea tarea bisericii lasă de dorit, doar de Crăciun Anul nou, Botez, Paști și Rusalii,biserica este plină, din cauză că nici preotul de atunci nu se obosea sa-i atragă prin predici simțite și fiecare slujba nu se încheia cu predica, cum se cuvine după tipic. N-a combătut concubinajul-forma de convețuire imorală, ilegala și cu consecințe sociale și biologice foarte dăunătoare poporului român. Oamenii fac apel la serviciile preotului în caz de deces, naștere sau îmbolnăviri. Sânt în sat,sau venite din satele vecine femei descântătoare, în vrăjile cărora oamenii cred. Aici este una numită baba Bobocina, Maria soția lui Ivănescu de lângă puntea lui Martin. Mulți cred ca unii morți se transformă în strigoi ce vin noaptea în gospodăriile de unde au ieșit să încurce treburile celor în viața,sau îi sperie bătând în ușă umblând prin pod sau dezlegând vitele. Ca să nu se facă strigoi îi luau mortului lungimea trupului, /statura/ cu un fir de lână neagra pe care-l ardeau. Foarte rar se întâmpla ca mortul să fie dezgropat să-i scoată inima care sa fie arsă. Nu mai în 1936 Grozescu Gheorghe 1-a dezgropat pe Giorgioc și i-a scos inima. S-a făcut ancheta de către jandarmi și a urmat proces pentru profanare de morminte. Când aveau loc eclipse de lună își explicau acest fenomen punându-1 pe seama vârcolacilor (închipuiri). In timp de furtună, când tună și fulgeră,oamenii își fac semnul crucii pentru ca dracii ce se ascund în jurul lor de biciul sfântului Ilie să se îndepărteze_astfel să scape ei de trăsnet.

Posturile erau orânduite de biserica: postul Crăciunului ținea 6 săptămâni, postul Peștelui ținea 7 săptămâni, în plus miercurile și vinerile de peste săptămână. În ce constau aceste posturi? Intr-un regim alimentar fără carne; la unii și fără ouă și fără lapte considerându-le produse animaliere. Se consumau legume, zarzavaturi și fructe pregătite în mâncări gustoase prăjite cu ulei de dovleac (*ludae*) sau de floarea soarelui. Explicația: consumând carne, omul păcătuiește și face lucruri oprite de morala creștină. Deci, sub, pedeapsa păcatului, religia abordează recomandările medicinei pe care le întârește și le apără. Anumite pauze în alimentația oamenilor bogată în lipide (grăsimi) de natură animală, proteine și glucide, care aduc o îngrășare a omului și ca urmare îngroșarea arterelor în interior cu accidente cardio-vasculare, sunt foarte necesare. În timpul postului organismul primește puține calorii și mai multe proteine de origine vegetală care duc la o purificare a sângelui și a întregului organism. De observat că posturile coincid cu perioade de eforturi minime din partea organismului uman, patru luni din toamnă și iarnă. Miturile și credințele la vrăji precum și alte obiceiuri păgâne se datorase înapoierii culturale și spirituale, la care a contribuit în mare măsură și sărăcia materială. Sânt mulți analfabeți, neștiutori de carte și unii dintre aceia care, după terminarea cursurilor primare, nu au mai citit o carte sau un ziar.

Locuitorii satului Lalașinț posedă 453 Ha sau 781 lanțe teren arabil pa deal și pe țarină.. Un lanț este cu 0,58 ha, revine, deci în medie pentru fiecare suflet 87 părți dintr-un lanț pamânt arabil, terenul arabil de 781 lanțe nu se prezintă în parcele mari ci, e divizat în mii de parcele care, unele ajung la mărimea de 1/8 lanț și omul pierde timp plimbându-se din Dâmpul Lung la Dălboace sau în Rât pentru întreținerea culturilor. Fărămițarea terenului arabil nu permite țăranului să practice o agricultură modernă, care sa fie rentabilă și în consecință sa contribuie la ridicarea economică și spirituală. Inventarul agricol sărac și înapoiat, cu pluguri de lemn și de fier grape de lemn și spini trase de animale : cai, vaci , boi și bivoli ca și celelalte munci cu sapa cu coasa sau cu secera care se fac manual, sânt munci istovitoare pentru om. Ceea ce am găsit îmbucurător la acești țărani, este faptul că iubesc animalele și se îngrijesc de furajarea lor în timpul iernii din recolte de sfecla furajeră, trifoi, lucernă, otava și alte nutrețuri bogate în proteine, vitamine și suculentele mult savurate de animale.

Au terenuri potrivite pentru creșterea porcilor, ca în fiecare dimineață, cornul porcarului trezește și face atenți pe proprietarii de porci și scroafele de prășila să le scoată în strada pentru a fi duse la pășune pe Vale. Creșterea porcilor., este o ocupație veche și rentabilă. Altă ramura a zootehniei este creșterea oilor și caprelor. Căprarul Țigu Pahomie – Fileru în fiecare dimineață sună și el din corn pentru adunarea efectivului

de animale. Pentru fiecare animal: porc, oaie sau capra, este prevăzut în contractul ce se încheie la primărie la fiecare început de an între proprietari și pastori, câte 5 sau 10 lei de cap de vită pe lună și „straiță” adică mâncare rece pe o zi, ori de câte ori îi vine rândul fiecărui proprietar. Turma de porci cu un efectiv de cca. 80 de scroafe se întregea la capătul satului pe Vale dinspre Zăbaț, unde se afla și pășunea rezervată acestei specii de animale, compusă din pădure cu ghinda, jir, rădăcini râme și iarbă de pe Valea Pălticeului unde aveau și apă pentru scăldat, odihnă și potolirea setei în zilele călduroase de vară.

În mare am arătat mai sus omul, ocupațiile și veniturile lui modeste pentru asigurarea minimului de trai. Am arătat că în jur existau cariere de piatră de calcar și de construcții, arderea calcarului se făcea în cuptoarele fabricii de var din Bârzava proprietatea lui Cornisch Emeric din Arad. Numărul lălaşințenilor care lucrează aici variază după sezon pentru că ei ajută și la muncile agricole de acasă. Cariera de piatră era pe Varnic și se muncea manual cu ciocanul, perforatorul manual un fel de rangă la capăt cu trei colți în care se lovea cu ciocanul până se realiza o gaură de 1 până la 1,50 m în piatră, în care introducea patroane de dinamită cu capsă și fitil. Piatra rezultată prin explozie o transportau cu cărucioarele trase de cai pe linia ferată îngustă până la fabrica de var din Bârzava. Aci, muncitori pricepuți o zideau în cuptoare, îi dădeau foc lemnului și după un timp, cam 72 ore, scoteau varul necesar în construcții. Alții munceau la carierele de piatră de la Soimoș, Batuța sau Căprioara situate la 20-30km depărtare. Situația materială a acestor oameni era foarte slabă și erau mereu nemulțumiți că muncesc mult și din greu pe plată puțină. Neavând altă îndeletnicire și unde să lucreze, se mulțumeau și cu puțin. Ca avantaje, în anumite zile din lună, după zilele muncite, patronul le asigura cu preț redus porumb, slănină, ulei, conserve, pâine și altele anumite cantități ce constituiau magazina.

În sat sânt două prăvălii cu mărfuri industriale și cârciumi (bufete) Földeș Samuil și Șerb Ioan și patru cazane de fiert țuică: Földeș, Maleș Homan- Beca, Ionescu Roman (Troancă) și David Gheorghe (Beca). Consumul de alcool e mare ceea ce constituie un pericol social și național. În sat erau următorii meseriași: Milek Gheorghe fierar, Jombory Ianoș rotar, Milek Gheorghe junior tâmplar, Toma Vucescu croitor și Roman Sandru cizmar.

Ca vestigii ale trecutului se afla o rășniță (morișcă pe apa cu o roată. E așezată pe Vale lângă Domnuțu și datează din 1462, anul sculptat pe ușa groasă din lemn de stejar. Are pereții groși de 10 cm ciopliți frumos și bârnele late de 60-80 cm. cu încheeturi foarte interesante și încuietori secrete. Roata dublă din piatră era acționată prin învârtirea celei de jos, care la rândul ei era mișcată de apă. Mai exista o moara de foc a lui Beca, care era mînată de o locomobilă cu aburi și curea de transmisie și

funcționa numai iarna. Pe Mureș, Beca și Domușu aveau o moară care macina grâu și porumb.

În acel an 1936 satul avea următorii conducători: învățători Papuc Gheorghe și Papuc Ana, preot Leontin Lazărescu, primar Gheorghe Vucu, notar Ion Triponescu, cu domiciliul la noiariatul din Bata, primpretor al plasei Birehiș Liviu Colan, prefectul județului Severin-Lugoj era Victor Curuțiu, perceptor Stoian Grigore la Bata, medic de circ. Lia Molnar, iar la Bârzava dr. Nemedi Andrei și farmacie la Bârzava a farmacistului Iakab Emeric.

Am arătat în mare gospodăria lalașințanului din anul 1936, familia, ocupația și alte lucruri interesante ce-am crezut că peste timpuri ar aduce o rază de lumină pentru cei ce se vor ocupa cu cercetarea trecutului nostru pe aceste meleaguri.³²¹

³²¹ Gheorghe Papuc, Ana Papuc, *Monografia satului Lalașinț, județul Arad*, 1980, p. 33-40

Capitolul 5

TOPONIMIA, TOPONOMASTICA ȘI ONOMASTICA

I. NUMIRI DIN TRECUT A SATULUI

Lalasech (1585), Lallassinze (1743), Lalasovey (1767), Lalasinczi (1867-1918)

II. NUMELE DE ASTĂZI AL SATULUI

Numele de astăzi al satului este *Lalașinți*, nume care derivă din antroponimul *Lala*, așa după cum reiese din tradiție. În popor se mai întâlnește și pronunțarea de *Lalașinț*, *Laleșinț*, *Laleșânț*.

III. NUMELE DIFERITELOR PĂRȚI DIN HOTARUL SATULUI

Dogațarină, în partea de nord-est, în stânga și dreapta drumului ce duce la Bata. Probabil aici au existat mai mulți dogari.

Rât (< maghiarul *ret* „câmpie, fâneată”; șes de-a lungul unei ape pe care crește iarbă pentru cosit sau pământ³²²). Această parte a satului a fost un loc mlăștinos și este situat în partea de sud-est a satului, iar cu timpul, numele de „rât” s-a răsfrânt și asupra locului din margine, unde se află o parte din locuințele sătenilor.

Pe vale, este în partea de sud-vest a satului, așezat în stânga și dreapta la Valea mare, o vale ce curge prin mijlocul unei părți de sat.

³²² *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1975, p. 811 (în continuare: DEX).

Pe dâmb (maghiarul *domb*³²³), este în partea de sud-vest o porțiune de sat mai înaltă.³²⁴

Balta bisericii, este un teren băltoș situat în partea de nord a satului, pe partea stângă a drumului Belotînt-Bata și unde, cândva, a existat o bisericuță de lemn. În Lalașint „baltă” se utilizează numai referitor la bălțile mici formate după ploaie.³²⁵

Dealul bisericii, este un deal situat în partea de sud a satului unde cândva și aici a existat o bisericuță de lemn. Astăzi, pe acest loc se află unul din cele două cimitire ale satului.³²⁶

Merii securii, este un deal din marginea satului, situat tot în partea de sud. Aici este un cimitir vechi.

IV. NUMELE DIFERITELOR PĂRȚI DIN HOTARUL SATULUI

IV. 1. Numele locurilor cultivabile și pășunile

Unghiul Cameniței, teren arabil situat în partea de est a satului, în partea stângă a drumului ce duce la Bata.

Dălboace, teren arabil situat în partea de nord a satului.

*Gropan*³²⁷, teren arabil în partea de nord a satului. Pe acest loc, spun bătrânii, odinioară exista o groapă mare care, ulterior a fost înfundată.³²⁸

Câmpul Mare cu Lunca, teren arabil situat în partea de nord-est a satului.

Unghiul Căpruții, teren arabil situat în partea de nord a satului, în apropierea defileului Mureșului de la Căpruța.

Moltăreț, teren arabil situat în partea de nord a satului. Este un teren umed, reavăn, jilav.

*Delniță*³²⁹, teren arabil situat pe dealul cu același nume, situat în partea de vest a satului.

³²³ *Ibidem*, p. 274.

³²⁴ *Dâmb*, este o formă de relief mai mică decât dealul; colină

³²⁵ *Baltă* < slavul *blato*, cf. albanezul *balte*, cf. *DEX*, p. 72.

³²⁶ *Deal* < slavul *delii*, cf. *DEX*, p. 231

³²⁷ *Gropan*, augmentativ a lui *groapă* + sufixul *-an*; *groapă* < cf. albanezul *grope*, cf. *DEX*, p. 385

³²⁸ Informație primită de la episcopul Mihai Gheorghe (născut în 1904) din Lalașint, nr. 152

Strinapoli, teren arabil, lung și îngust, situat pe un delușor situat în partea de vest a satului.

Calea de Bruznic, teren arabil situat în partea de sud-vest, pe unde odinioară trecea un drum care ducea la Bruznic. Astăzi drumul nu mai există.

Palticeu, teren arabil situat pe dealul cu același nume în partea de sud-vest a satului. Bătrânii spun că în trecut pe acest loc au existat paltini.³³⁰

Visoconita

Orniță, pășune și plantație cu pomi situat în partea de vest a satului.

Dâmbul securii, teren arabil.

Lanțuri, pășune înspre dealul Tocăl.

Samarina, teren arabil situat în partea de sud-vest a satului. Pe acest loc au existat arbuști a căror fructe se numeau samare, erau uscate, cu o singură sămânța și prevăzute cu o aripă subțire.³³¹

Coardă, teren arabil situat pe malul sudic al Mureșului pe unde se trecea cândva Mureșul cu pod plutitor pe coardă (cablu metalic).

Grădinile mari, teren arabil situat în partea de vest a satului. Se numește grădini pentru că pe acest loc se cultivau legume și zarzavaturi și erau proprietatea individuală a locuitorilor.

Gunoște, teren arabil situat în partea de nord a satului.

Hăduță, teren arabil situat în partea de est a satului într-un unghi al Mureșului.

Neamțu, teren arabil situat în partea de nord-est a satului, în trecut fun; proprietatea unui neamț sau a unei familii cu acest nume.

Varniță, teren arabil situat în partea de est a satului și unde în trecut au existat cuptoare de ars varul.³³²

Unghi, teren arabil situat în partea de nord a satului și poartă această denumire pentru că se află în unghiul format de drumul ce duce la Bârza cu cel ce duce la Căpruța

*Vraniță*³³³, teren arabil situat în partea de nord-vest a satului.

³²⁹*Delniță*, fâșie îngustă și lungă de teren situată într-o luncă sau un delușor < cf. ucrainianul *dil'nyc'a*, cf. *DEX*, p. 241.

³³⁰*Paltin* 1. arbore înalt cu frunze crestăte adânc, cu flori mici și fructele prevăzute cu aripi, având trunchiul din lemn tare folosit în industria mobilei și a instrumentelor muzicale. 2. arțar < latinescul *platanus*, cf. *DEX*, p. 647.

³³¹< francezescul *samare*, cf. *DEX*, p. 825; *samar* + sufixul *ina*

³³²*Varniță* < bulgărescul și sârbocroatul *varnica*, cf. *DEX*, p. 1008

Corug, teren arabil situat în partea de nord-vest a satului.
Dibocița, teren arabil situat în partea de. est a satului.

IV. 2. Numele dealurilor

Cameniță, Dealul cornii, Crucea Amnadii, Dealul bisericii, Danodela, Delnită, Dâmbu cu fântână³³⁴, Dâmbu lung³³⁵, Dâmbu cu scaune³³⁶, Dâmbu cu vii³³⁷, Paltiteu (.Palticeu), Strinapoli, Tegovia, Tocăl³³⁸, Cârllileu, Virova, Visoconița., Ulmicioara (**Urnicioara**)³³⁹, Calea de Bruznic, Samarina, Varnicul³⁴⁰, Dealul Cornii.

IV. 3. Numele pădurilor

Gavranița, Dâmbul Lotrului, Pagina³⁴¹, Tegovia, Virova, Frasinel³⁴², Palticeu, Samarina, Polița mare, Polița mică, Drumul târșit. Dâmbul lung, Măzăriști, Inuri.³⁴³

³³³Vraniță, poartă de scânduri sau nuiiele împletite < sârbocroatul *vratnica*, cf. DEX, p.1030.

³³⁴Probabil pe acest deal a existat o fântână.

³³⁵Pe acest deal se afla o livadă

³³⁶Este un deal pietros.

³³⁷Pe acest deal, în trecut, au existat vii.

³³⁸Este situat în partea de sud-est a satului și are o înălțime de 360 m. Aici, spun bătrânii, că a existat o moară de vânt, care, pe timp senin putea fi văzută de la mare depărtare. Dealul *Tocăl*, prin înălțime, domină întreaga așezare. Informație primită de la epitropul Mihai Gheorghe(născut în 1904) din Lalașinț nr. 352.

³³⁹Probabil era împădurit cu ulmi.

³⁴⁰Este dealul la poalele căruia existau cuptoarele de ars varul

³⁴¹*Padină*, loc aproape plan sau ușor scobit, de obicei situat în vârful unui deal sau al unui munte; mică depresiunea, circulară sau alungită, formată de obicei pe loess < bulgărescul *padina*, cf. DEX, p. 643.

³⁴²*Frasin* (varianta *fraxinel*), arbore cu tulpină dreaptă, cilindrică, cu coroană rară, frunze compuse, flori unisexuate lipsite de carolă și fructe alungite, cu lemnul elastic, folosit în industrie (*fraxinus excelsior*) < latinescul *fraxinus*, cf. DEX, p. 350.

³⁴³Fostă pădure de pini.

IV. 4. Numele văilor și pâraielor

-*Valea Băștenita*, o vale, pe malul căreia a avut o casă unul numi: Băștenița; *Căluga mare*, loc mlăștinos.³⁴⁴

-*Căluga mică*.

-*Valea Cerbu*.

-*Valea Giurgiuvița*.

-*Valea Galboț*.

-*Valea Dibocița*, este o vale ce curge prin câmpia Dibocița.

-*Valea lui Donesie*, este o vale pe malul căreia unul Donesie a avut casa.

-*Valea lui Drăgoi*, este o vale pe malul căreia unui Drăgoi a avut casa.

-*Pârâul Habuc*, este un pârâu, „pârâul lui Habuc”, pe malul căreia unul Habuc a avut casa.

-*Pârâul Ornița*.

-*Pârâul Mortripi*, pe malul căreia unul Tripi a avut casa și probabil o moară pe apă.

-*Polița mare*.

-*Polița mică*.

-*Valea Săcurii*.

-*Pârâul scurt*.

-*Pârâul Samarinei*.

-*Valea Sopornicul*.

-*Valea Șușanovița*.

-*Valea Mare*, curge printr-o parte din sat.

-*Valea Visoconița*.

-*Valea Varnicul* este valea ce curge prin Varniță, de unde își trage și numele.

-*Valea Vucovița*.

V. NUME DE FAMILIE

V. 1. Nume de familie din trecut

*Nume de familie obișuite între 1812-1845*³⁴⁵: Alexandru, Andreiu, Andrișescu, Avramescu, Bădescu, Bălănescu, Blagoe, Blagoescu,

³⁴⁴ *Călugăr*, instalație hidrotehnică cu ajutorul căreia se poate evacua apa din heleșteie, locuri sau bazine artificiale în vederea primenirii ei < slavul *kalugeru*, cf. *DEX*, p. 130.

³⁴⁵ A, P. O. R. *Lalașinț*, Matricula botezaților. 1812-1845

Blagoiță, Biriș, Cismaș, Crâsnicu, Damaschin, Dăncilă, Danca, Drăgănescu, Drăgoiescu, Dehelean, Drăgoi, Drăgan, Grozescu, Gruescu, Haicău, Hancilă, Iovescu, Iorgovici, Ivănescu, Ilie, Iorgovan, Ivan, Iovu, Ioțescu. Inășescu, Kaciuka, Leii Maleș, Moțu, Mihuț, Martin, Miuteșcu, Mihailovici, Mursa, Mărinuț, Măguran, Nedescu, Neduțescu, Neda, Nicola, Păidescu, Popovici, Popescu, Pop, Pera, Rădescu, Răchițan, Suci, Stoenescu, Stănilă. Simulescu, Sauca, Ștefanescu, Șerban, Șandru, Tomescu, Trini, Truț, Țuguiescu, Țigu, Ursu, Vucu, Vilait, Vucescu, Zărie.

V2. Nume de familie de astăzi

Nume de familie de astăzi (1979-1989): *Abrudean, Andrișescu, Anescu, Ardelean, Balaș, Băle, Bălănescu, Buneanu, Bodici, Blagoe, Braiț, Biriș, Bălțean, Bârlea, Cocan, Chiș, Crișan, Crițari, David, Dănilă, Damaschin, Daminescu, Dehelean, Dohangie, Dumitrache, Drăgănescu, faur, Fășeriță. Gașpar, Gruia, Giura, Giuechi, Grozescu, Gruescu, Hancilă, Liatcău, Horga, Ivănescu, Iacob, Ienășescu, Bie, Ion, Ionescu, Ilone, Iovescu, Jurma, Jichiță, Joia, Jucu, Jârji, Leric, Lupu, Mar cu, Moț, Martin, Maleș, Mateaș, Micurescu, Mursa, imarienuț, Miron, Mihai, Marian, Mulek, Marta, Morari, Nicola, Neda, Oprea, Păiușan, Pera, Pavică, Popescu, Pașcu, Rașca, Rebgie, Răchițan, Suci, Săvulescu, Stoenescu, Sauca, Stanciu, Sulințan, Șandru, Șimonca, Ștefănescu, Tornean, Țigu, Vucescu, Vucu, Vilait, Vesa, Zărie.*

VI. NUME DE BOTEZ

Nume de botez obișnuite în sat în perioada 1812-1845³⁴⁶: Alisandru, Alexandru, Ana, Anuța, Ana, Anișca, Anastasia, Antonie, Aron, Arsenie, Avram, Atanasie, Cătălina, Cigu, Constantin, Cos ana, Crina, Damaschin, Danii, Despot, Dionisie, Dimitrie, Drăgoi, Ecaterina, Eftimie, Elena, Eliseu, Elița, Eva, Eufrosina. Fevronia, Filip, Floare, Gheorghe, Gherasim, Gligor Ivan, Iova, Ioan, Istina, Iosif, Iligor, Irina, Ianăș, Ieremia, Ilie, Iovu, Ilica, Iancu, Juna, Jivănuți, Jica, Jivan, Kiril, Lazăr, Leonte, Martin, Marița, Maria, Maxim, Mihai, Magdalena, Marla, Marișca, Matei, Marcu, Moisăvici, Natalia, Natanail, Nicolae, Onu,

³⁴⁶ A. P. O. R. Lalașinț, Matricola botezaților. 1812-1845

Partenie, Pavel, Petru, Persida, Paraschia, Pahomie, Pelaghia, Rebeka, Radu, Rusanda, Rozalia, Stana, Sofronie, Sofia, Sanesia, Sibina, Simina, Suja, saveta, Sosana, Samson, Solomon, Șerban, Ștefan, Teodor, Trandafir, Teodosie, Truț, Ulvina (Ulvna), Vasilie, Versavia, Vichentie, Zaharie, Zamfira, Zinovie.

VI.2. Nume de botez de astăzi

Albina, Alexandrina, Alexandru, Adam, Adrian, Alina, Ana, Ancuța, Aron, Aurel, Aurelia, Aurica, Avram, Bănică, Benjamin, Brândușa, Camelia, Carolina, Călin, Cătălina, Chiva, Claudiu, Constantin, Cornel, Cornelia, Cosmin, Costel, Cristina, Cuzman, Dana, Daniela, David, Dănuț, Diana, Dinu, Doina, Dora, Dorel, Dorin, Dorina, Dorinei, Draghița, Ecaterina, Eftimie, Elena, Eleonora, Elvira, Emilia, Eufimia, Eugen, Eugenia, Eva, Florica, Florin, Florinela, Floriță, Frăguța, Georgeta, Gheorghe, Gheorghina, Gigei, Godinei, Grigore, Ileana, Ilinca, Irinca, Ioan, Ioana, Ionel, Iosif Ira, Iulia, Iulius, Lazăr, Lenuța, Letiția, Liliana, Livia, Livius, Lucreția, Luminița, Julieta, Maria, Maricuța, Marin, Marghita, Mariana, Marinei, Marinela, Măriuță, Marius, Mihai, Milente, Mircea, Mirela, Miron, Nicușor, Octavian, Partenie, Persida, Petru, Radiana, Remus, Rodica, Roman, Romulus, Salvina, Serafim, Sidonia, Silvia, Silvius, Simon, Sofia, Stana, Steluța, Ștefan, Ștefana, Tatiana, Teodor, Terente, Terezia, Todor, Toma, Traian, Trică, Valentin, Valentina, Valeria, Valerie, Valeriu, Vasile, Vasilena, Versavia, Victor, Viorel, Viorica, Virgil, Zamfira, Zinovie, Zorița, Zorită.

VII. PORECLELE DATE DIFERITELOR FAMILII

Porecla, sau *poriclă* în graiul lalașințenilor, este un simbol al individului însuși și poate **fi** privită drept model al individului purtător de poreclă în sensul că între ei se află o anumită potrivire.

VII.1. Porecle din trecut

În legătură cu poreclele din trecut, menționez că le-am cules de la Bălțean Mihai (nr. 219) și Mihai Gheorghe (nr. 152), pe care le redăm după cum urmează: *Baca, Bălan, Bliă, Bențu, Bestircu, Ciumburu,*

Coma, Doloane, Dubu, Dudașu, Fuja, Giuca, Hoască, Lelița, Iepure, Iovan, Jivan, Lazăr Cercel, Mairovici, Mândruțu, Mihai Cocină, Nicși, Ocean, Popa Gheorghe, Pleșcanu, Pricu, Pitu, Râgu, Senta, Stuc, Șoșoi, Șuta, Ștefi, Șiocsa, Toni, Tencuțu, Țuțuran, Zdrâncu.

VII. 2. Porecle de astăzi

În perioada 1979-1989 existau următoarele porecle:
Alisandru, Andrei, Andriș, A ligă, Bălțura, Bodrojan, Budău, Brancoane, Bogatu, Boinoagă, Bogoș, Belniță, Bocioc, Bugiu, Buneanu, Bătuțana, Bageșu, Busuioc, Bușa, Bălâta, Berariu, Beca, Brata, Carău, Cioană, Coată, Clipici, Caroneasă, Căcă, Cățăluș, Cârnicu, Ciuba, Crețu, Contrea, Cârciog, Cercel, Circă, Capeț, Covaciu, Dodu, Despot, Dobrea, Dima, Danca, Domnuțu, Drugă, Flocău, Gaița, Gaoăz, Gicu, Gincu, Gagea, Gliganu, Gaița, Giuca, Giurcă, Ghiga, Grecu, Giurca, Giurică, Gițu, Gilea, Grofu, Hârciog, Hobița, Holan, Huri, Habuc, Huri, Huzăi, Horga, Hoabă, Iorghii, Iovu, Irimie, Ioța, ledeș, Ilisâie, ledu, Jamba, Lăiță, Letu, Lete, Liurca, Lepi, Lenea, Lădașu, Lecea, Lincuța, Loacă, Lugojan, Mantu, Martina, Maxim, Mișcuțu, Mândra, Mățu, Mișcoroașcă, Mențâl, Medrea, Martina, Mutu, Nacu, Nicola, Nicolae, Nioru, Olaru, Parteniță, Pădurețu, Pârșiu, Pliscu, Pena, Poleacu, Preda, Petrișor, Pișta, Pâlșiu, Pipalac, Pițâguș, Pirporuș, Pilariu, Piciac, Papaleagă, Pișta, Pocăitu, Pulintan, Rusalim, Rițu, Stearțu, Stepan, Stănilă, Sidi, Samson, Sofron, Stearțu, Șiorșioagă, Șpanu, Șpriț, Tănăilă, Tia, Tina, Trinca, Tică, Toma, Tremba, Tricuță, Todos, Traian, Turcu, Tenca, Tupu, Tuntăli, Troancă, Tuioba, Țurli, Țucu, Vucu, Vucescu, Vancea, Vesuța, Vidu, Vucescu, Zbârnă, Zdrâncu.

BIBLIOGRAFIE

IZVOARE

Surse arhivistice

Arhiva Arhiepiscopiei Ortodoxe Române Arad:

- Grupa III, dosar 2/1886; dosar 3/1879; dosar 17/1872; dosar 69 din 1873; dosar 322/1892;
- Grupa IV, dosar 145/1910
- **Arhivele Naționale, Direcția Județeană Arad:**
- Fond Episcopia ortodoxă română Arad, Acte școlare, grupa IV, dosar 4/1869; grupa IV, dosar 103/1872.
- Fond Protopopiat ortodox român Lipova, dosar 1; dosar 2.

Arhiva Parohiei Ortodoxe Române Lalașinț:

- Conscripția populației începând din 1852, reg. I
- Conscrierea poporului din parohia Lalașinț, reg. II.
- Conscrierea poporului formular E/1930, Dosar Dale statistice.
- Conscripția poporului, registru nr. 1.
- Conspect despre datele statistice școlare pro 1902 din comuna Lalașinț
- Conspectul elevilor de la școala primară din comuna Lalașinț pe anul școlar 1924/1925.
- Dosar nr. 1 (1882-1890); Dosar nr. 2 (1891-1905); Dosar nr. 3 (1906); Dosar nr. 4; Dosar nr. 5; Dosar nr. 8; Dosar nr. 22 Liste de inventariere, "Dosar cuprinzând liste de inventariere întocmite la data de 1 septembrie 1967"
- Dosar Acte personale ale preotului Leontin G. Lăzărescu
- Dosar Date statistice 1925.
- Matricula botezaților. 1812-1817
- Matricula botezaților 1829-1845
- Matricula răposaților 1812-1817.
- Protocolul răposaților din comuna bisericească greco-orientală română din Lalașinț de la anul 1915 începând.
- Protocolul ședințelor Sinodului parohial 1907-1925
- Chestionarul comunei Lalașinți, jud. Caraș-Severin redactat de Ioan Hadan.
- Răspuns la ord. Nr. 1986/1944 întocmit de preotul Leontin Lăzărescu.

Documente edite

- Din istoria mișcării muncitorești. Documente arădene 1821-1918* (Volum realizat de Eugen Gillick și Alexandru Roz), Timișoara, 1981.
- Mureșianu Ion B., *Un document din 1767 privind aspecte ale vieții bisericești din Banat*, în "Mitropolia Banatului", anul XXV (1976), nr. 5-8
- Suciu I. D., Constantinescu Radu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, vol. I, Timișoara, 1980

Cărți

- Aga Victor, *Galeria de biografii ilustre din Banat și Crișana*, Timișoara, 1934
- Botiș Teodor, *Istoria Școalei Normale (Preparandia) și a Institutului Teologic ortodox român din Arad*, Arad, 1922
- Braniște Ene, *Liturgica generală*, București, 1985.
- Clopoțel Ion, *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*, Cluj, 1926.
- *** Dicționarul explicativ al limbii române, București, 1975.
- Dragomir Silviu, *Studii de istorie medievală* (Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Sorin Șipoș), Cluj-Napoca, 1998.
- Ghibu Onisifor, *Din istoria literaturii didactice românești*, București, 1975.
- Giurescu Constantin C., Giurescu Dinu C., *Istoria românilor*, voi. II, București, 1976.
- Hațegan Ioan, *Cultură și civilizație medievală la Mureșul de Jos. Comunități, populație și habitat într-un spațiu de interferențe culturale*, Timișoara, 1995.
- *** Indicatorul statistic al satelor și unităților administrative din România, București, 1932.
- Iordan Iorgu, *Toponimia românească*, București, 1963.
- Lotreanu Ion, *Monografia Banatului*, voi. I, Timișoara, 1935.
- Lupaș Ioan, *Răscoala românilor din Transilvania la anul 1784*, Cluj, 1934.
- Meteș Ștefan, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria*, vol. I (până la 1698), ediția a II-a, Sibiu, 1935.
- Mitrofanovici Vasile, *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, Cernăuți, 1929;
- Păcurariu Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, (Ediția a II-a), voi. II, București, 1992.
- Pesty Frigyes, *A szoreny bânsâg es Szoreny vârmegye tortenete*, vol. I, Budapest, 1878.
- Idem, *Krasso vârmegye tortenete*, voi. III, Budapest, 1883,
- Plămădeală Antonie, *Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar (1867-1918) după documente, acte și corespondențe rămase de la Elie Miron Cristea*, Sibiu, 1986.
- Popeangă Vasile, *Un secol de activitate școlară în părțile Aradului. 1721- 1821*, Arad, 1974.
- Idem, *Școala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului XIX. 1821-1867*, Arad, 1979.
- Popovici George, *Istoria românilor bănățeni*, Lugoj, 1904.

- Prodan David, *Răscoala lui Horea*, voi. I, București, 1979.
- Radu Petre, Onciulescu Dimitrie, *Contribuții la istoria învățământului din Banat până la 1800*, București, 1977.
- Roz Alexandru, Kovach Geza, *Dicționarul istoric al localităților din județul Arad*, Arad, 1977.
- Rusu Adrian Andrei, Hurezan George Pascu, *Biserici medievale din județul Arad*, Arad, 2000.
- Rusu Adrian Andrei, Sabău Nicolae, Burnichioiu Ileana, Leb Ioan Vasile, Lupescu Maria Mako, *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, Cluj-Napoca, 2000.
- Stahl Henri H., *Contribuții la studierea satelor devălmașe românești*, vol. I, București, 1958.
- Tomoni Dumitru, *Nord-estul Banatului și Marea Unire. Contribuții documentare*, Timișoara, 2003
- Țîrcovnicu Victor, *Contribuții la istoria învățământului românesc din Banat (1780-1918)*, București, 1970.
- Țîrcovnicu Victor, *Istoria învățământului din Banat până la anul 1800*, București, 1978.
- Țintă Aurel, *Colonizările habsburgice în Banat (1716-1740)*, Timișoara, 1972.
- Velcea Valeria, Velcea Ion, Mândruț Octavian, *Județele patriei. Județul Arad*, București, 1979.
- Vesa Pavel, *Biserici de lemn de odinioară din județul Arad*, Arad, 1997.
- Idem, *Din istoria comunei Dieci (jud. Arad). Contribuții monografice*, Arad, 1999.
- Idem, *Bisericile de mir arădene între tradiție și modernitate*, Arad, 2000.
- Idem, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, Cluj-Napoca, 2006.
- Xenopol A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*, voi. III, Ediția a IV-a, București, 1986.

Studii și articole

- Binder Paul, *Lista localităților din Banat la sfârșitul sec. XVII*, în "Studii de istorie a Banatului", II, Timișoara, 1970.
- Cotoșman Gheorghe, *Antimisele Mitropoliei Banatului. Contribuții la istoria Mitropoliei Banatului din secolele XVIII și XIX*, în "Mitropolia Banatului", anul XV (1965), nr. 10-12.
- Idem, *Vechile antimise din bisericile Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului*, în "Mitropolia Banatului", anul XVII (1967), nr. 4-6.
- Gluck Eugen, *Situația social economică până în anul 1867*, în vol. "Aradul, permanență în istoria patriei", Arad, 1978.
- Idem, *Industria arădeană între anii 1848-1849*, în "Ziridava", IX, 1978.
- Kovach Geza, *Stăpânirea habsburgică și destrămarea feudalismului*, în voi. "Aradul, permanență în istoria patriei", Arad, 1978.

- Iancu Gheorghe, *Învățămintul primar și secundar în Transilvania în perioada activității Consiliului Dirigent (1918-1919)*, în "Anuarul Institutului de Istorie din Cluj", XIII, 1970
- Jebeleanu Livius I., *Sfântul antimis (I). Semnificația dogmatică și importanța sa liturgică*, în "Mitropolia Banatului", anul XXXVI (1986), nr. 5.
- Mândruț Octavian, Grâmescu Elena, Ardelean Aurel, *Rolul condițiilor fizico-geografice în evoluția populației și așezărilor umane din județul Arad*, în "Ziridava", X, 1978.
- Mureșianu Ion B., *Din trecutul parohiei Sintești*, în "Mitropolia Banatului", anul XXX (1980), nr. 4-6.
- Mureșianu Ion B., *Un clopot din 1668 cu inscripție românească în Muzeul Banatului*, în "Mitropolia Banatului", anul XXXV (1985), nr. 3-4.
- Păcurariu Mircea, *Contribuția Bisericii la realizarea actului unirii de la 1 Decembrie 1918*, în "Biserica Ortodoxă Română", anul XCVI (1978), nr. 11-12.
- Popeangă Vasile, *Rețeaua școlilor confesionale ortodoxe din banat și Crișana în anul 1834-1835*, în "Ziridava", XV-XVI.
- Râmneanțu Petru, *Două clopote din secolul al XV-lea sau al XVI-lea din Gaiu Mic*, în "Mitropolia Banatului", anul XVI (1966), nr. 1-3.
- Rotaru Lucia, *Lupta pentru limba română în părțile Aradului la începutul secolului al XX-lea*, în "Mitropolia Banatului", anul XXX (1980), nr. 10-12, pp. 677-678.
- Surdu Bujor, *Aspecte privitoare la situația Banatului în 1743*, în "Anuarul Institutului de Istorie Cluj", XIII, 1970.
- Țintă Aurel, *Lupta maselor populare bănățene contra exploatării habsburgice în sec. XVIII*, în "Studii și articole de istorie", II, 1957.
- Vesa Pavel, *Din trecutul parohiei Lalașinț (jud. Arad)*, în "Altarul Banatului", an IX (XLVIII), serie nouă, nr. 1-3, 1998

Manuscrite

- Papuc Gheorghe, Papuc Ana, *Monografia comunei Lalașinț, județul Severin*, Lalașinț, 1946, f. 2 (lucrare dactilografată).

Ziare și reviste

- „Biserica și Școala”, anul XXVIII, nr. 21 din 1904.
- „Foaia Diecezană”, anul IV, nr. 50 din 1889.
- „Tribuna”, anul VIII, nr. 13, 89 din 1909

ANEXE

1

Lipova 27 martie 1873. Preotul Teodor Mihailovici cere numirea unui preot capelan.

Nr. 92

Înaltpreasfințite Domnule Episcop Archiepiscopul Pre [î]ndurate

Preotul Teodor Mihailovici parohul Laleșințului aflându-se neputincios fizice, fiind înaintat în vârstă și văduv și nemaipotând pe deplin corespunde chemării sale preoțești - făcu pași către comitetul parohial pentru dobândirea unui capelanu, care conchiemand sinodul parohial și și acesta aprobând cererea înaintă contra scaunului protopresbiteral suplica sa sub % acelușă pentru acordarea unui capelan.

Era scaunul protopresbiteral luând în considerațiune cele arătate sub % din partea comitetului respective sinodului parohial și vrând de o parte a sprijini bătrânețele amintitului preot Teodor Mihailovici, iar de alta pentru ca să nu pătimească poporul în infunțiunile spirituale află cu cale a încuviința cererea.

Carea prin aceasta subterne V. Consistoriu spre înalta aprobare.

Din ședința scaunului protopresbiteral ținută în Lipova în 27 martie 1873.

Ioan Țăranu protop. Lipova Alecsie Nemeșiu notariu

[A. A. O. R. Arad, *grupa III, dosar 69/1873*, doc. 562, f. 1]

2.

Laleșinț 10 august 1883. Chitanță din din care reiese contribuția parohiei la fondul Seminarului Teologic din Arad.

Cuită I

Despre 5 fl. v. a. care sumă de bani i-am primit din fondurile bisericești din anul 1883 pentru înființatul Seminarului din Arad cvităm.

Laleșinț la 10/8 883

I. Hadan A. S. Tuducescu N. Bordașiu

pres. corn. paroh colectant colectant

[A. P. O. R. Laleșinț, *Dosar nr. 1 (1882-1890)*, „Cuită” nr. 14/1883]

3.

Lalașinț 30 decembrie 1884. Chitanță privitoare la cheltuiala pentru ușile bisericii.

Cuită

Despre cincizeci de florini în valută austriacă, subscrisu am primit din casa stei biserici din comuna Lalașinți prin Epitropie pentru prenoirea și așezarea unora trei uși umblătoare, la care și stâlpi din lemn tare și canator ce din al meu material am făcut acest lucru - despre primire adeverez

Lalașinți în 30/12 1884 lucrătoriu George Blagoe

[A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar nr. 1 (1882-1890)*, doc. 11/1884]

4.

Lalașinț 14 octombrie 1887. Chitanță privitoare la cheltuiala confecționării unui scaun la clopotul mare.

Cuitanție

Supra 2 fi 50 cr. V. a. oferim doi fior și 50 cr. v. aust. cari bani subscrisului i- am primitu pentru facerea unui scaun la clopotu mare și legarea lui cu feru, din lada sf. biserici prin ce se cuitează

Lalașințu la 14 october 1887 Milente Măgureanu prin mine Mihailovici

[A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar nr. 1 (1882-1890)*, nen.j

5.

Lalașinț 31 octombrie 1887. Raport al preotului Ioan Hadan către Consistoriul eparhial în privința pagubelor pe care le-a avut de suferit în anii 1886,1887

Ilustrisime Domnule Episcop

Venerabile Consistoriu!

O nenorocire radicală am suferit în anul acesta mai tare din cauza inundării Mureșului, deci mă grăbesc a aminti atât nr. de 3605 B - 1886 cât și nr. 3242 din 2/14 septembrie 1887 și anume: Sub numerii indicați câștigasem de la Venerabilul Consistoriu un termen mai îndelungat pentru depunerea restanței ce datorez în fondul preoțesc cu mare greutate îmi este a plăti prima rată în sumă de 18 fi. v. a. vânzând chiar un cap de vită ce întrebuițam la mica mea economie ce puteam; cugetam că doar îmi va succede tot așa și cu rata a II adin luna noiembrie 1887.

Ilustrissime una nenorocire ce am avut în anul acesta a luat-o Dumnezeu, a fost sesiunea parohială căci vitele ce le-am vândut lesne ca să ușureze sarcina existenței căci poporul în timpuri grele ca și acesta cu mine alături a suferit și suferă.

Acum însă cu mare sfială dechiar și cu toată profunditatea mă rog ca termenul de plătire pentru a Il-a rată să mai prelungească pre finea lunei lui mai 1888 căci cu ajutorul lui Dumnezeu vând cu ceva preț mai bun o căpiță de fân și pot depune cu omenie și a Il-a rată de plată în fondul preoțesc.

Căci cine ar putea fi să nu cunoască ce se crează nouă preoților prin acelea. Sau cine ar fi în stare a nu cunoaște facerile și sacrificiile superiorității. Însă dureros și amar e că crudă msoartă materială pre mine umilul în această nu numai că m-a împiedicat în dezvoltare și mi-a trântit pe mine mulți ani îndărăt.

Deci, cu genunchii plecați mă rog Ilustrității Sale și Veneratului Consistoriu să binevoiască a îmi prelungi a Il-a rată ale rețineși a-mi concede termenul pus...ca să pot corespunde și eu...cu care din inimă datorez la acest fond care țintește la fericirea tuturor preoților.

Lalașinț la 31 octombrie 1887

Alu Ilustrității Sale și a Veneratului Consistoriu celu în aplecat servu Ioan Hadan preot

[A. N. D. J. Arad, *Fond Protopopiatul ortodox român Lipova*, Dosar nr. 2, f. 58-58v.]

6.

Lalașinț 16 martie 1892. Chitanță privitoare la deplasarea a trei membrii din comitetul parohial pentru „tocmirea” celui de-al treilea clopot al bisericii

Cuită

Supra 9 fio v. a. scris nouă fl v. a. care suma de bani pe baza decisului com. par. In care s-a staverit spesele de călătorie alor trei membrii per. 3 fl. la unul cu ocaziunea tocmirei clopotului bisericesc al treilea c. II bas, prin epitropia parohială sau plătit din casa sf. biser. Cuităm.

Lalașințu la 16 martie 1892 Ioan Hadan paroch Ștefan Mihailovici, George Males [A. P. O. R. *Lalașinț*, Dosar nr. 2 (1891-1905), nen.]

7.

Lalașinț 7 aprilie 1892. Chitanță privitoare la cheltuiala deplasării cu ocazia ridicării clopotului de la Arad

Cuită

Supra 3 fl v. a. scriu trei fl v. a. care sumă de bani com. par. Au acordatu părintelui Ioan Hadan ca speze de călătorie la Arad cu ocaziunea primirii clopotului bisericesc și examinarea lui, din casa sf. biser. Am primit cuitu.

Lalașințu 7 aprilie 1892 Ioan Hadan parochu

[A. P. O. R. *Lalașinț*, Dosar nr. 2 (1891-1905), nen.]

8.

Lalașinț 21 mai 1892. Chitanță privitoare la cheltuiala reparării clopotelor existente în turnul bisericii.

Cuită

Supra zece fl v. a. care sumă am primit din lada stei biserici a comunei Lalașințu pentru întărirea clopoteloru cu ferul recerut și cu șoroafele ce le-am pregătitu eu ca maestru fauru după învoirea prealabilă a comitetului și a sinodului par. Cumcă am primit cuitezu.

Lalașințiu la 21 mai 1892

naintea noastră Alexandru 1. Hadan, George Maleș, Zaicu fauru prin I. Hadan paroch

[A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar nr. 2 (1891-1905)*, nen.]

9.

Lalașinț 4 septembrie 1896. Protocol referitor la cumpărarea casei lui Simon și Haritina Popescu.

Din prot. original a ședințelor comit(etului) parochial

Copie

Protocolu luat cu comitetul parochial român ortodox din comuna Lalașinț în ședința sa extraordinară ținută la 16 august s. n. 1896 în cauza cumpărării casei lui Simion și Haritina Popescu de sub Nr. 79 dinpreună cu plățul ei de...sfintei biserici de vecie cu o sumă de 600 fl. v. a. scriu șasăsute fl. v. a. în 3 rate de plătire și anume 200 fi. v. a. de loc a i se plăti vânzătorului după încheierea contractului 200 fl. v. a. la doi ani de la încheierea contractului. Părintele Ioan Hadan aducând chestiunea aceasta antestilor comunale parohiale și arătând că preotul care va să vină în urma sa nu are locuință adică comuna bisericească nu are casă parohială / știu la casu adică vom fi siliți din partea stăpânilor biser - școlare mai înalte pentru edificarea școalei a Il-a va fi forte la locui / adică comuna bisericească va cumpăra numita casă cu ălațul ei. Lasă comitetului parochial plăcere să învoiește a cumpăra anumita casă de la Haritina Popescu cu 600 fl. v. a. din venitele și pretensiunile sf. biserici. Această hotărâre întreg comitetul parochial o aprobă această hotărâre.

Acest protocol cetindu-se întâi com. par. sa primit subscriș și întărit.

Membrii comit, paroch. : George Dehelean, Ioan Maleș, Giurgiu Tanailă, Aron Blagoe, Milente Bălțean, Damaschin Bunean prin Aron Blagoe, subsc. De nume, George Maleș, Aron Maleș, Partenie Blagoescu, Milente Hancilă, Aron Grozescu, Ștefan Mihailovici notariu, Ioan Hadan președinte.

Cum că copia de față este asemenea originalului seu adeverez

Lalașinț la 4 septembrie 1896

L. S. Ioan Hadan

paroch

[A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar 2*, doc. 7/1896]

10.

Lalaşinţ 23 februarie 1897. Chitanţă privind cheltuielile de deplasare la Arad pentru a asista la turnarea unui clopot.

Cuită

Supra 6 fl 60 cr v. a. cari bani s-a aredicat din lada stei biserici gr. ort. române din Lalaşinţ ca speze de călătorie a membrilor esmişi cu returnarea clopotului celui „mic” la Arad şi napoi pre baza votărei şi esmiterii din comitetul par. cum că am primit cuităm.

Lalaşinţ la 23 faur 1897

I. Hadan, Aron Blagoe epitrop II

[A. P. O. R. Lalaşinţ, *Dosar 2 (1891-1905)* nen.j

11.

Lalaşinţ 23 februarie 1897. Chitanţă privind cheltuielile de deplasare la Arad pentru a asista la turnarea unui clopot.

Cuită

Supra 60 cr. V. a. zic şaizeci cruceri v. a. care bani i-am primit din lada sfintei biserici cu ocaziunea ducere membrilor esmişi la Arad şi napoi la din nou turnarea clopotului celui mic, bani taxei cociaş - până la bicaciu şi napoi dimineaţa la omnibuz şi sera napoi cumcă am primit cuitiez

Lalaşinţ 23 faur 1897 George Males (3) cocieriu

[A. P. O. R. Lalaşinţ, *Dosar nr. 2 (1891-1905)*, nen.]

12.

Lalaşinţ 25 februarie 1897. Chitanţă privind banii cheltuiţi cu aducerea clopotului de la Arad.

Cuită

Supra 3 fl 20 cr v. a. din trei florini 20 v. a. cari bani i-am aredicat din lada stei biserici cu ocaziunea aducerii clopotului celui mic de la Arad o cale încolo şi una napoi cumcă i-am primit cuitiez.

Lalaşinţ la 25 fauru 1897

Aron Blagoe epitrop al doilea esmis

[A. P. O. R. Lalaşinţ, *Dosar nr. 2 (1891-1905)*, nen.]

13.

Lalașinț 24 octombrie 1906. Raport al preotului Ioan Hadan privind știutorii de carte ad. Nro. 703/906

Conspect

despre datele statistice ale poporului din comuna Lalașinț pe anul anul 1906

Numărul Total al credincioșilor din parohie: 1037

Numărul celor ce știu ceti numai:

Numărul celor ce știu ceti și scria: 388

Deci, la finea anului 1906 în luna lui octombrie aceasta este starea poporului în ce privește cetitul și scrisul.

Dat în Lalașinț la 24 octombrie 1906

Ioan Hadan paroh

[A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar nr. /*, doc. 703/1906]

14.

Lalașinț 11/24 martie 1907. Hotărârea comitetului parohial în legătură cu organizarea școlilor confesionale și hotărârea luată în legătură cu proiectul de lege Apponyi

Protocol

Luat în ședința comitetului parohial ținută la 11/24 martie 1907 în legătură cu publicarea regulamentului pentru organizarea învățământului școalelor populare și respective din incidentul proiectului de lege prezentat dietei de ministrul de culte și instrucțiune Apponyi, comitetul par(ohial) aduce cu unanimitate următorul concluz: Considerând că unul dintre organele principale ce cad în sfera de activitate a fiecărui comitet parohial, este a apăra și susține în întregime drepturile și așezămintele biser(ici) și școalei confesionale - fiica bisericii și a a tracta și îngriji de aflarea mijloacelor pentru susținerea parohiilor, învățătorilor și a tuturor celor ce stau în serviciul și școalei confesionale.

15.

Lalașinț 26 ianuarie/8 februarie 1908. Statistica credincioșilor care știu citi, scrie și a analfabeților

Dieceza Aradului

Protopop. Lipova

Conspect tabelariu despre credincioșii care știu scrie și citi, ori numai ceti și analfabeți,
cu finea a. 1907

Numărul sufletelor cu finea. a. 1907			Câți știu scrie și ceti			In procente	Câți sunt analfabeți			In procente	Dintre cei analfabeți câți sunt prunci sub 6 ani			In procente
B.	F.	T.	B.	F.	T.	%	B.	F.	T.	%	B.	F.	T.	%
447	563	1010	250	60	310	30	197	503	700	70	106	153	259	25

Lalașinț la 26 ianuarie/8 faur 1908 Ioan Hadan paroh
[A. P. O. R. Lalașinț, *Pachet nr. /*, doc. nr. 139/1908]

16.

Lalașinț 24 ianuarie/6 februarie 1910. Protocolul Comitetului parohial în privința edificiului școlii confesionale

Copie
Protocol

Luat cu corn. par. în ședința straordinară ținută la 24 ian/6 faur 1910

Obiectul Se comunică Nr. 261/k. b. 1910 comisiunii administrative Lugoj, unde Magnificența sa Dl. Inspector regesc de școale provoacă pe Ilustritatea sa Ioan I. Papp episcop spre a delătura defectele de la școala noastră confesională din Lalașinț afirmându-se în aceia provocare că școala e prea jos, strâmtă și cu rea lumină și cu recuzite defectuoase.

Luându-se. această înaltă provocare făcută de ambele părți comitetului parohial bazuat pe starea faptică a planului școalei care a fost înaintat de mai multe ori Insp. Reg. De școale din Lugoj și totdeauna a provocat pe bassa căreia învățătorul nostru are deja aprobat și al III-lea...de la stat, ca ajutor de stat aprobat și de înalta comisiune administrativă care astfel de ajutor nu se aprobă fără a avea o școală corespunzătoare, - a adus următoarea hotărâre și anume:

Considerând că Dlui...ca Inspectorul Magnificența Dlui Foldi Jenő a vizitat școala noastră în 1905 mai 26 și a aflat bună, destul de tare, destul de lungă și lată nu altcum și destul de înaltă și atunci încă nu era repaluită ca acum și nu era prevăzută cu recuzitele de astăzi. Are înălțime de 2 m 75 cm eară sala de învățământ lungă de 7 m, lată de 7 m, mai departe sala de învățământ are 6 ferestre mari, două la răsărit, două la apus și două la miazăzi, ferestrele sunt înalte 1 m 2 cm, late de 80 cm și-s în stare bună și în anul 1908 la vizitarea școalei nime n-a făcut observațiune la edificiul școalei ci numai la uși, la ferești și la bance care defecte de loc sor depărtat și comisiunea administrativă a și cercetat prin Not. Cercual atestat despre aceia ca acestea. Defectele total sau delăturat - iar la recuzite să zice că sunt defectuoasă. Răspundem: avem 2 mape ale Ungariei una de Congtovice și una de Gaibler și Dr. Kerven, una mapă a Europei de Congtovice 2 mape a comitatului Caraș-Severin, unade Halkeg Ignacz mică și una mare de Kalman din Lugoj, mai departe avem globul

pământului pe pedestal de Cogntover, Cartea măsurilor metrice de măsurat Bop, - mai departe avem pentru Istoria Naturală 33 de tabele, și parte arată animale de casă, cealaltă parte arată animale răpitoare din toate clasele, avem mașină mare de calculat. Tabele de carte romane și magiare, avem Tablă pentru Imnul patriei, steagul, coroana și insignele patriei, portretul Majestății Sale Regelui, Tabla care ne învață a ne feri de beuturile alcoolice, avem anuari corespunzători, leasta cărților școlare aprobate de Magn. Dl. inspector de școle toate acestea sunt acum procurate de mai nainte. Ear recuisitele fșice școlare din cauza miseriei a comunei bisericești acum am naintat rugarea provăzută cu atestat comunal pentru a le căpăta gratis de la stat după informațiunile primite de la forul mai înalt confesional".

În urma acestora declarăm că școala confesională cuprinde în sine, întră până la 80 băieți și fete dar nu sunt apți mai mulți de 50 dă prunci și fete, avem loc destul deși comuna politică a mai ridicat tot pe spesele sale mai o școală care încă nu e nici ca a noastră de bună și aceea goală - și sala de învățământ a noastră e de două ori mai mare ca aceia și aceia e aprobată de bună. Cum de tocmai a noastră e defectuoasă... comitetul parohial, aprobat și de Sinodul parohial, se roagă de Ilustritatea ca for mai înalt confesional să binevoiască a relaționa: ca școala confes. Din Lalașinț acum reparată de nou după cele arătate e destul de naltă destul de lată și destul de luminoasă și cu recuisite partea primă și din partea a doua încă mai multe le are decât nu le are și acum cu rugare ce am înaintat Magnifienței Sale Dlui Inspector regesc de școale le vom mai toate - acest protocol întreg cuprinsul său se aprobă.

Ioan Hadan Comitetul parohial

Președinte Ioan Males

Ștefan Mihailovici învățător, George Iloni, Aron Grozescu, Milente Crâznic, Aron Blagoe, Elizeu Sauca, Leric George.

Acest Protocol s-a publicat și Sinodului parohial ținut la 31 ianuarie/13 faur 1910

Ioan Hadan președinte Membru de încredere Ștefan Mihailovici notar Sinodului parohial Grozescu Valer, Hatcău George

[A. P. O. R. Lalașinț, *Protocolul ședințelor Sinodului parohial Lalașinț 1907-1925*, Ședința din 24 ianuarie /6 februarie 1910, nen.]

17

Lalașinț 22 august/4 septembrie 1910. Introducerea învățătorului Ioan Octavian Mihailovici în post.

Protocol

Luat cu corn par gr. or. rom. din Lalașinț în ședința ord. a com. par. ținut la 22 aug/4 sept 1910 în cauza introducerii învățătorului Octavian Mihailovici la postul vacant de învățător din Lalașinț pe baza ord. Vener. Cons. Nr. 4411/1910

De față cei subscriși

Comitetul par. aprobă hotărârea vener. Consistor și ia la cunoștință instituirea învățătorului Octavian Mihailovici pedagog absolut până la alegerea definitivă

D. C. S. S.

Ioan Hadan

președinte L. S. Comitet parohial

Leric George

Milente Moțu

Ioan Maleși

Toma Micurescu

Milente Crâznicu

Elizie Sauca

George Ilone

Milente Hancilă

Aron Grozescu

[A. P. O. R. Lalașinț, *Conscrierea poporului...*, registru 2, f. 110]

18.

Lalașinț 5/18 februarie 1911. Situația fondurilor și fundațiilor

Nr. 15/1911

Conspect despre starea fondurilor și fundațiilor paroh. scol. și
fundaționale în a 1910 în comuna Lalașinț

Numirea fondului	Numele caracterul și locuința fundațiunii	Scopul înființării și anul	Din ce constă banii ori realități	Starea la 1910 cor. fil.	Prin cine se administrează
„Maica bună”	Ioan Hadan preot	1887 procurarea recusitelor școlare	Bani gata	50 39	Epitropia parohială

Lalașinț la 5/18 faur 1911

Ioan Hadan paroh

[A. P. O. R. Lalașinț, *Pachet nr. 1*, doc. 911/1910]

19.

*Lalașinț 25 martie/7 aprilie 1916. Protocol referitor la evaluarea clopotelor
bisericii.*

Protocol

Luat cu Comitetul parohial gr. ort. român din Lalașinț-Lalancz în ședința
extraordinară ținut la 25 martie/7 aprilie 1916 în nex cu ord. protopresb. Nr.

293/1916 și a veneratului Consistori de sub Nr. 1266/1916 în cauza eventualei recuirări a clopotelor în nex cu Nr. 1323/1916 a înalt Prea Sfinției Sale.

Publiucându-să Conspectul conducătorului de oficiu parohial făcut la ord. 622/1915 și a Ven. Consistoriu Nr. 4958/1915.

Obiectul: în cazul recuirării clopotelor de la sta biserică din Lalașinț (Lalancz) pentru rezelul mondial ce decurge având biserica din Lalașinț (Lalancz) 3 clopote pe basa Conspectului deja amintit a face prețuirea clopotelor după cum urmează și aduce următoarea Hotărâre:

Clopotul mare cu aparținentele lui ar un fond de 700 clgrame și a costat bisericeii, transport, aridicarea lui în turn 4 000 coroane, adică patru mii de coroane.

Clopotul al doilea (mediu) cu aparținentele lui are 200 clgr și a costat bisericeii cu toate spesele 2 000 coroane, adică două mii coroane.

Clopotul (mic) are un fond de 100 clgrame și a costat turnarea lui și spesele lui până la aridicarea lui în turnul bisericeii 1 000 cor. Adică una mie de coroane.

Această...făcută de comitetul parohial în tot cuprinsul său să aibă de toți membrii prezenți:

D. C. S. S.

Ioan Hadan președinte Ștefan Mihailovici notar, membrii comitetului Teodor Răchițan Lazăr Maleș Aron Blagoe George Maleș Milente Moț George Maleș Brata, Damaschin Milente, Leric George

[A. P. O. R. Lalașinț, Protocolul ședințelor parohiale Lalașinț 1907-1925, nen.]

20.

Lalașinț 8 mai 1924. Motivarea solicitării unui împrumut de 15 000 lei pentru construirea unei case parohiale.

Ad.Nr. 5823/1923 Prefectura Județului Caraș- Severin

Excelenței Sale Dlui Ministru de interne

Reprezentanța comunei Lalașinț pe baza art. de lege din 1886 și la provocarea ordinilor mai înalte ale Ministeriului de interne Nr. 102/85 în raportul bisericeii către Stat; - anularea hotărârei a subprefecturei din Lugoj comunicată cu noi în ședința reprezentanței în 8 Mai a. c. în cauza legitimei cereri de 15 000 lei pentru aridicarea casei parohiale, - fiind de tot defectuoasă, să apelează din următoarele

Motive:

Toate venitele Sf. Biserici erezite din timpurile vechi donate de împărații Austriei, în 1893 le-am dat comunei Urbariale, sau comunei politice, fiind reprezentanții prezenți ai administrației județene de jos până sus, neavând cunoștință de pătaniile noastre în 32 de ani, iar de altă parte poporul pe acel timp

era asuprit și terorizat, sărac ca și acum după Războiul mondial ajutându-ne cu venitele Sf. Biserici, comuna ca să putem cumpăra Izlazul de 443 jugh. Numit Uberland, de la Statul unguresc, - acum pe deplin achitat în anul 1923 plătind comunei Urbariale în 32 de ani o câteva sute mii lei.

Reprezentanța știind aceasta căau mai rămas bani de la plătierea descumpărării și neavând noi casă parohială având deja adunat un însemnat cvant de lemn de construcție, un intravilan frumos de un jugh. Vis-a-vis de Biserică și școală- aproape și de casa comunală am rugat organele în drept știind totdeauna 30-40 mii lei bani statornici. In lada comunală și pe cum am cedat noi veniturile Sf. Biserici în 1893 să ne deie și comuna banii ceruți de noi că de acum înaimnte nu mai avem noi așa mari greuminte de plătit - să nu putrăzească lemnul adunat cu mari speze împreună cu piatra fundamentală nefolosită pentru că preotul nostru e bătrân și el decedează și noi nu avem unde așeza preotul care va veni.

Spre adevărul lucrului acludem aici sub declarațiunea de la bătrânii comunei Lalașinț.

Partea cea mai însămnată de nr. de casă sunt pe Izlazul cumpărat care până la anul 1893 erau venitul Sf. Biserici și, de atunci până azi, tot comuna Lalașinț trage veniturile Jor și a pământurilor cumpărate care ușurează un buget colosal de 63 mii la an de an. Deci Sf. Biserică neavând numai un hectar de pământ, nu are clopote, nu are bani de ajuns nici pentru renovarea sa, dar să aibă putere a ridica, reclădi casa parohială.

Tradiția și obiceiurile noastre religioase și azi sunt așa când are Sf. Biserică să ajute comuna și când are comună să deie comuna, ajutorându-să una pe alta în mod reciproc.

Secretarul nostru a venit din 1918 și e om tânăr nici nu știe ce greominte am purtat noi 32 de ani și din ce motive călăuzit e mai mult pentru anularea aspirațiunilor bune ale noastre și ce oferte ne face, Domnul nu le poate aproba, - și anume i-am zis, ce e a comunei e și a Biserice și vice-versa că la noi e comuna de religia ortodoxă română toți băștinașii din Lalașinți, afară de câțiva rătăciți ce să zic adventiști.

Și acum avem a dovedi chiar cu legea comunală art. XXII din 1886 cu & 21 la aliniatul c unde să zice că comuna are drept la mențiunea averii comunale și la aliniatul f, e datoare comuna a să îngriji de instituțiuni culturale; și mai venind și Ministerul de interne cu ord. Decretat sub Nr. 54 605 din anul 1886 k. k. 49 sz în care să zice că lipsăle biserice la neputință le poartă comuna din bugetul său; adică din fondul alodial al Urbarialistilor, la a cărei sporire sa dat la anul 1893 toate veniturile Biserice la descumpărarea pământului 444 jugh. Și așa azi Sf., Biserică a ajuns săracă că din banii săi ce mai are vreo 20 000 nu poate repara nici măcar turnul, fiind din 1893 toate venitele ei date fondului comunal.

Urmează acum ca deregatoria cea mai înaltă Excelența Sa Dlui Ministru de interne să să milostivească a întări hotărârea reprezentanței comunale din

Lalaşinţ. Avem toată nădejdea că înaltul Ministru de interne cu iubirea sa de obşte, va şti ca

„Ale Tale dintru ale tale lui Dumnezeu aducând de toate şi pentru toate”.

Lalaşinţ la 8 mai 1924

Dănilă Ioan, Dohangie Milente, Peştean Emil, Melente Țigu, Melente Popescu, Aron Grozescu, George Nicola, Ștefan Andrișescu, Mihai Bălțean, Milente Mursa, Aron Maleș, Melente Hancilă, Ciucuriță Gligor, George Bălțean, Melente Sauca, Toma Micurescu, Iosif Ștefanescu , Ioan Maleș , Aron Blagoescu, George Leric, Milente Damaschin, Partenie Ilone, Ioan Pavică, Aron Faur , Ștefan Mihailovici

[A. P. O. R. Lalaşinţ, *Dosar 3*, doc. 63/1924]

21

Lalaşinţ 8 mai 1924. Problema construirii unei casei parohiale și solicitarea unui împrumut bănesc.

Nr. 62/1924

Declarațiune

Subsemnații enoriași și membri Urbariali a comunei Lalăşinţ, Plasa Mureș-Birchiș, jud. Caraș-Severin, declarăm sărbătorește că de la anul 1893 de când sau cumpărat 444 jugh. Pământ de Izlaz și Grădini în sat de la Erariu unguresc, Sf. Biserică cedând toate veniturile sale comunei Urbariale - de atunci până la anul 1924 nu s-a mai folosit din acelea venituri ce le-a avut de la împăratul Iosif al II-lea al Austro-Ungariei, care ar aduce peste 24 mii lei comunei urbariale din Lalaşinţ la...azi ne mai având Sf. Biserică de aici mai mult de 1 jugher pământ fără venit nu-și mai poate face casa parohială, deși are intravilan de 1 jugher - izvor, fântână lângă Sf. Biserică; folosind banii de la tas, abea pentru strictul necesar - a cerut de la comună prin aprobarea reprezentanților ei 15 000 mii lei la aredicarea casei parohiale, pentru ferești, uși și lemn de construcție - având încă lemn și un intravilan de 1 htar și puține subedificate în rezor cu școala, putându-se ușor a face și una casă Națională pentru cultura poporului Român din comună.

Să roagă de Excelența Sa înaltul Ministru de interne a încuviința cererea noastră, mai vârtos că avem preot bătrân, care după decedarea sa noi nu mai avem alt loc de a aşăza pe preotul care va urma în funcțiune de preot.

Această declarațiune după citire și aprobare să cetește și subscie.

Lalaşinţ la 8 mai 1924

Dănilă Ioan, Dohangie Milente, Peştean Emil Milente Țigu Milente Popescu Aron Grozescu George Nicola Ștefan Andrișescu Mihai Bălțean, Meletie Mursa, Toma Micurescu Iosif Ștefanescu Ioan Maleș Aron Blagoescu Milente Damaschin

George Leric Partenie Ilone Ioan Paviță Aron Faur Ștefan Mihailovici. Aron
Maleș Milente Hancilă George Bălțean ,Ciucunță Gligor
[A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar 2*, doc. 7/1896]

22

*Lalașinț 13 iulie/30 iulie 1924. Raport către protopopiat pentru banii
depuși în contul clopotelor noi.*

Nr. 68/1924 Oficiul par. ort. român Lalașinț

Mult onoratului Oficiu Protopresbiterial ort. rom. Lipova

Cu toată stima transpun aici sub l/o libelul de depunerea banilor pentru
clopotele bis. din Lalașinț rugând Ven. Consistoriu a concede ridicarea lor, mai
vârtos că comuna bisericească din Lalașinț arată că ea și-a cumpărat clopotele și
le-a și plătit precu, adeverește aici sub 2/o aciuata contă de plătire rugându-Vă să
binevoiți a ne trimite banii, precum și conta de plătire a clopotelor pentru arhivă.

Lalașinț 13 iulie/30 iulie 1924 Cu profundă stimă

Ioan Hadan preot ort. rom.

[A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar nr. 3 (1905-1926)*, nen.]

23

*Lalașinț 7 iunie 1925. Raportul preotului administrator Sebastian Baianțu
despre existența unei prăvălii în Lalașinț*

Nr. 69/925

Prea Onor. Oficiu Protopresbiterial !

Cu onoare vă raportează că în comuna Lalașinț se află una (1) prăvălie cu brevet
pentru spirtoase. Nrul locuitorilor este 1400 - una mie patru sute.

Lalașinț la 7 iunie 1925 Sebastian Baianțu preot adm.

[A. P. O. R. Lalașinț, *Pachet nr. 1*, doc. 213/1925]

24

*Lalașinț 21 octombrie 1925. Credincioșii sunt obligați a pune la dispoziția
noului preot o casă parohială.*

Ad.Nr. 114-925 De la of. par. din

Lalașinț

Prea Onorat oficiu Protopresbiterial

La Nr. 462 - 925 prot. Cu onoare Vă raportează că în decursul anului nu s-au
zidit casă parohială. Credincioșii să obligă a da preotului, ca casă parohială, una

din școale existente, neavând comuna lipsă de ambele, iar la caz contrar e-ar zidi casă parohială, dacă nu se poate folosi una din localurile școlilor existente în stare mediocră.

Lalașinț, la 21 oct. 1925

Sebastian Baianțu cond. of. parohial

[A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar* 7, doc. 114/1925]

25

Lalașinț 9 decembrie 1926. Raportul preotului Leontin Lăzărescu către episcopul Grigorie Comșa despre o misiune religioasă în parohie

Prea Sfințite

Domnule Episcop !

În zilele de 4 și 5 decembrie anul curent s-a ținut în parohia mea misiunea dispusă de Prea Sfinția Voastră. Înainte cu săptămâni am avizat pe parohieni despre ținerea misiunii și că cu acea ocazie, cât mai mulți să-și mărturisească păcatele și să se împărtășească cu Sfânta taină a Cuminecăturii. În 4 decembrie s-au tras clopotele dimineața, la amiază și deși toată ziua a ploat, preoții însărcinați cu misiunea la 14 3 ore p. m. au sosit în comună. La 3 ore p. m. s-au tras clopotele pentru vecernie și eu în fruntea școlarilor, a tinerimei și a puținii credincioși, 32 la număr, am bineventat pre preoții sosiți la intrarea în biserică, s-a răspuns din partea preotului Iuliu Lăzărescu din Căprioara, care la finea vecerniei, săvârșită în sobor a cuvântat sum moto: „întoarceți-vă de la căile voastre cele rele și păziți poruncile Mele”, despre sfânta taină a Pocăinței.

În 5 decembrie s-a oficiat atât utrenia cât și Sf. Liturghie în sobor sub conducerea preotului Iuliu Lăzărescu ca cel mai în vârstă în serviciu. La priceasnă a cuvântat părintele Debău din Lipova, despre Sfânta taină a împărtășirii, după ce s-au împărțit parohienii, iar la parastasul oficiat în amintirea eroilor și a parodiilor a cuvântat părintele Hereț din Chelmac. Biserica era ticsită de popor și cuvântările au fost ascultate cu evlavie.

Se vede că sâmbătă la Vecernie au înțeles să se prezinte numai cei ce doreau să se cuminece. La vecernia de duminică au luat parte mulți credincioși, care timp de 1 Vz oră au ascultat foarte atent predica părintelui Tomuța din Lupești, despre locurile sfinte cercetate în persoană de sfinția sa care predică a fost întreținută de sfaturi despre credința ort. despre răstăcirile ivite combătând baptismul. La fine subsemnatul am recapitulat cele săvârșite prin misiune mulțumind fieștecărui preot în parte și cu aceasta am încheiat misiunea.

În zilele următoare m-am întreținut cu parohienii culegând impresiunile lor. Le-au părut rău că n-au putut asista la vecernia de sâmbă. Le-au impresionat adânc cuvântările ținute, dar i-au mișcat îndeosebi descrierea locurilor sfinte, zicând unii, am cetit și noi despre locurile sfinte, dar altcum e când auzi din gura unui om care sigur le-a văzut.

Acetea le-am aflat de bine să Vi-le comunic Prea Sfințite despre misiunea ținută
în parohia mea, pe lângă ce am rămas
Al Prea Sfinției Voastre
supus fiu sufletesc
Lalașinț Ia 9 dec. 1926 Leontin Gh. Lăzărescu paroh ort rom
[A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar nr. 3*, nen.]

26

Lalașinț 6 februarie 1943. Raport al preotului Leontin Lăzărescu către Consiliul eparhial Arad Veneratului Consiliu Eparhial ort. rom.

La ordinul Dvoastră Nr. 180 B ex. 1943 transpun prin oficiu Protopopes sub. Nr. 30/1943 dar care ordin a rătăcit prin poștă așa că eu nu l-am primit decât la 5 februarie 1943 și din care cauză întârziind am onoare de a înainta direct următoarele:

Raport

în perioada de la 1918 până la 6 septembrie 1940 s-au realizat următoarele:

) În ce privește starea economico-financiară în anii 1918- 1925 toată reședința de finea anului sau adunat pentru a se putea cumpăra clopotele pe seama bisericii în valoare de 31 000 lei. în anii 1924-1929 fondul bis. s-a folosit pentru repararea sf. biserici care a costat 143 201 lei. în anii 1929-1935 pentru acoperirea sf. biserici și a turnului 55 000 lei.

Fondul din 1935-1939 s-a folosit pentru întreținerea grădinii bisericești 9 110 lei.

Astfel că fondul bisericesc după acoperirea celorlalte speze și după spesarea sumei...

) în anul 1929 biserica a fost împrumutată cu 1 jug. pământ arător.

) Opere culturale și misionare până în anul 1929 n-am nici o urmă.

În anul 1926-1927 s-a ținut câte un cerc religios... s-a mai ținut conferințe în diferite domenii, educația extrașcolară... contra propagandei sectarilor care a reușit în parte deoarece în anul 1926 când am venit în parohie au fost 55 de sectari iar azi nu mai sunt decât 30 trecuți legal și aderenți iar din 1929 la sectari n-a mai trecut nici un ortodox.

În perioada de la 6 septembrie până azi s-a făcut iconostasul din nou pictat care a costat 17 000 lei iar azi biserica dispune de un fond numerar de 70 930 lei precum și de Fondul milelor de 2 400 lei.

În anul 1942 s-a înființat Căminul cultural la care preotul a conferențiat de 9 ori până acum. Prin conferințe și sfaturi s-a ispășit și achitat pentru împrumutul Reîntregirii suma de 102 000 lei.

În anul 1941 s-a colectat diferite alimente și haine pentru răniții din spitale în valoare de circa 30 000 lei.

Biserica a fost zidită din piatră și cărămidă în anul 1846, a fost reparată în anii 1900, 1929, starea zidirii este bună.

Evenimente mai însemnate în parohie n-au fost în ultimul timp. Alte confesiuni nici nu au fost nici nu sunt.

Relațiunile cu autoritățile locale sunt normale. În ce privește colaborarea între Biserică și Stat. Biserica întotdeauna în limita posibilităților a sprijinit orice operă pe care statul a propus.

Lalașinț la 6 februarie 1943

[A. P. O. R. Lalașinț, *Dosar nr. 8*, doc. 15 b/1943]